

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

MA'ÂRİF GAZETESİNİN (1-10 SAYILARI)
TRANSKRİPTİ VE DEĞERLENDİRMESİ

Hazırlayan

Yunus ENSARİOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Hamza ALTIN

Bingöl – 2020

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ BİLİM DALI

MA'ÂRİF GAZETESİNİN (1-10 SAYILARI)
TRANSKRİPTİ VE DEĞERLENDİRMESİ

Hazırlayan

Yunus ENSARİOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Hamza ALTIN

Bingöl – 2020

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	iv
TEZ KABUL VE ONAY	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
OSMANLI DEVLETİ'NDE BASIN.....	3
1. TANZİMAT DÖNEMİ OSMANLI BASINI (1831-1876).....	5
2. I. MEŞRUTİYET VE II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ OSMANLI BASINI (1876-1908)...	7
3. II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ OSMANLI BASINI (1908-1918).....	9
MAARİF GAZETESİ.....	10
BİRİNCİ BÖLÜM.....	12
1.1. HİCRÎ ŞEMSÎ (19) AĞUSTOS SENE 1269 (NUMERO 1 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (26) MUHARREM SENE 1309	12
1.2. HİCRÎ ŞEMSÎ (22) AĞUSTOS SENE 1269 (NUMERO 2 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (29) MUHARREM SENE 1309	39
1.3. HİCRÎ ŞEMSÎ (29) AĞUSTOS SENE 1269 (NUMERO 3 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (6) SAFER SENE 1309	66
1.4. HİCRÎ ŞEMSÎ (5) EYLÜL SENE 1269 (NUMERO 4 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (13) SAFER SENE 1309	94
İKİNCİ BÖLÜM.....	118
2.1. HİCRÎ ŞEMSÎ (12) EYLÜL SENE 1270 (NUMERO 5 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (20) SAFER SENE 1309	118
2.2. HİCRÎ ŞEMSÎ (19) EYLÜL SENE 1270 (NUMERO 6 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (27) SAFER SENE 1309	144
2.3. HİCRÎ ŞEMSÎ (26) EYLÜL SENE 1270 (NUMERO 7 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (4) REBÎÜ'LEVVEL SENE 1309	170
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	195
3.1. HİCRÎ ŞEMSÎ (3) TEŞRİN-İ EVVEL SENE 1269 (NUMERO 8 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (9) SAFER SENE 1309	195
3.2. HİCRÎ ŞEMSÎ (10) TEŞRİN-İ EVVEL SENE 1270 (NUMERO 9 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (18) REBÎÜ'LEVVEL SENE 1309	221

3.3. HİCRÎ ŞEMSÎ (17) TEŞRİN-İ EVVEL SENE 1270 (NUMERO 10 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (25) REBÎÜ’LEVVEL SENE 1309	247
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	271
MA’ÂRİF GAZETESİ DEĞERLENDİRİLMESİ	271
GAZETE’DE YER ALAN KONU BAŞLIKLARI	271
1. TARİH İLE İLGİLİ KONULAR	271
2. EDEBİYATA AİT KONULAR	274
3. EĞİTİM (MA’ÂRİF) İLE İLGİLİ KONULAR.....	279
4. ASKERLİKLE İLGİLİ KONULAR.....	281
5. HUKUK İLE İLGİLİ KONULAR	287
6. GAZETEDE GEÇEN HASTALIKLAR VE TIBBÎ ÇÖZÜMLER İLE İLGİLİ KONULAR	287
6.1.ŞEKER HASTALIĞI	287
6.2.VEREM HASTALIĞI	288
6.3.ROMATİZMA HASTALIĞI	288
6.4.UYKU PROBLEMİ HASTALIĞI	289
7. SANATLA İLGİLİ KONULAR	289
8. ZİRAÎ FAALİYETLERLE İLGİLİ KONULAR	292
8.1. ÇAY.....	292
8.2. KAKAO.....	293
8.3. TÜTÜN.....	294
8.4. KUM ÇEŞİTLERİ	295
9. İLİM VE TEKNİK BİLİMLER İLE İLGİLİ KONULAR.....	296
10. TABİAT’TA YAŞAYAN HAYVANLAR.....	300
10.1. DEVE KUŞU.....	300
10.2. BÜLBÜL.....	301
10.3. AĞAÇKAKAN.....	301
10.4. SİNEK KUŞU.....	302
10.5. CENNET KUŞU	302
10.6. BAYKUŞ	303
10.7. MAYMUNLAR.....	303
10.8. ACAYİP TAVUK.....	304
10.9. SARIĞ.....	304
11. SOSYAL VE İKTİSADİ KONULAR	305
12. GAZETE’DE YER ALAN EĞLENCE TÜRLERİ.....	306
13. GAZETE’DE YER ALAN DİĞER KONULAR.....	307
SONUÇ.....	314

KAYNAKÇA	316
EK1:GAZETEDE YER ALAN BAZI BELGELERİN ORİJİNAL METİNLERİ	319
EK2: ÖZGEÇMİŞ.....	324

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Maarif Gazetesinin (1-10 Sayıları) Transkripti ve Değerlendirmesi* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

.../07/2020

İmza

Yunus ENSARIOĞLU

TEZ KABUL VE ONAY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yunus ENSARIOĞLU tarafından hazırlanan *MA'ÂRİF GAZETESİNİN (1-10 SAYILARI) TRANSKRİPTİ VE DEĞERLENDİRMESİ* başlıklı bu çalışma, 28.07.2020 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliği* ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Tarih* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan : Doç. Dr. Sıtkı ULUERLER

İmza:

Danışman : Doç. Dr. Hamza ALTIN

İmza:

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Özcan TATAR

İmza:

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../ 2020 tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Yaşar BAŞ
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti’nde basın hayatındaki gelişmeler hakkında bilgi edinebileceğimiz bu çalışmada, Maarif Gazetesi’nin 1 ve 10. sayıları transkripte edildikten sonra değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu sayı aralığındaki tarihlere bakacak olursak Osmanlı Devleti’nde II. Abdülhamit dönemi’ne tekabül ettiğini görmekteyiz.

Yapılan çalışma gazetenin 1 Eylül 1891-22 Ekim 1891 tarihleri arasında kapsamaktadır. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş kısmında Osmanlı Devleti’nde Basın ile ilgili bilgi verilmiştir. Çalışmanın birinci, ikinci ve üçüncü bölümlerinde gazetenin transkripsiyonu yapılmıştır. Dördüncü bölümünde ise gazetenin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Basın tarihiyle ilgili önemli bir süreli yayın organı olan Maarif Gazetesi Osmanlı Devleti’nin ve Avrupalı devletlerin siyasi, kültürel, ekonomik ve sosyal yapılarıyla ilgili önemli bilgiler içermektedir. Bu nedenle kendi dönemine ışık tutan önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. II. Abdülhamid dönemi’nde basına uygulanan sansürden dolayı Maarif Gazetesi’de kendi döneminde basılan diğer gazete ve dergilerde olduğu gibi “siyasiyâttan mada her şeyden bahseder” ilkesi doğrultusunda siyaset dışında her konuya yer verilmiştir. Tıp alanında yapılan çalışmalar ve buluşlar, askeri alanda posta güvercinleri ve telgraf hatları, Avrupalı devletlerin birbirleriyle olan siyasi ve askeri mücadeleleri, devletlerarası yapılan ticari faaliyetler, Avrupa, Amerika, Çin ve Avustralya gibi yerlerde yaşayan hayvanların ve bitkilerin genel özelliklerine, edebi eserlere, çeşitli eğlencelere ve teknik icatlar gibi birçok konudan bahsetmektedir. Ayrıca gazetede konular fotoğraflarla pekiştirilmiştir. Birçok konudan bahsetmesi ve dönemin genel özelliklerini yansıttığından dolayı önemli bir kaynak niteliğindedir.

Bu çalışma aşamasında yardımını esirgemeyen, önerilerde bulunan ve yakından ilgilenen değerli danışman hocam Doç. Dr. Hamza ALTIN’a, Doç. Dr. Sıtkı ULUERLER’e, çalışma süresince ilgimi, zamanımı esirgemek zorunda kaldığım eşim Sümeyra ve kızım Elisa’ya, beni bu yaşa kadar getirip her türlü zorluğa karşı desteklerini esirgemeyen anne ve babama, çalışma esnasında yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarıma ve dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

.../.../2020

Yunus ENSARIOĞLU

ÖZET

Tezin Başlığı : Maarif Gazetesinin (1-10 Sayıları) Transkripti ve Değerlendirmesi
Tezin Yazarı : Yunus ENSARİOĞLU
Danışman : Doç. Dr. Hamza ALTIN
Anabilim Dalı: Tarih
Bilim Dalı : Yakınçağ
Kabul Tarihi :
Sayfa Sayısı :
Basın, toplumu oluşturan bireylerin hem kendi aralarında hem de siyasi iktidarla olan iletişimleri açısından önemli bir araçtır. Osmanlı Devleti’nde basın ve yayın faaliyetlerinin ele alınması neticesinde söz konusu dönemin siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal yapısının bütünsel bir şekilde değerlendirilip incelenmesine olanak sağlamıştır. Osmanlı Devleti’nde önemli bir süreli yayın organı olan Maarif Gazetesi 1891 yılında yayın hayatına başlamıştır. Maarif Gazetesi'nin 1 Eylül 1891-22 Ekim 1891 tarihleri arasında basılan 1 ve 10. sayıları, transkripte edildikten sonra değerlendirilmesi yapılmıştır. Gazetede yer alan konulara baktığımızda; Osmanlı Devleti’nin iç ve dış politikası, Avrupa devletleriyle olan ilişkileri, sosyal, kültürel ve ekonomik yapısına ait konular yer almaktadır. Bunun dışında gazetede; Avrupa, Amerika, Çin ve Avustralya gibi yerlerdeki hayvanların ve bitkilerin özellikleri, devletler arası meydana gelen siyasi ve askeri gelişmeler, teknik alandaki icatlar, tıp alanında meydana gelen gelişmeler, eğlenceler, edebi eserler, devletlerin ülkelerinde bulunan ürünleri pazarlamak amacıyla düzenledikleri sergiler, balolar, askeri güvercin şebekeleri ve telgraf hatları gibi çeşitli konular hakkında önemli bilgiler yer almaktadır. Bu nedenle gazete döneme ışık tutması açısından önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.
Anahtar Kelimeler: Maarif, Gazete, Bilim, II. Abdülhamid

ABSTRACT

Title of the Thesis: Trancript and Evaluation of the Education Journal (1-10 Issues)
Author : Yunus ENSARIOĞLU
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Hamza ALTIN
Deperment: History
Sub-field : Comtemporary History
Date :
Number of pages :
Press is an important instrument in terms of the communication of the individuals composing society both with each other and with the government. As a result of handling the press in Ottoman Empire, it has been enabled that the politic, economic, cultural and social structures of the period in question holistically assessed and analyzed. Maarif Newspaper, an important and periodical media organ in Ottoman Empire, began its broadcasting life in 1981. The 1st and 10th issues of Maarif Newspaper, which were broadcasted between 1st of Semptember 1981 and 22nd of October 1981, was analyzed after they had been transcribed. When we look at the issues in the newspaper; the internal and foreign policy of the Ottoman Empire its relations with the European states, and its social, cultural and economic issues are included. Apart from that, in the newspaper; It contains important information on various topics such as characteristics of animals and plants in places such as Europe, America, China and Australia, political and military developments between states, technical inventions, developments in medicine, entertainments, literary works, exhibitions organized by the states in order to market the products in their countries, proms, military pigeon networks and telegraph lines. For this reason, the newspaper is an important source for shedding light on the period.
Key Words: Ministry of Education, Journal, Science, II. Abdülhamid

KISALTMALAR

a.g.e : Adı geçen eser

Bkz : Bakınız

C. : Cilt

DİA. : Diyanet İslam Ansiklopedisi

s. : Sayfa

S. : Sayı

TTK. : Türk Tarih Kurumu

Yay. : Yayınevi

EKLER

EK 1: Gazetede Yer Alan Bazı Belgelerin Orijinal Metinleri

EK 2: Özgeçmiş

GİRİŞ

Basın, demokratik rejimlerde kamuoyunu haberdar etme, yönlendirme, bilgilendirme, kısaca kamuoyunu oluşturma işlevidir. Gazeteler toplumdaki bütün gelişmeleri, idarenin aldığı kararları kendi açılarından da olsa yansıttığı gibi, olaylar ve yönetim karşısında kamuoyunun tepkilerini ve görüşlerini de yansıtır. Bu yüzden de basın, klasik bir tanımla kamuoyunun sözcüsüdür.¹ Geniş anlamda basın; belirli zamanlarda basılıp her çeşit haberi ve fikri topluma ulaştıran tüm yayın kaynaklarına denir.

Basın demek, haber demektir. Basın tarihi, haberin, sadece kendini etkili ve yetkili ve sayan bir seçilmiş grubun tekelinden çıkarılıp kitlelere mal edilmesini sağlayan araçların gelişim aşamalarını, içeriklerini ve böylece toplumsal rollerini araştırır. İnsanların olaylardan haberdar olmasını sağlayan ve bilgi aktarımını kolaylaştıran unsurların gelişimi ise sırasıyla yazının, kâğıdın ve matbaanın icadıdır. Bunlara kısaca değinmekde fayda vardır.²

İnsanlık tarihinde kültürün temeli yazı ile atılmıştır. Yazının icadı ile sözün kalıcı olması ve bilginin nesilden nesile aktarımı sağlanmıştır. Sümerlilerde çivi yazısı, Mısır'da hiyeroglif denilen yazı bunların ilk örneklerini oluşturmaktadır. Fenikelilerde daha sonra Ön Asya'da kullanılan yazılardan faydalanarak kendi alfabelerini oluşturmuşlardır. Bu alfabede günümüz Latin alfabesinin temelini oluşturmaktadır.³

Kâğıdın icadı bilginin ve haberciliğin kalıcılığını sağlayan en önemli araçlardan birini oluşturmaktadır. Kâğıdın ilk kullanıldığı yer Çin olmasına rağmen, ilk çağlardan itibaren insanoğlu kâğıt ihtiyacını farklı şekillerde karşılamaya çalışmıştır. Örnek verecek olursak, Mısır'da "cyperus papyrus" adı verilen kamışın ince katlarının soyularak kullanıldığı ve yine hayvan derilerinden yapılan kâğıdın kullanıldığı bilinmektedir.⁴

Matbaa gazetenin olmazsa olmazlarından biridir. Sümerliler tarafından matbaa benzeri bir aracın kullanıldığı bilinmektedir. Uygur Türklerinin de ilkel bir matbaa

¹Necdet Hayta, *Tarih Araştırmalarına Kaynak olarak, Tasvir-i Efkâr Gazetesi (1278/1862-1286/1869)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2002, s. 1.

²Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yay. , İstanbul 2013, s. 16.

³Hamza Altın, *II. Meşrutiyet Devri Osmanlı Mizah Basını*, Grafiker Yay. , Ankara 2014, s. 13.

⁴Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi (1728-1922)*, Ankara 1968, s. 20.

kullandıkları bilinmektedir. Uygurların, Çinlilerden önce matbaayı kullandıklarına dair iddialar da bulunmaktadır.

Modern anlamda Almanya’da ilk kitap Latin harfleri ile 1440-1450 yılları arasında Jan Gutenberg tarafından matbaada bastırılmıştır.⁵ Matbaada kitapların basılması ile insanoğlunun günlük bilgi ve haber ihtiyacını karşılayacak yeni bir kavram ortaya çıkmıştır: Gazete!..

15. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan haber yaprakları dünya’da gazeteciliğin ilk aşamasını oluşturmaktadır. İnsanlar ilk kez 1660 yılında günlük yayın ile tanışmıştır. Bu olayda matbaa en önemli rolü üstlenmiştir.

Osmanlı’da ‘haber yaprağı’ dönemi yaşanmamıştır. İlk gazeteler 19. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmıştır. Bu uzun süreli gecikmeyi Osmanlı Devleti’nde matbaanın geç kullanılmasıyla açıklayabiliriz. Matbaadan önce Osmanlı Devleti’nde haberleşme mektuplar aracılığıyla sağlanırken kitaplarda elle yazılmaktaydı. Özellikle el yazımı kitaplar çok pahalı olduğundan dolayı sadece alım gücü yüksek olan kişiler kütüphane oluşturma imkânına sahip olmuşlardır.⁶

Tarihin en önemli buluşlarından biri yazı ise diğeri de mutlaka matbaadır. Yazı ve matbaa toplumların kaderlerini değiştiren en önemli unsurlardır. Bu iki unsurun Osmanlı Devleti’nde kullanılmaya başlanması ve yerleşmesi Avrupa’dan yüzyıllar sonra ancak gerçekleşmiştir. Avrupa’da ortaya çıkan gazete ve matbaa, Osmanlı’da siyasi gelişmeler sonucunda ortaya çıkmıştır.

Azınlıklara ait ilk gazeteler Osmanlı Devleti’nin çok uluslu yapıya sahip olması ve bu gazetelerin Avrupa’daki fikir ve düşüncelerden etkilenerek bunları Osmanlı topraklarında yaymak istemeleri devlet için tehlikeli görülmüştür.⁷ 1828 yılında Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa’nın ‘‘Vakây-i Mısriyye’’ adlı gazete çıkarması bu gazetelerin devlet aleyhine başlattığı olumsuz faaliyetler nedeniyle Osmanlı Devleti’nde gazete çıkarmayı zorunlu hale getirmiştir.⁸

Osmanlı Devleti’nde basın hayatı II. Mahmut tarafından 1831 yılında ‘‘Takvim-i Vekayi’’ adlı gazetenin çıkarılmasıyla başlamıştır. Takvim-i Vekayi’nin basılmasından önce İzmir ve İstanbul’da Fransız ağırlıklı gazeteler ve Osmanlı

⁵ Altın, *a.g.e.*, s.15.

⁶ Koloğlu, *a.g.e.*, s.11.

⁷ Mevlüt Gülmez, *2. Abdülhamid Dönemi (1876-1908) Basının Dili*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2013, s. 2.

⁸ M. Kazım Benek, ‘‘Osmanlı’da Basının Doğuşu ve II. Meşrutiyet’e Kadar ki Gelişimi’’, *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 6-7, 2016, s. 29.

eyaleti olan Mısır'da iki ayrı gazete basılmışsa da, Takvim-i Vekayi'nin İstanbul'da ve Türkçe olarak basılması, ona ilk Osmanlı gazetesi olma özelliğini vermiştir. II. Mahmut bu işle bizzat kendisi ilgilenmiş ve 1831 yılında yayın hayatına başlayan Takvim-i Vekayi'nin ismini kendisi koymuştur.⁹

OSMANLI DEVLETİ'NDE BASIN

Osmanlı Devleti'nde matbaanın kurulması, gazete, dergi ve çeşitli basın yayın araçlarının kurulması ve yaygınlaşması belirli bir süreci takip ederek gerçekleşmiştir. Osmanlı basını sınır komşuları, çağdaşı Avrupalı devletler ve bünyesinde barındırdığı Gayr-i Müslimlere göre çok daha sonra başlamıştır.¹⁰

Osmanlı Devleti'nde ilk matbaa İspanya'da yaşanan katliamdan kaçan Yahudiler tarafından 1492 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Yahudiler bunun dışında İzmir, Edirne ve Selanik gibi şehirlerde matbaa kurmuştur.¹¹ Osmanlı ülkesine yerleşen Yahudiler hayatlarını idame ettikten sonra kurdukları matbaalarda eserler basmışlar ancak eserlerin Türkçe ve Arapça basılmasına izin verilmemiştir.¹²

Osmanlı Devleti'nde ikinci matbaayı kuranlar Ermenilerdir. Ermenilerin kurduğu bu matbaanın amacı Ermeni kültürünün gelişmesine katkı sağlamak, Osmanlı ve diğer azınlıklarla olan ilişkilerde Ermeni kimliğinin yaşatılmasını sağlamaktır. Ermenilerin ilk basımevi İtalya'da basmacılık hakkında eğitim alan ve baskı malzemelerini bu ülkeden getiren Tokatlı Apkar Tıbir'dir. 1567 yılında İstanbul'da ilk Ermeni basımevini kurmuştur.¹³

Osmanlı'da ilk Rum matbaası ise Ortodoks Patriği Kyrill Lukaris'in desteği ile Nicodeme Metaxas adlı Rum rahip tarafından Beyoğlu'nda İngiliz Konsoloslugu civarında kurulmuştur. Bu basımevinde 1627 yılında ilk olarak Museviler aleyhine bir risale basılmıştır. Rum basımevinin ortaya çıkması, İstanbul'da yaşayan Fransız Cizvitlerini tedirgin etmiştir. Cizvitlerin kışkırtması ile Yeniçeriler ayaklanarak matbaayı talan etmişlerdir. Bundan dolayı Rumlara ait olan bu matbaanın ömrü ancak 2 yıl sürmüştür.¹⁴

⁹ Sema Öner, "Türk Basınının İlk Resmi Gazetesi Takvim-i Vekayi'de Padişah Portresine İlişkin Haberler", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, İstanbul 2011, s. 151.

¹⁰ Benek, *a.g.m*, s. 28.

¹¹ Altın, *a.g.e*, s. 18.

¹² Oral, *a.g.e*, s. 42.

¹³ Mehmet Ali Akkaya, *Türk Kitap Basmacılığı Tarihçesi ve Beşikdevri*, İstanbul 2008, s. 5-6.

¹⁴ Mehmet Ali Akkaya, *Türk Beşikdevri Basmalarında Yazma Kitap Geleneğinin Etkileri ve İç Kapağın Gelişimi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2003, s. 56.

Bu uluslardan bazılarının soy ya da din olarak Avrupa'ya yakın olmaları, Avrupa'da meydana gelen gelişmelerin bu milletler aracılığıyla Osmanlı topraklarına girmesine ve yayılmasına olanak sağlamıştır. Basın bu şekilde Osmanlı topraklarında ortaya çıkarak temel oluşturmuştur.¹⁵

III. Ahmet döneminde Avrupa'dan bazı yenilikler alınmıştır. Sait Efendi ve İbrahim Müteferrika'nın çabaları sonucunda Osmanlı Devleti'nde resmi adı "Dar'üt-Tıba'at-ül Amire" olan fakat halk arasında "Basmahane" olarak bilinen ilk basımevi 14-16 Aralık 1727 yılında İstanbul'da açılmıştır.¹⁶ Osmanlı Devleti'nde ilk basım sanatı 1729 yılında ortaya çıkmıştır. İbrahim Müteferrika tarafından kurulan matbaada dini kitaplar basmamak şartıyla batıdan almış olduğu teknik destek ile bu matbaada basılan ilk eser olan "Vankulu Lugati" adı verilen, Arapça-Türkçe bir sözlüktür.¹⁷ Osmanlı Devleti'nde basın ve gazetecilik konusunda bu gelişmeleri yaşanmıştır. Ancak Avrupa'ya göre yaklaşık 200 yıl geride takip etmiş bu süreci ve Lale Devrinde basın ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. 1730 yılında yaşanan Patrona Halil İsyanı sonucunda ne yazık ki bu çalışmalar sekteye uğramıştır.¹⁸

Türk gazetecilik tarihi, Osmanlı Devleti'yle başlamakta ve yerel basın şeklinde ortaya çıkmaktadır. Osmanlı'da ilk yaygın Türkçe gazete 1831 tarihli Takvim-i Vekayi'den önce yerel ölçekte yabancı dillerde yayımlanan gazeteler mevcuttur. Yani Türkiye'de ilk gazete örnekleri yerel gazetelerdir.

Osmanlı Devleti'nde yayımlanan ilk gazeteler, İstanbul'da Fransız Büyükelçiliği tarafından yayımlanmıştır. 1795'te "Bulletin des Nouvelles" Fransız Büyükelçiliği tarafından yayımlanan haber gazetesidir. Yine Büyükelçilik tarafından 1796'da çıkarılan "Gazete Française de Constantinople" Osmanlı'daki ilk gazeteler olarak tarihe geçmiştir.¹⁹

İzmir ve İstanbul ağırlıklı basılan bu gazetelerin hedef kitlesi Fransızlar olduğundan dolayı bu gazeteleri Osmanlı basın hayatının bir parçası saymak doğru değildir. Osmanlı sınırları içerisinde çıkarılan bu gazeteler basın hayatının parçası olarak görülmesi de ilk Osmanlı gazetesinin basılmasında oldukça etkili olmuştur.

¹⁵ Hümeysra Çelik, *Başlangıçtan II. Meşrutiyet'e Osmanlı İmparatorluğu'nda Basın*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2012, s. 11.

¹⁶ M. Nuri İnüç, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yay. , İstanbul 1993, s. 155.

¹⁷ Hülya Baykal, *Türk Basın Tarihi (1831-1923)*, Afa Matbaacılık, İstanbul 1990, s. 15.

¹⁸ Semih Yalçın, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları*, Berikan Yay. , Ankara 2003, s. 137.

¹⁹ Hediyeullah Aydeniz, "Tarihsel ve Literal Açıdan Yerel Gazetecilik", Suat Sezgin (Ed.), *Türkiye'de Yerel Basın*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yay. , İstanbul 2007, s. 11.

Bu gazetelere ek olarak Osmanlı'ya bağlı bir vali olan Mehmet Ali Paşa 1828'de yarı Türkçe ve Arapça olan ‘‘Vekay-i Mısriyye’’ adlı gazeteyi kendi hâkimiyeti alanındaki Mısır'da çıkartmıştır.²⁰

II. Mahmut ve devlet erkânı basının Avrupa'daki gelişimini ve Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'daki reformlarını yakından izleyerek Osmanlı Devleti'nde ilk gazetenin yayınlanması için çalışmalar başlatmıştır. Bundaki amaçları Osmanlı halkını eğitmek ve yapılacak reformları halkın benimsemesi için basını bir araç olarak kullanmaktır. Yani II. Mahmut basını memurlara ve halka ulaşmak için kullanmayı planladığı bir araç olarak görmüştür.

Yapılan çalışmalar sonucunda Takvim-i Vekayi gazetesi Osmanlı bünyesinde yaşayan halkın faydalanması, devletin halkın her kesimine ulaşmak istemesi, yapılan reformların ve devletin izlediği politikanın halk tarafından benimsenmesi için Rumca, Arapça, Ermenice, Bulgarca, Farsça ve Fransızca gibi çeşitli dillerde gazete çıkarılmıştır.²¹

Osmanlı basın hayatını üç dönem olarak incelemekte fayda vardır. Bu dönemlerde gelişen tarihi olayların doğal bir seyri olarak kabul etmek gerekir.

- 1- Tanzimat Dönemi Osmanlı Basını (1831-1876)
- 2- I. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Basını (1876-1908)
- 3- II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Basını (1908-1918)²²

1.Tanzimat Dönemi Osmanlı Basını (1831-1876)

II. Mahmut'un doğrudan ilgilendiği ve adını dahi kendisinin verdiği Takvim-i Vekayi adlı gazetenin 1831 yılında basılmasıyla Osmanlı basın hayatı resmen başlamıştır. Takvim-i Vekayi'nin Türkçe basılması ona Osmanlı Devleti'nin ilk gazetesi olması unvanını kazandırmıştır. Günümüz basınının ilk çekirdeği ve başlangıcı olması bakımından Takvim-i Vekayi gazetesi Türk basın tarihinde önemli bir yere sahiptir.²³

Osmanlı Devleti farklı etnik unsurları bir arada barındırmaktadır. Takvim-i Vekayi gazetesi de ülkedeki bu farklı etnik unsurları göz önünde bulundurarak tüm Osmanlı halkına hitap etmek için farklı dillerde basılmıştır. Gazetenin ilk

²⁰ Benek, *a.g.m*, s. 29.

²¹ Şerif Demir, ‘‘İktidar-Basın İlişkilerinin Osmanlı Devleti'nde Görünümü (1831-1918), *The Journal of Academic Social Studies*, S. 33, 2015, s. 368-369.

²² Benek, *a.g.m*, s. 30.

²³ Öner, *a.g.m*, s. 151.

dönemlerinde resmi yazı, ilan, mahkeme kararları, gayr-ı resmi haberler ve çeşitli yazılar çıkarılmıştır. Gazete devletin yayın organı olmasına rağmen bazı dönemlerde çeşitli haber ve dizgi hatalarından dolayı sansür uygulanmıştır. Baskılar sonucunda yayın hayatı kesintiye uğramıştır. İstanbul Hükümeti'nin yıkılmasıyla 1922 yılında kapatılmıştır.

Tanzimat Dönemi'nin ikinci gazetesi William Churchill tarafından 1840 yılında çıkarılan "Ceride-i Havadis" adlı gazetedir.²⁴ Devletin resmi yayın organı olan Takvim-i Vekayi'nin yayınlanmadığı dönemlerde onun açığını kapatarak devletin idari haberlerini yayınlamıştır. Gazetede ülke içinde ve dışında meydana gelen olaylar, ilanlar ve çeşitli haberler yayınlanmıştır.²⁵

Churchill yabancı muhabirlerin avantajından yararlanarak ülke dışında meydana gelen gelişmeleri yakından takip ederek gazetede yer vermiştir. Özellikle Churchill'in ikili ilişkilerinin güçlü olması gazetenin güçlenmesini sağlamıştır. Son dönemlerde yaşanan maddi sorunlar ve devletin desteğini kesmesiyle 1843'te yayın hayatına son vermiştir. Ülkenin ilk yarı resmi gazetesi olan Ceride-i Havadis sonraki dönemlerde devletin desteğini yeniden almasına rağmen 1864 yılında yayın hayatına son vermiştir.²⁶

1860 yılında Ağah Efendi tarafından çıkarılan Tercüman-ı Ahval adında yeni bir gazete Osmanlı basın hayatına girmiştir. Devlet desteğiyle yayın hayatını sürdüren Ceride-i Havadis gazetesi düşünüldüğünde, Şinasi'nin yardımıyla çıkarılan Tercüman-ı Ahval gazetesi ilk özel sermayeli Türkçe gazetesidir diyebiliriz. Bağımsız tartışma ve düşünce gazetesi parolasıyla Osmanlı basın hayatına dâhil olmuştur.²⁷ Tercüman-ı Ahval gazetesi 1866 yılında kapanmıştır.

Şinasi, Ağah Efendi'den ayrıldıktan sonra 1862 yılında Tasvir-i Efkâr adlı gazeteyi çıkarmıştır. Gazetede çıkan yazılardan dolayı Şinasi ile hükümet karşı karşıya gelmiştir. Baskılar sonucunda Şinasi yerini Namık Kemal'e bırakarak yurt dışına kaçmıştır. Yayın hayatına belli bir süre devam eden Tasvir-i Efkâr gazetesi 830 sayılık yayından sonra kapanmıştır.²⁸

²⁴ Benek, *a.g.m*, s. 31.

²⁵ Kenan Demir, "Osmanlı'da Basının Doğuşu ve Gazeteler", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 5, Iğdır 2014, s. 65.

²⁶ Benek, *a.g.m*, s. 32.

²⁷ Yasemin Doğaner, "Hürriyet ve Modernleşme Enstrümanı Olarak Osmanlı'da Basın", *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 29, S. 1, İstanbul 2012, s. 112.

²⁸ Benek, *a.g.m*, s. 33.

Ali Suavi tarafından Muhbir, Basiretçi Ali Bey tarafından 1869'da çıkarılan Basiret, 1870'de Namık Kemal'in çıkardığı İbret ve değişik tarzlarda ortaya çıkan Muhip, Terakki, Utarit, Mümeyyiz, Asır, Hakayikul Vakayi, Devir, Hadika, Hülasatul Efkâr, Medeniyet, Sadakat, İstikbal, Vakit, Sabah gibi gazeteler I. Meşrutiyet'in ilanına kadar geçen süreçte basın alanındaki boşluğu doldurmuştur.²⁹

1831 yılından 1876 yılına kadar geçen süreçte çıkarılan gazeteler Türk basın hayatının gelişmesine temel teşkil etmiştir. Özellikle bu dönemde çıkarılan gazeteler Türk basın ve yayın hayatının gelişmesine büyük katkı sağlamıştır.³⁰

Abdülaziz döneminde 2 Kasım 1864 yılında çıkarılan Vilayet Nizamnamesiyle Osmanlı'da eyalet sistemi yerini vilayet sistemine bırakmış ilgili nizamnamenin 7. maddesine göre her vilayette bir matbaanın kurulması öngörülmüştür. Buna bağlı olarak gazetecilikte asıl gelişme bu tarihten itibaren olmuştur.³¹

Tanzimat Dönemi'nde vilayetlerin isimlerini taşıyan gazeteler çıkarılmıştır. Bu gazetelere bakacak olursak bunlar: Beyrut, Rusçuk, Şam, Trablusgarp, Halep, Cebeli Lübnan, Erzurum, Girit, Edirne, İşkodra, Yanya, Diyarbekir, Bursa, Konya, Selanik, Trabzon, Bağdat, Prizren, Kastamonu, Adana, Yemen, Manastır, Ankara, İzmir ve Hersek gibi yerlerde gazeteler çıkarılmıştır.³²

2. I. Meşrutiyet ve II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Basını (1876-1908)

Kararnameme-i Ali'nin yayımlanması ile gazeteler kapatılmış ve gazeteciler sürgün edilmiştir. Ancak bu kararnamenin basını susturmak için yeterli gelmemesiyle 11 Mayıs 1876'da yeni bir kararname yayımlanmıştır. Böylece basında sansür uygulaması hayata geçirilmiştir. ³³Sansürün başladığı ilk gün Sabah gazetesi de yasaklı yazıların yerlerini boş bırakarak basımını gerçekleştirmiştir. Sabah gazetesi başyazarı Şemsettin Sami, sansürlü yazıların beyaz bırakılarak yayınlanması yöntemini dünyada uygulayan ilk kişi olmuştur. Basın camiasının göstermiş olduğu bu tepki üzerine Sadrazam Mahmud Nedim Paşa birkaç gün sonra

²⁹ Benek, *a.g.m*, s. 33.

³⁰ Hıfzı Topuz, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2005, s. 47.

³¹ Atilla Girgin, *Türkiye'de Yerel Basın*, Der Yay. , İstanbul 2009, s. 79. Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi (Islahat Fermanı Devri 1861-1876)*, C.VII, TTK Basımevi, Ankara 2011, s. 153.

³² Altın, *a.g.e*, s. 25.

³³Sinan Baran, "Türk Basın Kanunlarının Genel Görünümü ve 5651 Sayılı Kanunun İnternet Gazeteciliğine Etkileri Üzerine Bir Tartışma", *Erciyes İletişim Dergisi*, C. 5, S. 4, Kayseri 2018, s. 391.

görevinden istifa etmiştir. Görevi devralan Rüştü Paşa ise sansür kararnameini kaldırmıştır.³⁴

Sultan Abdülaziz'in 1876 yılında tahttan indirilmesi ile uzun soluklu olmayan bir özgürlük ortamı oluşturmuştur. Özellikle Kanun-i Esasi'nin yürürlüğe girmesiyle basın üzerindeki baskıcı tutum kırılmış, sürgündeki yazarlar ülkeye dönerek gazetelerde her türden yazıları kaleme almaya başlamıştır. Kanun-i Esasi'nin ilanı ile oluşan uygun ortam neticesinde birçok gazete yayın hayatına katılmıştır. Bu sayede Osmanlı basınına yeni bir soluk gelmiştir. Çıkarılan gazetelerle basın hayatının sürekli gelişimi hedeflenmiştir.

Ahmet Mithat Efendi tarafından 1878'de Tercüman-ı Hakikat çıkarılmıştır. Bunu takiben 1882 yılında Mihran Efendi Sabah gazetesini çıkarmıştır. 1894 yılında Ahmet Cevdet Paşa tarafından İkdam gazetesi çıkarılarak basın camiasına dâhil olmuştur.³⁵

Özgürlükçü basın dönemi kısa sürmüş, baskı süreci yeniden başlamıştır. Fakat tüm baskı ve sansüre rağmen Osmanlı basınının gelişimi engellenememiştir. Yeni düzene uyacak şekilde değişikliğe gidilmiştir. Tüm engellemelere rağmen İttihat ve Terakki adlı grup yurt dışında gazete çıkarmaya devam etmiştir. Sonuç olarak Osmanlı basını baskı ve sansüre direnerek ülke sınırları dışında da gelişimini sürdürmüştür.³⁶

30 Mayıs 1876'da Abdülaziz tahttan indirilmiş ve yerine V. Murat padişah olmuştur. Ancak V. Murat'ın akli dengesinin bozuk olması nedeniyle 3 ay kadar kısa bir süre devletin başında kalabilmiştir. V. Murat'ın yerine kardeşi II. Abdülhamid 31 Ağustos 1876'da tahta çıkmıştır. II. Abdülhamid döneminde basın, önceki dönemlere göre daha sıkı denetim altına alınmıştır. Basın üzerindeki bu denetim gazete sayısını olumsuz etkilemiştir.³⁷

Kanun-i Esasi'nin 12. Maddesinde "Matbuat kanun dairesinde serbesttir" hükmü, bunun aksi yönde hareket eden gazeteciler için çeşitli yaptırımların uygulanacağını ifade etmekteydi.³⁸

³⁴Görkem Barındık, (10 Mayıs 2017), Erişim Tarihi: 09 Temmuz 2020, <https://indigodergisi.com/2017/05/turk-basini-ilk-sansur/>

³⁵ Benek, *a.g.m*, s. 35-36.

³⁶ Benek, *a.g.m*, s. 36.

³⁷ Gülmez, *a.g.e*, s. 5.

³⁸ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi (Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri 1876-1907)*, C.VIII, TTK Basımevi, Ankara 2011, s. 408.

II. Abdülhamid dönemi'nde 93 Harbi'nin yaşanmasıyla, asker ve halkın moralini bozacak gazetelerin çıkarılması ve bu niyetle yurt dışında yayımlanan gazetelerin yurda girişi yasaklanarak basında ilk sansür uygulanmıştır.

II. Abdülhamid dönemi basın hayatı II. Meşrutiyet dönemi basın hayatına göre sönük geçmiştir. Bu dönemde çıkarılan gazetelerden bazıları ise şunlardır: Sabah, Hakikat, Osmanlı, Tercüman-ı Şark, Tercüman-ı Hakikat, Servet-i Fünun Dergisi ve Gazetesi, İkdam, Meşveret, Mizan ve Terakki.³⁹

3. II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Basını (1908-1918)

II. Meşrutiyet 24 Temmuz 1908'de ilan edilmiştir. Seçimlerin 1876 Anayasasına göre yapılacağı duyurulmuştur. Aynı gün Sirkeci Garının karşısındaki bir lokantanın bahçesinde toplanan gazeteciler, o gece sansür memurlarını gazetelere sokmama ve sabaha kadar görev başında kalma kararı almışlardır. Bu toplantı da ''Osmanlı Matbuat Cemiyeti'nin'' temelleri atılmıştır. 24 Temmuz gecesini sansür memurları kapıdan çevrilmiş, yıllar sonra ilk kez 25 Temmuz 1908 sabahı gazeteler sansüresüz çıkarılmıştır. İstanbul'da o günlerde İkdam, Sabah, Tercüman ve Saadet gazeteleri çıkarılmaktaydı.⁴⁰

31 Mart Olayı sonrası kurulan askeri yönetim tekrar basına sansür uygulaması getirmiştir. Yayınlarında sansürü hiçe sayan gazeteler kapatılmıştır. Kapatılan gazetelerin farklı isimlerle yeniden yayımlanmasıyla, Basın ve Basım Kanunu tasarıları hazırlanıp Meclise sunulmuştur. Basın ve Basım Kanunu tasarıları 18 Temmuz 1909'da kanun olarak kabul edilmiştir. 1909-1931 yılları arasında yürürlükte kalan kanun liberal eğilimlerle hazırlanmıştır. Ancak sonradan yapılan değişikliklerle basın özgürlüğüne sınırlamalar getirilmiştir. Bu kanunla, hükümete devletin güvenliğini tehdit eden ve halkı galeyana getirerek isyana sürükleyecek nitelikte yayın yapan gazetelerin geçici süreyle kapatılması yetkisi tanınmıştır.

Basın Kanunu'nun yürürlükte olmasına rağmen askeri yönetimin kurduğu sansür 1912 yılına kadar sürmüştür. 1913 yılında Bab-ı Ali Baskını sonrası, İttihat ve Terakki Cemiyeti yönetimi tamamen ele geçirmiştir. Bu durum basın camiasını

³⁹ Altın, *a.g.e.*, s. 38-42.

⁴⁰ Altın, *a.g.e.*, s. 60-61.

fazlasıyla etkilemiştir. Meclis-i Mebusan 14 Temmuz 1909'da Matbuat Kanun'unu kabul etmiş ve bunun neticesinde basın özgürlüğü her yönüyle sınırlandırılmıştır.⁴¹

Meşrutiyet döneminde Serbesti gazetesinin başyazarı Hasan Fehmi, Sada-yı Millet 'in başyazarlarından Ahmet Samim, Şehrah gazetesi başyazarlarından Zeki Bey öldürülmüştür. Bunun dışında Hasan Tahsin'de boğdurularak öldürülmüştür.⁴²

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra gazete çıkarmak adeta moda olmuştur. İştan anlayan veya anlamayan insanlar gazete ruhsatı almak peşine düştüler. Bundan dolayı yaklaşık bir buçuk ay sonra gazete imtiyazı alanların sayısı iki yüzü aşmıştır. Gazete çıkaran kişiler genellikle çeşitli siyasi ve fikri gruplara mensup olan kişilerdir.⁴³

MAARİF GAZETESİ

Maarif gazetesinin ilk sayısı, Hicri-Şemsi 19 Ağustos 1269, Hicri Kâmeri 26 Muharrem 1309 tarihinde çıkarılarak Osmanlı basın hayatına dâhil olmuştur. Gazetenin son sayısı ise 22 Rebûlevvel 1314/31 Ağustos 1896 (19 Ağustos/1 Eylül 1897) tarihinde çıkarılmıştır. Gazetenin tarihlerinde yapılan yanlışlıklar düzeltilerek dipnot olarak belirtilmiştir.

Maarif gazetesi, her hafta bir defa Perşembe günleri çıkan edebi ve fenni bir gazetedir. Gazete'nin matbaa ve kütüphane sahibi Kasbar, imtiyaz sahibi ise Ahmed Naci'dir. Gazete ile ilgili oluşabilecek herhangi bir sorunda "müdüre müracaat edilir" ibaresi yer almaktadır. Gazete bir yıllık posta ücretiyle beraber 30 kuruştur. II. Abdülhamid döneminde basına uygulanan sansürden dolayı gazetede siyasete dair konular yer almamaktadır.⁴⁴

Gazetenin her sayısında "Muhteviyat" başlığı altında o sayıda yer alan yazı, şiir, fotoğraf ve resimlerin yer aldığı konular belirtilmiştir. Gazetenin çıkış amacı, "siyasetten bahsetmemek kaydıyla" fen ve medeniyetle ilgili gelişmeleri zamanında okuyucularına haber vermektir.

Gazetede edebiyat kısmında Mehmed Celal Efendi, askeri, fenni ve sınai kısmında Tayfur ve Osman Efendiler'in, lügat, Arabi ve Farisi'ye ait kısımlarında

⁴¹ Komisyon, Gazetecilik, *Türk Basınının Doğuşu ve Gelişimi*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 2011, s. 24.

⁴² Ülkü Ayşe Oğuzhan Börekçi, "İttihat ve Terakki Dönemi'nde Gazetecilik Kimliğinin Hüküm Gecesi Romanında Görünümü", *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, C. 8, S. 1, Konya 2013, s. 218.

⁴³ Altın, a.g.e, s. 61

⁴⁴ Erdoğan Erbay, *Maârif Mecmuası -Tafsilli Fihrist ve Bütün Şiirler-*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1991, s.VI.

Cevdet Efendi tarafından yürütülmüştür. Bunun dışında çeşitli yazarlar tarafından kaleme alınan yazılarda gazetede yer almaktadır.

Gazetenin tüm sayıları Kasbar Matbaası'nda basılmıştır. Sayfa adedi ve ebatları standart değildir. Sayfa adedi, çoğunlukla 16, bazen 12, bazen de 8 sayfadan oluşmaktadır. Saman kâğıdına basılan gazetede yazılar sayfaya çift sütun halinde dizilmiş, bazen bir sayfanın tamamı resme veya fotoğrafa ayrılmıştır.⁴⁵

Maarif gazetesinde süreklilik gösteren yazılar genellikle edebiyat ve fen ile ilgili olanlardır. Fenni yazılarda özellikle Avrupa ve Amerika'da meydana gelen değişiklikleri, Osmanlı insanına o dönemde henüz yabancı görünen yeni icad ve keşifleri haber vermektedir.⁴⁶

Gazetenin içeriğinde; edebî-ilmî, fenni, tarihi, iktisadi, hukuki, zirai, askeri vs. birçok konu mevcuttur. Gazetede siyaset dışında her konuya yer verilmiştir. Bazı konulara bir sayıda yer verilirken aynı konu ile ilgili ilerleyen sayılarda da devamına rastlanılmaktadır.

Bilgi içeriği yoğun olan gazete, araştırmacılar tarafından bir kaynak niteliği taşımaktadır. Gazete hakkında günümüze kadar pek çalışma yapılmadığı için önemli bir kaynak arasına girmektedir. Farklı konuların yer aldığı kaynak eserden edebi konularda edebiyatçılar, tarihi konularda tarihçiler, ilmî konularda da ilim dünyasının faydalandığı bir kaynak eser arasında yer almaktadır.

Değinildiği gibi gazete; ilmî, fenni, sosyal, iktisadi, ziraî vs. ile ilgili birçok konuyu bünyesinde barındırmaktadır. Transkripte edilen toplam 10 sayıdan ibaret olan gazetede her konunun yer alabileceği gösterilmiştir. Her sayıda farklı farklı konulara yer verildiği ve değerleri hakkında bilgiler sunulmuştur.

⁴⁵ Erbay, *a.g.e.*, s.VII.

⁴⁶ Erbay, *a.g.e.*, s.IX.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. HİCRÎ ŞEMSÎ (19) AĞUSTOS SENE 1269 (NUMERO 1 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (26) MUHARREM SENE 1309 ⁴⁷

Tab' Ma'ârif Sâlis

(1309)

Umûr-ı idâre ve tahririyeye 'âid her husûs için müdir-i mes'ûl Kasbar nâmına mürâcâ'at olunur.

Her Pençşenbe günleri neşr olunur

Nüşhâsı 20 parayadır

Siyâsiyât dan mâ'dâ her şeyden bahs ider. Derc olunmayan evrâk i'âde olunmaz.

Şerâ'it-i İştirâ

Bir seneliği der-saâdet için - idârehânedan alınmak üzere – yigirmi, vilâyet için posta ücretiyle beraber otuz guruşdur

İdârehânesi:

Bâb-ı 'Âli caddesinde Kasbar matbâ'a ve kitâbhane ve mücellidhânesidir.

'ARZ-I ŞÜKRÂN VE TAHDİS-İ Nİ'MET

Cihân-ı medeniyetde şu son seneler zarfında vücûda gelen âsâr-ı bedi'a-i kemâl-i cüdâen mehir 'akul bir dereceye vâsıl olmuştur.

Bu terakkiyât-ı medeniye nin şu derece-i 'alel-'alâ vusûlü ise mücerred ma'ârifin ta'mim ve intişârı sayesinde husûl-pezir olduğuna şübhe yokdur. Çünkü ma'ârif bir milletin bedreka-i kemâl-i terakkiyât-ı, bir mülkün vâsıta-i yegâne-i selâmet-i âyâtıdır. Avrupa'da bu dakikaya pek büyük bir ehemmiyet virilerek 'ilûm ve fennûn metnû'ayı sur muhtelifede ya'ni roman, hikâyât. Seyâhat gibi şekillerde neşr ve te'mim itmek sûretiyle envâr-ı ma'rifetin tabakât-ı sefilây-ı efkâra varıncaya kadar her yeri tenvir itmesi husûsunda cidden sarf-ı ikdâm tam vücûda getirilen bunca âsâr-ı matbû'a vâsıtasıyla bu hidmetin ifâsına hasır ihtimâm idile gelmekdedir ki ahâli bu vâsıta ile fen ve ma'âriften lazûm-u vücûbı hakkında bir fikir hâsıl

⁴⁷ Yukarıda yazılmış olan Hicri ve Rumi tarihlerinin birbirine denk gelmediği görülmektedir. Türk Tarih Kurumunun tarih çevirme sözlüğüne göre Hicri (26 Muharrem 1309) Rumi (20 Ağustos 1307) belirtilen tarihler olması gerekirken yukarıda iki tarih arasında "40" yıllık bir zaman farkı olduğu tespit edilmiştir. Bkz. Türk Tarih Kurumu, Erişim tarihi: 09 Temmuz 2020, <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>

itmekte ve bu sûretle büyüklerinden küçüklere varıncaya kadar hemân her ferd bir veya birkaç fenne mütemâyil veya müntesib ve herkes mensûb olduğu fennin terakkiyâtına hizmet idecek vesâ'it ve vesâile kemâl-i tehâlûkle müteşebbisdir. Yegâne âmel-i mukdesit iştimâl-ı hümâyûnları memâlik-i mahrûse-i şâhânelerinden 'ilûm ve ma'ârifin intişârı cihet-i sa'âdet gayetine ma'tûf olan padişah-ı me'âli penâhimiz şehinşâh-i bi meydâni.

[s. 2] SULTAN ABDÜLHAMİD HAN

Efendimiz Hazretlerinin serir-i şevket-mesir saltanat-ı seniyyelerine sâye-i endâz iclâl oldukları yevm-i mes'ûd şeref endûzdan bu âna kadar sâye-i lûtf ve 'atîfet cihân-ı kıymet mülûkânelerinden neşr ve ta'mim ma'ârifin esbâb-u vesâili istikmâl olunarak memâlik-i mahrûstü'l-mesâlik şehinşâhilerinin her ciheti bir dâru'l-'irfân medeniyet haline girmiştir.

Devr-i celil sa'âdet-i delil mülûkânelerinde ma'ârifin husûl-ı terakki ve ta'âlisine delâlet idecek berâhinden biride her gün bir dürlü evrâk-ı havâdis ve ketb ve resâilin sâha zeyb intişâr olması kadı-i meşkûresidir.

Binâen aleyh bizde efkâr-ı münevvere-i hazreti zillu'l-lâhiden iktibâs feyz mesâ'i iderek 'acizâne bir hizmet-i fenniye vücûda getirmiş olmak ve mahzâ neşr ve ta'mim ma'ârif husûsundaki eltâf ve 'inâyet-i celile-i mülûkâneye bir hân tahdis-i ni'met olarak [ma'ârif] 'ünvân-ı celili altında bulunmak üzere bu tevfiğe te'âlî şu ceride'i esbû'iyenin neşrine itidâr itdik.

Ceridemizin ibtidây-ı neşri mebde-i feyz ve sa'âdetimiz olan yevm-i cülûs-ı meyâmın me'nûs hazreti şehinşâhiye müsâdif oluyor.

Bu rûz müsa'det birûzun bedâyat-ı [intişâr-ı ma'ârif]'e müsâdif olması ve daha doğrusı [intişâr-ı ma'ârif]'in bu yevm behcet iktirânda cilvekâr bulunması ceridemizin sâye'i ma'ârif vâye-i cenâb-ı hilâfet-penâhide te'min devam neşrine fâl hayr olmak üzere siz evâr tebrik tesâdüfât müteyemmendendir.

Hemân cenâb-ı tecdid bahşây-ı edvâr ka'inât vücûda cihân-sevd hümâyûnı mahz vesile-i necât mülk ve devlet olan şehinşâh ma'ârif-penâh Efendimiz Hazretlerini böyle nice nice eyyâm-ı mesrûranın idrâkine ve bi'l-cümle mükâsat mekârim merâsad cenâb-ı cihân-bânilerinin hüsn-u husûl ve icrâsına muvaffakiyetiyle taht-ı rüşnihat zillû'l-lâhilerinde kâmrân ve kefe-i memâlik-i şâhânelerini ni'met-i ma'ârifle bir kat daha rehin-i feyz 'umûran buyursun âmin.

Menûr oldu ma'ârifle mâlik 'Osmani

‘Înâyet itdi bize padişah ‘arifimiz
Güneş gibi bu hakikat-i cihâna ruşendir
Cihâna şa‘şâ‘ virmekdedir ma‘ârifimiz

HÜSN-Ü İBRÂ

RÛZ-I CÛLÛS-I HAZRET-İ HİLÂFET-PENÂHÎ

Rûz-ı cülûs-ı hazreti hilâfetpenâhi
Subh-u dem doğmuş görünce âfitâb-ı enveri
Nûrdan yekpâre bir ayine sandım hâveri
Çöpe düşmüş nev nehâlânın güzel yaprakları
Çöpü okşar gülşenin bâd-ı letâfet perveri
[s. 3] Asumân me’ali bulutlar pembe zerîn âfitâb
Hangisinden hoşlanır İstanbul’un şâ‘irleri
Neşr-i envâr etti horşid-i cihân zan eyledim
Meşrikin üstünde doğmuş sırma saçlı bir peri
Bir semâvi renk ile izhâr-ı şevk eyler idi
Sâf idi İstanbul’un bahr-i letâfet güsteri
Bir ilâhi şu‘le kıldı gark envâr-ı hüda
Âsumanî hâkdânî-i gülistân-ı âhzeri
Bir behişt-i âbâd idi hurm-i bahâr-ı kâinat
Cubyâr eyler idi tanzîm-i güyâ kevseri
Bir hevâ-yı dil-ferib eylerdi ta’tîr meşâm
Neşr ederdi âsumân-ı dünyaya boy-u ‘anberi
Nûrlarla kâinât olmuş bütün ziynet fezâ
Görmeyenler var ise görsün bu gün zîb û ferî
Nûra gark olmuş cihân-ı envâr içinde âsumân
Âsumâna hâkdân bahş etti zîb-i ve zebûri
Bir de baktım ki, bu rûz-ı pür ziyâ tanzîr eder
Rûz-ı firûz cülûs-ı pâdişâh-ı ekberî
Ol şehinşâh-ı cihân âra ki fark-ı pâkinin
Kâinâtın âfitâbı olsa layık efseri
İftihâr eyler idi dünyaya karşı ta ebed
Çâker debrinesi olsaydı dehrin kayseri
Satveti, ‘ulûviyeti, kusiyeti mağlûb idi

Zal'ın oğlu Rüstemi, dâr ile İskenderi
Oldu reşk endâz ef'âli-i hezâran kişveri
Kıldı meclûb kemâlatı hezâran kişveri
Hazreti sultân Hamid pür 'adâlet kim anın
Her işinde feyz-i eltâf-ı hüdâdır rehberi
Pâdişâh-ı mu'adelet pîrâ keremkâr-ı cihân
Tacdâr-ı mülk-i şân, 'askerlerin tac seri
Eyledi lutf-i bahâristân şiddet-i gark-ı nûr
Bir behişt-i abâd feyz etti cihânda her biri
Kıldı müntedârı lütfuyla her ehl-i dâniş
Var mı böyle âlemin şâhına dânişveri
Öyle bir şâh-ı cihân arây û hâli kim olur
Her işinde lütf û hallâk-ı cihânın mazharı
Hasseyâb âtafettir çâker derinesi
Feyz-i yâb-ı müfhirattır bende-i fermânberi
Âfitâb-ı berç devlettir o şâh-ı kâmkâr
Pertev efzâdır nücûm-u âsumâna leşkeri
Mecmu'-ı feyz-i hedadır tab'-ı kuds-i tiyneti
Matla'-ı nûr-ı hüdâdır tâli'-i sa'd-ı ahteri
Nâm pâk-i şu'le pâş olmaktadır her âleme
Nûra müstağrak eder 'ünvânı her an minberi
Şeş cihâtı pençe-i derd ve elemde hıfz için
Sâye saldı âleme 'adl-ı hümayûn şehidi
Her zamân bir mehtâb eylerdi dehri şu'le-i nâr
Mâh-ı pertev âver olsa cevher-i engüşterî
Hâkdânı gördüğü günden beri çeşmân-ı çarh
Görmemiştir öyle bir sultân-ı kudsi peykerî
Ol şehinşâh-ı cihânda ictimâ' etmiş hemen
Zât-ı pâk-i dehri teşrif ettiği günden beri
Fikr-i Osmanî, Ebubekir'in 'ulûv-i tiyneti
'adl-i fârûkî kemâlât-ı cenâb-ı hayderi
Ey şehinşâh-ı cihân, ey âfitâb-ı mua'delet
Sensin ancak pâdişâhân-ı cihânın serveri

Âlem nûr oldu âlem sâye-i lütfunda hep
Pertev satvetle tenvîr eyledin bahr û berri
‘askerin eytâmını kıldın sürûr âver bütün
Pâdişâhım eyledin ihyâ ‘umûmen ‘askeri
Lütf û ihsânın ğarik-i hayret eyler hâtemi
Nerde kaldı artık âsâr ‘itâ-yı Ca‘feri
Berk orunca (vurunca) lem‘a-ı Pertev nesâr satvetin
Âsumânın şermsâr oldu nücûm ezheri
Gösterüb dünyâyâ eser-i pâkini peygamberin
Ey hilâfet-i mehdi hoşnud eyledin peygamberi
[s. 4] ‘Arş-ı rahmânın o dem-i âmin disün kudsileri
Etme tatvil mikâl-ı ‘arz duâ kıl ey celâl
Ömrünü iclâlını Allaha mezdâd eylesün
Mülkü ihyâ kılsun âsâr-ı ‘adâlet perveri
Gönlünü şâd eylesün lutf-ı cenâb-ı kibriyâ
Feyz-i rûhâniyet-i peygamber olsun yâveri

Mehmed Celal

Sâye-i ma‘ârif vâye-i Hazret-i padişah da ceridemizin henüz otuzuncı Numerosı neşr olunduğı halde az vakit zerâfetinde kazânmış olduğı rağbet-i ‘umûmiyeden dolayı birinci formadan i‘tibâren üçüncü def‘a olarak tekrar tabi‘ine bedâ-i olmuş olmasından nâşi kara’in osmaniyemize teşekkür ideriz.

MUHTEVİYÂT

‘Arz-ı Şükrân ve Tahdis-i Ni‘met – Hüsn-ü İbtidâ - Ma‘ârif – Bir Mektûb - Ma‘ârif’in Askerlikçe Olan Ehemmiyeti – Âlâylı Zâbitâne Endâht Dersi – Avrupa’da Mevcûd Askeri Gögercinlikleri Şebekeleri – Eslihânın Muhâribine Te’siri – Hukûk – Şeker ‘İlleti ve Tedâvisi – Bastonlara Velespid İdâre Manivelalarına Mahsûs Nev-i İcâd Revolver – Çay – Bürhân Devr-i Terakki - Mütenevvîa – Yeni Kitâblar.

Ceridemiz pençsenbe günü tertib olunmuş ve her hafta pençsenbe günleri neşr olunacağı mikdâr bulunmuş ise de nüshâsı yevm-i cülûs-ı meyâmın makrûn-ı hümâyûn vesile-i cemilesiyle tebriken bugün mevki’ intişâra çıkarılmışdır.

Ceridemizin ser muharrerliğı Nuri Beg Efendi’ye mahûl olduğı gibi kısm-i idâsi dahi bi’l-hassa Mehmed Celal Beg Efendi’ye tevdi’ idilmişdir. Askeri ve fenni

ve sanâ'î kısımlarında de Tayfur ve Osman Efendiler ve lügata ve 'arabi ve fârsiye 'aid husûslar Cevdet Efendiye mahsûsdur.

MA'ÂRİF

Ma'ârifdir i'za latif yazdan

Ma'ârifle mu'âdet buldı insan

Hakikât, cenâb-ı feyyâz kudretin nev'î beşere ecl-i celil eltâfı ma'ârifdir. Evet, ma'ârif o kadar 'ali o kadar kıymetdâr bir bahşâyış elhidir ki hayat-ı emim dinlese ihrâ ve hatt-ı rûh-ı 'ilm-i vasfıyla tavsifi size olur.

Ma'ârif hayât-ı emimdir, çünkü 'ilûm ve ma'ârifden bi-behre kalmış ve mezile'i sefâlet ve cehâlete düşmüş olanlar muktezâ-yı hakikâtleri 'aleyhine hareketle nizâm-ı akvâm-ı ihlâl iderler ve şu sûretle beyâbân zelâlete giderler.

"Muktezâ-yı hakikâtleri 'aleyhine hareketle" didim; doğrudur. Cenâb-ı Hâlık mutlak insanı ikmâl-ı mahlûkat olarak yaratmışdır bu ikmâliyet ve anın eseri olan eşrefiyyet ise 'akl ve iz'ân mahsûlidir; ya'ni demek istedim ki 'akıl ve iz'ân nev-i beşeri mevcûdat sa'ireden tefrikde yegâne bir hân olduğundan o lûtf-i celil gerdegâr olan 'aklı iktisâb ma'ârifte sarf itmek, girive-i cehâletden çekinmek iktizâ ider.

Hatt-ı hilye-i 'ilm-û irfân ile tezbîn zevât ve saffat itmeyenlerin ve bahşâyış rabbânî olan kuvve-i 'akl ve idâreğini mu'tâl bırakanların makûle-i bahayam olduğu kadimen isâl mertebe-i süyut ve bedâhat idilmiştir.

"Ma'ârif bir rûh ilmidir" didim; öyledir. Çünkü nizâm 'ilmi muhâfaza ile mükellef olan insanın şu teklifi mücerred-i mahrûm ma'ârif olmamakla yerine getirebileceği vâzih ve 'ayân, hilâfının tevliid ideceği âfât ve nevâibin harkûl'âdeliği bi reyb û kemândır.

İnsan için yegâne medâr sa'âdet-i ma'ârif olduğu meydandadır; çünkü şark ve garbın esâtizâ-i hükümet ahlâkı dirler ki insanın mes'ûd olması izâyı vazife itmesiyle kâbil olur, demek ki fitrâten mükellef olduğu vazifeyi ifâ idemeyenler elbette mahrûm sa'âdet kalur.

Öyle ya insanı servet gibi, hüsn-û cemâl gibi binlerce muvâffakiyet istirâhat vicdanı nasıl idemez ve bu ıstirahat vicdan olmayınca husûl-ı sa'âdet kabil olamaz. İstirahat vücûdan bâ'î hal ifâyı ve zâif meftûre ile mümkündür.

İnsanın fitraten iktisâb ma'ârif ve temdinle mükellifiyeti der ki halikat beşeriden biri yer yer, iktisâb 'ilm ittisâb ma'ârifet iş'â baş olmuş ve bahsûs 'ilm mustağrik zâlim cehâlet iken mehir menir İslamiyet tenvir 'ivân cihân itmiştir ve

hayret res ‘akvâl olur bir derecede neşr envâr-ı mes‘uddur âsâr iderek mühâllik ve sa‘âtime nazâran lemha’ nâzar ta‘rifine şâyân bir zamanda garbda tabirâne dağlarına, şarkda Hind ve Çin’e kadar milyonlarda halkı ni‘met ma‘ârifle ihyâ iylemiştir.

Sahâyife tevârihe bakılsun, dünyanın en çok âsâr ve mü’ellifât [s. 5] Sahibi fazla ve hikmeti İslâmdır. Müşkilât-ı envâr-ı nebûtdan iktibâs ma‘rifet ve hikmetle kitâbhâneler doldurmuşlardır, bir zamanda ki usûl-ı tab‘ meçhûl idi ve mü’ellifler kendileri yazarlar ve erbâb-ı mütâ‘lâ ise fevkâl‘âde ihtiyâr zahmet iderek bizzât veya bi’l-vâsıta istinsâh iderlerdi.

Asyâ-yı vâsıtada Endülüs’de, daha nice yerlerde milyonlarca mü’ellifâtı yakılmış yırtılmış olduğu halde bu gün sâye-i ma‘ârif vâye-i saltanat-ı ‘osmaniyede yine mütâ‘ded hazânü’l-kitâb bulunuyor.

Hakikâten ‘ilûm ve ma‘ârifin nazâr-ı tarihte en büyük hâmi mai’ni Sâltanat el-Osman olduğu ve her ‘asır ve zamanın icâbına göre terakki, ma‘ârif ve fennûne ma‘nen ve maddeten ibzâl mesâ‘i buyurulduğu muhtâç izâh-ı değildir.

Gerçi bir aralık kıymet-i ‘ilm-û ‘irfân takrir idilmemeği ve ihtiyâc hâl ve zamanın sevk itdiği yola gidilmemeğe başlanmışdı. Lakin hesap hakkın bu yüzden zel zelili ve bu mülk ve devlete itâb celili ‘adili halifet ifham veli la‘met ‘ilm sultan ‘alişân ğari Abdulhamid Hân sâni Efendimiz Hazretlerinin erkân-ı hilâfet İslâmiyete zeyb avâr oldukları zamandan beri terakkiyat-ı ‘ilmiye ve fenniye cedden şâyân hayret bir dereceye varmış olduğuna mebni artık ğanûd-i havâs-ı ‘adâlet bulduğumuz kezb-i mahz kalur.

Rûz firûz cûlûs-ı hümâyûnları

Cihânı tutdı serâser eş‘â-i ‘irfân

Hayat-ı nezayı buldı odamda ‘ilmiyân

Vasfıyla bi hakk-ı şâyân tavsif olan Padişahımız Efendimiz Hazretlerinin eltâf ve inâyet be-gâyât ma‘ârif perverâneleri sâyesinde terakkiyat ‘ilûm ‘aliyye ve âlyâ vesâ‘ili istikmâl kılınmış ve muntazam kitâbhaneler ve mektebler açılmışdır.

İstikâyı bendegân şehinşâhileri efkâr ma‘âli desâr malûkâneye tevfiik hareketle neşr ma‘ârif dâmen-i dermiyân gayret olmuşlar ve ta‘mim uluma zerrece olsun hizmet idenler na’il ‘avâtaf ve iltifât hilâfet-penâhi olarak gayrete gelmişlerdir.

İşte şu sâye-i sa‘âdet vâyedir ki mü’ellifât mergûbe-i kadimenin birçoğu mevzû‘ destigâh intişâr idilmiş ve ‘ilûm ve fennûn şitâyâ da’ir giden yeniye te’lif ve

tercüme idilen âsâr kıymetdâr ‘ilûm matbu’âta pertev neşâr olmuş. Ve olmak da bulunmuşdur.

Mü’ellifler, muhârrirler, tâbi’ler, neşirler teksir ve ta’did idub ifây-û câ’ib ‘ubûdiyete şetâb itmişlerdir.

(Ma’ârif) gazetesi ‘üvânının delâletiyle dahi mübrehin olduğu üzere neşr ‘irfânla mükellef olduğundan terakki’ ‘ilûm ve ma’ârifte cedden hizmet idebilecekti.

Hemde tedrisde, tahsilde, mütâlâ’da tertib ve intizâm tamamiyle ri’âyat yegâne medâr muvâffakiyet olub hatta İbn-i Sinalar, Raziler, Celaller, ve mu’âsarından Jul Simonlar gibi meşahir çıkma tahsil-i ma’rifetde i’tidâli muhâfaza idercesine tertibe i’tinâyı tavsiye iderler.

Bu cihetle der ki (ma’ârif) gibi esâslı bir ceride-i ‘ilmiyeden bi’l-tab’ fevâ’id cediye münteziirdir. Ve şu eserin ikmâliyetine himmet ‘asr-ı mezin erbâb-ı kaleminden beklenilur.

İmdi muvâffakiyet ‘asriye-i cenâb-ı cihân bâniye yeni bir zımmime-i bir münfet olan (ma’ârif)’in mütâla-i neşriyâtına kârîn-i kirâm hazîrânı teşvik ve terğib iderim; mütâlâya tezil buyurulursa sehâ’if ma’ârifde bir muktezâ-yı müsâdakât neşr-i âsara men gayri had çalışurum. Ve minâ’llâhü’l tevfik

Vesaf

MEVÂD-I ENBİYA

BİR MEKTÛB

Mütâlâ’ât ve intikadât edebiyenin tenvir izhân husûsunda ki fai’desi ma’lûmdur bunun içün meşhûr şa’irlerimizden ma’dûd olan Vecdi’nin Divânçe-i iş’ârı hakkında Edib Halûk Reşad Beg Efendi’ye - ba’zı mütâlâ’ât edebiyeye hâvî yazdığı mektûbı buraya derc idiyorum. Reşad Beg Efendi’nin bu mektûba yazacağı cevâb dahi neşr olunacaktır.

[İş’âr Vecdi Hakkında Mütâlâ’ât]

Reşad Beg Efendi’ye

Efendim!

Kitâbhâne-i müntebeyn edebiyâtkâr ettiğiniz [Divânçe-i Vecdi]’ye [s. 6] bir hiss-i şükrân ile okudum. Zâlim mâzi arasında firûzân olan mekâbir islâfı bilmem kaç sene sonra tenvir itmek, edebây-ı islâfın şahsiyet rûhâniyelerini evlâd-ı ma’neviyelerine arâ’i iylemek gibi bir hizmeti der’uhda idişinize karşı ‘arzını

vazifede ‘edâ itdigim teşekkürlerimi sonraya bırakayım da, Vecdi hakkında ki mütâlâ‘at ‘acizânemi ‘arz ideyim:

Şa‘ir hakkında ki fikr-i mahsûsum pek sâ‘dedir: okuduğum bir sözün te’siri, kalbime kadar nüfûz ider ve orada rûhumu teshir idecek derece bir his uyandırırsa ana “şa‘irdir” derim, o söz ister manzûm bulunsun, ister mensûr olsun, bir kelime, bir sedâ kalbimi lebriz te’sir idecek bir meziyeti ha’iz olduktan sonra okumayı, o sedâyı muhtar şa‘ir ‘ad itmekden kimse beni men‘ idemez, mü’esser olmak şartıyla vezn ve kafiye ‘ari bir kayabaşı, yahûd kemâlatdan biri bir suhrevi nağme nice şa‘irdir. Fakat o kayabaşının mevzûn ve mukâffa olduğu halde – rûha te’sîr itmek şartıyla – daha latif olacağını kimse inkâr idemez, nitekim o nağmede bir usûl ve intizâm tahtına alınırsa daha mü’essir olur!

Şa‘ir hakkında ki zevk û acizânâme gelince: bilmem, sevdalı tabi‘atların meftûnı olduğundan dolayı mıdır, ne dendir, ‘aşikâne iş‘ârı pek severim, bu cihetle Fuzûli’ye ‘aşkı, bu büyük adamın kendisine mahsûs olan o edâyı garib ile – ki bu ğarâbet bana pek latif gelir – gazel-serâ olması, öyle her şa‘irin gazel-serâ olmasına benzemiyor. Koca şa‘ir:

Her gören gayb itdi ab-ı dibde’i garibân mı

İylerim tahkik görmüş kimse yok canân mı

Diye tercüman hissiyân olmağa başladığı zaman pejmürde bir kıyâfet ‘aşikâne bir hal ile Fuzûli göz önünde tecessüm idiveriyor. Kim ne dirse disûn, Fuzûli’nin:

Sormadan güzeller kara eller haneden lale renk

Mısrâ-i şu zamanda çekilir şeyler olmadığı edâ idilse bile – nice Bağdahlı bir dehteri arâ’i iden bir levha kadar ma‘nidârdır. O kadar tabi‘, o kadar latif olduğu için, bir resâme sermâye olsa layıktır...

Meziyeti kabil-i izâh olmayan bu büyük adam hakkında ki hayretim pek yücedir, bunu – ne vakit isterseniz – daha ziyâde izâh iderim.

Nefi’yi de pek severim: bu şa‘ir Ali Nazır’ın kasa’inde ki ‘azimet-i ifâde, şâ‘şâ’i hayal, şiddet beyân hiçbir şa‘irimizde yokdur. Fakat yine ‘aşikâne sözleri sevdiğimi isbât itmek için diyebilirim ki Nefi’nin nâmı anladıkça.

Gamzen ne dem ki tîğ çekip yahûd hûn feşân olur

Uşşak-ı dil-figâra ecel mihribân olur

Mütâl‘a ‘aşikânesi rûhûmun içinde tenin indâz olmamak kabil değildir!

Nedim’i de pek severim: sevdalar içindeki şu hane etvârı, nûrlar arasındaki parlak hayali, bu hayallerden tevliid iden o hazin nağmeleri bana – şeb-i muhâtabda çalılar arasına karanlıklara gizlenerek, gözlerini nâmı-tenâhi semavâta dikub, mübhem bir zenzeme ile terennüm iden bülbülün sedâyı ‘aşikânesi kadar te’sîr ider:

Ben kimseye açılmaz idim dâmenin olsam

Kim görür idi sineni pirâhenin olsam [1]

Mütâla’a nezâket hayal, hissiyât-ı ‘aşikânenin merât in’tâfı değil midir?...

Naili-i Kadimi de pek severim: bu şa’irin kendisine mahsûs olan edây-ı şa’irânesiyle:

Nâyın ki çıkar zenzeme sûrâhlarından

Bülbüller öter sanki gelen gülün şâhlarından

Yahûd

Kûyunda nâle kim dil-i müştâktan koyar

Bir nağmedir Hicâz’da ‘uşşak’tan kopar

Yolunda nağme perdâz olması benim nazârımdan ne kadar istâdânedir!

(Mâ-ba’dı var)

Mehmed Celal

MEVÂD-I FENNİYE

MA’ÂRİFİN ‘ASKERLİKÇE EHEMMİYETİ

Şu sırlûha başka bir vakitte olsa birden ziyâde ma’nây-ı şâmil olamaz idise de “devr-i terakki hamidi” mezinesinde matbû’ı olmak üzere mevcûdlarına zamimeten meydan-ı intişârâ

[1] böyle emâleler hoş görülmelidir.

[s. 7] Çıkan “Ma’ârif” nâmında bir ceride-i esbû’iyenin zaman-ı zuhûrunda hemde o ceride-i sahâyifî arasında görülünce nâm mezkûrla ‘arz û cüdâ iden evrâk-ı matbû’anın ‘ilmi ‘askerimize sûret-i hidmetini ‘arz iylemek gibi diğer bir merâmın ifâdesine dahi şemâveli vârid hatır olmak tabî’dir.

Fi’l-hakikâ ‘uyûn-u kârîn ilk nüshâlarda böyle şeyler görmeğe alışmış ve belki erbâb-ı mütâla’nın daha birinci defâ’ olarak okumakda olduğu şey’in hangi maksadla vücûd bulunduğunu ve kendisinden ne beklenebileceğini anlamak husûsunda ki ârzû ve ihtiyâcâtı muharririn tarafından nazâr-ı dikkat alınub o yolda hareket bir ‘umûmiyet kılığına girmişdir.

Biz dahi bu kâ'ideden ayrılamamakla birlikde takdim-i numûne veyahud fatiha-i ma'rûzât yollı bir makâle-i 'askeriye yazmağı amel edindiğimiz cihetle sırlûhanın iki medlulunu tasvire kalkışdık.

Ol emirde "Ma'ârif"ın mevâd-ı 'askeriye cihetince olan mesleğini, hidmetini ta'yîn itmiş olmak üzere 'arz idilmeğı havâdis 'askeriyenin – bi'l-tab' kesb vukûf idebildiğimiz kısmından – piş mütâla'ya takdimi beraber müfid olabilmek şartını ha'iz olanlarını neşr itmek ya'ni ahvâl-i 'askeriyece olan tebdilât ve terkiyât bu güne kadar ta'kib idilmiş farzıyla bundan ilerisi için berûca ma'rûz bir hidmet nâçizânede bulunmak cümle-i amelden olmağıla beraber bunun ahsı bilâ-'istisnâ bi'l-cümle kârîne ba'zen sarf-û şahsı mütâla'ât kılıklı, ba'zende [hattı tercihân] ricâl-i mütekaddime ve hazirenin terâcim efkârı misüllü ba'zı efkâr 'askeriye 'arz iylemek sûretinde edâ ve ibrâz olunacaktır. Beyderiğ buyurılacak mu'avenet kılmaya ve fikriyeyi mâ'ali-teşkir kabul ider ve bunu bir eser rağbet sayarak i'lân şâdi ve müntedârı iyeriz.

Ma'ârifin veya te'yir âherle hey'et-i 'askeriyenin erbâb-ı dâniş ve ma'ârifden olmasının 'askerlikce lazûm û ehemmiyetinden bahs olacak makâle-i iftitâhiye gelince zeyrine vaz' olunacak imzânın 'ilm-i matbû'atındaki şöhret hiçisiyle mütenâsib bir rağbete mazhâr olacağı badâhetine zemime olarak "insanları iknâ iden hakikât değil o hakikâtı söyleyenlerdir" kul hakimesi dahi nazâr-ı i'tibâra alınmış. Binâ'en 'aliyye bâlâda 'arz olundığı vecihle bir vâsıta-i tebliğ veya tercümân-ı efkâr olmak cihetini iltizâm sûretiyle kaleme alınmıştır.

(Mâ-ba'dı var)

Osman

ALAYLI ZÂBİTÂNE ENDÂHT DERSİ

'ARZ-I MERÂM

Şu serlevha tahtında kârîn-i 'askeriyeye fen-i bâlistik yani top ve tüfenklerin usûl endâhtlarıyla esnây-ı endâhtta gûzar idilecek husûsları ve her halde bilinmesi ehem ve elzem olan bir takım 'ameli endâht destûrlarını her okuryazar zâbıtânın anlayacağı sûret de kaleme alub ma'ârif ceridesiyle neşr itmeğı münâsib gördük. Vakı'â ba'z-ı evrâk havâdisde 'askerliğe da'ir bir takım makâlete tesâdüf olunmak da ise de ekserisi sahib-i makâlenin fikri mahsûsundan ve bir kısmı ise sırf hikâyeye ve masal gibi şeylerden 'ibâret olmağıla hiç birisi bir zâbıt tarafından dustûru'l-'amel tutulamaz. Her ne kadar muharririn 'askeriye tarafından şu son zamanlarda fen

bâlistik ve endâht da'ir birçok kitâb tâf'a neşr olunmuş ise de kefesinin sûret ifâdesi muğallik ya'ni yazılan kitâblar bütün mektebli zâbitâne göre anlaşılması müşkil sûretde yazılmış olub ancak gazete 'ibâresini okuyub anlamağa muktedir olan ve mecmû'ı mektebli zâbitânemiz onda sekizi râddesinde bulunan alâylı okuryazar zâbitânemiz için henüz açık Türkçe ve mümkün mertebe 'imlâ ve sûretde hiçbir eser tesâdüf idilememiştir. İktidâr 'acizâneme göre şevâmir-i mühim vakı'â pek büyük ise de bu yolda bir çığır açmak ve şu vâsita ile muktedir muharririn 'askeriyeyi bi'l-teşvik fen remiye da'ir gazetemize gönderecekleri makâleleri – gayet açık Türkçe olduğu ve 'imlâ bulunduğu halde - ma'al-memnuniye iş bu mecsûllerimize zeyl idilmek üzere düş-i tahammüle alıyorum. Bir de peyder pey yazacağımız makâleler de kârîn-i kirâm tarafından layıkıyla anlaşılamayacak bir cihetle tesâdüf olunur ise lütfen oralarını da ihtârdan geri durmamalarını ayruca istirhâm iylerim. Muktedir arkadaşlarımızdan mu'avenetine mazhâr olarak te'min istikbâle muvaffak olur isen şu bahsin ittimâmiyle fennûn 'askeriyenin aksâm sâ'iresine da'ir yine bu yolda ve şu gazete ile neşr makâlete devam olunacağını vaad ideriz.

(Mâ-ba'dı var)

Tayfur [s.8]

AVRUPA'DA MEVCÛD ASKERİ GÖGERCİNLİKLER ŞEBEKELERİ

Şu nâm altında ve ka'imâkam "Roşa" imzasıyla "Lenâtor" nâm Fransız risâle-i esbû'iesinde münderiç bir bend nefâ'an inzâr kârîne 'arzını arzû iylemek istemede ol emirde gögercinlik postacılıkda sûret-û sebep istihdâmlarınca muhtemel olan ma'lûmatsızlığa çaresiz olmakdan başka bir bendin kârîn için elde bulunan "Ma'ârif"den gayri bir vâsitaya mürâca'at iylemek gibi bir külfeti ortadan kaldırmak emelindeyim.

Lazûmı zâhir olan ma'lûmât tarihiye ve ibtidâ'iyeden başlamış olmağla beraber bir eser tebrik olmak üzere ma'ârif nazırı Devletlû Paşa Hazretleri'nin vaktiyle mecmû'a-i fennûna hediye iylemiş oldukları makâle-i nefiseyi 'aynen nakl idiyorum:

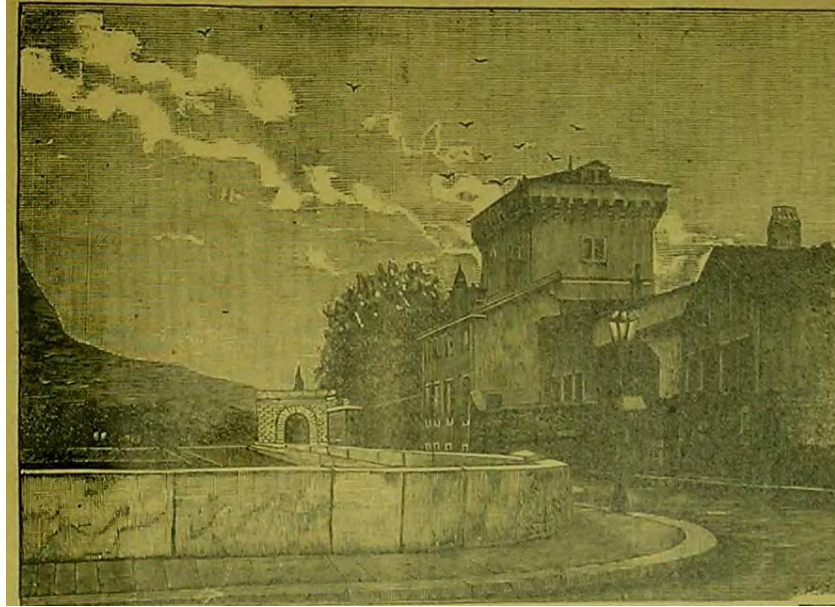
KEBÛTER-İ NÂME-BER

"Emr-i mürâselede gögercin isti'mâli usûlî fi'l-asl memâlik-i şarkiye muhtera'âtından olduğu halde el-yevm bu taraflarda mensi ve metrûk olub ancak.

Haber gele ya kebûter gele yapın deydü

Gezmek birisi deririsi revzen gözedir

Gibi ba'zı iş'âr kadimede zikri kalmış ve zân 'acizâneme göre "atara-i sui samileri kılınan" ve 'ali cenâh el-isti'câl" kabilinden olarak münşe'âtdan müste'mil ta'birat dahi usûl-ı mezkûre bakiye-i âsârından bulunmuştur. Gerek kara ve gerek deniz üzerinde mekâtib-i irsâl ve bâhsûs taht-ı muhâsarada bulunan mevâki' harç ile muhâbere itmek üzere şu usûl-ı isti'mâl kılınûb bu misüllü nâme-ber olan gögercinler sâ'atde on mil mesâfe kat' iderler. İş bu gögercinler ol emirde ber-vech-i âtî tâ'lim olunmak iktizâ ider şöyle ki bir mahâl-i mahsûsede beslenub aralıkda tayerân iderek ol havaliye öğrenmiş olan bir, yahud ta'addüd gögercin bir kafes derununa vazî' ile muhâbere olunması matlûb olan tarafa müteveccihen getirulub evvel yarım sâ'at ve ba'de bir sâ'at mesafeden ve bu vechle bi'l-tedric daha uzak mahallerden salıverilur ve ol-halde bunlar der'akab mahal-i aslilerine 'avdet ideceğinden bu sûretle ric'at ideceği tarik-i tâ'lim olunduktan sonra bu hat üzerinde istenilen mûka'da bir mahal habs ve hoşlarına gitmeyecek dane ile it'âm olunur ve müste'cil bir haber irsâli lazım geldikde bir küçük mektûb ile bunların birisi idâre kılınur.

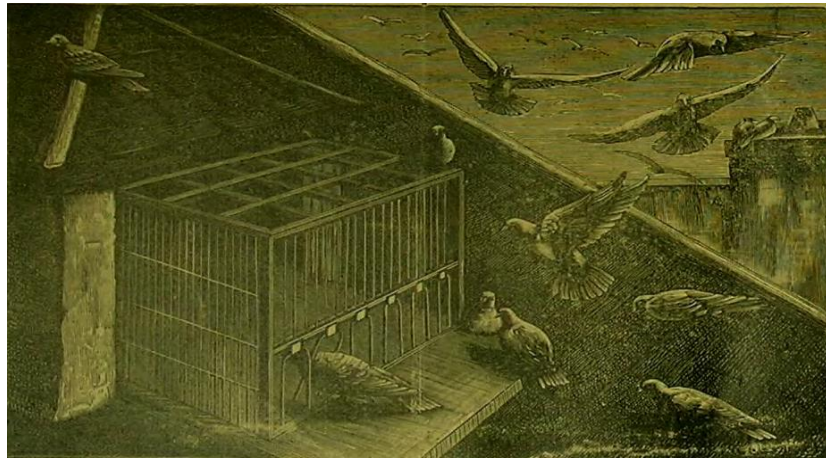
(Fransa'da Karanfil Kasabasında Te'sis Olunan 'Askeri Gögercinlik)

İş bu mekâtib gayet ince kâğıda yazılıb kuşun ayağına rabt ve esnây-ı râhde yağmur vesâ'ire te'sirinden nâşî ıslanmasından havk olundığı halde dahi bir ince meşmû'ı derûnuna laf olunur, gögercinin bu sûretle postacılıkda istihdâmı iki bin seneden berû ma'ârif olub memâlik-i şarkıye muhtıra'âtındandır.

[s. 9] Eski zamanda Anadolu'da veyahut Mısır'da sefere giden bir adam yoldan memleketine mektûb yazmak arzû itdiği halde yanına birkaç ma'lûm gögercin alarak istediği yerlerden mektûb ile i'âde ider idi. Fakat yolda dane aramak ğa'ilesiyle te'hir

itmemeleri için idârelerinden evvel kârînlerini doyurmak ve suya girub mektûbı ıslatmamaları için ayaklarını sirke ile yıkamak lazımdır. Ba'zı kere gögercin yolu şaşıarak veyahut bir kazaya uğrayarak menzil-i maksûda vâsıl olamadığından havâdis mühimmeyi şâmil olan mekâtibden iki nüshâ tahrir olunarak her biri bir gögercin ile irsâl kılınur. Dışısı yumurta üzerinde yatan erkek gögercin vâsıtasıyla gönderilen tahriratın daha seri' sûrette mahâline vâsıl olduğu mücerrebdır.

İş bu usûl Romalular 'inde dahi müste'mil olub meşhûr cezâlîlardan Mayor milâddan kırk dört sene mukaddem mevtine nâm mahalde mahsûr olduğu halde gögercin vâsıtasıyla dostlarına haber gönderdiği ve mu'ahheren ehil salibin dahi bu vechle muhâbere itdikleri mestûr sahâyif-i tevârih olub ez-cümle dersi'âdet ile İskenderiye beyininde gögercin ile bir gün zarfında muhâbere olunur idi. 1184 tarihinde melûn Mısıriye'den Nureddin Mahmud muntazam bir gögercin postası tertib itmiş olduğu misüllü hülefây-ı Abbâsi'den Ahmed Halife dahi 1125 senesinde daha cesim ve mükemmel bir posta tanzim iylemişti. Ol esnâda bu vechle nâme-ber'likde isti'mâl olunan gögercinler gayet makbûl ve mu'teber olub bir teki bin Macar altûnuna kadar fûruht olunur idi. (1450) senesinde dahi Mısır'da tanzim olunan bir gögercin postasına mahsûs olarak Cabca kuleleri bina kılınmıştır. Mu'ahheren bu usûl Avrupa'da ve 'alel-husûs Hollanda ve Belçika'da dahi icrâ olunarak Hollanda muhârebe-i meşhûresi esnasında 1573 senesinde Harlem ve 1574 senesinde Leidin şehirlerinde mahsûr olanlar emr-i muhâberede gögercin isti'mâl itmişlerdir. Ezmenâ-i cedidede tanzim olunan gögercin postalarının en meşhûr Belçika'da vaki' Anvers şehrinde dir.

(Gögercinlerin Postahaneye Girmelerini Gösteren Resim)

Bunun idâresi hayli mesârif ve tekalîfâta muhtâc olduğundan şu san'at pek de temettü garazıyla icrâ olunamayub ekseriye ehil merak olanlar bununla iştiğâl iderler.

Mezkûr Anvers posta gögercinleri ekseriye Paris ve Londra ve Amsterdam'a amed-şûd idub Paris'den üç sâ'atde ve Londra'dan dahi kezâlik üç sâ'atte Anvers'e gelurler idi.

Bir iş de memâlik-i şâhâneye mahsûs bir nev'i gögercin isti'mâl olunur ki sâ'ir cinslerine tesbitle hem iridir ve hem de ziyâde sür'atla tayerân ider.

[s. 10] İş bu gögercinler postası Bursa vesâ'ir ticâretçe mühim olan ihbârın naklinde isti'mâl olundığı cihetle mukaddemleri işe yarar idise de telgraf elektriğinin zuhûrundan berû bi'l-tab' ehemmiyeti kalmamış ve giderek belge-i terk olunacağı derkâr bulunmuşdur.

Mademki balonlardan tamamen istifâde itmek gögercinlerin i'ânesine muhtâc bulunmuşdur muhasârası melhûz bulunan şehirler ile kal'alarda gögercini besleyub yetiştirmeğe mahsûs gögercinlikler bulundurmak iktizâ ider. Binâen aleyh Avrupa'nın idâre-i 'askeriyeleri tarafından bu maddeye ehemmiyet virilmekdedir. Ahiren ceride-i 'askeriyenin 124 Numerolu nüshâsında görülen bend âtî inbât müdde'âya delil kâfidir:

“Almanya'da gögercin postaları te'sisi için bir vakitden beri ne yolda sarf müsâ'id idilmekde olduğu ma'lûm olub memleket-i mezkûrede bu kabil gögercin postalarından vakit seferde olduğu gibi hazırda dahi istifâde iylemek esbâbı araşıdırılıyor hatta geçende “hoş” nâmında bir Almanya sefinesi be-her Baltıkda furtûnaya tutularak Holştayn kurbûnda paralandığı sırada tâ'ifesi sefinede ki gögercinleri sahile doğru salıvirerek istimdâd itmiş ve yetiştirilen imdâd sayesinde kurtulabilmişlerdi. Şimdi ki halde Almanya'nın be-her Baltık sahilinde kârın limânların kafesinde gögercin postaları te'sis idilmek de olduğu gibi bu kere “Gebel” limânında dahi gögercin postası te'sis olunmuşdur.

(Mâ-ba'dı var)

Osman

MEVÂD-I 'ASKERİYE

ESLİHÂNIN MUHÂRİBİNE TE'SİRİ

Terakkiyyât-i 'ilmiye ile eslihâ-i nâriyyenin mertebe-i kemâle vusûlî meydân-ı harbde kalan maktûlün 'adedinin – zan olundığı kadar – tezâyidini mûceb olmamışdır.

‘Asrımızda ki muhârebât dolayı vaktiyle eslihâ-i câriha ile göğüs göğüse idilen muhârebelerden az vahşet engiz, daha az hunrîzdir. Bu bâbda mütesâdif nazır mütâla‘â olan ba‘zı vukû‘ât-ı tarihiye irâd olunur:

Galya kıt‘âsının cenûbuna hücum iden akvâm-ı şimâliyeden (samir) ve (tütün) tevâ‘ifine karşı Roma meşâhid-i ricâlinden (Maryus)’un kumandası altında sevk ve i‘zâm olunan cisim bir ordû meydân-ı harb de pek çok maktûl bırakmıştır, Hattı mevasim şitâda nüzûl iden baranın te’siriyle tarlalar içinde kalan cesedler dağılıp toprağa karıştığından sene-i ‘atiyede emsâli nâ-mesbûk sûretde mahsûl aldığı gibi Marsilya’ya civâr olan kara ahâlisi dahi güyâ ovalarda kalmış olan insan kemikleriyle bağları, bağçeleri etrafına çitler yapmışlardır!

Milâdın (732) senesinde vâki‘ olan meşhûr (Puvatya) muhârebesinde ba‘zı mûrihin kadimenin rivâyetlerine nâzaran Fransa kralı “Çekiç Şarl” makamında bulunan i‘âdesine üç yüz bin telefât virdirmiştir. (Puvatya) vakî‘ası – Pirene cibâlini Balmerur Fransa’nın cenûb ve ğarb taraflarına tecâvüz iden Endülüslülerin maksadları i‘tibâriyle – pek mühim olmak hasebiyle yüz binlerce muhâribini cem‘ olduğu teslim olursa bile tarafından yalnız birinin üç yüz bin telefât virmiş olmasından eser mübâlağadan başka eser garz da görmemek mümkün değildir.

Fransa ile İngiltere arasında bir ‘asırdan ziyâde imtidâd idub yüz sene muhârebeler nâmıyla meşhûr olan “devr-i kîtâl” esnasında vukû‘ bulan her cengde Fransızların telefâtı on bin ile otuz bin arasında bulunmuştur.

Fransa krallarının en büyük olan on dördüncü Lui devrinde Fransız ordularının virdiği telefât fevkû‘l-gâyedir. Hey‘etiyle tabûrlar, alâylar, firkâlar mahv olmuştur. (1859)’da üçüncü Napolyon zamanında vukû‘a gelen İtalya muhâberesinde eslihâ-i nâriye, ‘ale‘l-husûs toplar pek ziyâde ıslâh edilmiş olduğu halde tavsice zâ‘iyât bi‘l-nasb azalmıştır: (Mâgenta) muhârebesinde (12713) maktûl virilmiş ve (Solferino)’da mevcûd olan üç yüz bin kadar muhâribinden (38927) telefât vakî‘ olmuştur.

(1822)’de Prusya ile Avusturya arasında zuhûra gelen harb meşhûrda iğneli tüfenkler, mükemmel toplarla atış idildiği halde (Leibzig) muhârebesinden sonra asrımızın en [s. 11] büyük ve ne müdhiş muhârebesi olan (Sadova) mu‘arekesinde mevcûd (436010) muhârebeden yalnız (51955) telefât olmuştur.

(1870) muhârebesinde Almanya sahl el-isti‘mâl, seri‘ür rami kıçtan dolar toplarla, Fransızlar isabet ve mutâtıyla meşhûr olan şâpso tüfenkleriyle kurûn-u vustânın on dördüncü Lui’nin, birinci Napolyon’un muhârebelerinden az telefât

virdirmişlerdir. Bin sekiz yüz yetmiş ger-û darında meşhûr mevki' muhârebelerinden (Razotevil)'de mevcûd iki yüz otuz bin muhâribinden (2631) maktûl ve mecrûh vukû' bulmuştur. Kezâlik (sen-piruva)'da (333412) muhâribinden (27512) maktûl ve mecrûh vâki' olmuştur.

Şu 'adedler netice-i kıt'âya-yı hükm için kâfi görünür ise de mükerrer ateşli tüfenkler, toplanla sedasız, dumansız barutların şu hükmi ihlâl idub itmeyeceği tecrübesiz kesdirilemez.

M. Z

MEVÂD-I HUKÛKİYE

HUKÛK

Cihânda hiçbir şey yoktur ki lâkidâne hareket kendisi için bir muhâbbe-i fitrat olsun her şey bir kanûn-i fitriye tâbi'dir.

Menâzım şemsiyeyi terkeb iden cizâne kendi irâdeleriyle müstakar, ne kendi arzûlarıyla sa'ir der leylin nehârı ta'kibi, cism-i sâkıtın geriye nuzûlî, nehrin münasibına ceriyânı kendi arzûsundan münba'is değildir.

Rüzgâr esdiği için esmiyor, baran dildiği için yağmıyor.

Fitratda her şey bir kanûn-i fitriye tabi'dir, o kanûn ne hüküm iderse anı icrâ idiyor.

'Acaba insan bu ka'ide-i fitratdan müstesnâ mıdır?

İnsan doğmakda veya ölmekde hür midir?

Fitrat her ferdi bin dürlü ihtiyâc ile yaradıyor. Def'i ihtiyâc te'âvün ile mesir oluyor. Te'âvün nekâranı icâb idiyor nekâran-ı beşer münâsebet 'adideyi tevellüd iyliyor. Cihânda her şey bir kanûna tabi' olduğu gibi münâsebet-i beşerde birçok kavânine tabi' bulunmak zarûret ve ihtiyâcdan müsteğni olamıyor

İşte bu münâsebetden tevellüd iden "hukûk" o münâsebetin kavânını ta'yin iyleyen de "fen hukûk"dur.

İmân bî-kerân ortasında sa'ir olan sefine pusûla ibresinin arâna ve ta'yin iylediği hatta nasıl ta'kib iylerse küşte-i mu'âmelâtını tesâdüm ihcâr ha'ileden vakâya itmek isteyen insan kavâ'id-i hukûkiyenin tabin iylediği hat harekâtı öylece ta'kib ihtiyâcında bulunur.

Hukûk-u icrâm nasıl sevâbeti ber-vech, ber-vechi münâzım şemsiyeye rabt iylese hukûk-u enâmda ferdi cem'iyete, cem'iyeti cema'âta öyle rabt iylir.

Tab-ı hayat ferde hadus ‘avarızda müdâvâta şitâb ider hukûk ferde cem‘iyet için ‘adem-i tahdis i‘râza bir mülk elsiyâna gibi giceli gündüzli nezâret iyer.

Hukûk hayat ile başlar fakat hayat ile zâ‘il olmaz:

Hukûk insan için zarûriyettendir. Bir ferd bir dakika olsun hukûk fitriyesinden ferâğat idemez mesela hak hayatını bir dakika olsun üzerinden ref‘ ve selb iyleyemez idince hayatından eser kalmaz. Hukûk insan için zarûriyetden evvelce ma‘ârif insaniyeden bahs olan bir ceridede mevzû‘ bahis idilmek lazûmdur zarûri oluyor binâen aleyh ceride-i ma‘ârif hukûka da‘ir ba‘zı mübâhisi câmi‘ olacaktır.

Mekteb-i Hukûk Me‘zûnlarından

Abdurrahman Adil

MEVÂD-I TIBBÎYE

(ŞEKER ‘İLLETİ VE TEDÂVİSİ)

‘İlm tebâbeti işgâl iden hastalıklardan biri de şeker ‘illetidir.

‘İlet-i mezkûresinin vafireden beri ma‘lûm olub ketb-i tabiyede mufâssalan zikr ve beyân olunmuştur.

İlk defa‘ olarak bin altı yüz yetmiş dört sene-i milâdiyesinde Tomas Willis bir hâkim ziyâde bul iden hastaların yolunda şeker lezzetini keşf itmiş ve birçok etbâ dahi bu bâbda hayli sarf-u mesâ‘i iyledikden sonra bin sekiz [s. 12] yüz on beş senesinde kimyâger meşhûr Chevreuil nâm zât yolda madde-i halu glikoz ya‘ni şeker olduğunu isbât itmiştir.

Vaktiyle iki nev‘-i (diyâbeti) ya‘ni şeker ‘illeti mevcûd bulunduğuna ve bunlardan biri (diyâbeti şeker) ve diğeri ise tatsız yani şekersiz diyâbeti olduğuna zehâb olmuş ise de teşrih ve keşf imrâz ile kimyanın terkiyât ahiresi zehâb vâki‘in yanlışlığını ve mezkûr hastalığın dahi bir nev‘iden ‘ibâret olub oda şeker da‘imi sûretde bulunmasından ileri geldiğini meydân sebûta îsâl iylemiştir.

Şekersiz diyâbeti ise ayrıca iki kısma ayrılıb tebul azotu ve tebul fosforu yemeleriyle bâd olmaktadır.

Şeker tabi‘i olarak mukâddir kalilede insanın kanında ve glikoz halinde bulunmakdadır.

Bu şeker ise me‘kulât ve bi‘l-hassa müvellidü‘l-mâ-i karbonı hâvî olan me‘kulât tarafından kanda istihzâr olunduğı gibi vücûd dahi ayrıca şeker istihzâr itmekdedir bedende vücûda gelen şeker karaciğerde hâsıl olub yigirmi dört sâ‘atde 550 – 600 gram şeker kana îsâl olduğunu isbât idilmiştir.

İş bu şeker dâme duhûlunda mikdâr kâfi tahmiz iderek ‘aziletin harekâtı için lazım olan harareti i’tâ idub fazla kalan şeker ise şehm ya’ni yağa münkâlib olur.

(Mâ-ba’dı var)

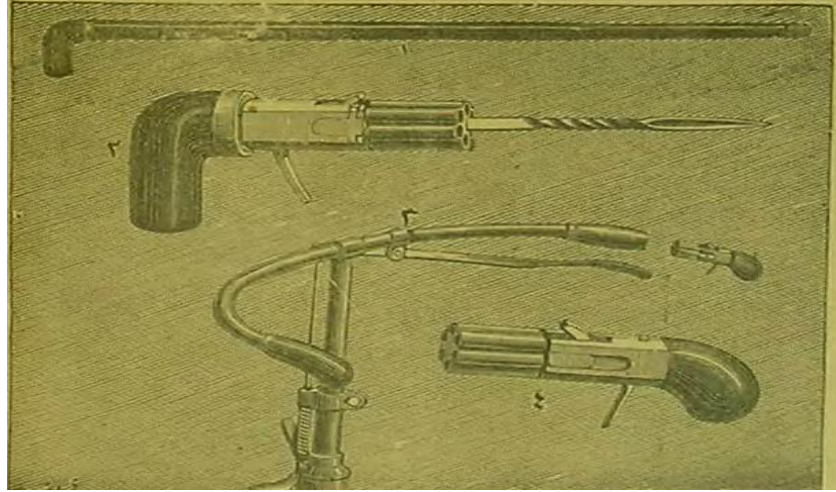
Doktor: Ender Yadis

SANÂ’AT

Bastonlara ve Vespisid İdâre Manivelalarına Mahsûs Nev-i İcad Revolver

Şu son zamanda Avrupa’da eslihâca pek çok terakiyyât husûle gelmiştir.

Bu kere mesâdif-i nazır mütâla’âmız olduğuna göre Mösyö Jober nâmında zeki bir makinâcı beş milimetre katrında altı ‘aded kurşun atar ufak kıt’ada ve bir tarz nevinde bir revolver i’mâl ile bunı ‘adeta bir kabza makamında bir baston rabt iylemegi (şekil 1) tasvir iylemiş ve tasvirinide mevki’ fa’ile çıkarmıştır.

Bastonun menzire-i hariciyesi öyle bir haldedir ki (şekil 2)’de irâ’e olunduğı gibi ba’zı nev’ilerine fazla olarak vidalı bir hançer dahi ‘ilâve idilmekle beraber ortada bastondan başka bir şey mevcûd olmadığına asla ihtimâl virdirmez.

Münâsebet bedihiyesine mebni revolver – kabza nâmını virdiğimiz mezkûr revolver süngülerin tûfenge rabt olunmaları misûllü rabt olunduğı cihetle baston sol elde tutarak sağ el ile kabzayı dörtde bir devir döndürmek silâhı teşhir iylemek ve belki kabzayı silâha tahvil itmek için kâfi hareketdir. Çünkü esâsen bir yuvada halde bulunan tetik bu esnâda meydana çıkar ve şehâdet parmağın ona gelur sâ’ir vakâlarda ise rabtû idhâl keyfiyeti teshil itmek için silâha mütttebik bulur ve ihrâcı makasında bir yay te’siriyle doğrulur.

Hurûse gelince net ki icrâyı tazyik olunmadıkça (şekil 3,4)’de gösterilen vaz’iyeti alamaz ya’ni bundan başka zamanda oda gözükmez. Nev’revolverin en fa’ideli diğeri bir mahal tatbik ve isti’mâli de vespisid idâre manivelalarıdır zirâ

ma'lûmdur ki velespide süvâr olanlar mümkün mertebe tahfif ihmâle sa'ir bulunurlar ise de bu gayreti yanlarında bir silâh dahi bulundurmamak derecelerine vardırılmaz bunların da'imâ elleri altında ve gözleri önünde bir silâh bulundurmak içinde mebhûs'una revolverlerden bir danesi idâre manivelalarına (şekil 3) vechle rabt iylemek mi'ziyâdeti kâfidir.

Osman

[s. 13] ZİRÂ'AT

ÇAY

Çay Ağacı – Çay i'mâli – Avrupa'ya Çay İdhâli – Mevâd-ı Metnû'a-i Ticâriye – Çayın Fenalaşması – Çay Tabihi Çayın Kıymeti Gida'ıye ve sıhhiyesi.

Çay Ağacı

Çay hasbe'l-tabî'a Çin ve Caponda hâsıl olur.

Çay dâ'imâ yeşil durur bir ağaç olup bir mikdâr mersin ağacına müşâbeheti vardır ve kâmeliyâ ağacı fasılasındandır. Bu ağaç kendi haline bırakıldıkda sekiz metreden on metre irtifâ'î kadar vâsıl olur ise de iktitâfı neşv ve nemâsını men' iderek beş yahud altı metre irtifâ' vâsitayı tecâvüz itmez. Yaprakları bezi, etrafı inceden inceye tartılı, rengi koyu yeşildir, çiçekleri beyaz olup üç yahud dört 'adedden 'ibâret olarak yaprakların dalı merbût bulunduğu mahalde cem' olur. Meyvesi kabuğu üçüzli bir muhafazadan 'ibâret olup her biri bir ve nâdiren iki habbeyi hâvî bulur.

(Çay Ağacı Dalı, Yaprakları, Çiçekleri, Meyvesi)

Çay Çin memleketinin hemân her tarafında gars idilir ise de vezâ'ati yigirmi üç ile yigirmi beş derece mâbeyninde bulunan mahaller netice-i hissin ve şâyân-ı takdir cinslerden çay hâsıl ider.

Çay ağacı tarlaların boyuna yahud dağ eteklerinin yamaçlarına gars olunur, bâ-hûsus üzüm kütüğü misli cenûba doğru meyil tepelerin inhatatından, hubûbat zirâ'ate

ğayri sâlih topraklardan haz ider ve binâen aleyh meyâcâriye civârını da sever, mezkûr ağaç gars olduğunun dördüncü senesine vâsıl olduğu vakit garşlar birinci hâsılât olmak üzere yapraklarını toplamaya başlarlar (yapraklar el ile koparulub toplanur.)

Senede iki def'a mahsûl toplanur ki bunun biri ilkbaharda ve diğeri Eylül'de vukû' bulur, buna ba'zı defa' bir üçüncü ve hatta dördüncü bile 'ilâve olunduğı olur. Fakat ilkbaharda toplanan çayın rahiyesi latif, lezzeti nefis olduğundan en makbûl çay 'ad olunur.

Dokuz on sene mürûrunda ağaç 'adım sür'atla neşv ve tema bulur. Ve üzerinde cezâ-i yaprak hâsıl olur. Bu halde mezkûr ağaç yer ile beraber kesilerek yerde kalan kütük evvelkinden daha kuvvetli, daha kesretli bir takım filizler sürer, bundan mâ'dâ çay ağacının bu kesik dalları budanarak kuvvetli bir hale getirilir.

Çinliler çay ağacının garsına gayet müddekikâne i'tinâ iderler. Senede iki defa' yerde bulunan yabâni otlar ayıklanarak tohum rev' olacak mahal-i kemâl-i dikkatle istihzâr idildikten sonra mesâfeden mesâfeye bir takım çukurlar açılıb her birine altı yahud on iki 'aded dane vâz' olunur. Zirâ bunların gayet suhûletle bozulmaya isti'dâdları olduğundan ancak başda biri 'imâ [silinmiş] eğer dikilen mahal milli ise fidanlar bostanlarda olduğu gibi su yolu ve düz tepe ise el yahud makine vâsıtasıyla sulanur.

Caponya memâlikinde dahi çay garsı hemân bunun 'aynı gibidir.

Muharrirlerin ba'zıları mezkûr ağacın Çin memâlikinden getirüldüğünü beyân itmişler ve ba'zıları Caponya memâlikinin bir mahsûl tabi'iyesidir demişlerdir ki memleketin mezkûretinde öteden beri çay isti'mâli mevcûd bulunduğına nâzaran bu iki fikrin dahi pek doğru olması lazım gelur.

(Mâ-ba'dı var)

Ali Nazîmâ

[s. 14] BÛRHÂN-I DEVR-İ TERAKKİ

İFÂDE-İ MAHSÛSA

Lisân-ı 'Osmani şimdiki halde başlı başına bir lisân ise de 'an asl 'Arabi ve Farsî ve Çağatay lisânlarından istifâde itmiş bir lisân bediû'l beyândır. Dimek oluyor ki lisânımız üç büyük renkden müteşekkildir. Binâen aleyh her rengin lisânımız erkânından bulundukdan haysiyetçe – kavâ'id lâzimesi öğrenmeğe muhtacız. Erkân-ı salise-i mezkûreden rengin ahirince olan ihtiyâcî yekdiğerini mü'tekaben meydan-ı

intişara vaz’ olunan âsâr-ı müte’dide giderdi. Lakin lisânımız renk i’zamını teşkil iden el-fâz ‘Arabiye’nin usûl-ı ferû’ ve müştekatını ve bi’l-hâssa şive-i lisân ‘Osmâni üzere mevki’ isti’mâllerini gösteren bir esere ihtiyâc kelimemizin müsellemitiyle beraber öyle bir eser görülmemektedir.

İşte şu ihtiyâcın izâlesi husûsundaki ‘arzûyu vicdâniye ba’zı zevât terki cevâyanın ricâsı dahi manzûm olduğundan ‘Ali Kadir el-mekân o noksâniyetin ittimâmı maksâdıyla bir Kâmûs-î ‘Osmâni tahririni tasmin itmişdim. Şu günlerde ise bir his ne ki zuhûren ikâzıyla o fikrimin kuvvede kalmasından ka’ile çıkmasını mürecceh gördüğümünden ‘asr-ı şehinşâhileri bi hakk i’sâr sâbık ü lahikaya ğıbdâ bahş olacak sûretde bir devr-i terakki açmış olan veli ni’met i’zam, şehinşâh mu’âzzam latif mahz-ı rabbâni, zel zelil yezidânı el-Sultan el-gazi (Abdulhamid Han Sani) – Ademâ’l-lâhü te’âlâ iclâl-i saltanata – Efendimiz Hazretleri’nin ‘asr-ı hümâyûn ma’ârrif pirûrilerinde nûbu zeyb bahşây-ı sahne-i terakki olan âsâr bir güzideye bir ‘ilâve-i mütemmime olmak üzere “bürhân-ı devr-i terakki” nâmıyla iş bu Kâmûs-î ‘Osmâniyenin neşrine başladım.

İHTÂR

Bu eserin mütâla’sına râğib olan zevât kirâmın en evvel – bu kitâbın dibâcesi demek olan – mevâd-ı âtiyyeye ‘atıf nazır itmeleri tavsiye olunur.

1 – Bu kâmûs-î tahir-i kemalat husûsunda mahal vilâdetine nisbetle Firûz Abadî nâmıyla meşhûr olan kâmûs-î muhit mü’ellifi Ebu Tahir (Mehmed)’in Yakub Hazretlerinin kâmûs-înde ittihâz buyurmuş oldukları usûl üzere tertib idildi. Şöyle ki: mevâd-ı asliyenin son harfî bâb, birinci harfî fasıl ittihâz olundu. Her kelimenin hey’etleri tebdil eyledikçe tahribe kolaylık olsun diye kelimenin yeniden almış oldukları sûreti irâe için hurûf mukte’a ile bir de serlevha ‘ilâve olundu. Meselâ: (semt) kelimesinin tahrarrisi lazım gelmese bu kelimenin harf-i âhiri (ta), harf ulı (sad) olduğundan bab-ı el-ta’i fasl-ı el-sâde mürâca’at olunacağı gibi vasıtı (M) olduğundan (S M T) sırlûhâsına mürâca’at olunmalıdır.

2 – Her kelimenin sûreti iştikâkı, mezkûr veya mü’ennes olduğu gösterildikten sonra dal oldukları ma’nâları irâ’e olundu. Ma’nâ’i müte’addide dal olan kelimenin ma’nâ’i müte’addideleri işâretlerle tefrîk olunarak derc idildi.

3 – Müştekek kelimelerin mevâd-ı asliyeleri selâse-i mücerred veyahud rabbâ’i mücerredten olacağından evvelâ vücûh-u asliyeleri gösterildi, sonra sırasıyla bunların takri’âtı olan mezidete geçildi.

4 – Her kelimenin mevki’ isti’ mâli mevzûhen gösterilmek için – işâretiyle mevzûn ve mensûr masalları irâd idildi.

5 – İrâd olunan emsâlinin kâ’illeri mü’ellifce ma’lûm ise isimleri kollarının altına yazıldı. Değil ise “kâ’ilini bilmiyorum” demek olan (lâ-idâri kâ’ile) cümlesi makamına kâ’im olmak üzere öyle mesellerin altlarına (la) işâreti konuldu.

6 – Zirleri işâretten hâli olan manzûm ve mensûr meselleri mü’ellifin eser hâmasıdır.

7 – Her kelimesinin usûl-ı müştefâtı ve emsâlesi gösterildikten sonra imlâ ve isti’ mâlce zikrine lazûm görülen kavâ’id ve izâhât gösterildi.

8 – Bu eserden maksad asla mütebakit ve şuyû-i lisânımıza muvâffıktır. Binâen aleyh her iki maksad halil kelimemin üzere tahririnde revş mütevasıt ittihâz olduğu ferâmuş idilmemelidir.

[s. 15] BÛRHÂN-I DEVR-İ TERAKKİ

Bâbü’l Hemze

Faslü’l-Yâ’i

“b-d’i”

Bed’i – Bed’ie – Bedâyet – Bedâyât – Bedâ’i – Bedâ’iye – Bâdi – Mebd’i – Mebâdi – İbdâ – Mebdi – İbtidâ – İbtidâ’i – İbtidâ’iye – İbtidâ’iyât – Mübtedi – Mübtedi’in – Mübtedâ.

Bed’i, selâsi mücerredin üçüncü bâbından masdar, mezkûre ma’nâsı: başlamak, âğâr itmek:

Besmeyleyle bed’i olursa bir eser

Yemen ile bulur nihâyet bi kerer

Besmeyleyle bed’i olunmazsa eğer

İdâremiz hasık hitâme ol eser

Mahmûzu’l lâm ya’ni son harfi hemze olan kelimelerde hemzenin mâkabli sâkin ise hemzenin bilâ [*] merkez (hemze) şeklinde yazılması kavâ’id hatt-ı ‘Arabi iktizasından iken (bed’i) kelimesinin hemzesine birde merkez ilavesiyle (bedâ’i) şeklinde yazmak yanlışdır. Çünkü: aslı üzere (bed’i) sûretinde yazılmasından şive’i lisânımızca bir mahzûr bu kadar. Lakin edâtlarından birine mutassıl olursa merkez ile yazılır.

Kitâbın bed’i, bedne’i bede’ini, bede’inin

Beher irâsed hâzâren şeker bad

Bedne’i kâmûsun edildim hâmarân

Bed’ini kıldı mir, bikmân

Hateminide latif ider mevlâ çenan

(Bed’i ve mübâşir) terkinde (bed’i)’in güya ‘atıf tefsiri demek olan (ve mübâşiret) kelimesi lâzım malâyelizem kabilindendir.

[*] Merkez hemzenin vazî olunmasına mahsûs olan mahal dimekdir ki mevki’ne göre (elif) veyahud (hemze)’dir.

(Mâ-ba’dı var)

Hocazâde E. Cevdet

MÜTENEVVİA

Mençistir Fabrikalarında Bir Hafta Zarfında Vücûda Gelen Ma’mûlât

Terakkiyat hazire-i medeniyenin cümle-i âsâr mehâsin-i disârından biride mü’essât-ı muhtelif-i sinâ’iyyenin hal intizâm ve mükemmeliyet fevkâ’lâdesidir.

El-yevm mevcûd olan fabrikalar ile bundan elli sene evveli i’-mâlathanelerin ‘aynı müddet zarfında vücûda getirebildikleri ma’mûlâtın mukâdderi tadvik ve mukâyese edilse cidden müceb-i hayret olur.

İşte bu bâbda ki terkiyât hakkındaki kârîn keremce bir fikir husûle medâr olmak üzere Birmingham şehrinin bir hafta zarfında ki ma’mûlâtına da’ir ba’zı ma’lûmat i’tâsına ibtidâr iyleriz:

Birmingham şehri İngiltere’nin terkiyât sanâ’iyyice birinci dereceyi ihrâz işlemiş memâlikindendir.

Şehrimiz görede bir haftada ya’ni altı günden ‘ibâret bir müddet kalile zarfında on dört milyon kalem ucı, üç yüz milyon çivi, muhtelif şekil ve cesâmetde bir milyon dökme, altı bin demir karyola, yedi bin tiftik, yigirmi bin gözlük, beş tonilatalık kavice ve küçük yüzük, sekiz yüz tonilatalık bakır ma’mûlatı, yedi yüz elli bir frank kıymetinde mücevherât, on tonilata mikdârında iğne, (ya’ni haftada yüz milyon iken iğne ki senede takriben beş milyon dimekdir.) otuz bin ‘aded büyük vîda ile piyano, çocuklara mahsûs küçük ‘araba, kasa ve daha sa’ir bu gibi birçok âsâr sanâ’iyye vücûda getiriliyor.

Bundan başka Birmingham fabrikaları bir hafta zarfında ispiirmeçitli kibrit i’-mâlâtına mahsûs olarak beş yüz altmış üç kilometre ve tolanda fitil ihrâc idiyor.

Demir tel i‘mâl iyleyen fabrikalara gelince bunların bir hafta zarfında çıkardıkları tellerin mikdârı altı bin dört yüz otuz altı kilometreye bâliğ oluyor ki sene de üç yüz elli bin kilometre dimekdir.

Şu hesâb Birmingham şehrinde bir sene zarfında i‘mâl olunan teller mikdârının Kürre-i arzdan kâmere kadar bir telgraf hattı temdidine kifâyet idebilecek bir tül ‘azim teşkil iylediğini irâ’e ider!

[s. 16] YENİ KİTÂBLAR

MUHTÂSAR TARİH-İ İSLÂM

Ali Cevdet Begin – mekâtib-i rüşdiye şâkirdanının suhûlet tedrisi nokta-i nazârından tahrir ve tertib iylediği bu eser-i mu‘teber tarih indibâ – Tarih-i İslâm – Tarih-i Osmanî nâmlarıyla esâsen üç kısma taksim ve her kısım dahi – icâbına göre müte‘did fasıl ve ebvâba teferrük idilmiştir. Tarz ifâde ve sûret-i tahriri tafhim ve tedris-i husûsundaki kâffe’i müşkilâtı izâle edecek bir sûret-i müddekikânedir. Evlâd-ı vatanın ezhân ma’sûmânesini envâr-ı selâbet diniye ile tahkim ve tazyin için tarih-i inbâ ve İslâmî bir tarz makbûlde kaleme alınmıştır.. Tarih-i Osmanî kısmı ise devlet-i ebed-i müddet ‘Osmaniyemizin ebediyet teşkilâtından zamanımıza kadar devletimize ‘aid olarak serzede-i sahhe-i zuhûr olan vukû‘at-ı mühimme bir nev-i nihâl vatanın anlayabileceği sûretde yazılmıştır.

Bin üç yüz bu kadar sene mukaddem meşriki’l-tâf rahmâniyeden tulû’ iderek envâr fuyûzât-ı diniye ve dünyeviyesiyle aksâyı şarkdan müntehây-ı garbe kadar nice nice beledân ve memâlik-i şa‘şa’â neşâr sa‘âdet derin olmuş olan din-i mübin İslâmın ahkâm münacibesine tevfikeyen teşkil itmiş olan Düvel-i İslâmiyenin ibret bahş-i cihâniyân olan te’sisâtı ve ‘ilmi insâniyet ve medeniyete sebk iden hizmet ‘adideleri bir taraftan kalub mevhidini arik lücce-i misâr ve diğer taraftan râbita-i ma’niviyeye diniyyenin zihânlarda istikrârına medâr olacak bir sûretde tertib ve telfik idilmiştir.

Ve’l-hâsıl, bu eser Kizbinin ta‘rif mâhiyeti husûsunda ne söylenilmiş olsa yine derece-i kâfiyede ‘ad olunamayub mekteb şâkirdaniyle mübtedilerin kemâl-i suhûletle idrâk idebilecekleri derecede gayet sade ve sadeliğiyle beraber bâliğ ‘ibâre ile tahrir olunmak ciheti iltizâm olunmuş olduğundan bundan okuyan her mübtedi veya her tâlebe İslâmiyetin sûret-i zuhûr ve ittisârıyla İslam olarak yeryüzünde vech-i ma’rûz üzere teşkil iden bi’l-cümle devletler ve hükümetler hakkında mücemmelen ma‘lûmât-ı lâzimeye istihsâl iylemiş olduktan başka uslûb ifâdece dahi hayli müstefid olacağından bu iki cihetle fâ’ideminde olmak isteyenlerle ‘umûm-u

mektebler için bundan daha güzel, daha müfid bir eser olamayacağını ‘arz ile hay’at mecmû’ası iki yüz sekiz büyük sahifeden ‘ibâret olduğu halde yalnız icrâsına dört ve mücellidine dört buçuk gurûş fi’at konulmuştur.

MECMÛ’A İLÂNİ

Ma’lûm-u eshâb ‘ilm-û irfân olduğu üzere ulûm-u edebiyenin muhtevi olduğu aksâm ma’ârif ve kavâ’id islâsiyeyi hep bir arada cem’ ve ma’ârif olmakla beraber tedrise layık lisânımızda şimdiye kadar bir te’lif bulunmamakda olmasından lisân-ı ‘arabiye vâkîf olmayan bir mütesib-i edeb bu husûsda gayet nâkis ve sathî bir ma’lûmât ile iktifâyâ mecbur olmakda idi. Saye-i me’âli vâye-i Hazret-i Padişâhide ‘asrımızın kaffe-i şa’iyân ma’rifde kesb iylediği terakkiyat ile bu nisbetde yetiştirdiği eshâb-ı himmet ve ma’rifet cümlesinden olmak üzere fasılay-ı edebimizden idib hamiiyetpervar erkân-ı harbiye ka’imakamlarından Manastırlı ‘izzetlû Rıfat Beg Efendi bu lâzıme-i maliyeye takdir ve iktizâsına teşebbüs iderek gerek ‘Arabî ve Farsî birçok kitâb mu’tebire-i edebiyeyi ve gerek zübde’i esâtize’i ‘izâm ve ‘umûde’i edebây-ı kirâm devletlü Cevdet Paşa ve ‘atıfetlü Ekrem Beg Efendi ve sa’âdetlü Sa’id Paşa Hazretinin “belâğat”. “ta’lim edebiyât”. “mizânü’l-edeb” nâmındaki eser-i celileleriyle fuzalâ-i sâlîfe ve edebây-ı hazirenin müdevvinat meşhûreleri vesa’ir bi’l-cümle kitâb kavâ’id mevcûdeyi tatbi’ etmek sûretiyle macmû’a on kitâbdan ‘ibâret olmak üzere bâlâyı makâleyi tazyin iden nâm ‘umûmi altında bir eser-i güzîn ve te’lif bahin vücûda getirmiş ve sâye-i muvafakkiyet vâye-i hazreti şehinşâhide cümlesi de reside’i hüsn-ü hitâm olmuş ve usûl-ı fes’ahat ‘ilm-u ma’ni. ‘ilm-u beyân. ‘ilm-u bedî’. ‘ilm-u ‘arûz. Fenn-i kâfiyye. İksâm-ı şa’i. Ehvâl-i tahrir. Usûl-ı kitâbet ve hitâbet. Usûl-ı tefyid nâmları altında neşr olunan on ‘adedi dahi inzâr istifâde-i ‘umûmiyeye vazî’ idilmiştir.

Müellif mûmâileyh şevkiyât-ı edebiyâtı mevzû’ eserin şânınâ çesban bir sûretde nifâsta i’tinâ olunmak üzere haff’e’l kalem vücûda getirmiş olmayub bunun için senelerce sarf-ı mesâ’i ve gayret iyledikten mâ’adâ kavâ’id idenin her birini gerek eski gerek yeni şa’ire ve inşayân benâm ‘Osmaniyenin en makbûl eserinden icâb-ı kader meselelerle tevzih ve teşrih iylediği gibi câmice kendi mülâhâzât sa’ibe-i edebiyesiyle dahi tezyin ve tevşih itdiğiinden yalnız heveskârân tahsil-i edebiyâta değil muharrir mesleğinde bulunubda edebi intisâb-ı ihtiyacında bulunan zevâta dahi gayet nâfi’ bir hâle koymuştur.

Hâsılı, lisân-ı ‘Osmâniyede bu âna kadar bu yolda mükemmel bir kitâb te’lif ve neşr idilmiş olub eshâb-ı mütalla’anın ve bâ-husûs mekatib-i ‘umûmiye ma’lûmın ve hey’et-i idârelerinin inzâr-ı dikkat ve i’tibârlarına ‘arz itmekle iktifâ iderek tafsîlât-ı za’ideden sarf-ı nazır iyledik.

Dokuz yüz otuz altı sahifeden ‘ibâret olduğu hânda bu on kitâbın fi’âtı yalnız kırk guruşdur.

Müdür-i Mes’ûl Matbâ’a Kütübhâne Sahibi Kasbar	Sahib-i İmtiyâz Ahmed Naci

1.2. HİCRÎ ŞEMSÎ (22) AĞUSTOS SENE 1269 (NUMERO 2 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (29) MUHARREM SENE 1309 ⁴⁸

Tab' Ma'ârif Sâlis

(1309)

Umûr-ı idâre ve tahririyeye 'âid her husûs için müdir-i mes'ûl Kasbar nâmına mürâcâ'at olunur.

Her Pençşenbe günleri neşr olunur

Nüşhâsı 20 parayadır

Siyâsiyât dan mâ'dâ her şeyden bahs ider. Derc olunmayan evrâk i'âde olunmaz.

Şerâ'it-i İştirâ

Bir seneliği der-saâdet için - idârehânenen alınmak üzere – yigirmi, vilâyet için posta ücretiyle beraber otuz guruşdur

İdârehânesi:

Bâb-ı 'Âli caddesinde Kasbar matbâ'a ve kitâbhane ve mücellidhânesidir.

Devr-i Celil Hazret Cihânânîsinin Âsâr-ı Bedâyi' Disârından Bir Nebze

Bir memleketin terekkiyât-ı medeniyesine hidmet idecek vesâ'it mühimmeden biri ve belkide birincisi matbû'âtdır. İşte âmel-i hükümet iştîmâl-ı hümâyûnları memâlik-i mahrûsetü'l mesâlik-i şehinşâhîlerinin istikmâl-i esbâb-ı me'mûriyet ve sa'âdeti kazide-i hayriyesine ma'tûf olan velini'met bey-minnetimiz padişah-ı mekârim iktirân ve tacdâr-ı 'adâlet-i 'üvân Efendimiz Hazretlerinin meşhûd basire'i şükrân ve Muhâmmmed-i temiz olan el-zâf ve 'inâyet-i me'âli derecât-ı hümâyûnları âsâr-ı celîlesinden biride mülkümüzde intişâr iden kitâb ve risâle'i ve evrâk havadisın günden güne teksir ve tek mil itmesi madde-i mehâsin averidir.

Matbû'âtın esâs vazifesi ise bir memleketin terakki ve te'âlliyesine delâlet idecek husûsâtı inzâr-ı 'ilâmda bir kat daha ta'yin ve bu sûretle hükümdarına, devletine, milletine kemâl-ı sâdâkatle hidmet mebrûra ifâ iylemekden 'ibâretidir.

⁴⁸ Yukarıda yazılmış olan Hicri ve Rumi tarihlerinin birbirine denk gelmediği görülmektedir. Türk Tarih Kurumunun tarih çevirme sözlüğüne göre Hicri (29 Muharrem 1309) Rumi (23 Ağustos 1307) belirtilen tarihler olması gerekirken yukarıda iki tarih arasında '40' yıllık bir zaman farkı olduğu tespit edilmiştir. Bkz. Türk Tarih Kurumu, Erişim tarihi: 09 Temmuz 2020, <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>

Mebdâ'î feyz ve sa'âdetimiz olan cülûs-ı meyâmın ma'nûs hazret cihânbâni rûzbehcet bir vezinde mevki' intişâra çıkan "ma'ârif" sadâkat sireti dahi padişah Alicâh Efendimiz Hazretlerinin serir-i şevket-mesir saltanat-ı seniyelerine sâye-i endâz iclâl oldukları yevm-i mes'ûddan bu âna kadar güzêrân iden on altı seneden 'ibâret bir müddet kelile zarfında memâlik-i mahrûsete'l-mesâlik şehinşâhlarının her tarafında cülûhnâmâyı mensa'î birûz olan mâ'iser celile-i lâtahsanın bir nebzesi derc sûtûn iftihâr ile ifây-ı vazife-i 'ubûdiyete müsâra'at ider.

[s. 18] Veli ni'met bi minnettimiz padişah-ı 'ulviyet iktinâh Efendimiz Hazretleri'nin zaman mü'adelet nişân-ı mülûkânelerini idrâk iylediğimizden dolayı cidden mes'ûd ve bahtiyârız.

Nasıl bahtiyâr olmayalım! Eb-û müşfikimiz, tacdâr mekârim münkabetimiz Sultan Abdulhamid Han Efendimiz Hazretleri zir cenâh müstelzim leflah tâcdârlarından müstezil emin ve iman olan cemi'î teb'a vezir-i destan sadâkat-ı nişân mülûkânelerinin istihsâl vesâ'il refah ve sa'âdetleri maksad 'ulviyet mersediyle rûzân ü şebân terk-i huzur ve rahatla ma'zelet emûrdan cez'iyeti şa'ivane varıncaya kadar cümlesini tedâbir hakimâne'î mülûkâneleriyle hal ve tasviye buyuruyorlar.

Nasıl rehin iftihâr olmayalım! Padişah Dal Agâh Efendimiz Hazretleri'nin bir lûtf ü himmet-i hârikul'âde ile ittihâz buyurdıkları teşebbüsât 'aliye semeresi olarak kavayı berriye ve bahriyye'î devlet cidden hayret bahş 'ûkul-u ecânib olacak bir dereceye gelmiş ve mesâ'il siyasyede ve saltanat-ı seniye-i 'Osmaniyenin düvel-i muazzam beyninde asâlet ve necâbet ve kadir ve şânına layık bir mevki' mümtâzada bulunması emrindeki tedâbir sâ'ibe'î hümâyûnları en meşhûr siyasiyoni takdir-i hevân itmiştir.

İdâre-i 'askeriyemizin Almanya tensikât-ı 'askeriyesine tatbik-i, sefain muhtelif-i harbiye inşâsı, topçu ve süvari alaylarının had layıkına iblâğı, süvari alâylarına mahsûs hayvanatın memleketimizde yetiştirilmesi içün harây-ı hümâyûnların te'sis ve ıslâhı, müdâfa-i memleket maksad ehemmiyet mîrsâdıyla kal'â ve istihkâmetin muktezây-ı ehvâl hazireye göre tersin ve tahkimi, sunûf muhtelif-i zâbitânın icrây-ı tatbikât ile tavsiye' ma'lûmât iylemeleri zımnında gerek memâlik-i ecnebiyeye iğrâmları ve gerek memleketimiz dâhilinde erkân-ı harbiye seyâhatlerine çıkarılmaları, Hamidiye Alâylarının teşkili gibi nice nice vesâ'it mekanet ve kuvvet-u vücûda getirilerek i'tilây-ı şân-ı devlet esbâbının ikmâl

kılınması tarih-i ‘Osmaniyenin en parlak sahifelerini teşkil idecek mevâd-ı meşkûredendir.

Nasıl müstağrik mesâr olmayalım! Şehri-yâr ebedi eleştiharımız istinâdgâh ferid-i sa’âdet medârımız Efendimiz Hazretlerinin sâye’i sa’âdet sermâye’i mülûkânelerinde devlet-i ‘aliyyenin i’tibâr mâlisi şu birkaç sene zarfında fevkâlâ’de rehin takviyet olub Avrupa borsalarında serzede’i zuhûr olan bahren ve müşkilâtıdan zerrece rehinedâr olmamış ve devletin el-yevm ‘umûm-i piyasalarda ki eshâmı en mu’teber evrâk mâliye seresine dâhil olarak ğıpta bahş inzâr-ı ağıâr olmuştur.

Nasıl karin şevk-i bi şümâr olmayalım! Yegâne malice’i ve penâhimiz olan padişah faruk câh-ı Efendimiz Hazretlerinin devr-i celil mülûkânelerinde memleketin menâbi’ servet ve vâridâtı yeniden yeniye tezyid ve teksir olunarak tahvil-i divan gibi mu’amelât muhimme’i mâliye icrâsıyla hazine-i devlet müstefid idilmiştir.

Nasıl el-tâf şehinşâhiye minnetdâr olmayalım! ‘Asr-ı [s. 19] mu’adâlet hasr-ı mülûkânede tezyin mevki’ şehved iden icrâ’at hissine ve terakkiyât-ı maddiye ve ma’neviye bu müddet-i kalile zarfında yapılış şeyler midir?

Nazâr-ı insâf ile bakılsun. Her hangi tarafımıza imâle’i çeşm-i em’ân iylesen ‘ulu icrâ’at seniye-i hazret-i tâcdârının âyine-i ini’kâsı olan bin dürlü âsâr-ı celileyi görmekle müftehir oluyoruz

Her hangi cihetle ihâle’i guş dikkat iylesen nice nice mâser-ı cemile-i ‘adalet ve ‘inâyet cihândâriyi istimâ’ iyle teşnif âzân mübâhât eyliyoruz.

Ma’ârif-i umûmiyenin terakkiyâtı husûsunda ibzâl buyurulan ‘inâyet ve ikdâmet seniyeleri hakikaten sezây-ı şükrân bi pâyân olacak nâm celiledendir.

Mekâtib-i aliyemizin terakkiyât haziresi ve mekâtib-i i’dâdiye ve ibtidâ’iye ve rüşdiye ve husûsiyenin ve dilsizler mektebinin tensikât mükemmelesi hep ‘ulû ‘inâyet mekâr-ı meğâyât şâhâneleri sayesinde saha ara-yı husûl olmuştur.

Cümle-i muhsenât ‘asriye-i cihânânilerinden olarak te’sis buyurulan mekteb-i hukûk ve mekteb-i mülkiye-i şâhâne ile lisân ve sanâyi-i nefise mektepleri ve ticâret kapûdân mektebi ve mekteb-i zirâ’at ve orman ve ma’den ve mülkiye-i baytar mektepleri devlet ve memlekete hidmet-i cediye ibrâz idebilecek me’mûrlar yetiştiriyor.

En birinci vesâ’it terakkiyâtıdan ma’dûd olan terakki-i mevâdâtının teshili için Anadolu’nun her tarafını şimendifer hudûduyla tezyin itmek üzere tedâbir lazıme

ittihâz buyurduğundan bu bâbda ki ikdâmetin ara bir müddet zarfında semere bahş muvâffakiyet olacağı var sitte-i kayd iştibâh bulunmuşdur.

Şehr-i şehrimiz zokaklarının tavsiye ve tanzimi ve bunların hava gazı ile tenviri, mev'isasât mükemmele'i hayriye vücûda getirilmesi, vilâyet-i şâhânede bunca mekâtib-ı muhtelif ve hükümet da'ireleri ve kışlalar ve numûne çiftlikleri te'sisi, fukara ve beyu iken ahâlinin te'mini huzûr ve istirahatları maksad merâhim-i mersâdiyle mükemmel bir darû'l-âcize küşâdının taht-ı karâra alınması cümle-i âsâr hayriye-i hazret cihânbanilerindendir.

Hanımanları mahv ve perişan iyleyen harik bilyesinin tehdid muzırâtı zımında umûr-ı itfa'iyyece ıslâhât ve ikmâlet lazıme icrâsı ve harikiz dükkânın tahvin müzâyekesi için i'âne komisyonları te'sisi ve erâmil 'askeriye ma'aşlarının te'mini ma'îşete medâr olacak bir dereceye iblâğı 'ulû merhâmet ve şefkat seniye-i hazret tâcdârilerine bir delil bi 'adildir.

Dersa'âdet rıhtımlarının inşâsına ibtidâr olunması mevki' coğrafyası münâsebetiyle zaten dünyanın en birinci memâlikinden olan şehr-i şehrimiz bihakk gıpta-i bahş memâlik û belden idecek teşebbüsât 'aliyedendir.

Padişah Şevket Penâh Efendimiz Hazretlerinin o sâf hükümet ittisâf hümâyûnları 'umûmi hak şenâsân icâneb tarafından mazhar takdirât olmaktadır.

[s. 20] Yevm-i cülûs-ı meyâmın me'nûs mülûkâneleri vesile'i cümlesiyle Avrupa cerâ'id mu'teberesinden ekserisi hakk-ı ehak hümâyûnlarından birer makâle-i hakikat isâle ile tezyin sûtûn iyledikleri gibi Viyana'da neşr olunan ve şehrimiz gör matbu'âtı meyânında bir mevki' mahsûs ihrâz iyemiş olan "yenirü'l kemâ'in çaytonuğ" gazetesi bu münâsebet celile ile yazdığı bir bend mahsûsda zât şu ketsemât hazret padişahının taht-ı 'alibaht 'Osmaniye şeref bahş nebâhat oldukları dakikadan beri memâlik-i şâhânede ma'ârif 'umûmiye, umûr-ı mâliye umûr-ı zirâ'at ve'l-hâsıl i'mâr mülke 'aid bi'l-cümle mevâd medeniyece husûle gelmiş olan terakkiyât 'aliyeye bir avarda'i zebân tezkir ve takdir itmişdir ki bu madde dahi bizim için bi'l-hassa ba's iftihardır.

Heman cenâb-ı rab el-enâm şems menir üç devlet ve mah taban sipher saltanat padişah me'âli Menkıbet Efendimiz Hazretleri'ni müte'kib el-eyâm ziynet bahş dihim şevket itsem ve sâye-i 'adâlet vâye-i hümâyûnlarını müfârik 'Osmaniyede hamîşe bir devam buyursun âmin.

MUHTEVİYÂT

Devr-i Celil Hazret-i Cihânânînin Asâr-ı Bedâyi' Disârından Bir Nebze – Bir Kıt'a – Buse-i Mader – Kızım – Mektûb – Avrupa'da Mevcûd 'Askeri Gögercinliklerinden Mâb'ad – Cihân-ı Medeniyete Bir Nâzar - Kimyevi Bârometre – Alâylı Zâbitâne Endâht Dersinden Mâb'ad – Verem – Kavisale Kayışların Yekdiğerine Usûl-ı Rabîtalârı – Çay İ'mâlî – Luğat – Mütenevvîa – Fenni Eğlence – Bir Haftalık Takvim – Yeni Kitâblar

MEVÂDİ ENBİYA

BİR KİT'A

Birkaç sene giriftâr âlemgirat olan bir zevce vefaperveran 'avdetinden sonra, Münire nâmında ki zevcesi tarafından muhabbet zevcesinin ayrılmış olduğına dair irâd idilen şerzeneşlere zevcenin bir cevap muhikk olmak üzere, şa'ir muktedir Reşad Beg Efendinin inşâd buyurdıkları bir kıt'adır:

Gönül kem rüşânedir ini'kas-i mihr-i 'aşkınla
Kabul itmez hulûl itmekle fırkat-i renk zulmâtı
Çeker mah-ı münire perde ba'zen bir sihâb ama
Anın var mı cihândan nurunu mahvetmek imkânı

MA'ÂRİF

Uslûb beyânı murat fesâhat olan Reşad Beg Efendinin suhul mümteni' meziyetiyle temyiz iden bu şa'irâne kıt'ası tasvir itdiği hakikât ile iş'ar 'aliyyeden 'ad olunsa sizedir. Bu vak'ayı tasvir için latif, husûsiyle yekmâ'li bir kıt'a nizâmındaki su'ûbeti bir gazel inşâdındaki su'ûbete memâsil olan müntesibin edeb, iş'âr müntehibemizden ma'dûd bulunan bu güzel kıt'ayı hafızalarına kayd itseler be câdır.

BUSE'İ MADER

Bir rûz revân kadarı ta'kib iden leyl pür sefâyı, binlerce nücumdur zerrin ile müzeyyin olan asumânı, ka'inat hâb âlud üzerine donuk ziyâsını neşr itmeğe başlayan gümüş renkli kumrı severim.

Sabahleyin âheste ve zân olan nesim rûh ifzânın meşâm canı ta'tir ve ihyâ iden revâc latifesini, gelişinin sirişk şebnemle ıslanan fidanlarını, izhâr rengin ve 'anberin ile memlû ormancıklarda renga renk ve bir ahının kuşları neşr itdikleri zemzeme-i 'aşikânelerini severim.

Leyl-i hüzn engizde hizâr nağmekârın ilhân şevk âmizini o sedâyı semâviyi severim.

Sarışık bir tıfıl dil rubayı bayi, şetâretli simâsını, ba'zı [s. 21] vakit pek şakacı ve başuş nâzarlar 'atıf iden mavi gözlerini temevvûc iden saçlarını severim.

Lakin ben bir vâlidenin buselerini, tebessüm mülûkânesini, muhabbet teselliyet bahşasını, henüz pek küçük çocuğuna ta'lim itdiği du'ânın çocuk tarafından 'ayne sema'â nevâz bir şive-i tıflâne vâde-i mahsumane ile tekrar olunmasını daha ziyâde severim.

Ali Ulvi

KIZIM

Kızım Hasta!

Kızım hasta! Mürekkebat-ı cismâniyesinin cüz'i ferdi, ma'îşet rûhâniyesinin yegâne istinâdgâhı esr-i firaş olmuş!.. İşte bu fikir vâlideyi muzdârib idiyor. Âlem-i hayatiyenin nişane-i zâhiriyesi olan güz başları, vâlidenin bin dürlü sedamât ma'neviyeye uğrayan çehresini tertib iderken, pederin bugün dicûri-i hâk içinde yatmakta bulunan o vâlide hazin avarın hayâl mezalimi nazara isabet iyiliyor; vâlide evzal keşfi temâşa iderken, dudaklarını ma'sûmâne bir sûretde açarak semavâtın, bedâyi' rubûbiyenin münâzir me'âli avarın 'ayet-i ictimâ'iyenin mevâcahısında en son kuvvetiyle, bütün ervâhı geriye ber iden latif tebessümünü gösteren kızının endâm ye'is engizi müsâdif niğâhı oluyor. Vâlide ağlıyor, nur didesi, sermâya-i hayâtı histe! Her vakit bu sözler!..

Peder vefât itmiş, vâlide esir-i ikdâr, kız mülke mevâtın zeyr-i cenâhine ilticâ iylemiş!.. ma'il harâbi olan bu 'aile şimdi yalnız sani-i ezeliden iştiğâ'ıye başlıyordu!

Sabahlara mahsûs olan bir bedi'a-i 'ulviye, efkalleri tezyine başlar ve bütün mesâ'il hayatiye ve lülebaş olurken kızın çehresini, ka'inâtı pür heyecân iden en tatlı bir renk, gözlerini teş'i pervar bir letâfet, dudaklarını bir halâvet-i lâhûtiye, vücûdunu bir lerze istila itdi. O artık 'avâlim 'ulviyeye tayeran iylemişti.

Vâlide – kim bilir kaç günlük – uykusuzluğunu hâb rahatla telafiye muvaffık olamadı. Kızım ölmüş! Bu haber müdhişi duymuşdı.

Beyaz bir poşetde içindeki vücûdı hâmil olan tâbut aheste aheste nâzardan ğa'ib olmağa, tahlil sedâları, sabahın o ilk ğaliye'i 'aribânesi içinde işidilmege başladığı vakit vâlide penceresi o kendi o zavallı tabutı temâşâ idiyordu. Hüngür hüngür ağlıyordu.

İmdi mahv oldu. Çünkü: kızı artık kendisine handelerini göstermeyecekti.

Münecci

MEKTÛB

(Birinci nüshâdan mâb'ad)

Kadimeyi şa'ire içinde daha sevdiklerim pek çokdur, fakat bu mektûbum o kadar tafsilata müsâ'id olmadığı için, ihtiyar ihtisâr idiyorum.

'Asr-ı ahirin yetiştirdiği büyük şa'irler gelince, meselâ:

Girmemişken kimsenin nûrûngâhı koynuna

Gizli girmiş dün gice zülûfe siyahı koynuna

Matla' 'aşikânesi, Ekrem Beg Efendinin:

Rûkûnaki durmuş şu kalb gamının

Toprakda nihân olur vücûdum

Vakteki dolub nihânem halk

Şevketle tamam olur sürurum

Tenha gicelerde bir hayat

Manzurun olunca bâlinhir

Yevmi çeşmeliği bâ kemal vakit

Bir cenneti 'aşıkım it tasvir

Yâd it beni ğamlı yâd it

Diğer bir şa'irimizin:

Olsun sen nûr izli şem'â'i terebbüt

Ey saf melâ'ik yakışan kabir ki diyor.

Beyitleri ve Mu'allim Naci Efendinin:

Mürk istedim bu kitam olunur merâmıdır

Hakkım değil mi! Yalvarışım nayivâmıdır

Teyfik balâdâ olsa çekilmez balâmıdır

[s. 22] Kurbanı olduğum bu tereddüd revâmıdır

Vir tabğ honifşân ki? al intikâm ki

Bedia'sı gibi, şâ'iriyetin uluv-u ihtisâmını gösteren nevadır edebiye ve bunların emsâli nazâr tedkik ve mütâ'ladan geçirilmeği şâyândır.

Fakat bu gibi müşâhire kaşrı izhâr ittiğimiz – efrât derecesindeki – hürmet ve muhabbet asâr-ı edebiyeleri hakkında beyt-i refâne beyan mütâla'adan geçirilmek şâyândır. Fakat bu gibi meşahire karşı izhâr ittiğimiz efrâd derecesindeki hürmet ve

muhabbet asâr-ı edebiyeleri hakkında bi tarafane beyan-ı mutallaya memâni'at ider sanırım. Bunun için o müşkil vazifeyi istikbâli teşkil idecek olan evâd edebe terk itmek daha doğru olur.

Yeni şa'irleri Vecdi ile mukâyese itmeyeceğim, çünkü eski bir lisân yeni bir lisâna karışdırmak, istikbâli mâziye nisbet itmek kabilindendir. Yalnız diyeceğim: vücûd – sâ'ir şa'irlerimiz gibi ba'zı şa'irlerinde bu gün metrûk olan efkâr ve hayalatını tervic itmekle beraber – Fuzûlinin tesvirât-i rakika-i 'aşikânesinden Nef'inin 'azimet hayalinden, Nedimin efkâr-ı nezâhat nişârından mütevellid bir zade-i edebdir.

Vecdinin, ğarib bir his deruni ile:

Bir lahza beni bî-ğam yâr eyleme yâ Rab

Bî şevk-i muhabbet dili târ eyleme yâ Rab

Yolunda nağme perdâz münâca'at olması, Fuzûli'nin [Leyla ü Mecnun] 'ünvanlı bedi'ai edebiyesinde, ka'ibada mecnun lisanından sevildiği:

Yâ Rab belâ-yı aşk ile kıl aşinâ beni

Bir dem belâ-yı 'aşkdan etme cüdâ beni

Müte'âli ğazelindeki arzu-yi bilâ caviyanenin bir başka dürlüsü değil midir?

Hepimizden ziyâde tedkikât ve ta'mikât edebiyeye mecbûr olduğunuz için elbette teslim idersiniz ki şa'irlerimizin(!) ekseri âsârında badiye nişin Mecnun, bağı yanık pervâne, dağı deviren Ferhâd, güle 'âşık olan bülbül gibi birçok mülâmetiz dükkân sevdadan başka bir şey görülmez, bir şey ne kadar mebzul olursa, nâzar-ı ehemmiyetden o kadar sâkit olacağı tabi'i bulunduğundan, bir dürlü bitub tükenmeyen bu mazmûnlarda erbâb-ı mütâlla'ya kesel virmeğe başlamışdır. Fakat aheng ifâde dediğimiz hassa-i celile kâhine mazmunları nevpeyda göstermekde bir kûdret i'câz kârâneye malik olduğu için Vecdinin:

İtdi dil ruyuna ruyun dil suzane hasr

İtdiler birbirine şu'la ve pervâne hasr

Mütâl'anı bu hayali havi okudığım iş'ârın en güzellerinden 'ad iderim.

Hele yine bu aheng ifâde muhâfaza idildiği halde mütâl'ayı:

Cân ferây nagihî oldu beden hâl rûhı

İleri cân birine rüşan, beden câna hasr

Beytinin ta'kib itmesi gazelsarel-kade neferde çalışan şa'irlere raşı avar olsa sizedir.

Latif felekki illere ab-ı serab ider

Dalınsa-i muhabbete mücerri serab ider

Mütâl'anın selâsat, ifâdece, bir cavi aheste revân gibi sâde olması fakat yine bir cavi aheste revân gibi uzakdan uzağa işitirdiği nağmetiyle, hakikaten (hikmet-i aşikâne) ta'birine seza olan bir hakikati tefsir iylemesi ne kadar abdâr düşmüştür!

“Bigânedir” redifinde edebây-ı islâfın ba'zı gazellerini görmüşdüm, fakat bunların içinde Vecdinin:

Dil nâhile ider naz ve niyâzı bi zebân

Meclis ahil müctere değin bigânedir

Sine ki çan it der ağuş iylesun can dilberi

Bizim hâs elhâs âşık oldukda tek bigânedir

Halkı ile zebân hal ile dildârâ 'arz

Küffetkafi âşka ey vecri sahih bigânedir

Beyitlerinde ki nezahât hayâle tesâdüf itmemiş olduğuma emin olunuz!

Manzûrum olan şa'ire tezkerelerinde tercüme-i halini okumak şerefine muvaffak olamadım, fakat öyle anlaşılıyor ki Vecdi hakikaten bedbaht, ya'ni şâ'ir imiş!.. hemde bir edibin kolunca tabi'atın sevdalı zamanlarında hazin hazin tebessümlerinden yaradılan bir mahluk imiş!.. tatlı bir tebessüm, baygın bir nâzar-ı kalbini teshir, rûhunu tenvir itmeği kifâyet itmiş!..

İşte isbâtı:

Dağ olsa nâgihâne dayanmaz dil âşık

Ol afetin illa ne zalim nâzarı var!

[s. 23] Ya şu beyiti ne kadar güzeldir:

Bu hüsn ile insana yakın olmasını gör

Pek az görünür böyle peri adama benzer

(Mâ-ba'dı var)

MEVÂD-I FENNİYE

Avrupa'da Mevcûd 'Askeri Gögercinlikler Şebekeleri

(Birinci nüshâımızda mâb'ad)

Postacı gögercinler istihdâmı hakkında ma'lûmât edille-i tarihiyenin bu kadarı ma' ziyâdet kâfi 'ad olunabilir isede el-yevm bunca sa'i ve gayret ve ve meva'isaseten müsebbi olan sebep-i istihdâm ile usûl-i müttehize nokta-i nâzarından ber-vech-i ati ba'zı 'ilâvelere lüzum vardır sanırım: iş bu son zamanlarda icrâ idilen

muhâsara muhârebeleri o kadar şedid olmuş ve idilecekleride o derece de olacaktır ki munkatî olan muhârebâtı en elzem bir zaman için olsun ihyâ idebilmiş olmak üzere ‘ale’l-ittilâk bir muhbir ihrâcî husûsunda yüz binlerle göz ve süngülerin taht-ı tarassudunda bulunan yeryüzünün değil a başka zamanlar da fenni bi temamiha köşede olan ka’ir zeminin bile bu esnâda isti’ali mümkün olamamış ve olamayacaktır telgraf işe yaramamış telefonda yaramayacaktır.

Fakat terk havâ’iye oldukça serbest gözükdüğünden balon ve gögercin gibi vesâ’it tâ’ire ile istihsâl maksada çalışılmaktadır.

Mezkûr iki vâsita arasında öyle bir merbûtayt ve ihtiyâc teavvün vardır ki gögercin postalarının ehemmiyeti fi’l-asl bundan ileri gelir. Zirâ ma’lûmdur ki balonlar henüz insanlara tamamiyle itâ’at itmemiş olduğundan bir kal’adan idâre kılınan balonun hâricide birçok mahallerin düşmandan ‘ârî bulunabilmesi cihetiyle emin bir mahale sükûtu kabul olunur ise de nûkat-ı sa’ire de uçurulanların veyâ ‘avdet idenlerin kalâya duhûl ve sükûtu büsbütün tâl’a bağlı bir şeydir. Bu noksanı gögercin postaları ikmâl ider.

Ma’lûmât-ı ma’rûza’i mücemmeleyi yine o vadide ittimam itmiş olmak için ‘arza şâyândır ki gögercin ile muhâberâtda mektûblar eskisi gibi el yazısıyla vücûda götürülür lakin öylece gönderilmez. Fotoğraf i’ânesiyle birkaç milimetre murabî ya’ni vesâiti insan tırnağının rabi’ olacak kadar tasğir ve gayet ince kağıdlara yine fotoğrafiya usûlüyle tabî ve temsil olunur fakat kıraad için hurdebine mürâca’at idilmelidir.

İşte bu yolda yazılan mektuplardan elli altmış kadarını bir gögercin nakl idebilir ki o kadar uzun ‘amelîyat ve külfetden de maksad budur.

Mektûblar için bugün ki günden bir de şifre tertibi iktizâ ider çünkü geçen Paris Muhasarasında emsâli görüldüğü üzere gögercinlerin şâhin ve atmaca gibi yırtıcı kuşlarla seyr idilmesi dahi ‘adet mer’iye’i harbiyedendir.

Buraya kadar teselsül iden mesrûdat ile Avrupanın (Şekil 1) ve emsâli tarzında ki gögercinliklerinin sebab-i te’sisi olan makâsîd ‘askeriyenin ta’yinini ümid iylediğim cihetle kaimâkam “Roşa”nın bunlardan idilecek istifâdenin had a’zimesine vâsıl olmağla elverişli şebekeler vücûda getürmekden bahs olan bendini ta’kibe sıra gelmiş olduğu zihâbından bulunarak ber-vech’i ati arz iyliyorum:

Gögercin postalarının merâkiz te’sisiyesi kal’âlar olduğu cihetle izâhdan bilkulliye müstağni der ki emr-i muhâbere için teşkili lazım gelen şebekenin

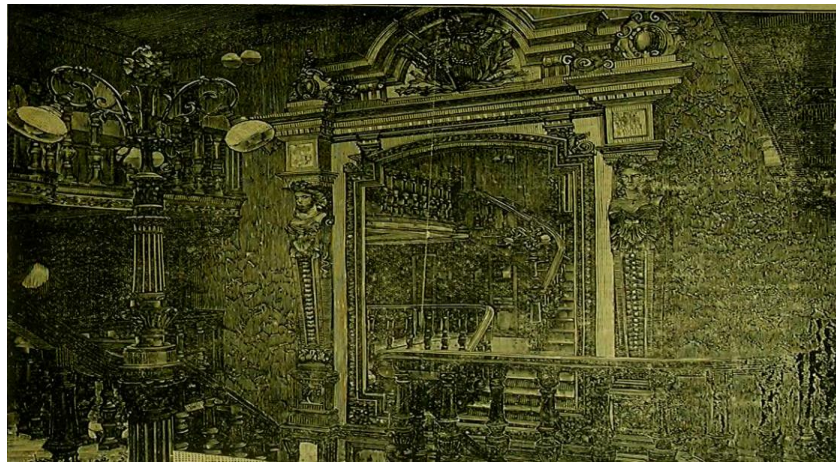
muvâffık veya esas noktaları zaten me'yân dımeıdır. Bir kere kal'â hudûdiyede göğercinlikler te'sis olundımı oraları bir hat-ı muhabere ile rabt olunmuş dımek olacağından birde merkez olmak üzere memleketin iççerilerinden ez-cümle biri ve belki en mühimmi payitahttan 'ibâret münâsib mevkıflar yapılırsa şebeke esâsen vücûda getürülmüş olur.

Fakat şu "esâsen" kaydından da anlaşılacağı vechle ba'zı şeyler daha ihtiyaç vardır ki anlar da "menzil mevkıfları"dır. Fi'l-hâkika iki mevkûf arasında ki mesafe pek çok olmadığı takdirde 'âdi bir göğercin birinden diğçerine kolayca vâsıl olabilir isede bu mesafenin büyük olması halinde ara yerde tefkıflere ve dinlenmelere lüzum görüneceğı de aşıkârdır. Bu lüzum ekseriyetle biri birinden pekde uzak olmayan hudud kal'âları arasında ki muhâberatda hâs olunmasa bile Rusya, Fransa ve Almanya gibi memalik-i vasi'ada muvâffık-ı saireyi merkez mevkûflariyla rabt içün ma'ziyâdet mevcûd ve mahsûsdur.

[s. 24] Mâ'hâzâ şu menzil mevkûflarının ta'yini mes'elesi o kadar mühimdir ki bu bâbdâ idilecek hata mutlaka ber-vech'i ati iki muhataradan birini tevliı iyler: "1" eğer iki posta mevkûfı beynini ayıran ba'de'ini "hatt-ı seyr" uzun olur ise göğercinden kuvvetinden ziyâde bir iş tâb olunmuş olacağı cihetle ifâ idemez. "2" mesâfâtın azlığı tercih idildiğı zamanda mevkûfların çoğalması şöyle dursun kuşların gerek hin-i 'azimet de gideceğı tarafı bulabilmek üzere öteye beruye dolaşmasından ya'ni "ta'yin cihet" ile uğraşmasından ve gerek bir mevkûfa vusûlünde girub girmemek husûsunda ki tereddüdünden emr-i muhâbere te'hirâne düçâr olur.

(Mâ-ba'dı var)

Osman

(Turan) Vapurunun Birinci Kamarası Merdiveninin Görünüşü

CİHÂN-I MEDENİYETE BİR NÂZAR

Fransa'da (transatlantik) nâm seyr-i sefâ'in kumpanyası tarafından inşâ itdirilen (turan) nâmında ki cisim posta vapurı ahiren denize indirilmiştir.

Bu vapur mezkûr kumpanyanın Fransa ile Amerika arasında işlemekte bulunan velâ akıl on bin tonilâta cesâmetinde olmakla beraber sâ'atde on sekiz mil sür'âtle hareket iden vapurlarına nisbet kabul idemeyecek derecede ha'iz mükemmeliyetdir.

(Senazar) limanın da kâ'in büyük destgâhda inşâ olunan (Turan) vapurı yüz elli yedi metre kırk beş santinmetre tülunda ve on yedi metrû beş santimetre ve 'arasında olub on bir bin altıyüz yetmiş beş tonilato cesâmetindedir. Yekdigirinden gâleyan müteferrik bir halde bulunan iki mâkinâsı on iç bin bârgir kuvvetinde olub bu kuvvet vapurı sâ'atde yigirmi bir milden ziyâde bir sür'atla hareket itdiriyor.

Mezkûr vapur geçenlerde (Senezâr) ile (Hâvîr) limanı beynindeki mesafeyi yigirmi buçuk sâ'at zarfında kat' itmiştir ki [s. 25] bu hesâbca sâ'atde yigirmi bir milden ziyâde bir sür'atla hareket itdiği veya ta'bir diğlerle bir sâ'at zarfında otuz sekiz bin doğuz yüz metrelik bir mesâfe kât' iylediği anlaşılmıştır.

(Turan) vapurunun taksimât ve tezyinât dâhiliyesine gelince bunların derece'i mükemmeliyet ve nefâsatı cidden şâyân hayretdir. Şöyle ki birinci kamarası familyalara mahsûs otuz mükemmel da'ire ile hamam ve tuvalet odalarını şâmil ve fevkâl'ade müzeyyin altı da'ireyi, ikişer yataklı sekiz odayı, üçer yataklı dört odayı, birer yataklı yine dört ve ikişer yataklı altı oda ile üçer yataklı üç odayı muhtevi olub üç yüz doksan iki kişi istibâ'bına kâfidir.

İkinci mevki'i ikişer yataklı yigirmi bir ve üçer yataklı yigirmi dört odayı müştemil olduğu gibi üçüncü mevki'i dahi altıyüz kişi alabilecek bir vesâit hâvîdir. Ve'l-hâsıl birinci ve ikinci ve üçüncü mevki'ileri mecburen bin doksan kişi isti'âb idilebilir.

Birinci kamarada bulunan büyük salonun tülü on yedi metre olduğu gibi 'arzıda hemân o derecededir. Hele kamaranın pek büyük bir maharet sanâ'atkârâne eseri olan merdiveni hakikâten görümeğe layık bedâ'idin olmağla resmi mahsûsen aldırılmış ve bu nüshâımızda derc olunmuştur.

KİMYEVİ BÂROMETRE

50 gram kâfuri

60 “ neşâdır

60 “ güherçile

Bâlâda ki eczâların her birini ayrı ayrı ellişer gram hâlis ispierto içinde güzelce eritmeli ba'de ince uzunca ve bir tarafı kapalı bir şişe borunun (tâb) içine evvelce güherçileli ispierto, ba'de neşâdarı koyub andan sonra kâfurî ispierto vazi' ile hemân ilk başparmağıyla şişenin ağzını güzelce kapayarak evvelce hazırlanmış tapayı şişenin ağzına yerleştireub eczânın bir birine layıkıyla karışabilmesi için şişeyi elde sallamalı ba'de bir ince dikiş iğnesi ateşde kızdırtub tapanın ortasından batırmakla bir delik açmalı ki bu anda islim gibi bir gaz mezbûr delikten hurûc iderek ispierto derunında kalan ecza bir birlerine iyice karışmış olmağla bulanık bir halde görünür işte bu vechle hazırlanan şişe bir mahal münâsebediğine konulur ise aşağıda yazarcığımız vechle dâ'ima havanın birkaç sâ'at sonra hâsıl ideceği tebdili gösterir.

Ma'hazâ bu şişeyi havanın halini anlamak için dâ'ima havanın doğrudan doğruya dokunacağı bir mahale vazi' itmelidir yoksa oda içinde bulunûrsa dışarıda ki tebdilâtı layıkıyla gösteremez.

Havanın tebdile göre mey'an ahz ideceği hâlet:

Şişede ki ispierto berrak ve şeffaf olarak görünür ise havanın açık ve güzel olacağını gösterir.

Eğer şişede ki maî bulanmaya başlar veya birden bire bulanır ise yağmur yağacağına 'alâmetdir.

Eğer maî şişenin dibinde donmuş gibi görünür ise havada şiddetli soğuk zuhur ideceğine delaletdir.

Eğer maînin ötesinde ince beyaz bulutumsî şeyler koyuca ve donukça ise şiddetli yağmur veya kar yağmasına delildir. Eğer bu bulutlar şişenin yukarısında damar damar olur ise şiddetli rüzgâr veya bora çıkmasını imâ ider.

Eğer şişenin içinde hafifçe ve kaplama bulutumsî bir hâl görülür ise havada ziyâde rutubet olduğunu iş'âr ider. Eğer bu bulanıklık şişenin ağzına doğru çıkub bir tabaka'î hafife teşkil ider ise havanın yukarı tabakalarında rutubet olub yağmur ihtimâlini irâe ider. Veya rüzgâr çıkacağını gösterir.

İşte şu kimyevi barometrenin yukarıda yazmış olduğım 'alâmeti bizzât taraf-ı 'acizânemden tecrübe idilmiş olmağla o halde doğru olduğunu ihtâr ile herkesçe yapılsa kolay olduğundan sıhhatini tahkik itmek üzere arzu idenlerin lede'l-tecrübe medâ'amızı tasdik buyuracakları ümid iderim:

Ma'hazâ mecbûr barometreyi yapmak arzu buyuran zâtın her halde yukaruki ta'rifâtımızı harfîyyen icrâ buyurmaları şartdır aksi takdirde hiçbir tebdilât göstermez ve gösterse [s. 26] bile bizim istihrâc itdiğimiz 'ilâmın bir başka dürlüsünü gösterir çünkü bu maddeyi yazân bir İngilizce kitâbda kar 'ilâmı için şişede ince ince pul pul zararların husûlî gösterilmiş ise de bizim tecrübemizde bu gibi 'ilâme des-ters olamadık her halde bir kere yapılan diğerine ('imâliyatın cüz'i değişmesinden) pek benzemeyeceği cihetle her bir şişe için bir sene zarfında tutulacak bir jurnâl o şişenin 'ilâmına ta'rifâneme olmuş olur. Bendeniz birkaç def'a yapmış ve cümlesinde yukaruki 'ilâmı yekdiğerine pek yakın bulmuş isemde her birinde cüzze'i küllî ba'zı firkalar görmüşümdür.

Tayfur

[ALÂYLİ ZÂBITÂNE ENDÂHT DERSİ]

“Endâhtın Ta'rifî”

Birinci nüshâımızdan mâb'ad

Her nev' çapu cinsinde bulunan ateşli silahların sur muhtelifê üzere atıldıkları zaman mermilerinin esnây-ı hareketde resm idegeldikleri münhaninin (havada gitdileri yolun) esbâb-ı mevcubesinden ve hedefe olan te'sirleriyle bu te'sirlere da'ir lazım gelen ma'lûmât-ı fenniyeden bahs iden şey'i (fenn-i rûmî) yahud (fenn-i endâht) dirler ki Türkçesi (silah atmak ka'idesi) dimekdir. Bu fen mühim bütün 'askerlere en lazım olan bir fendir. Çünkü bir 'Asker eline aldığı bir silahı ne böyle kullanacağını bildiği halde mezkûr silahın iyi veya fena olduğunu ta'yin idemez ise silahın kullanmasını bilmesinden ne fa'ide hâsıl olur. Mesele taşraya me'mûr buyurulan bir zâbıt kendine fevk'âlâde lazım olacak bir revolver almak için bir silahçıya müraca'ât ider. Silahçı da'ima malının fenasını sürmek isteyeceğinden en fenasını takdime kalkışır eğer müşteri silahın iyi ve fenasını tefrikden 'aciz ise vay haline: 'aksi takdir de parasını sokağa atmış olur. Yalnız para olsa ne ise ne ya tamam tehlikeli bir noktada silahına güvenen şu bîçâre silahdan matlûb olan hâsilâtı alamaz ise!...

İşte 'acizâne tutduğumuz şu meslekde evlâ-i eslihâ-i nâriyenin usûl-ı endehâtını bâ'de ta'rifâtını yazacağız ta ki her zâbıt kullanmağda olduğu silahın iyi olup omadığına kesb-i vakûf itsun.

Şu ta'rifât mufasala ile endâhtın ne demek olduğunu layıkıyla değil ise de mümkün mertebe anlatdık dimekdir. O halde yavaş yavaş fenne girelim:

Her bir silahın (şimdiki silahlar kâmilten arkadan dolma olduğu için burada eski silahlar hiç kâ'ile alınmayacaktır.) kuyruk tarafından hazinesine konulan fişenk veya hartucun yanmasından hâsıl olan barut gazı hazinenin her tarafına müsavât üzere te'sir ider isede mezbûr hazinenin gerusu toplarda kama, tüfenk ve tabancalarda kapak ve arkalıklar ile kapalı ve iki yanları silahın at sehinleriyle çevrilmiş olub yalnız ön tarafda bulunan mermi sonradan konularak nev 'umûmen ferd bulunmakla inbisât idub (*) her tarafa hücum iden gâzın te'siri diğer taraflardan çıkacak bir yer bulamadığından olanca kuvvetiyle mermiye basâarak zor ile ileri doğru ite ite ta silahın ağzından çıkar.

(Mâ-ba'dı var)

Tayfur

MEVÂD-I TIBBÎYE

VEREM

Hayatı tahrib ile insaniyetin teksirine mani' olmakda bulunan iş bu müdhiş hastalığın istihsâl çare'i tedâvisi için bakarat zamanından bu âna değin pek ziyâde sarf-ı mesâ'i ve ikdimât olunmuş ise de bundan hiçbir semere vücûda gelemediğinden ümitsizlik hâsıl olarak illet-i mezkûrenin adem-i tedavisine hüküm edilmiş idi.

Hâlbuki şu son seneler de ve ba husûs geçen sene Doktor (Kohh)'un veremi sûret-i kat'iyede tedâvi idebilecek vir devâ bulduğu şâya' olması Avrupa ve Amerika ittibâsının inzâr-ı dikkatini cidden işğâl iderek bu mesele-i mühimme yeniden mevki' bahs-u tedkika vazî' olunmuş ve netice-i tedkikâtdan Doktor Kohh'an devâyı mebhûsı veremi tedâvi idebilmek kabiliyetini ha'iz olmadığı sabit olmağla beraber mesele şu tarzda hal olunabilmiştir.

Şöyle ki: (verem denilen hastalık kendisine mahsus)

(*) İttisât demek barutun gazının çoğalub büyümesi dır.

[s. 27] Bir nevi'i mikrobun beden-i insanı istilâ itmesinden husûle geliyor) demek olur ki işbu mikroblar bedeni incitmeksizin telef idilirse verem iyi olacaktır.

İşte el-yevm bütün ittiba şu nokta'i nâzardan hareket iderek anları öldürücü 'ilacları tasvir ve tecrübe itmekdedirler.

Bu günlerde bütün cerâid-i tabibe ve hatta matbu'atı siyasiye bile veremin sûret-i tedavisi maddesinden bahs idegelmekte ve müte'did reçeteler tertib

itmektedirler. Eczâhanelerde şimdiye kadar bu yolda tecrübe idilen ‘ilacların haddi hesabı yoktur.

Hâlbuki tabi gazeteler hergün verem hakkında yeni bir keşfiyetden bahisle “işte mes’ele hal olundu vereme ‘ilac bulundu” gibi neşriyâtda bulunmağla beraber verem yine mevcûd ve hükm-ü fermân bulunuyor.

Misâl olarak anlardan en başlıcalarını ta’dâd idelim:

Almanya doktorlarından meşhûr (Libera’ih) bundan birkaç ay evvel veremi sûret-i katti’iyede tedavi etmek üzere (cant haridate de potasse) nâm mahlûlün tahtu’l-cild pür âvâz şırıngası vâsıtasıyla dâhil bedene idhâlini tavsiye idiyor.

Fransa ittibâi meşhûresinde Doktor (Pikot) ise veremin sûret-i katti’iyede tedavisi için (gaïacoliiodofoamé) nâm mahlûl ile yine tahtu’l-cild şırınga esvâlini bulmuştur.

Memleketimiz ittibasından Doktor (Edvar) dahi İngiliz doktorlarına imtisâle “keçi sa’ir hayvanat gibi verem olmaz. Anı sinâ-i sûretinde dahi veremleşdiremediler. Benâberin kanı veremin mikrobuni derhâl telef idiyor. Bunun için eğer bir veremli insana keçi kanı şırınga idilir ise anın kanı derûnunda bulunarak bedeni istilâ iden verem mikrobları beslenemeyerek telef olurlar. Veremli hasta da kesb-i ifâkat ider” diyor. Hatta daha ileri giderek kanın heman kefâ’i mevâd maya’sına mâlik olan keçi südünün bir nev’i tertibi virmelerin cildleri tahrine şırınga idilmek sûretiyle anların kemâlen şifâ pezir olduklarına da’ir birde risâle neşr etmiştir.

Geçenlerde şehrimize gelerek mektebimizi ziyâret itmiş olan ve Fransız cerrâhlarının serferâzı bulunan Doktor Lanne Longe veremi gerek dâhilen ve gerek haricen olsun (Zinc Chlorurede) mahluli ile tedavi idilebileceğini yazmış ve Paris encümen-i tabiyesinde dahi bundan devrû derâz bahs etmiştir. Esvâli ise yine tahtu’l-cild olmak şartıyla vereme düçâr olan a’zâyı tedâvi etmekden ‘ibâretidir.

SANÂ’AT

Kavisale Kayışların Yekdiğerine Usûl-ı Rabitaları

Gerek fabrikalarda destgâhları çevirmek için lazım olan kasnak kayışlarının ve gerek husûsât-ı sâ’irede icâb idüb iki parçadan ‘ibâret olan kavisalenin bir birine bağlanmasını teshil etmek üzere bu defa’ İngiltere fabrikalarında aşağıda gösterilen şekilde çelikden ince telimsi ve yekpâre çiviler icâd olunmuştur ki bunlar şimdiye kadar bu husûsâ da’ir mevcûd olan adevâta tercih olunmaktadır çünkü evvelleri

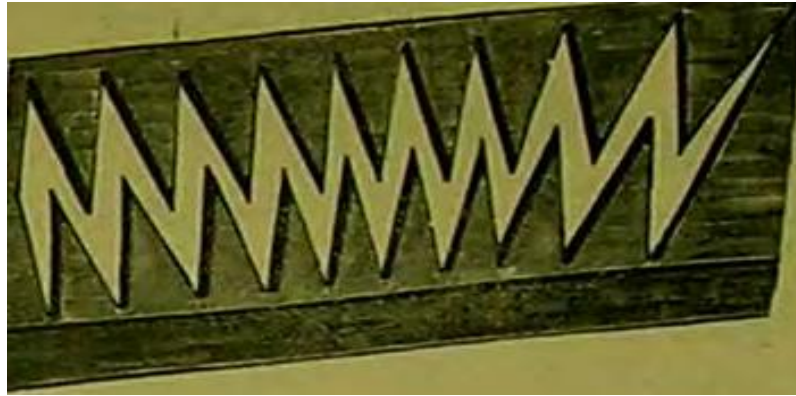
fabrikalardaki kavisalelerin bir birine bağlanacak başlarını başlı bakır çiviler ile perçin iderek rabt iderler idi. Bakır esâsen bahalı bir şey olduğu gibi bu çivilerin diğer bir masrafı var idi çünkü kavisaleyi evvelce dalub ba'de bir tarafından sokulacak başlı çivinin diğer tarafına bakır veya tenekeden ma'mûl bir pul geçirûb ba'de perçin itmek iktizâ ider iken şimdi bu külfet ortadan kalkmış olacaktır.

Şurasını hatırdan çıkarmamalıdır ki 'umûmiyetle kayış kavisalelerin bir birlerine rabtını dikiş ile icrâ itmek kâ'ideden değildir çünkü az zamanda çürüyeceği cihetle her halde diğeri müreccehdır.

Eğer kavisaleden sandûk yapılmak lazım geliyor ise yine şu aşağıki ve nevacâd çiviler her halde eski usûle tercih olunur. Zirâ: hem cüz'i bir zamanda geleceği ve hemde istenilen vaziyete uyacağı cihetle sa'irlerinden elverişli olacaktır.

İşbu kavisale sandûklar 'umûmiyetle Avrupa'dan gelmekte ise de bizde dahi yapılması mümkündür. Şimdiye kadar mezkûr sandûkların yapılamaması kavisalelerin rabtı keyfiyetinin başlı çiviler ile olamamasından ve o halde ise oldukça müşkilat zuhûr itmesinden ileri geliyordu. Hâlbuki aşağıda yazmakda olduğumuz çelik çivileri [s. 28] asla sanâ'ata muhtâç olmaksızın yalnız bir kere ta'rifini ve resmini görmekle her erbâb-ı sanâ'at suhûletle kullanabileceği gibi bu çivilerin sûret-i i'mâlleri dahi pek sâde olmağla yapılmaları işden bile değildir. İşte şuracıkda evvel mezkûr çivilerin sûret-i im'âl ve usûl-ı isti'mâllerini yazıyorum.

Çelik kavisele rabt çivilerin usûl-ı i'mâlleri:

(Çelik Yeni Usûl Çivilerin Açık Bir Halde Görünüşü)

Bu çivileri yapmak için ol emirde bir çelik sac ile birde zımba destgâhına ihtiyâc görünür çelik sahibi ister estemez Avrupa'dan mübâya'â ideceğiz ki demir ticaretiyle meşgul bulunan erbâb-ı ticâret de pek çok bulunacağı gibi fi'atıda pek bahalı değildir.

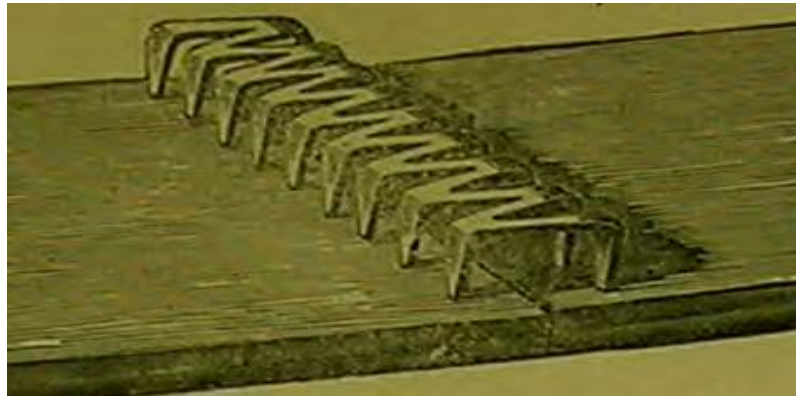
Zimba destgâhına gelince: bu dahi ya (el parası) tâ'bir olunan küçük zimbadan veyahud ha büyükçe hayvan veya eslim ile muhterik büyük zimba destgâhlarından 'ibâretdir.

(Çivilerin Tamamiyle Kavisale Rabt İdilişi)

Bunların büyükçelerinden birisi Çenberlitaş civarında hemşehrilerimizden ismini bilemediğim bir zâtın taht-ı idâresinde olub el-hâletü'l hazîhi bargir, öküz, merkeb gibi hayvanata mahsûs 3,4 milimetre kalınlığında demir saclardan na'llar kesmekdedir. İşte şu zât mahâl-i mezbûre de bulunan ufak bir dükkânı fabrika hey'etine koyarak ufacık bir eslim makinasıyla destgâhını tahrik itmekde ve heman yevmiye 1000 den ziyâde irili ufaklı na'l kesmekdedir bargir na'llarının eski usûl ile yapılması takdir güc ise işbu cedid-i usûl ile ol kadar kolaydır ki fi'atca olanların dörtde biri râddesinden heman aşağı gider.

İlerude şu na'lcılığa da'ir ma'lûmât virmeyi vâ'ad ile manihan fi'hemze başlayalım:

(Çivilerin Kavise Üzerine Konulması)

Çelik çivilerin yapılması için lazım gelen edevâtdan birincisi erkekli dişli bir çelik kalıbdan 'ibâretdir ki bu kalıp istenilen şekil ve biçimde resmini yaparak her hangi bir fabrikaya sipariş olursa dest-res olunabilir. Ne hacet tophâne-i 'amire ve

tersâne-i ‘amire fabrikalarından yetirşmiş pek çok ma‘lûmâtlı ve elinden iş gelur ustalarımız vardır ki her hangi birisine şöyle bir ta‘rif ile birde resm virecek olur ise gözü pek az zaman da size istediğiniz kalıbı ihzâr ider.

(Mâ-ba’dı var)

Tayfur

ZİRÂ‘AT

“ÇAY”

ÇAY İ‘MÂLİ

Çay yaprakları satılığa çıkarılmazdan evvel uzun uzadı ‘imâline muhtâcdır ki oda çay yapraklarını kurutmak ve bununla beraber havi oldukları ber u şedici ve zehirli maddeyi anlardan çıkarmaktır.

Çay yaprakları toplandıktan sonra bir nevi‘ sepetlere vazi‘ olunarak getirulur. İkinci defa‘ toplanan yapraklar tamamen kemâle irmediğinden en iyileri seçulub ayrılarak birinci hâsılâtın mahsûlî sıfatıyla satılır. Yapraklar birkaç dakika kadar sıcak suda durdurduktan sonra (bu usûl bir ‘adet ‘umûmiye hükmüne girmediğinden Çin memâlikinin heman birkaç eyâletinde icrâ olunur) demir tepsilere yağılarak ocakların üzerine vazi‘ olunur ki ‘asâre ile mümkün bulunan mezkûr yapraklar tepsilerin ısınan mahallerine temâs itdikde çatırdamaya [s. 29] başlar. İ‘mâle bunları gerek kuvvetli sığağa alışmış olan elleriyle ve gerek ince hayzeran çubuklarından yapılmış bir nevi‘ süpürgeler vâsıtasıyla karıştırırlar. Yapraklar büzûlmeye başladığı vakit ateşin üzerinden alarak hasırlara yayılır.

Yapraklar taze iken kavurulabilur ve bayat iken kavurulur ise siyahlanarak kıymetinden düşer ki bu i‘mâliyat anların râyiha ve lezzetine hâlel virmeksiz havi oldukları ‘asâre-i semiyeyi kendülerinden tecrid ider.

Diğer bir takım i‘mâla bu kavurulmuş yaprakları alub bir harekât mütesavibe ile serian avuçlarının içinde sıkır ve yuvarlar ve ba‘de ya rüzgâra karşı koyarak veyahud büyük yelpâzeler vâsıtasıyla yelpâzeleyerek soğutur. Bu ateşden geçirmek ve yuvarlama ‘imaliyeti iki yahud üç defa‘ veyahud daha ziyâde tekrar olunursa da her bir tekrar olunuşda biri birinden az ısıtılır ve kemâl-i ihtimâm ve ihtiyât ile hareket olunur.

Ve’l-hâsıl birkaç ay mirûrunda son nem eserlerini nabedid itmek için yapraklar yeniden kışılclımlı gülden kurutulduktan sonra ticârete çıkarılmak veyahud mağazalara vazi‘ olunmak için rüzgâr ve ziyâdan muhafazaya sâlih-i mahsûs

kablarda hafız olunur. Bu bâbdâ içi teneke ve kurşun döşemeli tahta sandûklar teneke ve kurşun kutular – âlâ cinsler için olursa – çini kablara isti'mâl olunur.

Çayın rayihâ-i tabi'yesi her ne kadar sert ise de Çinliler ekseryâ buna sahite bir rayihâ-i tabi'ye 'ilâve iderler ki bu çayın rayihâ-i tabi'yesine asla hâlel virmeksizin anı daha ziyâde tekşire medâr olur.

Avrupa'ya Çay İdhâli

Çay takriben onuncı 'asr-ı hicride bütün şark memâlikinde tanınmış olup Çin'den Hindistan, Arabistan, Tataristan ve Acemistan'a intikâl ve on birinci 'asr-ı hicrinin evâhîrinde 'umûmen Avrupa'ya intişâr itmiştir.

En evvel Çin ve Capon ile münâsebet ticâriyeye başlayan Flemenkliler olduğundan çayı Avrupa'ya idhâl idende mezkûr ahâli olduğuna şübhe yoktur.

(1058) sene-i hicriyesinde (Tolpison) isminde Flemenkli bir tabib çayın havasıyla fâidesini meydana çıkarmıştır. (1077) sene-i hicriyesine doğru kahvehânelerde çay pişirulub satılmaya başlamıştır.

(1081) sene-i hicriyesinde varid (Arlığton) çayı birinci defa' olarak Flemenk'den İngiltere'ye nakl itmiştir. Çay (1053) sene-i hicriyesinde Fransa'ya intikâl itmiştir.

Avrupa hayli vaktitden beru Çin memâlikine yalnız çay için tahminen senevî yüz elli milyon frank ya'ni altı yüz yetmiş beş milyon guruşdan daha ziyâde bir meblâğ i'tâl itdiği halde (1286) sene-i hicriyesinde memâlikimize göre yetmiş üç milyon dört yüz yedi bin yüz otuz kilo gram ya'ni takriben bir milyon üç yüz üç bin üç yüz doksan dört 'atik kantar çay ihrâc itmiş ve yalnız bu ticâret hâriciyesi için memâlik-i ecnebiyeden iki yüz üç milyon beş yüz kırk sekiz bin on altı frank ya'ni dokuz yüz altmış milyon dokuz yüz altmışaltı bin altmış guruş ahz iylemiştir. Bundan yalnız İngiltere yüz kırk sekiz milyon yüz birbin beş yüz otuz altı frank ya'ni altı yüz altmışaltı milyon dört yüz elli altı bin dokuz yüz on iki guruşluk iştirâ itmiştir ki istihlâk senevisi altı milyon kilogram ya'ni sekiz yüz seksen yedi bin yedi yüz seksen dört 'atik kantar mikdârına bâliğ oluyor demekdir.

(1872) ve (1873) sene-i efrençiyelerinde İngiltere hükümeti yalnız çay için seksen milyon altı yüz yetmiş iki bin beş yüz on iki frank ya'ni üç yüz altmış üç milyon yigirmi altı bin üç yüz dört guruş resm-i gümrük tahsil itmiştir.

Yüz yigirmi beş bin Çinli ve iki bin Portekizliye havi olan Makalu şehri beher sene üç milyon dört yüz bin frank ya'ni on beş milyon üç yüz bin guruşluk çay ihrâc ider.

Caponya ile çay hâsıl olan ba'zı mahallerin ihrâcâtı ve Asya kıtasından kervanlar vâsıtasıyla Çin'den Rusya'ya nakl olunan ve hakikaten kaliteli ve ehemmiyetli bulunan çayın ecnâsı ve mikdârı hakkında ma'lûmât-ı sahiheye dest-res olunâmamıştır.

(Mâ-ba'dı var)

Ali Nazîmâ

[s. 30] BÜRĤÂN-I DEVR-İ TERAĖKĖİ

(Birinci nüshâdan mâb'ad)

Bed'i (bed'i)'den hâsıl masdar. Muennes, ma'nası: başlayış bu kelime lisânımızda me'nûs el-isti'mâl değildir. Lakin ba'zı isti'mâl olunmağla salâhiyeti olan yerlerde vardır. Mesela: tertib ifâde iden terkeb ta'dâdilerde (birinci başlayış, ikinci başlayış, üçüncü başlayış) dinilecek yere (bed'ia'i evveli, bed'ia-i saniye, bed'ia-i salise) dinilebilir. Fakat lisânımızda bu el-fizân Türkçe muadili olduğundan isti'mâline pek de lazûm görülmez. Bâ husûs yekdiğerini ta'kib iden iki hemzenin vücûda getirdiğı tenâfir izâhından müstağnidir.

Bedâyat: (bed'i)'den masdar. Muennes, usûlî: bed'ite, mu'anesi: başlamak, evvel, ibtidâ.

-Bedâyet-ı tallüm.

-Mahkeme-i bidâyet.

-Mahkeme-i bidâyetten sâdır olan bir hüküm mahkeme-i temyizde tasdik olunmadıkça katiyyet edemez.

Güzellik masdar olan (nihâyet) kelâmesiyle tekâbül ider.

-‘Umûren en kıymetli bir zamanı olan avân sebâratı tahsil-i ma'ârife sarf iden mâlâya'nı ile iştikâl itmemiş olur.

Bu kelimenin vukû'una göre ahiri tenvinlenmek icâb itdiği halde tâ'i kerde olarak (bedâyat) şeklinde yazılır. Üzerine (') işâreti vazi' olunur. – diğerkelimerde olduğu gibi – tenvin makamına ka'im olan elifle (bedâyatâ) sûretinde yazılmaz.

Zirâ: lisan-ı arabi ve 'osmaniyede vukû'una göre ahirlerinin tenvinlenmesine lazum görülen kelimelerin ahiri tâ'ite'nis ve hemzeden mâ'dâ her hangi harf olursa

olsun tenvin makamına ka'im olmak üzere bir elif yazılır. Mesela: (latif) kelimesinin ahirinin tenvinlenmesine lazum gelse (latife) sûretinde yazılır. Lakin ba'zı tesâdüf olduğu gibi 'ayn-ı tenvin demek olan elif yazıldıktan sonra şu (latifen) sûretinde elifin üzerine iki üstün koymakda cihet te'vil yokdur.

Ahirleri nâ'i ta'nesili olan kelimelerin ahirlerinin tenvin ile okuması icâb itse de hakikat nokta-i nazarından tânin üzerine tenvin vazi' za'iddir. Çünkü: 'ale'l-'umûm ahiri tâ'i te'nis olan kelimelerin – bir cümle veya terkipte her ne vaki' olursa olsun – tesi tevil olarak yazılıyor. Yalnız tenvinli okunması lazım geldikde gerd olarak yazılıyor. Şıkk-ı sâni üzere yazılması ise ancak tanın tenvinlendiğinde karine olmak içundur. Tenvine dal olan böyle karine-i zâhire mevcûd iken bi-tekrar iki üstün vazi'ne ne lazum kalır?

Bedâyât bedâyâtın cem'i, muennes, aslı: bedâ'ât, mu'anesi: ebediyetler, başlayışlar:

-Müsâbahanın bedâyâtı

-Bedâyât memâris.

Güzellik (nihâyet kelimesinin cem'i olan (nihâyât) ile tekâbül

-Nihâyât emûr bedeyâtında kestirilemez.

Bedâ'i, bedâitden ismi mensûb, mezkûre mu'anesi: bedeyâta müte'allik, bedâyata mensûb, bedâyata 'aid:

-Mekteb bedâ'i.

-İlm-i bedâ'i.

Bu kelime lisânımızda me'nûs el-isti'mâl olmadığından bedâline (ibtidâ'i) lafzı kullanılmaktadır:

-Mekteb-i ibtidâ-i.

-Hükm-ü ibtidâ-i

Ma'mâ-fih (bedâ'i) dahi kullanılabılırsa de anda (ibtidâ-i) kadar ahenk bulunmaz.

Bu kelime (bedâyât)'ın ismi mensûbı olduğundan (bedâyı) yazılıb okunmalı idi. Fakat (bedâyı) şeklinde yazılıb okunmasında iki sebep vardır:

1-Yukarıda görüldüğü üzere (bedâyât) kelimesinin usûlî (bedâ'it)'dir. (bedâ'i)'de anın ismi mensûbı olduğundan aslına mütabakata hemze ile yazılır.

2-Bedâit'de olduğu gibi hemze ya-ya kalıb olunarak (bedâyi) şeklinde yazılsa iki ya bir araya gelir. Bu ise okunuşda bil-tabî' şekil olacağından hemze ile yazılır.

Kâ'ide – ahirinde tâ'i te'nis olan kelimelerin tesi nisbet halinde matarada hazif olunur. Meki, maki, sıhha, sahi denilir.

Bu kâ'ideye tatbiken (bedâyat)'dan tâ'nın hazifi ve yerine bâ'i nisbet 'ilâvesiyle (bedâ'i) olmuştur.

(Mâ-ba'dı var)

Hocazâde E. Cevdet

[s. 31] MÛTENEVVÎA

KUŞLARIN LOKOMOTİFLER TARAFINDAN TAHRİBİ

İngiltere erbâb-ı fûnundan Musevi (Piliginğton) nâm zât kuşların esbâb-ı tahribine da'ir icrâ iylediği tadvikât-ı fenniyesi neticesini meş'ûr bir makâle neşr itmiştir.

Mûmâileyh işbu makâlesinde birçok kuşların leylen bir mahâlde diğcr bir mahâlde giderler iken karanlıktan dolayı göremedikleri telgraf hatlarına çarparak telef olmakda bulunduklarını beyân iyledikden sonra bu bâbda şimdiye kadar ehemmiyeti pekde anlaşılamamış olan daha ciddi bir sebep mevcûd olduğunu ve oda şimendifer lokomotifinden başka bir şey olmadığını dermiyân ile ma'lûmât-ı atiyeyi i'tâ iylıyor:

Şimendifer lokomotifi esnây-ı hareketinde bir hayli bucaklar ile pek çok tuyyur muhtelifeyi telef idiyor:

Yaz mevsiminde bilâ-tevkif yüz yigirmi milden 'ibâret bir mesâfe kat' itmiş olan bir lokomotifin cephesini tedkik itdiğimde oraya temâs ile yapuşıb kalmış olan bucakların mikdâr-ı fevkâl'adesi nazar-ı hayretimi celb itdi.

Bu hayvanlar yekdiğcrine o derece sıkışmış idi ki bir iğne batırılsa bir kaçına birden dokunmamak mümkün değildi.

Lokomotifin bacası dahi müdevvir olmağla beraber mezkûr bucaklarla muhat idi.

Ma'mâfih lokomotifin cephesinde görülen bu bucaklar bu belde telif olan bucakların pek küçük bir kısmını teşkil idiyor. Zirâ bunların en büyük kısmını rüzgâr sürüp götürüyor. Şu hesaba göre İngiltere'de bulunan sür'at katarları yüzünden telef olan bucakların mikdârı tedkik olunursa kuşların günden güne azalması başlıca yiyecekleri olan bucakların lâ-yenkati tenâkûs itmesinden ileri geldiğine kana'at hâsıl olur.

(Limestri) mevkûfuna muvâsalet iden bir katarı teşkil iden ve vagonlardan birinde temas ile telef olmuş iki kuş müşâhade olunduğı gibi büyük bir kuşun bir

lokomotife tesâdüfle camını kırarak makinistin ağır sûretde cerihadâr olmasına sebebiyet virdiği görülmüşdür.

(Medilanad Ekspres) nâm sür'at katarı birçok av kuşlarının cevelangâhı olan mahallerden mürûr itmekdedir ki tuyyur mebhûsaya karib iden katarın gürültisinden mütevellid bir sevk tabi'i ile lokomotifin üzerine giderek telef oluyor.

Bunların bir haylisi lokomotifin sür'at şedidinden hâsıl olan rüzgârın tazyikiyle yere düşmeyerek uzun bir mesafeye kadar sürüklenebilmekde ise de kısmi i'zâmı derhâl zemine düşüyor.

Büyük bir kuşun lokomotife çarparak telef olduğu halde yüz mil mesafeye kadar sürüklenmiş olduğunu müşâhade itdim.

İngiltere'de görülen şu hâl şimendifer bulunan memâlik-i sâ'irede dahi vukû' tabi'dir.

FENNİ EĞLENCELER

BARDAKLARDAN EHRÂMLAR

Bardaklardan ehrâmlar yapmak için üstde bulunan bardağın mihveri altdakinin ağzı üzerinde bulundurmak üzere evvelâ bir bardağı diğerinin üzerine vazi' idebilmeyi ta'lim itmelidir. Sathı gayet müstevi bir masa üzerinde cezi'i bir ta'lim ve tamamiyle bir birinin 'aynı bardaklar intihâb ile üst üste (resmin sol tarafında görüldüğü vecihle) değil yalnız dört bardak hatta beş altı ve sekiz bardağa kadar vazi' idebilmeye muvaffakiyet hâsıl olur.

İkinci ta'lim ayaklı bir bardağın su içilecek yerini ağzının kenarı üzerine ilişdirmekdir ki bunun için ilişen bardağın ağzı altında ki bardağın su içilecek yerinin dış tarafına dokunmak lazım gelur. Binâen aleyh resminin gösterdiği vecihle bir muvâzâne-i sebâta meydana gelmiş olur.

Resmin arka tarafından dahi bu ta'limin mütememmi olarak bir üçüncü bardak daha 'ilâvesiyle diğer bir ta'lim daha müşâhade olunur.

Resmin solundaki birinci şekil biri birinin yanında olmak üzere iki bardağın bir üçüncünün ağzı kenarına vazi' olunduğunu gösterir. Bu iki bardağın ayakları altında ki bardağın su içilecek yerinin dış tarafına asla dokunmaz ve bunun üzerinde anlar tamamiyle yatırılmış bir halde durdurulur ki bu iki bardaktan hiç biri harice ne düşer ve ne yuvarlanur. Bu, her ne kadar bir muvâzâne ta'limi değil ise de tuhaf bir veza'it meydana getürür.

Gerek gösterilen bu muhtelif usûller ve gerek bunlara mümâsil bardaklardan ehramlar teşkiliyle tabi'i olarak hâsıl olacak [s. 32] meleke vâsıtasıyla bardaklar dürlü dürlü sûretlerde biri birinin üzerine vazi' olunabilir ve artık resmin sağında bulunan ehramın ve ana benzer daha sa'ir pek çoğunun meydana gelmesi ise bardaklardan ehrâm vesâ'ire teşkil itmek arzusuna düşman olan zevât için vakit geçirmek zamanında bir eğlence hükmüne girmiş olur.

Bhaeddin

BİR HAFTALIK TAKVİM

1309 sene-i hicriye-i kâmerî 1269 sene-i hicriye-i şemsî, 1307 sene-i mâlî, 1891 sene-i frengi													
Günlerin isimleri	Aylar			Ruz-i hazr salbileri	Evkat				İmsak	Alafranga Sâ'ati ile aksam	Ta'dil zaman	Gündüzün müddeti	Yukû'ât
	Muhârremü'l Haram	Ağustos Rumi	Ağustos Frengi		Tulû'u Şems	Öğlen	İkindi	Yatsı					
					D S	DS	DS	DS					
Pençşenbe	29	22	3	122	10,50	5,34	9,13	1,35	8,8	6,35	1,24	12,54	
Cum'a	30	23	4	123	53	,35	14	35	10	34	1,01	12,54	
Cum'airtesi	1	24	5	124	56	46	15	35	9,13	32	21	12,49	Bıldırcın fitnası
Pazar	2	25	6	125	58	38	15	34	16	30	41	12,46	
Pazarirtesi	3	26	7	126	11,02	39	16	34	19	29	2,01	12,44	
Salı	4	27	8	127	03	40	17	34	22	28	21	12,41	Göç idme zamanı
Çarşenbih	5	28	9	128	06	42	17	34	25	25	42	12,38	

Bu defa (takvim-i ma'rifat) nâmıyla muharremden i'tibaren neşrine başladığım ma'lûmât müfideyi hâvî takvimin gazetemize abone olacak zevâta nev-i takvimlik hidmetini ifâ iylemek üzere bu nüshâdan i'tibâren bir pençşenbe'den diğerine kadar yedişer günlük olarak evkât-ı şer'îyye ve lâzimeyi ve âlâfranga sâ'at ile akşamın vaktini gösterir sûretde dercini münâsib gördük.

Tayfur

[YENİ KİTÂBLAR]

İSLÂM HAZRETİ ÖMER

Nâzmi Üsküdarlı Safî Beg – hulefâ-ı erbâ'a Hazretinin senesi olup dinmeyen İslâma sabık iden hidmet ve fira'î meşkûresi müslim bulunan hazreti Ömer Radıyallahü anh hazretlerinin ba'zı menakib gözünü nizamen feda idilmek sûretiyle vücûda getirulmuş olup halife-i müşarün ileyh hazretlerinin letâ'ifi ğaybiye veserâ'ir el-hayayı hâvî olan sûret-i İslâmi tarabengiz tabi'at olacak bir selâsatla tasvir idilmiş olup 'azimet kadrine dal olan vaki' mühimme-i meşhûresinden bir ikisi de 'ilâve idilmiştir bahâsı 100 para.

Müdür-i Mes'ûl Matbâ'a Kütübhâne Sahibi Kasbar	Sahib-i İmtiyâz Ahmed Naci

1.3. HİCRÎ ŞEMSÎ (29) AĞUSTOS SENE 1269 (NUMERO 3 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (6) SAFER SENE 1309 ⁴⁹

Tab' Ma'ârif Sâlis

(1309)

Umûr-ı idâre ve tahririyeye 'âid her husûs için müdir-i mes'ûl Kasbar nâmına mürâcâ'at olunur.

Her Pençşenbe günleri neşr olunur

Nüşhâsı 20 parayadır

Siyâsiyâtдан mâ'dâ her şeyden bahs ider. Derc olunmayan evrâk i'âde olunmaz.

Şerâ'it-i İştirâ

Bir seneliği der-saâdet için - idârehânedен alınmak üzere – yigirmi, vilâyet için posta ücretiyle beraber otuz guruşdur

İdârehânesi:

Bâb-ı 'Âli caddesinde Kasbar matbâ'a ve kitâbhane ve mücellidhânesidir.

MUHTEVİYÂT

Zat-ı Hazret-i Müşihâtı-Penâhi Hakkında Tarih – Zaman Seher – Makâle-i Edebiye – Mektûbdan Mâb'ad – Fukahây-i Osmaniye – Ma'ârifin 'Askerlikce Ehemmiyetinden Mâb'ad – “Turan” Vapuru – Mizanû'l Hava Hizmetini Görebilecek Hayvanat – Jul Simonun Bir Fikri – “Çay”dan Mâb'ad – Bürhân-ı Devr-i Terakkiden Mâb'ad – Mütenevvîa – Fenni Eğlenceler – Bir Haftalık Takvim – Yeni Kitâblar

MEVÂD-I ENBİYÂ

Zât-ı vâlây-ı hazret müşihatı-penâhi hakkında mekteb-i sultanı ma'allehlerinden şâ'ir şehir 'izzetlü Feyzi Efendinin inşâd buyurdıkları bir tarih rengin ve baliğdir:

[Tarih]

Bütün İslâmiyâne müjdeler kim

Cemaleddin Beg oldu şeyhülislam

Cemaleddin Ahmed kim vücûdî

⁴⁹ Yukarıda yazılmış olan Hicri ve Rumi tarihlerinin birbirine denk gelmediği görülmektedir. Türk Tarih Kurumunun tarih çevirme sözlüğüne göre Hicri (6 Safer 1309) Rumi (30 Ağustos 1307) belirtilen tarihler olması gerekirken yukarıda iki tarih arasında “40” yıllık bir zaman farkı olduğu tespit edilmiştir. Bkz. Türk Tarih Kurumu, Erişim tarihi: 09 Temmuz 2020, <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>

Râh İslâma virmiş revnak tam
Yegâne himmeti masrûf hayret
Dimedim niyeti tatyib ve ikrâm
Hamişe fikri tervic şeri'at
Merâmı dâ'imâ taklil âsâm
Mevzûf oldığı müşkil emurun
İder teshiline rağbetle ikdâm
Yüzi ayine'i nûr-ı ilahi
Sözi himmed ve sinayı rabbu'l 'âlem
Re'is el-ittikaya fahrü'l-efâzıl
İmamü'l ezkiya 'allâme ve fihâm
Heman sür sürur Aptison Aramil
Heman mes'ud bilsun kendin eytâm
[s. 34] Ki bu zat-ı celilin himmetiyle
Bulur her iş suhûletle serancem
Allah'ı baki ve payende olsun
Seririnde o şah mâdeletkem
Ki her emr-i mühimi terk ü tefvizin
İder erbâbına ber vakt-i ilhâm
Yeter feyzi bu bizim ara kelâmı
Duayı devletiyle iyle itmâm
Müfik it Allah'ı her işinde
Be-hak sûre-i yasin ve enâm
Beca düştü bu tarih-i sâlisem
Cemaleddin beğ oldi şeyhülislam

1309

ZAMAN SEHER

Cihân mukbir sevda mıdır zaman seher?
Nikâb-ı kelametın altında hak ve an seher!
Şu parlak ihtira dünya revanşân seher!
Sükût içindeki kuşlar mı şa'irân seher?
O kuşların nefamatında mı lisân-ı seher?
Nasıl da rûhûmı okşarsın ey zaman seher!

Bu hoş zamanda okurdum kenar deryâda!
Başım dürüst tefkirde yarı havaliyede!
Seba terennüm iderdi cihân bâlâdâ!
‘Ayan olurdu muhabbet denizde, karada!
Direm: nedir bu tahzin şehir minâda?
Dokunma hüznüme; sevdama ey zaman seher!

Benim gibi neye ağlar şu irşâle nişâr?
Benim gibi neye inler şu mevc-u zemzeme yar?
Benim gibi neye ihzân içinde köhne bahar?
Benim gibi neye sekat dal hazik hazâr?
Benim gibi neye mahzûn hayâl derya’i yar?
Anında mı gideri vardır ey zaman seher?

Niçün oturmuş o kız gizli gizli mukabberdir?
Ağaçların arasında gezer mukarrerdir?
Benimde sevdiğim işte bu yolda dilberdir!
Oda bunun gibi sevdalı; ğamlı dehterdir!
Oda bunun gibi gülizâr içinde oturur!
Çimen perisi midir yoksa ey zaman seher?

Gelirim bir daha cânân bu cânı hazin esere
Deki: eseri ferâkât gömüleri mevcalara
O yolda söyle ki lakin kapılmasun kedere
Gelirse hazin te’sir eğer o semirede
Aman yine de ki: yok yok inanma bu habere!
Teğâfil iylemede söyle ey zaman seher!

Mehmed Celal

(MAKÂLE-İ EDEBÎYE)

Beyni buhran hazinene içinde yandığı halde, vefat iden oğlunun hayalini görüyordu. Semere-i izdivâcî olan o ciğerpare gamküsâr pederinin iaşesine çalışırdı.

Şimdi evladı ebediyete uçdı. Peder yalnız kaldı. Semâvata, nasuta, her şey'e yalnız bakıyordu.

Süd gibi beyaz olan uzun ve seyrek sakalını toplayarak avucu içine aldı. Bir eliyle kılları çokdan dökülmüş olan tepesini kaşdı. Birkaç dakika sükût itdikden sonra ağzını açtı. Çehresinde acı acı bazı tebessüm emâreleri görünüyordu: “O toprak altında yatıyor. Ben dileceğim! [s. 35] didi. Ayağa kalkdı üstündeki hırkanın rengi kaçtığı gibi farsu deliği dahi derece-i sefâletini gösteriyordu. Bacaklarını setr iden pantolon, büyük darlu elvan ile malun idi. Her ciheti yamalı idi. Ayağındaki eski kunduraların ucundan parmakları, nasırlı topukları dışarı çıkmışdı.

Elindeki kalın, yamrı yumru değneğine dayanarak bir iki adım atdı. Küçük sokağa saparak büyük caddeye girdi. Otuz beş saatden beri nasıl aç kaldığını düşünüyor. Mevâd-ı gidaiyeye bu kadar bigâne olmayacağını kendi kendine söylüyordu. Aç kalmak! Bunu tecrübe idiyordu. Pençe-i sefâlet bu ihtiyârı, bu ‘asır mahbusumı zerâbat şiddeti önünde yuvarlıyordu. Nedâmat gözlerini deliyordu. Halecânını teskin itmek istedi. İşte yalnız buna muvaffik olamadığından “ah! Mecburiyet! Seni şimdi his idiyorum!...” diye haykırdı. O, bağırdım zân itdi. Fakat aldanmışdı.

Başını yukarı kaldırdığı halde, semâyı, güneşi görüyordu. Güneşe bakarken gülüyordu! Garib tebdil! Niçün güldü? Bu hali biri göreydi; “ihtiyar ağlıyor!” derdi.

Nereye gidiyor? Bunu ihtiyarda bilmiyordu. Bir elini mi‘desi üstüne koydı. Sarı simâsı müdhiş bir manzara kesb itdi. Önünde açılan ğayeyi ızdırâb onı cazibe-i seri‘asıyla çekerken: “insanlar! Ben aç kaldım; dilenmeye gidiyorum” diyordu. Hayat! İnsâniyet bu sırrı keşf idemiyordu. Yürürken bir duvar dibinde bir parça ekmek gördüğü için heman elini uzatdı. Elini kaldırırken bir ihtirâz-ı ğarib içinde kalan parmakları titriyordu. Ekmeğe bakdı. Her tarafına diş değmişdi. İstikrâh itmedi. Ağzına götürürken birden bire durdı. Karşısında ki hanenin pencerelerine bakıyordu. Pencere önünde bir hayal birden bire ğa’ib oldu. “oradan bana bakıyorlar; bunu yemeyeceğim!” diyerek ekmeği yere bıraktı. Müdhiş! Cibilet-i insaniyede merkûz olan gurur ve nehvet, olanca tahkimât ğaleyânesiyle bu bîçâre ihtiyarın üzerinde de te’sirini gösteriyordu.

Bir zokağın nihâyetinde ki yüksek bir taşın üzerine oturdu. Oradan herkes geçiyor, fakat ihtiyar kimsenin nâzar-ı dikkatini celb itmiyordu. Sol dirseğini

bastonuna dayadıktan sonra başını önüne eğdi. Sağ eli ileriye doğru açık olduğu halde uzanmışdı.

Bir çarık kadar bu vaza'itte kaldı. Avucuna hiçbir şey temas itmedi. Açık olan elini yorulduğu için geri çekti. İşte o vakte kadar kapalı bulunan gözlerini açmışdı.

Bu maksada teşebbüs ideli altı sâ'at olmuşdı. Fakat eline hiçbir şey geçmedi. Tesâ'il şifâhiyeye daha başlayamamışdı, bu defa bütün casâretini topladı. Çehresinde ki hazin tabî'i 'alâimi elemeler dehşet kesb itmişdi. Uzakdan, güzel giyinmiş, gür sakallı, şemsiyeli, bir adam geliyordu. Ona doğru ilk defa olarak, evet... İlk defa olarak, elini açdı: "Efendi! Aç kaldım; bana beş para ver!" didi. İlk tenzil! Heyhât ki: ihtiyar o efendinin para alacağını ümid itmişdi.

Bu hezimet onı korkutdı: niçün bana para virmedi? Şâyân-ı merhamet değil miyim? Aç kaldığımı bilmiyor mu? Onun arkasından koşacağım evet! Ona yetişeceğim! Didiği vakit o adam oradan çoktan tebâ'ad itmişdi.

Sâkin olduğu alçak, mezalim, dehşet engiz galebe içinde beş gün sonra o zavallı ihtiyarı vefat itmiş gördüler.

Mehmed Münecci

MEKTÛB

(İkinci nüshâımızdan mâb'ad)

Sabah tabî'atının en sevdalı bir zamanında söylediğini zân ittiğim:

Görürüz zalim perişânı içinde rahatı

Leylete alkararda hurşidi nemâyân buluruz

Beyti kadar – gerek teşbiye, gerek hissin tasvir cihetiyle – pek parlak olan bir neşide, o bâb mütâla'a, yahud müteşâ'irler nezdinde Vecdiden daha ziyâde kesb iştihâr iden ve (tuhfe) (nahbe) 'ünvanlı iki eser ile isbât liyâkat iyleyen 'ilm-i meşhûr Sünbûlzade Vehbinin hissiyat-ı kalbiyeden biri olmak ve birçok cinâslardan 'ibâret bulunmak üzere:

[s. 36] Çah-ı zakkın üftâdesi dil beste'i zülfün

Zincirli kuyu anın için meskenimizdir

Gibi manzum sözlerin cilvegâhı bulunan divanında bulunamaz sanırım! İlm-i ile söylenilen şi'ir başka, sevk tabî'at ile söylenilen şi'irine başka! Öyle değil mi ya?..

Geçelim:

Bazı sevdâlı tabi'atlar bilirim ki hüzünden, kederden zevkyâb-ı şetârat olurlar, onlar bir kahkahadan ziyâde bir giryeden, bir tebessümden ziyâde bir damla gözyaşından hoşlanırlar, tulû bu tabi'atların nezdinde giryindedir! Garub pek hoş, pek sevdalıdır! Parlak bir nev-bahar sabahı, onları o kadar mütehassıs itmezde, hazin bir hazân akşamı, sisler içinde, damla damla serpilen yağmur sevdalarına dokunur!..

Bilmem neden? Bende böyleyim!..

Hazin ile, hicrân ile pervardayım!

Şeb-i mehtâbda bülbülün çalılar arasında çıkardığı bir feryâd, yine öyle bir gicede, hazin çağlıtlarla akan bir cevibârın sedâsı, hilâl-ı seherin sabahın envârına karşı donuk bir nûr ile ğarz çehre'i ittisâm itmesi, uzâkdan uzağa işidilen ve his ma'sûmâneye tercüme iden kavalın nağmesi, gözi yaşlı bir civan. Pejmürde eda bir dilberi menâsir itmek için kafidir!..

Bilmem bu sözlerimle Vecdinin:

Derûn dillere gövdem neşve'i cam neşât, ey ğam

Benim gibi mülk hassı ilhâs 'aşka yar ayak basmış

Beytini şerh idebildim mi?..

Hissiyât ğaribânenin mirât-ı in'itâf olan bu beyt için, - bilmem! – şevke alışmış olanlar ne dirler?

Garibânın açub dil sepine-i canânâ el sevinmiş

'Ahababı Güher maksudı bulsa gene el sevinmiş

Beytinde ki nezâket şâ'irâne ne kadar hoş!

Beni getiremez o hercayi yâdına herkez

Lisân-ı 'aşkda nâm vefâmidir bilmem

Beyti, hazin avar, kâ'ilini şâyân-ı mehamet idecek derecede keder perver olmakla beraber, yukarıda didiğim şâ'irâne nezâket 'aşikâne nezâhat ile hem ağıuş letâfat olması demek değil mi?...

Sakin elin öperim, olub şebh-i harâbât

İyler ayağın öpdüğü adamdan el aldım

Beytinde ki “sakî” “harâbat” - şi'ir cihetinde ki ma'nâsıyla – “ayağ” “el” kelimelerinin – tarz-ı 'atik edebice – ne rengin, ne abdâr bir sanâ'at-ı edebiye teşkil iylediğini, şarâb şi'ir ile neşvedâr muhabbet olanlar bilirler, sanırım. Bunun için, şu beyin redâne bir sûretde şerhini teşvihdâr muhabbet olanlara bırakırım.

Fakat (aldım) gazelinin daha parlak bir beytini hafızama almakdan bir dürlü kendimi alamadım.

Bendenize – gerek asâr-ı ‘atikadan, gerek iş‘âr cedideden olsun – “Yusuf” kelimesini ihtivâ iden beyitler pek sevdâ fezâ’i pek güzel gelir. Bunları da’ima zihnime nakş iderim: bunların kimisi muhabbet perver, kimisi ‘ibret-i avaredir. Mesela bakınız:

Seni Yusuf’la güzelliğe sorarlarsa bana

Yusuf’u görmedim ama seni ra’na bilirim

‘Arifây-ı edebâdan ma‘lûm Naci Efendi Hazretlerinin:

Zân iderler perde-i mehtaba girmiş afitâb

Yusuf’un nûr rûhundan olsa pira hak sana

Ma‘lûm Feyzi efendinin:

Peyâm Yusuf kemkaşda yok mı Yakub’a

Hazin hazin bana bedigar bak sedası gelir

Arkadaşlarımızdan Tal’at Beğin:

Muhabbet mushafını ben hatm ettim.

Züleyha süre-i Yusuf da kaldı

Beyitleri gibi iş‘ar-ı rakika ve vürud zebân itdiğim nevadir edebiyedendir, fakat himmet-i mahsûse-i edibaneleriyle ‘ilm-i matbû‘âtı tezyin iden Divânçe-i Vecdiyi okuduktan sonra, bu nevadir edebiyenin arasına, şâ‘ir müşârün ileyhin:

[s.37] Virdim yoluna nakar dil ve cân-ı ‘azizi

Yusuf gibi bir misli bulunmaz güzel aldım

Nazım aşikanesinide ilave ettim.

Hayât-ı beşeriyede rekâbet ‘aşikâne görüldükçe, Vecdinin:

Gülmesun düşman bana rehim ile geriyan görmesun

Çeşm-i havan alvedi ruy-ı hasim neden görmesun

Yolunda ki mütala‘yi nâzar-ı takdir ile görülmek tabi‘idir. Ya:

Gice gördüm haki salmış dilleri zülûfün çözüb

Kimse yârim böyle bir hevâb peripişân görmesun

Beytindeki cemi‘yet edebiyeye ne dersiniz?

Vezinden sarf nazir, fakat kâfiye belâsı, en büyük sâ‘irlerimizi de mahkûm zincir ta‘kid iylemiş iken Vecdinin “sinemiz sensin” “gencinemiz sensin” “ayinemiz sensin” yolunda söylediği bir gazele:

Gülistân gamze bir, zayıb bağ sinemiz sensin

Harab ittidar harab olsan yine gencinemiz sensin

Gibi bir mütela' i'câz avâr ile başlaması efkârının parlaklığını tulû'undan, hayalinin ziyâsını güneşden iktilas iden efkâr münvere eshâbına yakışan iktidâr şâ'iânen inbi'âs itmez mi?

Dokunûrdı sana ey sine'i suzân imâ

Nâr-ı dilden sakınır hançer birani ocak

Beyitinde ki rikkat ma'ni, erbâb-ı hissiyata gider bahşâ olsa revadır!

Benimdir nevbet feryâd-ı bülbüller hamûl olsun

Fiğânım ehil 'aşka mâye-i cevş ve hurûş olsun

Mütâla'nın tasvir itdiği hâlet 'aşkâne, vecd-i avâr kalub 'aşikân olacak cezbelere değil midir?

Hissiyât-ı 'aşikâneye şerh ve izâh maksadıyla yazılmış bir eserde okumuşdum: 'aşık olanların rûhî gözlerinin içinde raks idermiş!.. Hakikât! Bakışların o kadar açık, o kadar bâliğ bir lisânı vardır ki bu lisânın ta'rif iylediği hissiyât rakika-yi kalem bi hakk-ı tasvir idemez! Sekiz dokuz yaşındaki bir yetim felâket didenin mahzun mahzun başını eline dayayub, vâlidesini ihâtâ iden kabristân pür sükûne doğru 'atıf itdiği nâzar-ı ğaribânesinde ki hüzn-ü zi makke dikkat idenler, o nâzarın içinde firkat-ı edebiyenin ızdırâbatını, çocukların rûhunda beslenen o tatlı hüznü okurlar.

Yavrucuğunun ilk tebessümüne nâzar-ı endâz olan bir vâlidenin her bir bakışında (şefkât) kelimesi yazılıdır!

Sefâletin en mazlûn, en derin nâzar-ı beşerin nüfûz idemediği en mechûl köşelerinde perversiyâb felâket olan bir zavallının bakışı vahşet engizdir!.. Bunların hepsi hakikattir, bunlar ta'rif olunamaz.

(Mâ-ba'dı var)

Mehmed Celal

[TERÂCİM-İ AHVÂL)

FUKAHÂY-İ 'OSMÂNİYE

Ma'ârif-i İslâmiyenin en vâsi' fukaha-i şerif İslâmdır. İslâfımızın bu bâbda sabık iden hizmetleri o kadar çokdur ki meydana getirdikleri aşarın yalnız bir fihrisi tertib edilse hayretbahş akul olur.

MOLLA HÜSREV

Molla Hüsrev ve ma'ârif-i İslâmiye ve mâşer 'Osmaniyenin min kullül vücûh mazhâr terakki olduğu 'asır Sultan Mehmed Han seniyyede yigirmi iki sene müddet menasib kazada bulunmuş ve te'lifât-ı 'adidiyesiyle ma'ârif-i İslâmiyeye büyük büyük hizmetler iylemiş 'Osmaniyâne medâr-ı iftihâr bir fâzl-ı şehr-i tiş'ârdır. İsmi Mehmed'dir.

Pederi ümerâyı ekrâddan Ferâmurz bin Ali nâm zâtdır.

Müşârünileyh kerimesini ümerâyı 'Osmaniyeden Hüsrev nâmında bir zâta tezvic iderek vefât idub sağır olan mahdûmı sahib-i tercüme Mehmed Emir mûmâileyhin hânesinde perverşiyâb olarak (Emir Hüsrev Kaynı) diye şöhet bulmuş ve gide gide nâmı yalnız (Hüsrev) kalmıştır.

Molla Hüsrev Bâlad-ı Rumda müfti bulunan Mevlana Burhaneddin Haydar Hereviden tahsil 'ilûm iyledikten sonra Edirne'de Şah Melek nâm medresesinin müderrisliğine ta'yin edildi

Bu esnâda idi ki Sa'daleddin Taftâzâtının mutavvel bir hâşiya yazmış olduğundan memâlik-i 'Osmaniyeyi ziyâret için Edirneye gelmiş olan Mevlâna Seyyid Ahmed Kırımıye takdim iyledi.

[s.38] Dersa'âdet-i makâm kazâsında bulunan Hızır Beğ 863 tarihinde vefat itmekle cenâb Fatih ehl-i pervar Molla Hüsrev'i da'vet ve 'uhde-i rüiyetine münâsib fetvâyı tevciye ve 'inâyet iylemiş ve Üsküdar ve Galata ve Eyyüb kâdılığıyla Ayasofya müderrisliği dahi zamime-i me'mûriyet edilmiştir.

(Mâ-ba'dı var)

Mekteb-i Hukûk Me'zûnlarından Abdurrahman Adil

MEVÂD-I FENNİYE

MA'ÂRİFİN ASKERLİKÇE EHEMMİYETİ

(Birinci nüshâımızdan mâb'ad)

İşte Fransa muharririn 'askeriyesinden Generâl "Peyaron"un bazı mütâlâtını girizgâh olmak üzere nakl iyliyorum.

"Fransız ordularının 1796 senesinden 1715 senesine "kadar icrâ iyledikleri muhârebât vukû'a geldikleri yerleri tamamen dolaşdım. Her nerede neşr olunur ve hangi lisânda bulunûrsa bulunsun muhârebât-ı mezkûreyi idâre iden Koca Ayaçyoluya a'id her nev' âsârı mütâl'a itdim. Muhârebâtından matbu'a olunanları

hattı tabî olunmayub da harbiye nezâreti deposunda bulunanlarını – ki kesm-i a'zâmidir – kâtib husûslarının yâver harablarının hatıralarını okudum. Bu vâsita ile idinebileceğim ma'lûmât-ı 'askeriye meyânında birde müşârünileyhin 'askerlikde ma'lûm enâm olan o derece-i kesvâya irtikâsı ne gibi bir terbiye-i 'askeriye ve tahsil sâyesinde veya bunların te'siri olmaksızın sırf yaradılışı muktezâyatından olub olmadığını bulabilmem ahbes âmâlîm idi.”

“Gençliğimde bende ekseriyet gibi müşârünileyhin iktidâr ve zekâsının katri olduğu zehabından bulunur idim. Zâhiren sebep ve hükümeti idârende hissi 'aciz iyledikçe ileri süreli virilen böyle bir karar ise Zekâvet denilen şey'in istihşâli kuvve-i beşeriye fevkinde bir bahşeyiş ilahi ve mahsûlî taâli' olduğunu katiyen hükm-ü kabul itdirerek sevkinde de her nev' tahsil ve mütâlladan sırf nâzar iylemeği ta'lim ve intâc iyer. Halbuki bu fikir ve karar Fransa ordusunda o kadar intişâr itmişdir ki te'sirât müdhişe ve meş'umesi bir çok muharebenin ğa'ib idilmesi netâyicâne bile mu'adil tutulamaz zirâ muhârebât-ı sâlifede idilmiş olan tecâribin bilinmesi, büyük generâllerin eserine iktifâ idilmesi lazûmi asla his olunmamış ve ma'kûl bir şey değilmiş gibi tahsil-i nâzar istihfâf ile görüdücce kazânmanın ihtimâli yokdur fakat 'âklana ma'lûbiyet bir gün olur ğalibiyet tahvil ider.”

Zekây-ı fitri re'yinde bulunmak 'atâlat zihni muceb “oldığı gibi sahibini bir milyon âdamı en buhranlı ve müşkil bir zamanda hüsn-i idâre idebilecek elhâm ve ibdi'a fikrîye sırası geldikçe zânnında dahi bulabilmek iddi'âsıyla cehâlet mükemmeliye tecelligâh olduğu halde haris câh olmak reddi'yesine sevk iyer.”

Mâreşâl Savlet (vücûdu'l hâm dinilen şey sür'atla “yürüdülmüş bir hissiyât ve muvâzene-i zihniyeden başka bir şey değildir) “dirki pek doğrudur.”

“Zekâvet fitriyenin böylece tahkik ve tedkiki emr-i mühimmane “bi'l-zât Napolyon meydan açmışdır zirâ müşârünileyh bir mükâleme esnâsında (ben dâ'ima çalışurum çok mütâl'â ve tefkir iderim “vâk'â her şeye cevâb virmeği hazır bulunuyorum fakat bunun sebebi bir işe teşebbüs itmezden evvel 'ariz ve 'amik tefkirât ve mülâhazâtda bulunarak vukû' bulabilecek şey'i evvelden keşf ve tahmin idebilmekle kemdir. Beni 'askerlikden meydan-ı iştihara çıkaran şey zekâ değil diğerleri tarafından muntazar olmayan an ve ehvâlde beyân fikir itmekle kem veya iş görebilmekle kem ve'l-hâsıl tefkir ve temelimdir. Yemekde, tiyatroda hülâsâ nerede olursa olsun da'ima çalışurum gice çalışmak için uyanırım) demişdir.”

“Mösyö (Liberi)’nin bir risâle-i mevkûtâda münderiç birinden de istinsâh idilen mütâl’ât-ı âtiye Napolyon’nun yâdigâr sebebiyeti olan evrakının gözden kaçırılması neticesinde beyân idildiğinden şâyân-ı dikkatdir. (Napolyon’un tabi’at ve fikrinde vukû’ a gelen tekmil ve tevsi’ sarf isbâb-ı hariciyenin eseri değildir (Pa’ivli) “ve (Duboy) nâmzetlerin buna şübhesiz dâhil ve te’siri vardır. Lakin müşârünileyh mesleğince parlak bir ikbâle her şeyden ziyâde çalışkanlığı, ‘ilûm ve fennûne kavanın ve tarihe müt’alak en mufassal ve ‘amîk eserlerin mısırâne mütâlâsına hasır nefes işlemekle ki gibi şeylerle hazırlanıyor idi. Da’ima kalem elinde olarak mütâl’a iyler fakat bu husûsda her bir kârâ’in muhtâç olduğu istihrâcât ile iktifâ itmeyub mü’ellifin fikrini de tenkid ider ve nâzar-ı dikkat ve tahsinini celb iden mevâd üzerine te’lifât husûsiyede bulunur idi”.

“Mösyö Liberi mezkûr bendinde Napolyon’un evrakından [s. 39] müstehric bir takım fukarât daha zikr itdikden sonra (bu fukarât o koca kağıd tumarları arasından tesâdüf sûretiyle alınmışdır ta’didini tecviz itmediğimiz gibi bunlarla uzun uzadıya uğraşmakdan sarf-ı nazar iderek hay’at-ı ‘umûmiyesinden ba’zı netâyic-i mühimme istihsâline çalışacağız: evvela görülüyor ki Napolyon Mikelanj [1] ve Nevton [2] ve’l-hâsıl sâ’ir en büyük ve meşhûr zevât gibi mesâ’i ‘azime sarf itmeksizin umûr-ı ‘azimeye muvaffak olamamakdan ‘ibâret olan kânun tabi’i beşerden kurtulamamışdır”.

Müşârünileyh pek çok zaman sonra üstâd ve erbâbı olmak üzere temiz itdiği her şey için tefvik halkasıyla beraber mütemâdi mütele’âta mecbur olmuştur hiçbir kimse o derece çalışmamışdır en mufassal eserleri ardı arası kesilmeksizin kır’at ve mütâl’â itmekden senelerce fâriğ olmamışdır.

“Kavânin ve esvâl-i idâre, maliye ve teşkilât-ı cemi’yet beşeriye hakkında dermiyân iylediği efkâr-ı münevvere mahsûlât-ı tabi’ye-i dimâğîyesinden zân olunmamalıdır) tarzında hatime kes makâl oluyor.”

General Peyaron’un bundan sonra ki ifâdeti Napolyon Bonapart’ın 1792 seferinin evvelce yine İtalya’da vukû’a gelmiş bir seferin taklidi olduğunu iddi’a cihetine dökülüyor ki tedkikât-ı ‘azime-i tarihiye mes’elesi demek olan bu ciheti ba mahsûs ortada muhâlifler dahi bulunduğunu bilub durur iken nâzar-ı kaydu i’tibâre almak muvâffık görülmemişdir. Husûsa ki makâlemize ta’lik ‘azimide yokdur.

Anların yerine yine zekây-ı fitri bahsında hemde Napolyon’a ‘aid olarak İngiliz generallerinden “Sirkenedi”nin ifâdâtını ikâme idiyoruz: Dokto Valinğton ile vukû’

bulan bir makâlemde her günün birkaç sâ'atini mütâlâyâ hasır iyleyub kâ'ide ittihâz itdiği bu harekete pek çok zamandır devam itmekte olduğunu beyân iyledi. Bundan Valinğton'un Sezar ve Napolyon ve 'ale'l 'umûm büyük adamlar gibi esvâl-ı da'iresinde ve devamlı bir tahsilin elzemiyetini anlamış olduğu istintâc olunur. Müsbetdir ki Napolyon yigirmi altı yaşından evvel ricâl-i harbiyenin asârını okumuş.

[1] Mikelanj İtalyalı meşhûr bir Sengtraş. Ressam ve Mimardır. Vatikan'da Seykistin ma'bedini tazyin etmek ve senbiyer durum kasibesini inşâ iylemekle şehir-i şöhrat şî'ardır.

[2] Newton, İngiliz mahre'i bazyonundan meşâhir hükümet ve hey'et şaşasından? olup muvâzenet icsâm kanunı bulmakla ibkâ ve i'lây-ı nâm itmiştir.

"Bi'l-cümle icrâ'âtını tahlil ve tedkik itmiş olduğundan mâ'dâ efkâr-ı sekimeden tecrid iylediği zihnini efkâr-ı salime ve mütekaddiminin if'âl ve kavâ'id müfidesi ile imlâ ve tezyin iylemişti. Böylece mezyin olan malike-i zekâsı muhtemel el-zuhûr olan her bir hale bir his tasviye imkânını hâsıl iyleyecek iktidârı kazânmışdı. En karışık ahvâlde mukarreratının sıhhat ve ser'at i'câzkâranesi mukarrebiliyetine pek garib görünüyordu lakin bu ser'atın, bu sıhhatin müşârünileyhin evvelce zihnine idhâr iylediği sûret-i seviyenin küsretinden ileri gelme olduğu bedihidir."

Bundan, fazla olarak, Valinğton gibi Napolyon 'asrının en meşhûr bir kumandanının mütâlâ'a ve tahsile virdiği ehemmiyet dahi şâyân-ı 'ibret bir halde görüyor. Hâlâ General "Lovan"ın şu: birinci imparatorluk esnasında Fransa generalleri bir emr u kumanda altında olmak üzere büyük işler gördüler ziyâde şöhrat kazândılar ise de müstakilen harekât itmeği ve ita'ât yerine kumanda iylemeğe mecbur kaldıkları zaman 'aynı iktidârı ibrâz idemiyorlar idi hatta Napolyon "galebe etmek istediğim noktada binnefs hazır bulunmakla el-zem idi" işte iktidâr ve âmâlimi kesr ve tehdid idende bu haldir generallerimden hiç biri büyük kumandanlık idecek derecede muktedir "bulunâmamışdı Kavliyle şikâyetde bulunmuşdur. Mülâhaza idelim bu nâmdâr zevât niçün kumandaya gayri muktedir olsunlar! Bedihi ki ma'lûmâtı yok idi. Müşârünileyhim icrâ âdamları idiler hemde andan başka bir şey olamazlardı. Fakat bu husûsda hatta büsbütün Napolyon'a 'aid olduğundan iştikâda haklı görülemez. 'andan da evâmirine 'ale'l 'amiye mütey'a adamlar ancak makbul olabilub etvâr-ı âmirâne ve efkâr-ı istiklâlîkârâne eshâbını yanına sokmaz idi başlardan ihtirâz iyle kullardan başka bir şey istemezdi bilâhâre i'mâlât 'askeriye büyüyüb darü'l harbler tekessür idince iktidar tam sahib-i imparator 'azimet

idemediği mahallerde diğerlerini tevkile mecburiyet gördi. İşte bu zaman başlara muhtâç olduysa da kullardan başka bir şey “bulamadı. Sözlerinden tefnin ve ta’limen el-zemiyetle beraber bu halin bir kişiye değil bütün hay’at-ı ‘askeriyeye te’mim iktizâ iylediği pek güzel anlaşılıyor.

(Mâ-ba’dı var)

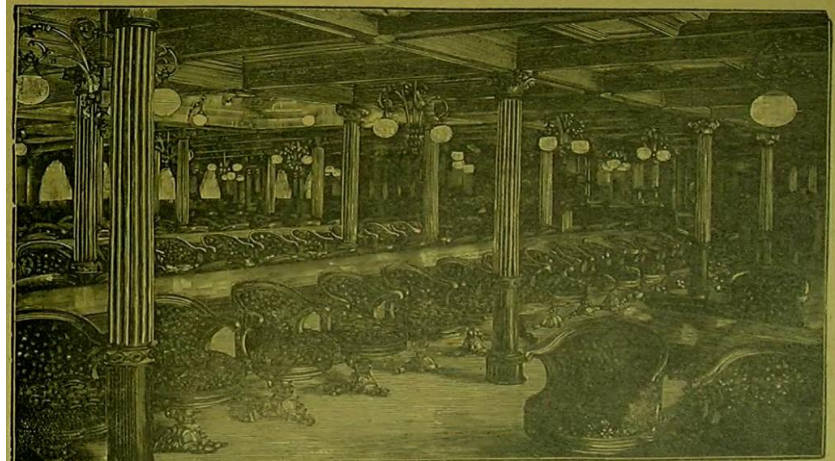
Osman

[s. 40] SANÂ’AT

[TURAN] VAPURU

Terakkiyât-ı ahire-i medeniyenin asâr-ı mehâsin desârasdan olmak üzere teşekkül iden seyr-i sefâ’in kumpanyalarının vücûda getirdikleri cisim vapurlar meyânında hakikâten (şehir sâbih) ta’birine layık olacak bir mertebede hâ’iz mükemmeliyet bir sefine var ise oda Fransa’nın (Transatlantik) kumpanyasına mensûb olub Amerika’ya işleyen (Turan) vapurudur.

Bu vapurun taksimât dâhiliyesi sa’irlerine nisbet kabul idemeyecek derecede mükemmeldir. Hâlâ birinci kamarasının vesâ’it ve cesametiyle tezyinet fevkâl’âdesi hakikâten görölmeğe şâyân olduğundan birinci kamarasının birinci kanından ikincisine inmek üzere mevcûd olan merdivenin resmi mahsûsen aldırılarak gazetemizin ikinci nüshâsına derc olunduğu gibi bu nüshâmızda yine birinci kamarası dâhilinde bulunan ve hakikaten en büyük otellerin salonlarına gıpta bahş olan ta’âm salonunun resmini bu nüshâmızda derc iyledik.

(Turan Vapurunun Ta’âm Salonı)

Bu salonun vasıtında üç büyük sefere mevcûd olub bunların her biri otuz dört kişi istiâbına kâfi olduğu gibi bunlardan başka salonun sağ ve sol cihetlerinde

familyalara mahsûs olmak üzere yedişer kişilik beşer sefere vardır ki işbu seferelerde yetmiş kişi birden ta'âm idebilir.

Bu cihetle vapurun işbu ve sağ yemek salonu yüz yetmiş iki kişinin birden ta'âm idebilmesine kifâyet idiyor.

Divarlarının tezpinât mükemmelesiyle mefruşatının letâfet ve intizâmı akşamüzeri elektrik lambalarının ziyâsıyla bir kât daha parlak bir manzara teşkil iyiliyor.

[s. 41] [ÂLAYLI ZÂBITÂNE ENDÂHT DERSİ]

(İkinci nüshâmızdan mâb'ad)

Hâlbuki merminin üzerinde ya kurşun sarğısı veyahud bakırdan çenber olduğundan ve silahın içerusi ise şeşhâneli yani uzunluğuna doğru bir çıkıntı ve bir girinti olarak sağdan sola veya soldan sağa doğru döne döne gitmiş olmağla ve merminin katri ise çıkıntı ile girinti (bunlardan çıkıntıya sed u girintiye yiv dirler) arasında yani sedadan büyük yivden küçük olmağla barutun tazyikiyle ilerlüyen merminin üzerindeki kurşun veya bakırı mezbûr sedler keserek kesilen kısımları yivlerin çukurluklarına doldurub merminin üzerinde kendi millerine göre bir yanaklıkda yiv ve sedler hâsıl itdiği halde mermiyi mahur dolanisi etrafında döndere döndere sevk ider ki bilâhâre mermi silahın ağzından çıkdığı ve ta hedefe gitdiği halde bile yine zor ile aldığı bu devr dolanışını bir dürlü terk idemez işte buna mebnidir ki arkadan dolma silahların mermileri ağzından dolamlardan daha ziyâde mesafeye giderler.

Bir silaha hin-i i'mâlda virilecek barut hakkı dahi mermi silahın ağzından çıkar çıkmaz yanub bitmiş olmak üzere ta'yin idilur. Çünkü: mermi çıkdıktan sonra yanan barutun artık mermiye bir te'siri olmadığı gibi mermi çıkmazdan evvel yanub biten barutun ise kuvveti az olacağından mermi uzak mesafelere gidemez.

Bir yere konulan barutun kemâlen yanub bitmesi bir zamana muhtâç olduğu gibi merminin dahi silahın derununden çıkması yine bir zamana muhtâç olmağla işte şu iki zamanın birbirine mesâvi olmasını düşünerek silahlara barut hakkı ve uzunluk virirler.

Hatta şu son senelerde krub fabrikası küçük çaplı top ile te'siri ziyâdeleştirmek için hem topun tuvalini uzatmış ve hem de mermisini o nisbetde uzun yapmışdır ki tabi'i barut hakkıda ana göre çok ta'yin idilmişdir bunlardan birisi 242 santimetre

çapında ve bu çapın 35 misli tolunda olan uzun sahil toplarıdır ki ekseri husûsda 28 santimetreliğin işini dahi görebilir.

Barutların çabuk veya ağır yanmaları bulundukları veza'ite göre tehâlif ider mesela up uzun yapılan bir barut yemlemesi bi'l-ta'bi toplıca konulandan geç yandığı gibi eczâ'i ferdiyesi gevşek olan barutlar ziyâde yer kaplayacağından geç yandığı halde eczâ'i ferdiyesi sabıkı olanlar az yer işgal iderek diğerinden daha çabuk yanarlar ve birde 'aynı bir fişenge konulan her iki cins barut bir hacimde (büyüklükde) olduğu halde sâbıkı (kesâfeti ziyâde) olan barutlar bi'l-ta'bi sıkletçe diğerinden çok olmuş olur. İşte Mösyö Mavezer şu husûsları nâzar-ı mütâ'lâya alarak tüfengini ana göre yapmıştır ki Martini Henri ile mukâyese idildikde (aşağıda tafsilâtı gelecektir) andan bi-n-nisbe çok baruti havi olduğu görülüyor. Bunun için bu gibi barutları baruthânelerde daha ziyâde tazyik i' mâl iderler.

Mermi top veya tüfengin ağzından huruç ile harekete bed'ide iki mân'âya düçâr olur ki bunlarda hava mukâvemeti ve câzibe-i arzıdır. Bu sebebden nâşi mermi femden çıktığı zaman ki sûr'ati muhafaza idemeyub sûr'atini zâyi' ide ide en nihâyet zemine sükût eder.

İşte merminin şöyle bir hareket mütenakasa ile havada resm itmış olduğu hat-ı mevhum (muharrik mermi) ta'bir iderler merminin ilk femden huruci anında ki sûr'atine (sûr'at-ı ibtidâ'ie) dirler ki bunun ta'bini için müte'did aletler mevcûd ise de en müste'mil ve işe yararı (bu lanjanın kronoğrafı) ta'bir olunan aletdir. Bu alete da'ir tafsilât-ı şevândahat bahşımızın nihâyetinde yazılacaktır.

Tayfur

MEVÂD-I BAHRİYE

Çin Tang Nehrinde Med Dalğası

“İngilizce'den”

Kürre'i arzı kısmen ihâta iden icâr 'azimede, şems ve kâmerin te'sirât-ı câzibesıyla müthed iki hâdise'i tabi'iyeye meşhûd olur ki bunlara “med ve cezir” ta'bir olunur.

[s. 42] Şems ve kâmerin te'siriyle bahr-i muhit sularının, hal tabi'ilerinden yükselmesine “med” ve alçalmasına “cezir” ta'bir olunur, bunların kuvve-i cazibeleri, müştereken bir cihetden te'sir idildiği halde sular irtifâ' a'zâmiye vasil olur ki buna, “med kâmil” ve bir zâviye-i kâime teşkil itmek üzere iki muhtelif

cihetden te'sir idecek olurlar ise sular en ziyâde te'vil itmiş bulunur ki bunada "cezir kâmil" dinilir.

Sular hal muvâzânetlerinden inhirâf iderek yükselub ilerlemeği ve bu vecâ ile med husûle getirmeğe başladıkları vakit ön tarafda büyük bir dalğa hâsıl olur ki bu dalğa bahr-i mühit cenûbide beş kadim ve bahr-i muhit Hint ve Atlası da dahi sekiz veya on kıdem kadar mürtefi' olur.

Hindistan cenûbunda ki Bengal Körfezi, Bristol Kanalı gibi mecrâsına doğru genişliyerek içrulerde darlaşan körfezlerde yigirmi otuz ve mevsim ve rüzgârın müsâ'lesiyle ba'zen elli altmış kademe varır. Med dalğası vâsi' bir deniz üzerinde az bir irtifâ' ile ilerliyerek o denize mensub olan bir nehire vasıl olduğu vakitte birden bire fevkâl'âde yükselub gayet büyük ve köpüklü bir divâr heyet'eti alır.

Sevan, Garun Amazon ve Hağlu gibi birçok nehirlerde med dalğası hârku'lâde mürtefi' olur; lakin Çinde ki "Çin Tang" nehrinde şark rüzgârlarının hubûbi esnâsında hâsıl olan med dalğası irtifâ' ve 'izâmetce cümlesine fa'ikdir. Doktor "Mak Gavun" "Asyatik sosayeti" dinilen cemi'yete irsâl idildiği evrâk-ı mahrûrede bu hadiseye da'ir atî'l-zikr ma'lûmâtı i'tâ itmiştir:

"Şehrin divârları nehirden bir mil mesâfede olup sâhil boyunca birkaç mile kadar sık hanelerle muhâtdır.

Med takrib iylediği zaman halk, nehire 'umûm bir istikâmetde olan ve gayet çok ve dar bulunan sokaklara hücum iderler ve muhataradan sâlim bulunmak üzere sahilden iyice uzak bulunurlar. Benim mevki'im "zivbu" ma'bedinin karşı tarafında yüksekçe bir balkon olduğundan manzarayı tamamiyle seyir idebilecektim.

Birden bire kalabalık, çarşuda 'umûmî bir hareket görüldi. Herkes fevc fevc kaçışıyor. Haller tâcirlerin imti'asını yollardan kaldırıyor, sandalcılar işlerini terk iderek sahilden açılıyorlar idi.

Böylece Asya'nın en izdihâmlı şehirlerinden olan burası birkaç dakika içinde ıssız bir mahale dönüşmüş ve mavnalardan sandallara ve Çiçin kayıklarına varıncaya kadar her dürlü merâkib-ı bahriye nehrin ortasına toplanmışdı.

Hızlı hızlı virûd iden sandallardan medin yaklaşmakta olduğu anlaşılıyor ve nevr-i nazarın vâsıl olabildiği kadar uzak bir noktada hayal meyâl görünen parlak beyaz bir hat, sandalcıların bulunduğu noktaya doğru sür'atle ilerliyordu.

Çin şâ'irleri tarafından şimşek sür'atine mu'âdil tutulan bu sür'at tahminen sâ'atde yigirmi beş milden aşağı değildi. Bu sür'at-ı 'azime ile med dalğasının ileriye

hücumı, mermerden bir divâr seyârı veyahud köpükden bir sed cisimi andırıyor idi. Pek az bir müddet sonra bu müdhiş dalğa, takribini beklemekte olan kayıklardan en önde bulunanlar yetişdi.

Hağlu nehrinde ki med dalğasının bazen pek şiddetli olarak maharetle idâre olamayan kayıkları içindekileriyle beraber mahv iylediğini bildiğimden burada dahi öyle bir kaza vukû'undan korkuyordum. Bu mevcû'î müdhişe hârkûlâ'de bir sûr'atle ileriye hücum idiyor, her yeri sükûnete ğark idiyordu, nehir üzerinde bulunan her şey'in kuvve-i müdhişesine boyun eğmeye mecbur idiyor idi. Lakin sandallar bu husûsda hiç telaş itmiyorlar ve şiddetle gelen dalğanın derhal tepesine çıkarak muhataradan sâlim bulunuyorlardı.

Dalğa köpükler saçarak kayıkların yarısına geldiği zaman manzara daha ziyâde ğarabet kesb iylemeğe başladı.

Çiğneyub geçdiği yerlerde bulunan kayıklar, harekete getirilen nehir üzerinde şiddetle baş kış örmekte ve heman mütemâdiyen yâlpa itmekte idi.

Ön taraftakiler ise daha bir tufân dehşet-i ifzâyı def' idemediklerinden su üzerinde sakin bulunurlar idi.

Bu esnada kayıkçılar kayıklarını, batmaktan helâs için lazım gelen mabureleri nehirde ki balıklar kadar seri' olarak icrâ idiyorlardı. Bu müdhiş manzara bir dakika içinde geçüb gitdi.

Çinlilerin rivâyetlerine nâzaren bu med dalğası sûr'at, şiddet ve hücum cihetiyle şehirden seksen mil mesafeye kadar tedricen azalmakta ve en nihâyet büsbütün mahv olarak sükûnete münkalib olmakda imiş.

[s. 43] Cezir bir an içinde mede tahvil iylemiş isede dalğayı müte'akib silen med yine bir müddet nehri işğâl iylemiş ve nihâyet cezire tahvil iylemiş idi. Med geçdikden sonra kayıklar sahile yanaşdılar.

Kadınlar ve çocuklar bu karışıklık esnâsında dikkatsizlik veyahud maharetsizlikle ortada kalub dalgalar sahile atılmış olan eşyaları toplamağa başladılar. Biraz sonra havf ve heyecan 'umûmi zâ'il olarak ıssız çarşı yine eski halini aldı. Ahâli yine meşâğil zâtiyeleriyle uğraşmağa başaldılar.

Mazharzade – Selahaddin

[MİZÂNÛ'L HAVA HİDMETİNİ GÖREBİLECEK HAYVANAT]

Ma'lûmdur ki tebdilât hevâ'iyeyi vukû'a gelübde netâyicini göremeyince takdir iyleyemez. İnsanlar tebdilât-ı mezkûreyi havasıyla anlamak isti'dâdından

mahrumdurlar. Elde bir takım alet hafife ve dakika olmalıdır ki ehvâl-i hava'iyeye agâh olalım.

Fakat hayvanatda hal böyle değildir. Tazyik havanın tebdili teneffüse az çok fa'liyet kesb itmesiyle te'sirini belli ider.

(Amerika Kurbağası)

Fî'l-hâkikâ "Jordan"(Jourdan) "Pol Ber" (Paul Bert) ve "Jereminse" (Jermain See) gibi zâtın tahriyat-u keşfiyât mû-şikâfaneleri sayesinde mertebe-i sübuta varmışdır ki i'zâ ve insaca'i teneffüsiyenin mevlâdü'l hamuzayi bali' ve hâmiz karbonı def' iylemesi fai'l tazyik hava ile bir irtibât tamâ mâlikdir.

Hele soğukkanlı hayvanat bu husûs da en ziyâde isti'dâd te'sir gösterdiklerinden şu hassalarından zân olunduğı derecenin fevkinde istifâde idileceğı muhakkaktır. Fakat şurası da şâyân kayıddır ki ekseri ehvâlde olduğı gibi bu hakikat dahi evvelce 'avamın dikkati neticesinde meydan almış ve bilâhâre erbâb-ı 'ilûm fenden mazhar tasdik olmuşdur.

İşte bu nev'iden olmak üzere pek çok yerlerde kurbağadan istifâde idildiğı görülmüşdür. Ba hûsus kurbağaların bir ka'idesi varsa oda tebdilâtı hava'iyeye kable'l vukû' his ve ihbar idebilmelidir.

Hassa-i mezkûre kurbağa cinsinde çokça bulunmağla beraber nisbeten daha ziyâde bulunması kendilerinin zeminden ayrılıubda ağaç vesâ'ire gibi mahâl-i mürtek'âda yaşayabilmeleri iktidarıyla mütenâsibdir. Hatta öteye beruye tırmanub çıkmak hassası ziyâde bulunduğı içündür ki yeşil kurbağa (ağaç kurbağası) 'adisinden daha ziyâde şâyân i'timâd ve isti'mâldir.

Resmi derc sahife idilen kurbağa gerek i'zâ-i sa'iresinin te'siri ve gerek pençelerinde ki parmaklar arasının geniş derileri ile merbut ve mestur olması dolayısı ile ufak tefek mesâfeleri 'adeta uçarak kat' idebilir. Sedâsı gayet kuvvetli olub bir de

dilinin altında bulunan ‘uzvû mahsusun mu‘akes hidmetini görmesiyle daha ziyâde şiddet peyda ider.

Amerika’yı cenübi hayvanatından olan bu “barometre”! İyi havalarda bile o kadar çok öter ki o taraflar içün bir bilye hükmünde olduğu halde nağmesini taz’if iyledigi furtuna zamanlarını düşünmelidir.

MAKÂLE

JUL SİMON’UN BİR FİKRİ

Jul Simon nâmı bütün cihana yayılmışdır. Bu zât Fransa vükelâyı sabıkasından ve akademi âzâsındandır. Bütün ‘ömrünü mekâtib ve emûr hayriyeye sarf itmiş en muktedir zevât-ı ‘asırdan [s. 44] olub mektebler hakkında yigirmi beş seneden beri nutuklar, kitâblar irâd ve neşr iderek himmet-i cihân pesindânesi göstermiştir.

Bu zât nutkunun birinde diyor ki: mekâtib-i muntâzamiyeye mâlik olan millet en büyük millettir.

Bu hakikat-ı ‘aliyye birden bire zihnimde bir ‘aksi te’sir husûle getirdi. Sözi maddiyatı cihetiyle muhâkeme itdiğimden büyük millet sözünü kuvve-i harbiyeye en ileruye gitmiş bir millet diye telakki iderek bugün Avrupa’da mevcûd bulunan düvel-i mu‘azzamadan el-maniye ve Fransa’yı hatırladım.

Fakat buna müte‘âkib o hâkim şehir kelâm-i hikmetinin nâtık olduğu ma‘neviyeti izâha başladığından bi’l-tabî‘ anı dinlemeğe başladım.

Müşârünileyh diyor ki:

Mektebler insanın rekâbet-i hayatiye didikleri canın fitrinin tekâmiline yardım ider. Fakat bu canın fitri şu hayat-ı fâniye içinde o derece mühimdir ki bunu şerh itmekden geçmemiz. Canın fitri kabiliyet-i beşeriyenin hareket-i da’imesinden ‘ibâretidir. Fakat hareket dahi iki kısma munkasımdır bunun biri hareket-i muntazama, diğeri hareket-i gayri muntazamadır.

İşte bizim aradığımızda bu iki hareketin riyâziyetinden tecrid ile ehvâl-i rûhıye-i insaniyeye tatbikdir.

Binâen ‘aliyye mekteblerde ol emirde nâzar-ı dikkate alınmasını matlub olan hal hareket muntazamenin husûle gelmesidir.

Bir mektebde hareket-i muntazama üç dürlü vâsıta ile husûle gelir.

Birincisi, mektebin esval-i tedrisi tecârib-i ‘umûmeye göre tertibi dilerek sert, koyu beraber ve gareme rabt idilmelidir.

İkincisi, mekâtibde vezâ'if-i ahlakiye bir sûret-i sahilede tedris idilerek kabiliyet-i rûhaniye tevsib idilmelidir.

Üçüncüsü, hay'at-ı ma'allimin her gününü kusuri görerek ikmâle sa'î itmeli.

Şu üç mühimme'i medeniye'nin ihtivâl itdiği şurûl Jul Simon'na sekizyüz sahifeyi mütecâviz bir kitâb yazdırmış olduğundan müteallasına başladım.

Kitâb Fransa umûr-i ma'ârifinin her sene gösterdiği netâyici tasvir idiyor. Terbiye kısmı. Terbiye'i 'umûmiye, terbiye-i vicdâniye, terbiye-i diniye, terbiye-i medeniye, terbiye-i beytiye gibi iksâmı hâvî olduğu gibi tedris kısmı dahi tedrisât-ı evveliyeye, sâniyyeye, 'aliyye kısımlarını ihtivâ idiyordu.

Fakat Jul Simon, nâzar-ı dikkatini evvel amire-i mekâtib-i evveliyeye hasır idiyor. Ma'ârif-i umûmiyenin mütlâkâ bunlarda görülecek intizâm üzerine te'sis ideceğini ed'â idiyor diyor ki:

“Mekâtib-i muntazama husûle gelmek için evvel amirede muntazam talebe lazımdır. Bir nâzar-ı dikkatimizi mekâtib-i aliyyede okunan derslere atıf itmemeliyiz, mekâtib-i evveliyenin hal hazırına ircâ' iylemeliyiz”.

Bundan bir netice çıkarılmak istenilirse oda:

“Mekâtib-i evveliyenin intizâmı, mekâtib-i aliyyenin intizâmını müceb olur” cümlesidir.

Ahmed Rasim

ZİRÂ'AT

“ÇAY”

(ikinci nüshâımızdan mâb'ad)

“Mevâd-ı Mütenevvî-i Ticâriye”

Çay ticâretde yeşil çay ve siyah çay nâmlarıyla iki kısım 'azime ayrılır ki bunlar sâ'ir nebâtat metnû'a gibi ayrı ayrı ağaçlarda hâsıl olmayub bir ağaçda hâsıl olur.

Her sene Nisan da vukû' bulan birinci iktitâfdan birer birer seçilub toplanan en körpe yapraklar yeşil çay ve bâkisiyle diğer iktitâflarda ki yapraklar siyah çay hâsıl ider.

Bunlardan her birinin müte'did aksâmı vardır.

Çayın Fenalaşması

Çay fena i'mâl olunur ve hıfzı için tedâbir-i mukteziyesine dikkat ve i'tinâ olunmazsa çabuk bozulur:

Evvelâ – çayın kokusu gayet hoş ve seri' el-zevâldir. Bu bâbda râiçesinin ğa'ib olmaması için ani kurşun yahud teneke kutularda veya çini kablarda kemâl-i dikkat ve ehemmiyet ile sıkıca kapayub hafz itmeli ve hava ile ziyâden bağâyat ve kaya iylemelidir. Binâen 'aliyye billûr ve camdan ma'mûl kablarda çay ziyâyı cezb iderek bozulabilir.

[s. 45] Sâniye - çay cüz'i kokuyu derhal cezb ider ve ağzı dikkatle kapanmamış veyahud açık bırakılmış kablarda bulunan çaylar sabun, buber, peynir vesâ'ir mevâd-ı bakkaliye yanında bulundurulur ise kokuları ana serâitle çay sûretinden çıkar. Binâen 'aliyye çay, her ne kadar kokusu hoş olsa bile, asıl kokulu mevâd yanında bulundurmamalıdır.

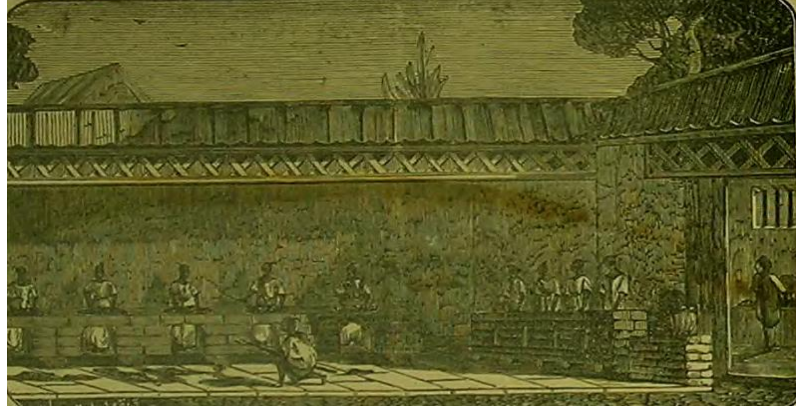
Sâlsâ – bayat çayın kokusu ve lezzeti kalmaz. Bununla beraber çayı hâsıl olduğunu seneden laakal bir sene sonra isti'mâl itmelidir. Zira ilk senesinde henüz kıvamına gelemeyeceğinden lezzeti bir ve şedidici ve acı olur.

Rabe'â – deniz suyu çayın rengini ve raihasını ve lezzeti tabi'iyesini tebdil ve tağyir iderek havâs-ı nefise ve müfidesini ğa'ib itdirir.

Çay Tabihi

Bu husûsda iki çay ibriki iktizâ ider ki bunlardan biri topraktan ve diğeri ma'denden ma'mûl olmalıdır (ma'den ibrik yerine çaycı dükkânlarında semâver kullanılır).

Ma'den ibrikde mikdâr-ı münâsib suyu güzelce kaynatdıktan ve toprak ibrike mikdâr kâfi çay vâzi' itdikden sonra kaynamış olan suyu çayın üzerine dökerek toprak ibriki kıvılcımlı kül üzerinde on dakika kadar bırakmalı ve bu müddet tarafında mezkûr ibrikdeki çayın kaynamasına fevkû'l-ğâye dikkat ve itinâ ile yalnız mâden ibrike bir mikdâr su daha vâzi' iderek tekrar kaynatmalıdır. On dakika tamam oldukça çayı az ve suyu çok olmak üzere şekerin üzerine evvela toprak ibrikde ki çay matbuhânı dökmeli ve ba'de mâ'den ibrikde ki su ile fîncânı ikmâl itmelidir. Bu sûretle hâsıl olan matbuh çayın rayiha-i tabiyesini ve ta'am lezizini ğa'ib itmez fakat on dakikadan ziyâde yani on beş yahud yigirmi dakika bir müddetde meydana gelen veya kaynayan matbuh çayın rayiha-i tabiyesini ve ta'am lezizini mahv itdiği ve ana gayet koyu ve nâhoş bir renk virdiği gibi içinde dahi acımtırak bir tat ve bir ve şedrici bir lezzet hâsıl olur ve tabi'atda kuruluk virir.

Çay Kavurma Ameliyanı (Ta'rifâtı ma'ârifin iki Numerolı nüshâsında ve çay i' mâlî bahsinde geçmiştir)

Çayın Kıymet-i Gıza'ıyye ve Sıhhiyesi

Çayın kıymeti gıza'ıyye ve sıhhiyesi zirde muharrir netâ'ic mühimme'i selâne ile esbâb olunabilir:

Evvela – çay kahvenin madde-i meşbe'asine meşâbe bir madde-i az ve tiyyeyi yani ça'yın ta'bir olunan cevher-i mü'essiri hâvîdir ki bu, yeşil çaydan ziyâde siyah çayda bulunûr.

Çayın ilk tahlilinde yüzde (43'den 46)'ya kadar madde-i müşâbeyi muhtevi olduğu anlaşılmış ise de Mösyö (İstanhoz)'un tahlilinden (1)'den (1,27)'ye kadar ve Mösyö (Paliço)'un tahlilinden (2,34)'den (3)'e kadar madde-i meşâbbe'yi hâvî olduğu müstebân olmuştur.

Sâniyâ – mûmâileyh Mösyö (Paliço) çayın yüzde yigirmi'den otuza kadar yani nebâtât ma'lûmeden ziyâde mevâd-ı azotiyeyi hâvî olduğunu bi'l-tahlil isbât itmiştir.

[s. 46] Yalnız çay matbûhı yüzde üçden beşe kadar azotu hâvî bulunduğuna binâen ancak yüzde üç azotu şâmil bulunan et suyundan daha ziyâde fa'ide bahşeder.

Selâse – çay yaprakları fevkâlâ'de mağdi bir maddeyi yani sıkletin üçünden birini teşkil iden ve suda hal olunâmayan madde-i ceniyyeyi (peynir) muhtevidir.

Hatta Çinliler çay matbûhatını içdikden sonra mikdâr geli mevâd-ı azotiyeyi cemi' bulunan yapraklarını akıl iderek bu nebânın bütün aksâm mağdeniyesinden istifade iderler.

Acaba çay matbuhi mağziyatdan ma'dud midir?

Çayın muhtevi olduğu mevâd-ı azotiye ve mevâd-ı müşâbih ve kâbil inhilâl acizanesinin kıymet-i gidaiyesi ne kâbil inkâr olduğu cihetle çay matbuhatında mağdeyatından olmasına şübhe yoktur, fakat şu kadar var ki çay matbuhunda

ağdiye-i tamâ teşkili için mevâd-ı mezkûreden mikdâr kâfi mevcûd değildir. Binâen ‘aliyye yalnız çay matbuhundan ‘İbâret olan bir kahve altı mukavvi olamaz ve açlığı bir dereceye kadar tahvin ve tahfif idub büsbütün def idemez.

Çay meşrubât-ı sıhhiyye nokta’i nâzarından kemâl derece-i mazhar hissin kabul olmuştur ki bu bâbda yeşil çayın te’siriyle siyah çayın re’siri beytinde fark kalı olduğunu beyâna mecburuz.

Siyah çay da’ima hüsn-i te’sirde bulunûr. Yeşil çay ise şârbımı bir te’sir fevkâlâ’de ile teykize götürür.

Siyah çay azâ-i bedenin harekâtına hiç hâlel ve noksan irâs itmeksizin havâs ‘akliye ve hissiyâ kalbiye üzerine te’sir ider. Yeşil çay ise husûsuyle anı nadiren isti’mâl iden kimselerde, tehbiât ‘asebiye ve hallicen kalbe ilac gibi bir takım asâr mu’amele hâsıl ider ve eğer akşamları içilur ise uykuya hâlel virir.

Kesret-i isti’mâl bu asâr mu’ameleyi mahv ve nâ bedid ider ise de yeşil çay isti’mâlini hiç bir kimseye tavsiye itmemek elzemdir.

İster yeşil ister siyah çayın isti’mâllerinden ifrât-ı mezir olabilir binâen ‘aliyye çayı bazı zevât gibi su yerine içmemelidir.

‘İlâve-i makal olarak deriz ki: eğer çay kışın içilur ise vücudı kızdırdığı ve yazın içilur ise ana serinlik virdiği ve aç karnına içilur ise karnı bir mikdâr tok tutduğu ve tok karnına içilur ise acıkırdığını bi’l-tecrûbe sâbitdir.

Çayın bir kere hâsıl olan taş ‘aletine dahi fâ’ide bahş olduğu ‘alet-i mezkûreye mübtela olub bu cihetle yaz ve kış çay şârbına mudâvam bulunan bir zât tarafında ifâde olunmuştur. (Son)

Ali Nazîmâ

BÛRHÂN-I DEVR-İ TERAKKİ

(İkinci nüshâmızdan mâb’ad)

Bedâ’iye bedâ’iyenin mu’avenesi, mu’anesi: bedâiyete mensûb, bedâiyete müte’allik, bedâiyete ‘a’id:

-Mekteb-i bedâ’iye.

-Muhâkeme-i bedâ’iye.

Bu dahi lisânımızda müste’mil değildir. Bunun yerine (ibtidâiye) isti’mâl olunmaktadır.

-Mekteb-i ibtidâ’iye

-Muhâkeme-i ibtidâ’iye

Mezkûrunda gösterilen tafsilât bunda dahi câri olduğu gibi anın tatbik olunduğı ka’ideye bu dahi tatbik olunur.

Bâdi (bed’i)’den ism-i fa’îl. Mezkûr. Usûli: bedi’i. Üç ma’nâda müste’mildir.

1-Ba’is, müceb, sebeb:

-İktisâb-ı ma’ârif darbında bâde’i nâ’ilet ‘avâtıfıdır.

Hilkât-ı ‘ilme sensin bâdi

İşte (levlân...) ana bir handır

Rahmet-i ‘ilmiyân olduğunu

Natik bahşil (vemâ..) küyândır

2-evvel, ibtidâ.

Bu ma’nâda isti’mâli “bedi’i mütâla’da”, “bedi’i emirde”, [s. 47] “bedi’i nâzarda” meselli birkaç ta’bire münhasır gibi görülüyor ise de icâbı takdirinde diğer mevzû’larda dahi kullanılabilir:

Bedi’i müsâhabede bu kadar sadık bir dost olduğınızı derk idememiş idim

Kamiyâb iylemeği bize ki va’ad itmiş idik

Bedi’i ‘arş niyâz iylediğim demre sana

İyledim harf-i nâzar şimdi bak andan güzelim

Yalnız ğayri ile ülfetli cefâ itme bana

3-Bed’i iden, bed’i idici, başlayan, başlayıcı.

(Mâ-ba’dı var)

Hocazâde E. Cevdet

MÜTENEVVİA

Vaktiyle hayvanat mürebbilerinden birisi en kuru otu bile yeşil görerek kemâl-i iştihâ ile akıl iylemeleri maksadıyla hayvanlara yeşil gözükenler takar imiş fakat eğer havâdisin sıhhatine i’timâd olunursa bir zamanın eğlencesi nev’inden olan bu iş el-yevm bir cedit kesb itmiş, şu kadar ki güzelliklerden beklenen hizmet değişmiştir.

Rusya’nın bazı aksâmında öküz ve inek sürüleri gayet cism olub halbuki oralarda senenin ekseri isminde mevcûd olan karlardan dolayı ‘alel basriye hükm-ü fermâ olduğundan hayvanlara mâ’i güzellik takılacak imiş medeniyetin şu eseri görmekârisiyle istinasları el-tâf sübhâniyeden sa’imevlâdır!

Bütün Kürre-i arzda senevi demir ihrâcâtı 20,000,000,000 kilograma bâliğ olub bunun dörtde üçü buhar makineleriyle anlardan mütevellid sanâ’iyye sarf idilmekte

ve hakikate pek çok olan bu mikdarın fazla gelebilmesi zân ihtimâli yerine ihtiyâcât hazireye ‘âdem-i kifâyeti bile görölmekde imiş.

Buna başluca sebep olmak üzere ma’den-i mezkûren isti’mâlden çabuk sâkat olması ve edevât-ı cedideye usûl-ı i’âlatında husûleyafite olan terkiyât-ı muhirre münâsebetiyle ilk istihrâc i’mâliyeti esnasında azebe fûrunlarından çıkarken dahi hiç olmazsa bazı maksada göre olsun kabil isti’mâl bir halde bulunması gösterilir.

FENNİ EĞLENCELER

DEVVAR-I YUMURTA

Bir yumurta alub üzerine iki delik açarak bunlardan biri vâsıtasıyla muhteviyatı emvab yumurtayı boşaltmalı. – yumurtayı boşaltmak için isti’mâl olunan delikten müsâvi mikdârda olmak üzere yumurtanın nısfına gelinceye kadar (bicarbonate de soude) yani sâni fahmiyet suda ve (acite tatriqe) yani hânz-i ter tiriden mürekkeb bir mahlûta boşaltılmalı. Ba’de iki deliği yumuşak bal mumu ile kaplayub yumurtayı su ile dolu şişeden ma’mûl bir büyük kâse içine koymalı ve yumurtanın su içinde kalan kısmıyla haricde kalan kısmı suyun hizasında nişan idilmeli ve bu nişanın biraz aşağı tarafından yumurtanın mahverinin sağ ve sol cihetinde bulunmak ve mütenâzır olmak üzere iki delik daha açılmalıdır. Bu sûretle yumurta hazırlandıktan sonra yavaşça suyun yüzeyine bırakıldıkta yumurtanın içine biraz su girerek bâlâda mezkûr bir mikdârda alınan sâni fahmiyet suda ile hamz-i ter tiriden mürekkeb mahlûta dâhil olan su vâsıtasıyla meydana gelen hamz-i fehim-i tebhîr idub yumurtanın kabuğunun bir noktasında tazyik mahv olur ve ‘aksi te’sir hâsıl olarak yumurta mâ’yan içinde yerini değiştirir. Eğer deliklerden biri tıkanacak olursa yumurta kendi üzerine dönmeye başlar. Yumurtanın bu hareket-i devriye yahud mahûriyesi evvelce her ne kadar ağır olursa da az müddet sonra sür’at peydâ ider ve takriben on dakika kadar imdâd iyler ki bundan gayet eğlenceli bir manzara hâsıl olur.

Bahaeddin

[s. 48] BİR HAFTALIK TAKVİM

1309 sene-i hicriye-i kâmerî 1269 sene-i hicriye-i şemsî, 1307 sene-i mâlî, 1891 sene-i frengi												
Vukû'ât	Gündüzün müddeti	Ta'dil zaman	Alafranga Sa'it ile aksam	İmsak	Evkat				Ruz-i hazr salbileri	Aylar		
					Yatsu	İkindi	Öğlen	Tulû'u Şems		Eylül Frengi	Agustos Rumi	Saferî'î Haram
	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS				
	12,3 5	3,02	6,24	9,28	1,3 3	9,1 8	5,4 3	11,7	12 9	1 0	29	2
	33	23	23	31	33	19	44	9	13 0	1 1	30	7
	30	44	20	34	33	19	46	13	13 1	1 2	31	8
Çaylak Furtunası	37	4,05	19	37	33	20	47	14	13 2	1 3	1	9
Eylül Rumi	24	26	18	40	32	20	48	16	13 3	1 4	2	10
	22	48	15	43	32	21	50	20	13 4	1 5	3	11
	19	5,09	14	47	32	22	51	22	13 5	1 6	4	12

YENİ KİTÂBLAR

MÜNTEHİBÂT-I

ŞEHNÂME-İ FİRDEVSİ – TEVSİ

Meşâhir şuâra İrâniye ve serfirâzân edebây-ı İslâmiyeden Firdevsi’ tevsi merhûmun Şehnâmesidir ki bunun nüshâları nâdir ve bahâsı ğali olmak hasebiyle bir takım nefâyis-i perverân ve erbâbı merak vâziĝan böyle bir eser-i celilü’l kadrın mütâla’sından mahrum kalmakda olmasına mebni sâye’i teshilâtı vâye-i Hazreti “Abdülhamid” Hânı da mücerred vatandaşlarımıza bir hidmet-i müftehire olmak üzere Şehnâmenin fıkârât ve ebyât muntehibesini hâvî ve edib müşârünileyh muhtasâr tercüme’i halini muhtevi olarak şu kitâbı Yusuf Ziya Beg Efendi tertib ve bazı lüğatinin ma’nasını mütezammin birde mükemmel ferhanın ilave ve tezyil ile muntehibat Şehname-i Firdevsi namı altında iş bu kitâb muhsenât-ı âvar tab’ ve neşr edilmiş ve ‘umûma bir hidmet-i müftehirede bulunmak arzûsuyla 234 sahifeyi hâvî olduğu halde yalnız on gurus fi’ât vazî’ edilmiştir.

USÛL-I İNŞÂ

Erkân-ı hârbiye ka’imakamlarından Rıfat Begin eseri olup kavâ’id-i ilmi inşânın birincisi olan usûl-ı inşâ bir kitâb-ı fevâ’id-i nisâbdır ki kavâ’id-i inşâ’iye sûret-i mükemmelede ve birçok emsâl ile beraber ta’rif ider. Mir-i mûmâileyh sâ’ire te’lifâtı ve bâ-husûs (mecami’lü edeb) nâmında ki te’lif mu’teberi gibi bu eser dahi yalnız mekâtib-i rüşdiye ve i’dâdiye talebesine değil bi’l-cümle heveskârâne tahsil fen inşâyâ derece’i fevkâl’âde de lüzumlu olduğundan istishâbı ve câ’ibden görülür bahâsı 100 parayadır.

FENÛN-U İNŞÂ

Bu dahi edebây-ı asırdan Rıfat Begin dir – ‘ilmi inşânın derece-i vacûb tahsili muhtâç izah değildir..Müelif mûmâileyh bazı kitâb-ı mutebere-i edebiyeden istinbad iylediği kavâ’id üzerine esvâl ‘ilmi inşâyâ da’ir kaleme alarak ikiye taksim olunan te’lifâtıdan birincisi olan “esvâl-i inşâyı yukarıda bildirmişdik. Bu ikinci kısmı dahi anın mütemmâtinden olarak fennûn inşâyı bir mübtediye lazım olacak ma’lûmatın kafasını cam’ ve ğâyet sehil el-mefhûm bir sûretde ma’rif olduktan başka meşâhir edebây-ı ‘Osmaniyeden bir çok zevâtın manzum ve mentur asâr-ı nefise’i muntehâbalarından emsâle’i müte’dide irâdiyla hakikaten fa’ide bahşâ bu yolda tertib ve tanzim edilmiş olduğundan mekâtib-i ‘umûmiye hey’et-i idâre ve mu’allimlerine ve bi’l-hassa inşây-ı terkiyi mükemmelen ve müddet-i kalile zarfında okuyub öğrenmek

arzûsunda bulunan zevâta tavsiye itmeği ve cânib-i kadir Şinâsiden ‘ad ideriz. Bahâsı 5 guruşdur.

Müdir-i Mes’ûl Matbâ’a Kütübhâne Sahibi Kasbar	Sahib-i İmtiyâz Ahmed Naci

1.4. HİCRÎ ŞEMSÎ (5) EYLÜL SENE 1269 (NUMERO 4 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (13) SAFER SENE 1309 ⁵⁰

Tab' Ma'ârif Sâlis

(1309)

Umûr-ı idâre ve tahririyeye 'âid her husûs için müdir-i mes'ûl Kasbar nâmına mürâcâ'at olunur.

Her Pençşenbe günleri neşr olunur

Nüşâsı 20 parayadır

Siyâsiyât dan mâ'dâ her şeyden bahs ider. Derc olunmayan evrâk i'âde olunmaz.

Şerâ'it-i İştirâ

Bir seneliği der-saâdet için - idârehânedan alınmak üzere – yigirmi, vilâyet için posta ücretiyle beraber otuz guruşdur

İdârehânesi:

Bâb-ı 'Âli caddesinde Kasbar matbâ'a ve kitâbhane ve mücellidhânesidir.

MUHTEVİYÂT

Mektûbdan Mâb'ad ve Son – Terâcim-i Ahvâlden Mâb'ad ve Son – Avrupa'da Mevcûd 'Askeri Göğercinlikler Şebekeleri Mâb'ad – Alâylı Zâbıtâne Endâht Dersinden Mâb'ad ve Son - Ma'ârifin Askerlikce Ehemmiyeti Mâb'ad ve Son – Menâkib-i İslâmiye – Kavisâle Kayışlarından Mâb'ad ve Son – Sariğ – Hükûmete Bir Nâzar – Romatizmanın Usûl-ı Cedide Üzere Tedâvisi – Fotoğrafya – Leke Çıkarmak Usûl-ı – Çukulata - Mütenevvîa – Bir Haftalık Takvim – Yeni Kitâblar.

MEVÂD-I ENBİYÂ

MEKTÛB

(Üçüncü nüshâmızın mâb'ad ve son)

Vecdi Osmanlıların en büyük şâ'irlerinden biridir.

Vecdinin nâm-ı 'ulviyet ittisâmı anıldıkça, hatırıma birçok edebiyat şâ'irânesi hatûr itmekle beraber, bunların arasında:

⁵⁰ Yukarıda yazılmış olan Hicri ve Rumi tarihlerinin birbirine denk gelmediği görülmektedir. Türk Tarih Kurumunun tarih çevirme sözlüğüne göre Hicri (13 Safer 1309) Rumi (6 Eylül 1307) belirtilen tarihler olması gerekirken yukarıda iki tarih arasında "40" yıllık bir zaman farkı olduğu tespit edilmiştir. Bkz. Türk Tarih Kurumu, Erişim tarihi: 09 Temmuz 2020, <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>

Dil çeşm-i âşına saman ile bigâne olmaz mı?

Hemişe mest ile ülfet iden mestane olmaz mı?

Mütâla'ya başlayan gazeli gönlümi pür ihtizâr iderek bunu ezberlemeğe çalıştım.

Tarz-ı cedid edebî el-nizâm iylediği asâr-ı şâ'irâne, parlak parlak tasvirlerden, 'ulvî 'ulvî tefekkürlerden, hakikati nâzar karib hayâlet şâ'irâne ile irâe iyleyen bedâ'î edebiyeden değil midir?

Bu halde, edebiyât-ı cedideye 'ai'd bir müntehabât tertib olursa da buna asâr-ı kadimeden hiçbir şey derc olunmamak el-nizâm idilse, bendeniz iş'âr islâf içinde tarz-ı cedid edebimize muvafık iyi şey bulmakla beraber, o müntehabâtın en parlak sahifelerini Vecdi'nin şu kît'asıyla mezyin görmek arzû iderdim:

Her taraftan geldi uşşâk elinde nakd-ı cân û dil

Her biri oldu harabdâr metâ 'dilberi

Buse-i la'l revân bahşine bin cân virdiler

Oldu gitdikce ziyâde kıymet la'l nedi

Vecdi'deki tabi'at 'aşikâneyi inkâr idebilmen için duygusuz olmak lazım gelir. Koca şâ'ir, okudu 'aşk meşreb ki iş'âr 'aşikânesi, bir his şâ'irâne ile müttehis olan her tabi'atı inbisâta getiriyor.

Bilmem daha ne diyeyim? Herkesin hissine karışmak elimden [s.50] gelmez. Fakat ben Vecdinin iş'ar 'aşikânesi her ne zaman okusam, bir his-i deruni ile müte'essir olurum. Nuhuslarımızdan biri, asâr-ı edebiye-i nâzar-ı müvâhezeden geçirmeği uzânarak, büyük şâ'irlerimizden birinin asâr-ı edebiyesi hakkında beyân mütâ'ala itmek istiyor. Muharirlere 'aid bir kitâbda şâ'irlerin asârı niçün muvâ'haze olunsun? Muharir ne demek şâ'ir ne dimekdir? Şâ'irlikle kesb iştihâr iden bir adam mutlak muharir mi olmak lazım gelir? Yahud muharir olmak şâ'ir olmağa mı tevakkuf ider? Bir de yine bu risâlelerden birinin mündericatına nâzaran şî'ir okumak için bir zaman ve mekân temyini lazım imiş! Hatta eserin muhariri büyük şâ'irlerimizden birinin şî'irlerini nâzar-ı tedkiden geçirdiği sırada o zaman ve mekânı da ta'yin itmiş! Bu dakik fikirler (!) bazı zarifeye [mecnâ'a-i iş'âr] 'ünvanlı bir eser te'life, ve mesela Fuzuli'nin beyitlerini öğleden iki sâ'at evvel, Nedim'in gazellerini mehtab zamanda, Şeyh Galib'in his ve 'aşkını tulû' vaktinde okumak tabiyeti münbesit ideceğine da'ir mütâla-i iş'âr için zaman ta'yinine cesâret virecek gibi görünür. Vecdi hakkında ki mütâlâ'tım bu nüshâda hitam bulmuştur.

Mehmed Celal

[TERÂCİM-İ AHVÂL]

(Üçüncü nüshâımızdan mâb'ad ve son)

872'de mübtelâ olduğu illet-i tâ'ûndan tahlis giriyan idince ğari yazmağa bedâ'i iylemiştir. 877 zilkâ'desinde 12'inci cumaertesi günü Düreri yazmağa başlamış ve 883 cemâziye'l-evvel'inin 2'inci cumaertesi günü etmeme muvafık olmuştur.

Mevlâna Kırım'ı Molla Hüsrev'in hâşiyasına is'al ve i'tirâzât nabecâda bulunduğundan Molla Hüsrev menfa'l olarak bir gice 'ilim eden bazı zevâta bir ziyâfet keşide idub Kırımıyi dahi da'vetle o meclisde Kırımının sû'alllerine acube-i meskûta serd ve i'tirâzâtını red itdiğindede Mevlâna Kırım'ı hatasına vakıf ve kusurunu mu'terif olarak beyân i'tizâr iyledi Edirnenin Çelebi Medresesinde müderris olan biraderi vefat itmekle makâmı Molla Hüsre ve tevciye oldu.

Peyş rahle'i tedrisinde zâtı bezmin ihtirâm ve Dürer ifâdâtına havâle-i sem'i ihtimâm iden talebesi ba'de tulû'uş-şems hanesine vararak orada ta'âm itdikden sonra hocalarını hayvana irkab ve onünde giderek medreseye şitâb idub ders hitâm buldukda yine hocalarını hanesine kadar teşyi iderler idi.

Müşârünileyh hazretleri cumâ'a günü Ayasofya câmi'i şerifine vardıkda 'umûm-i hizar ihtirâmen kıyâm ider ve yol açub civar mihraba sevk iyelerler idi. Cenab-i Fatih ise halkın Molla Hüsrev'e olan şu fert ihtirâmını gördükçe mahzuza olmakda ve vüzerâsına "şunu görüyor musunuz? Bu, zamanın Ebu Hanifesi'dir" diyerek teveccühâtını izhâr iylemekde idi.

Molla Hüsrev huşû ve tevâzu-i muhabbet 'umûmiyeyi câlib ve ahlâk-ı hamide ve sükûnet ve vakâra sahib bir zât-ı celilu'l kadir olub evkât-ı hâliyesini mütâlâya sarf ider vekeza-i tedris gibi iki vazife-i muhimmeyi ifâ ile beraber ketb-i islâf dan yevmiye iki varaka tahrir iyeler idi. Hin-i irtihalinde hatt-ı destiyle muharrir birçok eserler kalub bunların meyânında Seyyid Şerif Kadis Sera Hazretlerinin şerh mevkûfundan iki nüshâ bulunmuştur ki fazılayı 'asırdan bir zât beher yine altışar bin dirhem iştirâ ve halkın müşârünileyh hazretlerine olan hürmet harkûlâ'desini imâ iylemiştir. Molla Hüsrev orta boylı, kabâ sakallı olub elbise-i 'adiye telbis ider, başına tac giyer ve üzerine ufak bir 'imâme sarar idi.

Her nasılsa bir zaman hidmetkâr istihdâm itmemeği ahd iylemiş olduğundan yesâr ve iftidârının derecât-ı kemâleye vardığı zamanlar da bile mütâlâ'a hanesini kendi silub süpürür ve kandilini kendisi ikâd iyeler idi. Sultan Mehmed Hazretleri büyük bir velime cemi'yeti tedârikâtında iken "zemerre'i 'ilme Meclis-i Hümâyûn'da

nasıl oturmalıdır” diye Molla Güraniye [s.51] bir sû’al irâd buyurduk da Molla Gürani Efendim bizim için oturmak lazım değildir. Hidmet bizimdir demekle Cenâb-ı Fatih hazretleri ziyadesiyle mahfûz olduğundan Meclis-i Hümâyûnda cenab yemini Molla Güraniye ve cenab yesârı Molla Hüsrev ta’yin buyurdu.

Müşârûnileyh hazretleri ilm-i fıkıhda yed-i tûlâ sahibi olup muhakkak meşhur İbn-i Kemal Paşa anı tabaka-i sâbi’a fıkhasından ‘ad iylemiştir.

Zaman kazâsından ilm-i fıkıha da’ir gurraü’l hükâm nâmıyla bir metin ve darü’l hükâm nâmıyla bir şerh telif etmiş olup asâr-ı meşhûresinden biri de bu kitâb müstetabdır ki tarih telifinden bu güne kadar pek uzun bir zaman mirûr etmiş iken ilân iyâde’i nasda Kemâl ihtirâm ile da’ir ve hükâm-ı şer’i aşinâ yetiştirmege mahsûs olan mekteb-i nüvvâbda ta’lim-i fıkıh için kabul olunması mezyit-ü i’tibârına bir delil zâhirdir.

Her ne kadar Beyazıd Hân sâni zamanında nail makam meşihat olan Çivizade ile Abdulfettah Kayseri kitâb mezkûrun mevâzi ‘adidesinde muhtâç ta’vil ba’zı ‘ibâret olduğunu beyân ve bunları birer birer ta’dad itmişler ise de nisbetle pek kalil olduğundan bu hal ne Molla Hüsrev’in ‘asrında tefridine hâlel getirir, ne de düvergârın tenkis kadar ve meziyetine medar olabilir. Karar bir va’zi kanun gibi mucize ve müfid söyler! Dürer bir şârih hükmü gibi ‘ale’l ahkâmı beyân eyler.

Mesela Hüsrev’in Âlân-ı Ayadi-i nâsda dürer gibi kıymetdâr belkide andan bilâtar ilm-i usûle da’ir bir metin ile bir şerhi vardır ki metni Mirkâtü’l Usûl ve şerhi Mirâ’tü’l Usûl diye meşhûrdur.

Mesnefâtı sa’iresi de vardır.

“Paşam bizim ğam ‘aşkında câin efendimiz”

“Rahmanıyla kanlu pir-i el-hak kabay-ı tedyitir”

Beyt-i asâr manzûmesindendir: 885 tarihinde ‘âzim dar bekâ olmağla makamı meşihatı Molla Gürani nasb olunmuştur.

Hayrât ve hasenâtı kesir olup İstanbul’un mevâki’ ‘adidesinde mescidler bina iylemiştir. Cebe’ali civarında bir câmi-i şerif vardır. Na’şi mağfiret nakışları bir vesaye nakl idilerek bina itdiği medreseye defîn olunmuştur.

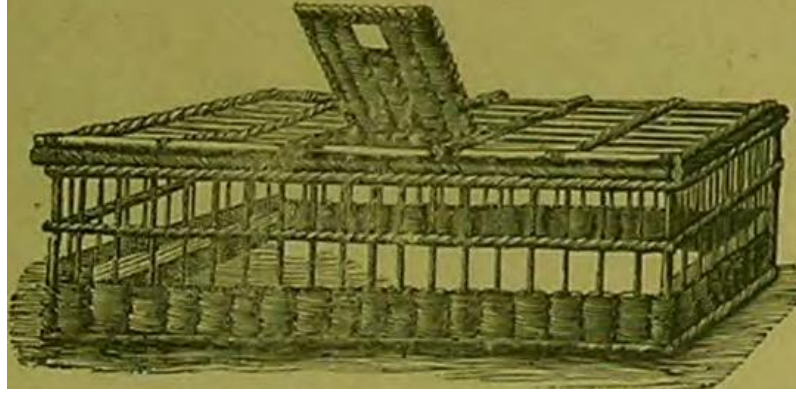
Mekteb-i Hukûk Me’zûnlarından Abudurrahman Adil

MEVÂD-I FENNİYE

Avrupa’da Mevcûd ‘Askeri Gögercinlikler Şebekeleri

(İkinci nüshâmızdan mâ’bad)

Hâlbuki gögercin ile muhabere icrâsının usûl-ı sa'ireye rüchânı mesafenin ziyâdelikle mütenâsibdir. Nitekim Paris ile Liyon arasında ki 500 kilometrelik yolu doğru bir tren on üç sâ'at zarfında kat' iylediği halde bir gögercin aynı mesafeyi 8:9 sâ'atde alır.

(Gögercin Nakline Mahsûs Olmak Üzere Fransa'da Müste'mil Kafes)

'Umûmiyetle mezkâr kabul olmuşdur ki 'askeri gögercinlikler de beslenenler gibi adi bir gögercin 50'den 150 kilometreye kadar bir mesafeyi hiçbir yere uğramaksızın 1'den 4 sâ'ate kadar bir müddet zarfında kat etmeye alıştırabilir. Gezilen bu husûsda hat seyir altında ki arâzinin pek büyük bir tesiri olduğu da isâl mertebe-i bedâhat idilmiş bir keyfiyettir. Zahirdir ki dağlık yerlerde selasel cibâl hatt-ı seyirin ba'zı mahalde yükselmesini ve ba'zı cihetlerde alçalmasını ve bu sebeble de te'hirâtı intâc eyler.

[s.52] Birinci kuşları kesir olan bir yerde duyurmaz görenin gögercinlere teselli münâsebetiyle yalnız te'hirât değil daha beditar olmak üzere mektûbun ziyâ'i gibi tehlikelerde baş gösterir.

Hatta bu bâbda ki ticâriye istirâen beyân olunabilir ki düz arâzide 300 kilometrelik bir mesafe diğer arâzide 100 kilometrelik bir mesafeden daha ziyâde suhûletle kat' olunur.

Hülâsa şu ta'yin taklit üzerine olan nâzariyet mesrûdeyi ma'lûmât-ı 'amileye ile neticelendirmek için – ileride görüleceği üzere düvel-i muhtelif şebekelerinde nadir olmağla beraber – 300 hatta 400 kilometre aralıklı mevâkifler bulunduğunu 'arz itmek kâfidir.

Şebeke me'selesinde bundan sonra mevâkiflerin mevki-i topoğrafyasını ta'yin cihetine 'atıf nâzar-ı ehememiyet idilmelidir: dağlar üzerinde te'sisi iktizâ iden mevkiller için ve hâlâ'i evlada bunların en yüksek kıtalarda bulunması ve belki yalnız bu sûretle göze çarpabilecekleri fikri muvafık görülür ise de hakikat mes'ele

tamamen bunun ‘aksine olarak muvaffik cebeliyenin vadilerde ve yolların kenarlarında yapılmasını müstelzimdir. Çünkü gögercinler “arafa’ ve sat’itirâz” dan (l’altitude moyenne du vol) tabâ’ad itmemek üzere saliseleleri büyük noktalardan aşmağa çalışurlar ve tabi’at arâzi mukteziyâtında vadilerin mübde’ileri yolların kat’a mirurları boyunlarda bulunur.

Fakat ta’lime gelince gögercinler ne zaman olursa olsun hizmete salıverilecekleri cihetle tebdilât hava’iye mukavemet idebilmeğe alışkın olmaları bina yerin gögercinleri ilkbaharda ta’lim ve istihdâm iylemeğe pek büyük hatta irtikab idilmiş oluyor.

L’Estafette Iyonnaise namında bir cemiyet geçen kış bu bâbda tecrübeye kalkışmış ve 100 gögercinden kırk üçünü soğuğa ‘adım tehammüllerinden vesâ’ireden nâşi ğa’ib iylemiştir. Fakat hizmetinde muvaffik olanların ‘adedi 57 bulunduğı cihetle evvelce ba’zı tedâbir ihtiyâtiyeye dahi mürâca’at olunduğı takdirde matluba muvaffak neticeler alınabileceğı hususunda bir ümid olsun peydâ olmuştur. İlerude ‘arz olunacağı vecihle Paris muhasârası esnasında cereyan iden vakâya’da bu fikri te’yid iyles. Gerek ta’lim ve terbiyenin ve gerek şebekelerin istenilen derece-i mükemmeliyete isâli husûsunda şevkâda dikkat edilmelidir ki her mevkufda anınla muhabere idecek ayrı ayrı muvvakıf saire adedince gögercinin veya hiç olmaz ise ayrı ayrı mahaller bulunsun ve bir cihetin postacılığına ma’mûr olan gögercin da’ima aynı hizmeti ifâ eylesun.

(Mâ-ba’dı var)

Osman

[ALAYLI ZABITÂNE ENDÂHT DERSİ]

(ikinci nüshâmızdan mâb’ad ve son)

Sûr’at-i Evveli

Mermilerin efvah-ı nâriyeden huruc ile bir sâniye zarfında kat’ itmiş oldukları mesafedeki sûr’atın (sûr’at Evveli) diler. Her ne kadar iş bu bir saniyenin ibtidâki zamanlar ile nihâyet ki zamanları beyrinde sûr’atın farkı var ise de artık bu kadarcık bir farkın ‘amelyâtca bir hükmü olmadığından ‘ale’l-‘umûm sûr’at ibtida’iye mermilerin bir saniyede kat’ itdikleri mesafeye ta’bir olunur ki mesâfe-i mezburenin metre ile ölçülmesi de mümkündür.

Mesela 5,1 kilogram barut ile endehât olunan bir topun sûr’at ibtidâ’iyesi 466 metre olarak kayd olunmakda ise de her an ve zaman bu mesâfe câri olamaz mesela

466 olmazda 460 veya 468 olabilir. Dimek olur ki sūr'at ibtidâ'iyenin en sahîh ta'rîfi bir hal vâsitayide merminin bir sâniyede kat' itdiği mesâfeden 'ibâretidir.

[s.53] Sūr'at ibtidâ'iyenin esbâb-ı mûcibesi

(1)Efvâh-ı nâriyede barutun çok olması sūr'at ibtidâ'iyenin izdiyadına bâdi olur.

(2)Merminin sıkletinin tebdili dahi sūr'at ibtidâ'iyenin tebdiline bâ'isdir.

(3)Efvâh-ı nâriyenin tebdiliyle sūr'at ibtidâ'iyeler dahi mutebedeldir.

Mesela 8 santimetrelik çenberli kurub topunun sūr'at ibtidâ'iyesi 444 metredir. Hâlbuki 8 santimetrelik barutun (1) kilogram ve dokuz kani (1,5) kilogramdır. Birinci sebebe göre burada doksurun sūr'at ibtidâ'iyesi çok olmak icâb ider ise de merminin taklitine göre barutunun mikdârı bil-nisbe az dimek olduğundan anın için sūr'at az oluyor. Barutun mikdârını merminin ağırlığına taksim idelim:

8 santimetrelik danesi = 5,89

9 “ “ = 7,19 olduğundan

15÷70 (9) için

10÷50(8) için

Şu kesirleri sūr'atlarıyla taksim idecek olur isek yani birinci kesiri 15 ve ikinci kesiri on ile taksim ider isek:

15÷70 = 1÷4,66

10÷50 = 1÷5 olmuş olur.

Şu hesablardan münfehim olacağı vecihle altıda 1÷5 ki (8) santimetrelüğün nisbetidir (9) santimetrelik nisbeti olan 1÷4,66'dan i'zam olub sekizin sūr'at ibtidâ'iyesi dokuzdan ziyâde olur.

Bu kâ'ide 'ameli ve 'umûmi olub her iki silah nariyenin yekdiğerine mukâyesesi zamanında mermilerinin sıkletleriyle barutlarının mikdârları ma'lûm oldukda barutun mikdârını merminin sıkletine taksim iderek maksada des-ters olmak kolaydır.

Toplarda sūr'at ibtidâ'iyelerinin yekdiğerinden cüz'i ziyâde olması takdirinde her halde sūr'at ibtidâ'iyesi az olan makbûldür. Çünkü bir top az zâviye-i rûmi ile endâht idilur ise te'sir çok ve çok zâviye'i rûmi ile endâht idilur ise te'sir az olduğundan ve hâlbuki bir merminin sūr'at ibtidâ'iyesi ne kadar çok olur ise havadan ol kadar ziyâde mukâvemet göreceğinden sūr'atın daha çok zâyê' ider. Hatta uzak mesafeler için bu ka'idenin ilcâ atından olarak 8 santimetrelik 9'dan ziyâde zâviye'i

rûmi virilmek lazım gelur ve zâviye-i rumin ziyâde olması muharrikin ziyâde makûs olmasını müntec ve bu ise hadika isâbetin azalmasını müstevceb olur.

Tayfur

MA'ÂRİFİN 'ASKERLİKÇE EHEMMİYETİ

(Üçüncü nüshâımızdan mâb'ad ve son)

Delâ'il mezkûreden 'ale'l-tahsis mesleklerinin mübtediyesi olan genç 'askerler ibretiyâb olmalıdırlar. Büyük generallerimizden bir zat:

Fransa'da merdûd olan iğneli tüfenkler Prusyada “makbul tutulduğu gibi kuyrukdan dolar toplarına bu birinci” memleketde nâzar-ı i'tibârı celb iyleyememiş iken ikincide “teknil topcı mezkûr islahâ ile teşhiz kılınmışdı. Büyük “zâbıtlar ve generaller mütemâdi sa'i ve gayretlerinin semerat ma'neviyesini “fevkâlâ'de iktitâf iylemiş olduklarından ordu derece-i mükemmeliyete “varmışdı.”

Fransa'da bilâ'kis memâlik-i ecnebiye ehvâlinden bi'l-keliyabı haber “kalarak efkâr-ı kasma ve mahdûdaya mağlub olmuşlar ve ma'lûmata “i'tibâr yerine taban tabana zaddını ihtiyâr iylemişlerdi [gösterile- **[s.54]** bilecek bir iki müstesna ile 'umûma 'aid ola şu sözlerim “cerh olunamaz]”

“Nihâyet 1870 – 71 harbi fen ile ma'lûmât ve ayların “mahsûli olan kavâ'id ma'kûle ve teşkilat-ı mükemmelenin gâyet “ziyâde fakat 'ilimsiz muhârebele ki mübârizliğe tefvikini bir defa daha ne çare ki pek bi rahmana isbât iyledi” diyor.

Diğer bir generalde 'aynı maddeye da'ir oldukça uzun sözler söylemiş ise de bâlâda kendin farklı olan şu “büyük zabıtlar “ve generaller ile görüşüldüğü zaman klavuzâ üç ve yalnız “ve gün vesâ'ire gibi zevâtın sevk el-ceyşe 'aid asarını hiç “birinin bilmediğini görerek düçâr hayret olmamak mümkün değildir “Prusya'da, Avusturya'da ve Rusya'da klasik kitâblar meyâna geçmiş “olan kitâb mezkûrenin isimleri bile Fransa'da heman meçhûl “idi artık bu ehvâl üzerine 1870'de harbiye nazırı “Kont Dopalika'i'nin Sedan felaketine sebep olacağı mutlak bulunan o mecnû'na ne yan yürüyüşü emrini Mâreşâl “Makmahon'a i'tâ iylediğinden dolayı müte'cib olmalıdır”.

Fransa Prusya'nın 'azimetinden dolayı zâbitânenin kuvve-i "ma'lûmâtına müntedâr olduğunu ve 18.7.1706⁵¹ felaketlerinden "sonra bu sâyede "doğrulabildiğini nâzar-ı dikkati ondan "ayırmamalı idi" fikrâsını nakl ile iktifâ iylerez."

Osman

MAKÂLE

MENÂKİB-İ İSLÂMÎYE

Menâkib-i milliyenin, itfâl üzerinde hâsıl itdiği te'sir pek fevkâ'lâdedir. Tarih gibi vesâ'it kariha ve Cevdet fikre hidmet iden bir inyas rûhı, ta küçükden izhân itfâle yerleştirmek mehâsin terki tarafdarı olanlarca mültezimdir.

Fakat etfâle söylenecek menâkib-i tarihiyeyi ittihadba müşkilât pek ziyâdedir. Mesela her harbecuyane makâleti söylemek çocuğun birden bire merakını celb iylere ise de bundan husûle gelecek ka'ide pek ziyâde mahdûddur. Asıl maksad, tarihen ahlaka yardım idecek vakâyâ' 'aliyesini, çocuğun anlayacağı vecihle tertib ve tanzim iderek anlatmak olduğundan bu bâbda tecârib 'adideye tevsil itmek lazımedendir fakat istifâde de şu zahmete katlanacak kadar çokdur şöyle ki:

- 1-Ma'lûmât-ı evveliye-i tarihiyeye itla'
- 2-Zihnın vakâyâ' sahihe ile istinâs itmesi
- 3-Tarihin her zihinde açdığı tarik tefkire etfâlin yavaş yavaş alışması
- 4-Vakâyâ' tarihiyenin ğarabeti hasebiyle etfâlinin okumağa ve dinemeğe haris peydâ olması
- 5-Da'ima işitdiği fennûn ahlakiyenin bi'l-tecrûbe hâsıl olan netayici olduğu cihetle tahzib ahlaka selâhiyet kesb iylemesi

Ma'lûmât-ı evveliye-i tarihiyeye itila' husûle gelmesi 'ailenin ikdâmı nisbetinde olub bunun içün hanece bir koşuş memâdı içinde bulunmak icâb ideceğinden şu fa'idenin ta'mim itdiğini ve ideceğini anlarız.

Tarih-i İslâmın evlerde hikâye halinde karâ'it idilmesi veyahûd mevki' bahse konulması selabet diniyeyi dahi müntec olur.

Müzâkarât şabânenin en mühim faslı olan şu gibi mübâhâsat insanı müstefid itdiği gibi bir nev' ta'mim ma'ârif dahi hidmet ideceğinden (ma'ârif beytiye) fikir mühimini ortaya çıkarmış oluruz. Hâlbuki bugün ma'ârif beytiyenin ehemmiyeti günden güne âşikâr olmaktadır.

⁵¹ Yukarıda belirtilen tarih gazetede yanlış verilmiştir. Prusya ile Fransa arasında 1870-1871 tarihleri arasında yaşanan savaş 10 Mayıs 1871 Frankfurt Antlaşması ile sonuçlanmıştır. Bkz. Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2010)*, Der Yayınları, İstanbul 2010, s.278.

Her veli gerek zevcesinin, gerek çocuğunun idâme-i sıhhat vücûduna lazım olan tedâbiri elde itmeğe mecbur olduğu gibi hayât-ı fikriyesinin dahi kesb-i nazki itmesine hadim-i efkâr ve mütâla'ât sıhhiye-yi söylemekde mecbur olduğundan şu dakikanın nâzar-ı dikkate alınması vâcibedendir.

[s.55] Ma'ârif-i beytiye, o derece lazım, o derece nef'adır ki 'adetâ 'ailenin esâs kıvâmı makamına ka'imdir.

Ma'ârif-i beytiyeden mahrum olan her hâne mütlaka ahlakça veyahud umûr-ı sa'irece lâbâli olur bahsus terbiye'i etfâl nükte'i nazârından pek geride kalarak istikbâl için müdhiş muhataralar mahâlin hastalıklar hazırlar.

Cem' ve tedvin idilen kırâ'at kitâblarda bile bu dakika'i 'aliyeye fevkâ'lâde ehemmiyet virilmiş olduğu görölüyor. Binâen 'aliyye evliyâ-i itfâle şu yolda çalışmalarını temenni ile arzû ma'ârif bir setânenin intişârına veselatit itmelerini tavsiye iyledim..

Ahmed Rasim

SANÂ'AT

Kavisâle Kayışlarının Yekdiğerine Usûl-ı Rabıtaları

(İkinci nüshâmızdan mâb'ad ve son)

Çünkü biçâre yapacağı şu kalıbı yalnız kullanan ve ikisinin kuvvetiyle yapacağından bir günlük işi ancak beş günde ikmâl etmekle bi'l-taba' bahalı düşer. Hâlbuki Avrupa'da bu gibi işler (ferze destgâhı) denilen mükemmel bir destgâhda yapılacağından ister istemez pek çabuk çıkar ucuz olur. Her ne ise sadeden çıkmayalım:

Bir erkek ve bir dişiden 'ibâret olan bir çift kalbe nâ'il olunduktan sonra hemân çelik sacı destgâhın altına sürmekden başka bir şey kalmaz lakin destgâhın keseceği çiviler evvelce (şekil 1)'de ki gibi olacağından bilâhâre bunların sivri uçlarını eğerek (şekil 2)'de gösterilen haya'ta götürmek için bir makineye sıkıştırarak eğub yapılmamalıdır bu çiviler için kullanılacak sacın kalınlığı yarım milimetreden bir buçuk milimetreye kadar olacağından sâ'irleri gibi işlemekte meşkâlet vermeyeceği gibi zımba ve kalıbların pek çabuk bozulmalarını da mûceb olmayacağından bir kalıp ve zımba pek çok zaman kullanılabilir.

Bu nev'i çelik çivilerin 'arz ve tûlları istenilen mikdâra göre yapılmak mümkün olacağı gibi yumuşak susuz çelikden olduklarından uzuncalarını da mahal isti'mâline göre kısaltmak kolaydır.

İngiltere’de yapılan bu çiviler 35’den 76 milimetre uzunluğuna kadar muhtelif tûlda i’ mâl olunmakda olub ‘arzı kemâlen altışar milimetreden ziyâde değildir. Ma’ hazâ daha uzun ve enlisi dahi yapılmak mümkün olduğu gibi ‘adi demir ve bakır saçlardan da yapılabilir ise de en ehvâni ve kullanışlısı çelik saç olmağla diğerlerine tercih olunur.

(Çelik kavisâle çivilerinin usûl-ı rabtı)

Bunun için ya kavisâleler baş başa getirülüb çivilenûr yahud yekdiğerine rabt olunacak kavisâlelerin başları (bu husûs ekseriye fabrika kasnak kayışlarında câridir) biraz tıraş idilerek bir biri üzerine konulub çivi dahi (nakl 2)’deki gibi kavisâlelenin üzerine vazi’ ve biraz el ile tazyik olunmağla kavâsalenin üzerinde çivi başları birer ufak yer yaparlar ki bilâhare çivi kaldırılarak çivi başlarının eser bıraktığı mahaller serac iğnesiyle veya bir kuvvetli ve ince demir zımba iğnesiyle serivari delinerek ba’de çivinin başları bu deliklere idhâl idilur. O halde çubukların kavisâle üzerinde ki vaziyeti (şekil 3) gibi olub kavisâleden harice çıkarak çivi başları yaslatmak için çivinin baş tarafı bir demir ‘ayar tahtası üzerine yatırub diğer tarafından ufak çekiç ile ve ucu kıvrarak (yani tekrar uçları kavisâleye girmek üzere) üzerine örülür ise ‘imâliyet bitmiş olur. ma’hazâ ekseriya bu çivilerin başlarını tekrar kavisâleye batırmak lazım gelmez ise de metanetli olmak için batırılması her halde müreccedir.

Tayfur

[s.56] TARİH-İ TABİ’A

SARIĞ

Amerika ve Okyanusya kıt’alarının ba’zı memâlikinde rûbalarımızın ciblerine meşâbe karınlarının altında deriden cibli bir takım hayvanlar mevcûd olub bunlar yavrularını mezkûr cibin içinde taşırlar.

Bunların başlıcalarından biri sariğdir ki ‘adi kedi büyüklüğünde ve tüyleri kısa ve boz renkedir.

Başı küçük burnu sivri, kedi gibi bıyıklı, kulakları enli ve doğrudur.

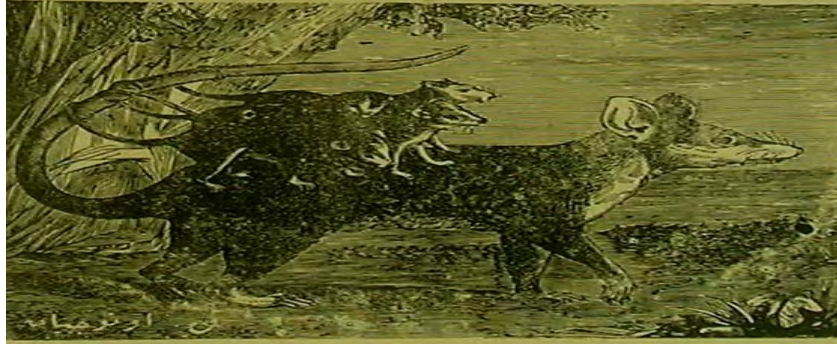
Kuyruğu uzun ve ince olub istediği tarafa bükülür ve sarılır, ayakları maymun ayakları gibi el şeklindedir. Bunlar vâsıtasıyla tırmanarak ağaçlara çıkar.

(Sarığın Yavrularını Cibinde Taşıdığı)

Fare ve küçük kuşlar, sümüklü vesâ'ir böcekler ile te'yiş ider ve bununla beraber meyve ve tohumda yer. Yumurtaya ziyâde haris olduğundna yumurta bulmak için kuş yuvalarını harab ider.

Yeni doğduğu vakit yavrular gayet küçük ve harekete ğayri muktedir olduklarından ve eğer muhafaza olunmazlar ise derhal fevt olacaklar tabi'i bulunduğundan anaları anlar karnının altında bulunan cebine koyarak istediği mahalleri dolaşır, yavrular ise bu geşt ve güzârda asla cibden çıkmadıkları halde analarının memesini emerler.

(Sarığın, Yavrularını Sirtında Taşıdığı)

Büyüdükleri zaman analarının cibinden çıkub öteye beruye koşarak ve istedikleri gibi oynarlar.

Lakin bir tehlike zuhûrunda yahud anaları çağırıldığı gibi heman gelub anâlarının yardımıyla ciblerine girerler. Andan sonra anâları bir ağacın üzerine çıkub yaprakların altına gizlenur.

Yavrular büsbütün büyüdükleri vakit artık mezkûr cebine sığmaz olurlar ve binâen 'aliyye analarının üstüne çıkarlar ve anaları yürür iken düşmemek için kaldırmış olduğu kuyruğuna kuyruklarını sararlar.

Ali Nazîmâ

[s.57] [HÜKÜMETE BİR NÂZAR]

YAHUD

MA'DENCİLİKDE BİR NEBZE

Kürre-i arzın kasrı (kabuğu) tahtında mestûr ma'denleri keşf ile zâhire ihrâc iderek tarik istifâdeyi keşâd etmek herkes için arzû olunur bir madde ise de şimdiye kadar bizde bu fenne da'ir pek az te'lifât neşr edilmiştir.

Ma'dencilige ma'lûmât temâh ve 'ameliyesi olanlar kendi istifâdelerini ğayriye kapdırmak üzere tefsilât virmedikleri gibi diğerleri de bi'l-teba' nazâriyetden öteye geçemiyorlar. Hele şu son zamanlarda Avrupa erbâb-ı fennun-ı bu ciheti nâzara ma'na alarak oldukça 'imâli ve ma'lûmât-ı mefsûleyi câni' bazı asâr neşr itmişleridir ki bizim dahi şu bahsir ile inzâr kâriye-i 'arz imek istediğimiz husûslar asâr-ı ahiremiz görenin elimize geçmiş bir numûnesinden alınmaktadır.

Tahriyât-ı Ma'deniye

Ma'denleri arayub bulmak şimdiye kadar üç muhtelif usûl ile icra edilur idi.

Tahriyât-ı ma'deniyenin birinci usûlî: yanar dağlardan çıkan ahcârın terkiblerini tahlil itmekdir.

İkincisi: Hâkim-i meşhûr (Paton)'un ihtirâ 'akirdesi olan usûldür ki müşâhadât ile ba'zı havâsane kesb vakûf idilen ma'den parçalarını su ile yıkayub ba'de tahlil itmekden 'ibâretidir. Şu iki usûl yine tesâdüfden kurtulamadığından bi'l-teb'a makbul sayılamaz. Çünkü: her zaman yanar dağların atdıkları taş ve ma'deni parçalara tesâdüf olunamayacağı gibi yerin üzerine çıkmış ve açıkda kalmış ma'den tabakaları ise şu zamanda ma'denciler tarafından kemâlen elde idilmiş olup ancak tahtü'l-turâb ma'denleri arayub bulmak işi kalmıştır.

İşte şu husûs için (volkan) nâm hâkim meşhûrun üçüncü usûlî cümlesinden mürecceh görölüb düstûru'l-'âmel tutulmaya layıktır.

Bu usûl ise: cüz'i şübheyi da'vet iden taş parçaları yani ele geçen bir taş kırıldık da içerusunde parlak bir takım noktaların görölmesi veya taşın üzerine yapışmış ve 'adetâ taş halini almış parlak şeylerin görölmesi ve ele alındıkda pek ağır veya pek hafif his olunması veyahud şiddetli sellerin sürüb geturdiği çamur ve kumların içinde veya bu sellerin hâsıl itdikleri yer yıkıntılar arasından alınan toprakların derununda parlak zeraların görölmesi ve bir mahalden neb'an iden ma'den sularının ta'mi ve lezzetinin 'adi sulara benzememesi veya geçdiği mahalde tesâdüf itdiği taş ve toprağı telvin iylemesi cihetleri nâzar-ı mütâ'laya alınarak heman

şu şüpheli taşlardan bir parça alınub tahlil idilmek sûretiyle ma'denin cinsi ve mikdârına vakıf olmaktır.

İşte Avrupa'da tahriyât-ı ma'deniye meraklıları el-hâletü heza bu usûlî düstûru'l-âmel tutarak mu'ahheren daha ziyâde izâh ve tefsil ile ileri götürmekdedir. Çünkü tekmil hüküme Kürre-i arzın merkezini bir merkez nar yani ma'den-i muhtelifeden 'ibâret mâya' halinde ve beyaz derece'i ğaleyân idici bir madde i'tibâr iderek bu mâya'n duran ve câzibe'i ma'lûmeyi ihrâz iylediğini atiyân iderler.

Yanar dağlar bu cisim seyal ve mâya'n bir romanfazi gibi 'ad ve i'tibâr idilmiş ve husûsuyle hareket arzların sebep ve mübde-i bu merkeznârın teşdidine 'atıf idilmekte bulunmuşdur.

İşte şu harekât-ı arzlar ekseri mahallerde kaşır-ı arzda mestûr ma'deni zâhire ihrâca bir vesile olmağla bir cihetden [s.58] tahrib bildane sebep olan bu efât arziye diğer cihetden ba'as 'umûrân olmak üzere bir takım ma'den medfuneye zâhire ihrâc idiyor.

Tayfur

MEVÂD-I TIBBİYE

Etbây-ı hâzıkamızdan Doktor Refa'atlı Marko Portakalı Efendinin (verem) 'ünvanlı makâlesi gazetemizin ikinci nüshâsına derc olunduğı gibi bu kere (romatizma)'nın sûret-i tedavisine da'ir gönderdikleri makâleyi dahi ber-vechi ati derc ediyoruz:

[Garabet-i Tıbbiye]

Bu zamanlarda sur cedide'i tedâvi ihtirâ'i husûsunda beyne'l-ittiba o derece de şiddetli bir heves hâsıl olmuşdur ki hakikaten garibdir.

Avrupa cerideleri hergün yeni bir usûl tedâviyenin ihtirâ' ve tecrübesinden bahs idildikleri gibi bu hafta virûd iden gazetelerde dahi romantizma 'illeti hakkında garib bir sûret tedavi dermiyân olunur:

Romatizmanın Sûret-i Cedide'i Tedâvisi

İş bu usûl-i tedâvi bedende romantizmaya düçâr olan mahallerin bal arısı tarafından sokulmasından 'ibâretdir. Bu nevi' tedâvinin meydana çıkmasında (Alsas) ahâlerinden bir ihtiyârın kolı arılar tarafından ısırılmasından neşe'at etmiş. Şöyle ki: ihtiyârın sol kolı romantizmadan şiddetle muzdarib olub üç seneden beri kolunu kımıldatamayacak bir halde iken bir gün kendi bağçesinde bulunduğu esnada ez-kaza üzerine arılar hücum itmiş ve kendisi ise 'adam hareketinden dolayı bi'l-tabî'

meydanda kalmağla mükemmel sûretde sokularak elleri şişmiş ise de üç gün sonra bu şişler zâ'il olduğu gibi romatizmadan da eser kalmamıştır.

Bu vaka'yı müte'akib Viyana ittibâsından Doktor (Teren) icrâyı tecârebe ibtidâr itmiş ve tecrübelerinde mazhar muvaffakiyet olmuştur.

Tabib mûmâileyh senelerce romatizmadan muzdârib olan ve her dürlü 'ilacları isti'mâl iyledikleri halde ifâktiyâb olamayan yüz yetmiş kişiyi bu devây-ı cedid vâsıtasıyla bir sene zarfında şifâ pezir iylemiştir.

Doktor bu bâbda mucib tahsilât olmak üzere mahsûsen bir arı kovanı yaptırarak romatizmadan muzdârib olan her 'uzvû bu kovanda bulunan arıların çıkabilmesi için yapılmış olan deliklerin önüne dokundurmakdadır.

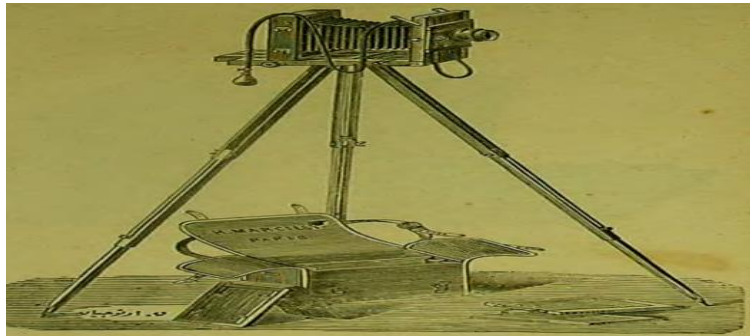
Bu tecrübe malikimizde henüz icrâ idilmemiş ise de pek az bir zamanda bu bâbda ki tecârib ve müşâhadet 'acizânemi neşr ideceğimi va 'ad iyerim.

[FOTOĞRAFYA]

Hiç olmazsa meraklıların kisretiyle hüküm olunabilir ki fotoğrafya tatlı ve merfaklı mucib bir fen veya sanâ'atdır. Zaman geçirmek için en iyi vâsitalardan olduğu gibi sırf eğlenceden 'ibâret de değildir.

Fotoğrafya ile uğraşanların derununda çalışdıkları ve hacire-i mezâlîme nâmını virdikleri karanlık bir odaya ilk defa olmak üzere girubde gayet berrak ve güzel bir resim çıkarmağa muvaffak olunduğunu görmek ne kadar da mısrat averdir. Hele bu rû'yet o karanlık dediğimiz odayı içinde iş görebilecek kadar aydınlatmak maksadıyla takılmış olan [s.59] kırmızı camların ve bardakları gayet latif bir kırmızılık içinde olacağı için diğer belleğine diyecek olamaz.

Fakat diğer tarafda da pek çok defa'lar kimya-yı fotoğrafyanın bi'l-cümle vâsıta-i müracâ'atdan sonra yine alınan resmin karışık, nisbetsiz ve seçilmez gölgeden 'ibâret olduğu görülür, ol kadar hiddet idilur ki ne var ne yok hepsini kırmak işden bile gözükmeyiz.

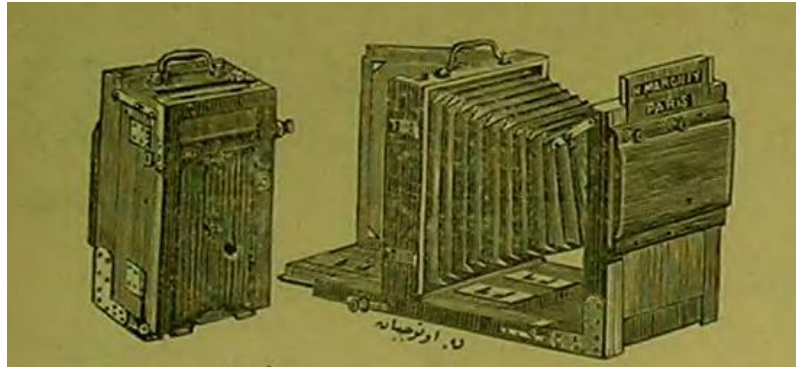
(Marsilli Usûlünde Seyâhat-ı Beyt-i Mezâlimi)

Binâ-berin mebâdında heman ekseriya mübtediyi me'busiyete ğark idecek mevakitsiz lekeler muntazar olmalıdır. Ma'mâ-fih en tecrübeyide fotoğrafların bile bu gibi muvâfakiyetsiz lekelerden bil külliye ticared idemediklerini ve böyle heves şiken şeylerin bir maharet ve sür'at istidâne ile çalışdığı esnada dahi kesri'l vâka' olduğunu hatırdâ tutmalıdır.

Fotoğrafyanın terakkiyat haziresiyle beraber her şeyde olduğu gibi bunda dahi öyle asla hissiz ta'dilsiz mükemmel bir mahsûle des-ters olmak mihan değildir. Bazı resimler hakikaten za'if çocuklarda olduğu gibi icrâ-i mahsûse ile takviye olunmağa ve bazıları 'aksi 'umûliyyete ve'l-hâsıl her biri bir sûretiyle ıslah ve ta'dile muhtacdır.

Şu tarz ifâde kara'inin kesr havasına değil bilâ'kis hakiki ortaya koyarak gerek tedâbir ihtiyatiye de idilen tasvirden ve gerekse aslı bilinemeyen herhangi sebebdan dolayı dûçâr olunan muvaffakiyetsizliklere karşı imdiyle memzuc metânit-i fikrîye ve bir dikkat ciddiye sarf ve istihsâli için iknâ'a çalışmak istiyoruz.

Güzel bir fotoğraf olmak için her şeyden evvel sabır ve i'tidâl dem lazımdır bu ikisine cüz'i bir çapakdestlikde zam olunursa 'acemilik devri hem kısa ve hep kolay olur.

(Diğer Bir Nev'i Seyâhat Beyt-i Mezâlimi)

Fotoğrafya eşyanın resmi ve hayali ziyâ-yi şems i'ânesiyle herhangi bir şey üzerine tersim itdirmekden 'ibâretdir. Bunun için iktizâ iden alet ve edevât başlıca bir niyet-i mezâlim (Chambre noire) ve anın tefir aniyle eczâli ve hisli camlar ve bir takım eczây-ı kimyeviden mürekkebdır.

'Îmâliyyat hacriye-i mazâlime (Cabinet noire) denilen karanlık bir oda dâhilinde vü zeyânın taht-ı te'sirinden olmayarak yapılır.

BEYT-İ MEZÂLİM

Bunun ittihâbı ol kadar kolay değildir. Aynı alet hem [s.60] insan resimleri almağa hemde manzara kopya itmeği yarayamaz. Binâen 'ali zilin evvel emirde

maksadı derpiş iderek ana göre beyt-i mezâlim tedârik iylemelidir. Olur, da kullanılacağı takdirde büyükçe bir danesi alınabilir ise de seyâhatda isti'mâl idilecek olduğu halde taşınabilecek sikleti nâzar-ı i'tibâre almalı ve anınla münâsebet hafif ve ve sağırû'l hacim bir alet iştirâ iylemelidir.

En ziyâde müste'mil olan aletler şu:

21 x 9 – 18 x 13 – 21 x 15 – 24 x 18 – 27 x 21 – 30 x 24 – 33 x 27 – 40 x 30 – 50 x 40 – 60 x 50 büyüklüğündedirler. Fakat fotoğrafıyı sanâ'at değil eğlence idinenler için 12 x 9 – 18 x 13 – 24 x 18 gibi üç nev'a ihsâr ider.

Bunlardan birincisi enstântane denilen ani resimler için, ikincisi seyahat için pek iyidir. Üçüncüsü gayet güzel resimler virir ise de ağırlığından nâşi sıhhe'l-kal değildir.

Daha büyük aletler fotoğrafanelere veya sa'ir daru'l sana'atlara mahsûsdur.

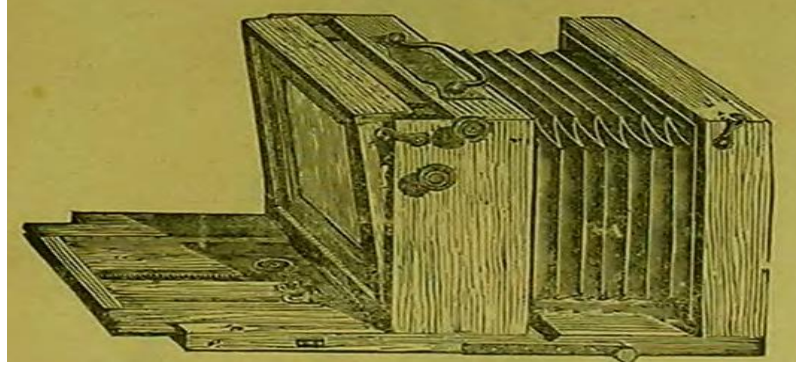
Aletlerin zarif veya kaba ve az veya çok kullanışlı ağır veya hafif olmasının resim üzerine doğrudan doğruya bir te'siri yoksa da i'mâlatında dahâline cüz'i bir ziyâ virecek kadar pek küçük bir noksanın pek büyük bir zararı vardır. Bir iğne deliği bir beyit mezâlimi isti'mâlden istikâta kâfidir.

Binâ-berin hin-i iştirâda her kısım bir dikkat müşkâfane ile mua'yene idilmeli ve isti'mâlinde de ahşâb kısımları kurdlarından ve demir parçaları pasdan vakaya olunmalı ve hele altı esâsından teşkil iylemekde olan gürüki da'ima hüsn-i halde birlendirmelidir.

[*] 12 x 9 büyüklüğünde bir beyit mezâlim dolı 12 ve 'arzı 9 santimetre olan müstetili bir cam üzerine resim alabilir dimekdir.

Şeklinden de anlaşılacağı ve ekseriyetle gördüğümüz vecihle görün beyt-i mezâlimin büyüyüb küçülmesine hizmet ider ve iki nihâyetde ahşabdan ma'mûl bir çerçeve bulunûr. Bunlardan öndekine devirin "objektif" rabt olunur ki işte hayali resim idecek ziyâ buradan fercayâb duhûl olur.

Görüken arka tarafında ki çerçeveye icâbında bir cilâsız cam rabt olunur ve resim alınûrken hayal bunun üzerine resmi aylar işte o esnada lazım gelen tertibât icrâ olunduktan sonra cilâsız cam yerine eczâli cam vazi idilerek resim istihsâl edilmiş olur.

‘İmâlathânelere Mahsûs Ğayr-i Kabil Nakl-i Beyt-i Mezâlim

Dürbünün merbût bulunduğu çerçeveye aletin heyetle üzerine vazi’ olunduğı sehba tablası üzerine rabt ve tesbit olunurlar.

Fakat arka çerçeveye sabit olmadığından görüken lastikitinden bilâ’sekada ileri geru alınabilir ki bu sayede hayalin berrak olarak teşkil itdiği noktaya getirilebilir bu ‘imâliyet bir vida vâsıtasıyla icrâ olunur.

Mebhûs ‘ana arka çerçeveye için en ziyâde lazım olan şerâ’itden bir vida önden arkaya doğru bir hareket duruya alabilesidir. Çünkü bu sayede cilâsız cam şakûlü [s.61] bulundurabilir. ‘Aksi takdirde ise ekseri resimlerde görüldüğü vecihle hatvet şakûlüye muvâzeneti ğâib iderler ve duvarlar yıkılıyor imiş gibi şekilli bir manzara alurlar.

Arka çerçevenin sağından sola veya ‘akis hareketide lazımdır ki bu dolanı resimlerin ahzında fa’ide bahşdır. Fakat böyle her iki harekâtı cam’ altları pek çok olmadığından yalnız o lensiyle iktifâ mümkündür.

İşte bundan fazlası birçok fabrikatörlerin azrularına göre inşâ iyledikleri alet müte’didenin tafsîl ahvâli demek olacağından beyt-i mezâlim hakkında ma’lûmâtın bu kudretiyle iktifâ olundu.

Osman

MÜTENEVVİA

Petro nâmı (Petra, Oleum) kelimelerinden mürekkeb ve muhtefif olduğu ve hâlbuki bunlardan evvelinkisi taş, ikincisi yağ mu’anesine geldiği cihetle bir takım mevâd-ı ‘uzviyenin netice-i tahlili ve terkibi olan bir mây’â taş yağı ismini virmek muvaffık değilmiş.

Buna kıyas idecek olur isek mây’a mezkûre bizim didiğimiz “ğaz” ismi de nebcâdır eğer buna birde ba’zen söylendiği vecihle “yağı” ‘ilâve ider isek iş bir dereceye kadar düzelmiş olur ama bunun için de “mâya’n ba’de’l ihtirâk gıza tahvil

iylemesi” nâzar-ı i’tibâra alınmışdır gibi veya daha münasib başka bir te’vil bulmak iktizâ ider.

[LEKE ÇIKARMA USÛL-I]

YAĞ LEKESİ

İpek ve koyu renk yün ve pamuk kumaşların üzerindeki ki yağ lekeleri alçı yahud tebeşir tozu vâsıtasıyla çıkarulur. Şöyle ki: Lekenin bulunduğu mahâlin yüzeyine ve tersine alçı veya tebeşir tozu sürülüb kumaşın lekeli mahâli birkaç sünger kâğıdı arasına alındıktan sonra üzerinden birkaç defa sıcak ütü geçirulur ise lekeden hiç eser kalmaz.

Beyaz veya açık renk atlas üzerinden yağ lekesi talik ta’bir olunan beyaz toz - ki bir ma’den olub bunun bir cinsinden düzgün i’ mâl olunur – vâsıtasıyla çıkarulub ve bu toz kumaşın üzerine parmak ile ova ova sürülür. Eğer yağ bir ekşi şeyle karışık olub da kumaşın rengini tağyir itmiş ise leke üzerine neşâdır ravci sürüldükde bu ruh kumaşın asıl rengini i’âde ider.

Kağıddan yağ lekesini çıkarmak içün de bir mikdâr yanmış şab ile kükürt çiçeğini bir arada karıştırarak hâsıl olan tozdan bir mikdârını parmak vâsıtasıyla alub kâğıdı bir parça ıslatdıktan sonra leke olan mahâli yavaşca ovalamak kifâyet ider.

Mürekkeb Lekeleri

Limon suyu vâsıtasıyla beyaz veya renkli ince kumaşlar ile patiska veya basma veya sâ’ireden, asıl renklerine hâlel gelmeksizin her dürlü mürekkeb lekeleri çıkarılabilir. Şöyle ki: bir kumaş kaşık içine limonu sıkub kaşığı bir yanar mumun üzerine tutmalı ve içinde bulunan limon suyu güzelce ısıdıktan sonra ve kumaşın lekeli bulunan mahâli mezkûr su içine batırıldıktan sonra heman anı soğuk suya sokmalı ve kumaşın ütülenmesini kuruduktan sonraya bırakılmalıdır.

Meyve Lekeleri

Bir çanakda kükürt yakub üzerine bir huni vazi’ itmeli ve kükürt yanmaya başladığı vakit kumaşın lekeli olan mahâlini huninin buruşuk ağzına tutmalıdır. Kükürtün [s.62] dumanı kumaşın bir tarafından geçub öbür tarafından çıkar iken leke de kumaşın üzerinden mahv olur.

Pas Lekeleri

İpek veya pamuk veyahud sâ’ir kumaşdan pas lekeleri (sel d’oseille) ya’ni kuzukulağı tozu vâsıtasıyla çıkarılır. Lekeyi soğuk su ile ıslatdıktan ve anı kuzukulağı tozuna batırdıktan sonra leke mahâli kaynar su ile dolu bir kabın üstüne

açık olduğu halde tutuldukda leke yavaş yavaş ğa'ib olmaya başlar ve bütün ğa'ib olunca orası derhal su ile güzelce yıkanûr.

Şarab Lekesi

Beyaz yahud renkli bir kumaşdan kırmızı şarab lekesini çıkarmak için kumaşın yıkanacağı hengâmda lekeli mahale biraz yağ mumu sürmeli ve ba'de yıkamalıdır ki bu yıkama zamanında lekeler kemâlen ze'il olur.

Bahaeddin

[ÇUKULATA]

Çukulata gıza-i nokta-i nâzarından kahve fa'ikdir.

Çukulata nâmıyla ma'rûf olan şurub mu'atir kakao, şeker, vanilya ve darçın elh gibi atriyetden 'İbâret bir mahlutdur.

Kakao nedir? Nereden gelür? Ne vaktinden beru isti'mâl olunmaktadır?

Evvel bavvel şu suallere cevâb virelim.

Kakao ve Ağacı

Kakao bu nâm ile ma'ruf ağacın meyvesi ve bir cedid memâlikinden olan Meksika 'anasıl anın mahal neşv-u nemâsıdır.

Kakao ağacı, kiraz ağacı büyüklüğünde olup yaprakları ince ve uzundur; çiçekleri beş yahud yedi 'adedden 'ibâret olarak ağacın kütüğüyle büyük ve küçük dalları üzerinde peyda olur.

Bu ağaç gars olunduğunun üçüncü senesinden bed'i ile çiçek açmaya başlar ve beşinci senesinden i'tibâren yigirmi beş yahud otuz sene mikdârı mahsûl virir. Bu hengâmda mezkûr ağaç mikdâr külli çiçek ve bütün sene birçok meyve ile mestur bulunur ki bu çiçek ağacın altını verika-i tevciye-i gülgüne ile tezyin iderek oraya bir manzara-i latife kesb itdirir ve meyvelerin başlıca iktitâfı ise Haziran ayında vukû' bulur.

Meyveler kebire'l hacim, beyze'l şekil olup anların ahmer veya esfirâ'l levan olan sathında bir takım kırmızıcı çizgilerle ayrılmış beş 'adedden on 'adede kadar dolanı dallar mevcûd ve her biri on beş adedden kırk 'adede kadar kakao ta'bir olunan daneleri muhtevi ve bunlarında her biri ayrı ayrı cevferde vâkidir.

Zincir ile Amerikalılar kakaonun 'asâresini şaraba fevkâl'âde merakları olduğundan birçok meyveleri mahv ve harab ile anları anlıkden çekerek ispirotlu bir mesker istihsâl iderler.

Kakao daneleri beyze'l şekil ve yassı olub büyük bir baklaya ve rengi dahi beniğşa rengine müşâbe ve muhafazası meşin gibi sert ve katı ve çekirdeği kırmızıcadır, muhafazasından çıkarulub tahmir olunur ise birçok müddet hıfz olunabilir.

Gars ve Hâsılat

Kakao ağacı başlıca Amerika'nın hatt-ı istivâ üzerinde bulunan memâlikinden gars olunur. Mezkûr ağaç on ikinci 'asır hicrinin evâhirine ve on sekizinci 'asır milâdının evâsıtı doğru Meksika'dan Kolombiya Guyana mamâlikiyle merâtininin Filipin ve Borbon ve Kanarya adalarına nakl olunarak gars olunmaya başlamıştır.[s.63] Bu ağaç bi'l-hassa rutubetli ve münbet ve vasi' arâziden haz ider.

Taze fidanları bâlâda muharrir mahallerde mütemâdiyyen vukû' bulmamakda olan buralardan ve güneşin şiddeti hararetinden vâkaya ve hemâya itmek muktezi olduğundan bu husûsa medâr olmak üzere mezkûr fidanların her birinin aralarına muz ağacı gars itmek için kemâl-i derece dikkat ve i'tina ve ekseriya dahi kakao ağacının garsı için mücedden teşkil olunan ormanlar ta'vin ve tahsis olunur.

On birinci 'asr-ı hicrinin evâhirinden ve on yedinci 'asr-ı milâdının evâilinden itibâren kakao ağacının garsı ve bunu müte'akib kakao hâsılatı terkiyât-ı mütemâdiyyen başlamış ise de çukulata istihlâkının ezdiyâdına nâzaran terkiyât-ı mezkûre husûsuyla yigirmi beş otuz seneden beru kesb ser'at iylemiştir.

İstihlâk

Çukulata istihlâkının ezdiyâdı fi'atının tenziline ve bu mahsûl mağzinin ıslâhına medâr gelmesi olmuştur.

(1275) sene-i hicriye ve (1858) sene-i milâdiyesinde Avrupa'ya idhâl olunan kakaonun mikdârı olan altı yahud on dekiz milyon kilograma bâliğ olduğu halde o vakitden şimdiye kadar fevkâ'lâde kesb tezâyid iylemiştir.

Avrupa'ya idhâl olunan kakao başlıca Karakas ile Kaviyakil memâlikinden gelur: Karakas ihrâcâtı Fransa, İspanya, İtalya'ya ve Kaviyakil ihrâcâtı İngiltere, Rusya, Almanya'ya gönderilir.

Memâlik-i mezkûreye idhâl olunan kakaonun kısmi 'azimini Fransa ile İspanya iştirâ ider.

(1244) sene-i hicriye ve (1867) sene-i milâdisinden (1253) sene-i hicriye ve (1836) sene-i milâdiyesine kadar 'umûmen Fransa'ya bir milyon dokuz yüz doksan sekiz bin yüz üç kilogram idhâl vukû' bulduğu halde idhâlat-ı mezkûre (1264) sene-i

hicriye ve (1847) sene-i milâdiyesinden (1273) sene-i hicriye ve (1856) sene-i milâdiyesine kadar üç milyon beş yüz seksen yedi bin dört yüz yigirmi beş kilograna vâsıl olmuş ve (1282) sene-i hicriye ve (1865) sene-i milâdisinde beş milyon kilogramı tecâvüz itmişdir.

Fransa'da çukulata istihlâkı ise sekiz milyon kilogram mikdâra bâliğ olmuştur.

En iyi çukulata i'mâl iden Paris fabrikalarıdır. Yalnız şehir mezkûr senevi bir milyon kilogram çukulata sarf ve istihlâk ve bunun için beş yüz bin kilogram kakao isti'mâl ider.

(1277) sene-i hicriye ve (1860) sene 'i milâdiyesinde Londra'ya iki milyon dört yüz seksen iki bin iki yüz on dokuz kilogram kakao idhâl olunmuştur

Kakao İktitâf ve İstihzârı

Kakao ağacı meyvesinin kemâle ermişleri renkleriyle tafrik olunabilir. Bu halde anlar yayın açık yeşil veya kırmızıca benefşe renginde bulunur ve tamamen kemâle ermiş olanlar gayet suhuletle ağacdan koparılır. İktitâf zincirler vâsıtasıyla icrâ olunub henüz mertebe-i kemâle vâsıl olmamış meyveler ile atiyi te'min iden çiçekler kemâl-i dikkat ve ihtimâm ile gözetilir.

Meyveler toplandıktan sonra kırılarak içinden kakao daneleri çıkarılır ve bunlar ticârete vazî olunmazdan evvel zirde muharrir iki i'mâlden biri muktezi lâ-icrâ bulunur.

Mezkûr iki i'mâlden biri kakaoların üzerini ihâta iden tatlımsı zârı çıkardıktan sonra 'adetâ anları güneşde kurutmak ve diğeri mezkûr zar ihtimâr ile kakaoların üzerinden çıkıncaya kadar bir yahud iki ay mikdârı yere gömüb bırakmaktır.

(Mâ-ba'dı var)

Ali Nazîmâ

[s.64] BİR HAFTALIK TAKVİM

1309 sene-i hicriye-i kâmerî 1270 sene-i hicriye-i şemsî, 1307 sene-i mâlî, 1891 sene-i frengi												
Vukû'ât	Gündüzün müddeti	Ta'dil zaman	Alafranga Sa'atü ile aksam	İmsak	Evkât				Ruz-i hazr salbileri	Aylar		
					Yatsu	İkindi	Öğlen	Tulû'u Şems		Eylül Frengi	Eylül Rumi	Saferî'î Haram
	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS				
	12,16	5,30	6,13	9,49	13 2	9,2 2	5,5 2	11,2 5	136	17	5	13
	12,13	52	10	51	32	23	54	27	137	18	6	14
	12,10	6,13	09	54	32	23	55	33	138	19	7	15
Vilâdet-i merim	12,08	34	07	57	32	24	56	35	139	20	8	16
	12,05	55	05	10,0	31	24	57	36	140	21	9	17
Gice ile gündüz mesâvî olur	12,06	7,17	04	03	31	25	59	39	141	22	10	18
	12,07	36	01	06	31	25	6,0 1	41	142	23	11	19

YENİ KİTÂBLAR

CEBRÎ BULUNSUN

FRANSIZCA'DAN TÜRKÇE'YE BİR LÜGAT KİTÂB

Ali Nazîmâ Beğin Fransızca'dan Türkçe'ye bir lûgat kitâbı olub yigirmi bine karib lûgati havi ve her birinin muâyene-i muhtelif-i ceriyesini muhtevidir. Müellif muhteremin hâ'iz bulundığı iktidâr ile beraber lisân Fransuvi ve 'Arabi ve Farsi ve Türkiye olan ma'lûmât-ı teması ve öteden beru tedris lisana ile tevğil ve iştiğâli lûgat mütedâvelenin tahkiki cevâhir ma'âniyesine kâfi ve kefil olduktan mâ'nen, sefâset tay'î husûsuna dahi sarf-û ğayret idilmekde bulunduğundan ve Avrupa'da bile misli ğayri meşhud ehvaniyet fi'atıyla bi'l-cümle ve işban lûgat tarafından hariz can ittihâz idilecek derkâr bulunmakla teşri dersa'âdet için 100 para ve taşralar için posta ücreti dâhil olduğu halde 5 guruş abone bedeli takdir idilmiş olan böyle bir eser nefisden mütercimin kerâmın ve talebe'î 'ulûm-ı ve hevâskârân lisânın birer nüshâ idinecekleri ve irsâte-i kayd ve iştibâhdır. Abone defteri 307 senesi Eylül nihâyetinde kapanacaktır. Dersa'âdet için birer nüshâdan ziyâde abone bileti virilmez.

ZÜBDETÜ'L HENDESE

'Umûm-i mekâtib-i rüşdiye müdürü Abdullatif Efendi Hazretlerinin eser-i kıymetdârları olub iki yüz elli parçaya karib işkâl ile mezin ve doksan altı sahifeyi hâvî bulunan iş bu eser nefis müşârünileyhin nice senelerden beri pek çok mekteblerde icrâ iylemiş olduğu tecârib 'adide semeresiyle vücûda gelmiştir. Bu kitâb o kadar müdekkikâne tertib ve tahrir idilmiştir ki her taleb ma'lûme ihtiyâc mis itmeksizin kendi kendine mesâ'il hendesiye'yi pek güzel okuyub anlayabilur bi'l-cümle mekâtib-i rüşdiye müdür mu'âllimleri ile mekâtib-i sâ'ire hey'et tedriyesinin nâzar-ı dikkatleri da'vet olunur. Fi 4 guruş

Müdür-i Mes'ûl Matbâ'a Kütübhâne Sahibi Kasbar	Sahib-i İmtiyâz Ahmed Naci

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. HİCRÎ ŞEMSÎ (12) EYLÜL SENE 1270 (NUMERO 5 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (20) SAFER SENE 1309 ⁵²

Ma'ârif

(1309)

Umûr-ı idâre ve tahririyeye 'âid her husûs için müdir-i mes'ûl Kasbar nâmına mürâcâ'at olunur.

Her Pençşenbe günleri neşr olunur

Nüşhâsı 20 parayadır

Siyâsiyâtдан mâ'dâ her şeyden bahs ider. Derc olunmayan evrâk i'âde olunmaz.

Şerâ'it-i İştirâ

Bir seneliği der-saâdet için - idârehânedен alınmak üzere – yigirmi, vilâyet için posta ücretiyle beraber otuz guruşdur

İdârehânesi:

Bâb-ı 'Âli caddesinde Kasbar matbâ'a ve kitâbhane ve mücellidhânesidir.

MUHTEVİYÂT

Mekteb – Medeniyet-i İslâmiye – Avrupa'da Mevcûd Askeri Gögercinlikler Şebekeleri Mâb'ad – Hava – Tarik-i Fazilet-i Ahlâk – Tarih-i Tabi'i – Fotoğrafya Mâb'ad – Çiftçilik – Çukolata Mâb'ad ve Son – Leke Çıkarma Usûlî – Fenni Eğlence – Yeni Kitâblar.

BÂ-MAHSÛS

[MEKTEB]

Mekteb, bir terbiyetgâh-ı beşeriyetdir.

Terbiye, lâzıme-i insâniyetdir. Bu kelimenin şâmil olduğu cihet ve ihtivâ itdiği nikât i'sâr medeniyeye tabi olarak teksir itmekdedir.

Ol emirde cemiyet nedir? Şunu anlarsak terbiye-i insaniyenin ne mühim vazife iylediğine kanaat ideriz.

⁵² Yukarıda yazılmış olan Hicri ve Rumi tarihlerinin birbirine denk gelmediği görülmektedir. Türk Tarih Kurumunun tarih çevirme sözlüğüne göre Hicri (20 Safer 1309) Rumi (13 Eylül 1307) belirtilen tarihler olması gerekirken yukarıda iki tarih arasında "40" yıllık bir zaman farkı olduğu tespit edilmiştir. Bkz. Türk Tarih Kurumu, Erişim tarihi: 09 Temmuz 2020, <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>

Cemiyet, fitrat-ı beşeriyede mezkûr olan hassa-i temeddinin ilcâsiyle insanların bir arada yaşamaları hay'atına ittilâk olunur. Bu hal bir hay'at ictimâ'îye hâsıl olur ki efradı vezâ'ifin müttekâbile ve mütelhâlife ile muzafferdir.

İşte şu vezâ'if-i müttekâyile ve mütelhâlifeyi bize ta'lim iden terbiyedir. Mektebde terbiyetgâhdır.

Bundan anlaşılıyor ki mekteb insanın mensûb olduğu cem'iyet-i milliyeye kendini 'arz idebilmek için iktisâb ideceği ma'lûmât ve fevâ'id-i rûhâniyenin mahâl-ı ihtisârıdır.

Fakat mekâtibin te'sis ve ihtiyâsından matlûb olan netice birkaç dürlüdür. Biz bu netâyici 'arz idersek feyûz medeniyenin envâ'nı tasvir itmiş oluruz:

Mekteb i'sâr-ı medeniyenin güzâriyla zekây-ı beşerin hazine-i ma'ârif cihâna yadigâr bıraktığı efkâr ve asârı bi'l-tecrûbe kabul iderek müdâvemelerine ta'lim ider. Milyonlarca dimâğın mahsûl sa'î ve ğayri olan tecârib-i adab ve fennûndan bahreyâb olmak bütün dünyada mevcûd bulunan insanların efkâr ve arâsiyla ittizâc itmek demek olacağından muntazam bir mektûbdan çıkan insan mükemmel 'ad olunur.

Mekteb, beşeriyetin rabitasıdır. Cehâlet o tertibgâh-ı fesihde gördüğü 'umuliyet ve tecârib sâyesinde zâ'il olur. [s.66] Der û duvarı tehâcim sefâlet ve cehâlete mânaâdır. Oraya yalnız efkâr-ı sa'ibe niyet-i 'aliye, mehâsin vicdâniye, tekmiât-ı zihniyeye medâr olan aray-ı mukâddese girer, orada şeref-i insaniyeti idâme idecek vesâ'it ve vesâ'il öğrenilir.

Dimâğ, henüz ihtizâra başladığı zaman kendine 'arz idilen semarât tecrübeye ahz ve balâ' havaşgir olur.

Mekteb, bizzât beşerdir. Tekmil itdikce hay'at-ı 'umûmiye'i beşer dahi tekmiil iderek binlerce sene devam iden mesâ'i insaniyeden iktitaf semarât itmek müyesser olur.

Mesâ'i ma'arif perverâne ve 'ulvi ikdâmat terakki gösterene ile mülk ve devleti ihyâ buyuran padişaha me'âli semât efendimiz hazretlerinin taht-ı 'alibaht saltanat-ı seniyye şeref bahş iclâl oldukları yevmi mes'uddan bu ana kadar sahe arâ-yi terkiyât olan icrâ'at hakimânelerinden biride mülkümüzün her tarafında mektebler küşâdı mesâ'ile mühimmesidir. Tabi'i sadakasına ma'ârif gibi bir hayat cevadâni kazândıran velinimet 'aleyhim Efendimiz hazretlerine tarihen ifâsına borçlu olduğu ve zâ'if muhammedet pek büyüktür.

Benâberin tâcdâr me'âli asârımız Efendimiz Hazretlerinin rızâyı me'âli ictivâyı hümâyûnları da'ire-i necât bâharasından ifây-ı vezâ'if 'ubûdiyete bir kat daha sarf-ı mikdârat iylemeli biz hemân cenâb-ı hak veli ni'met bi müntemiz Efendimiz Hazretlerinin 'umûr-ı iclâl hümâyûnlarını mazidâr ve cümlemizi sâye-i şahânelerinde mes'ûd ve şâd buyursun Âmin.

Ahmed Rasim

MAKÂLE

MEDENİYET-İ İSLÂMÎYE

Ma'lûmdur ki insan müvânesetle meftûrdur, tabi'en medenidir, zevâbat medeniye ile mükâfadır; zevâbat ise hem çarık ve hem de ğâyet ehemmiyetlidir; istizâ'i 'ilme bu zevâbat hakkında i'sâr 'adideden beri bahs idegelmişler ve yer yer ve zaman, zaman kavâ'id-i medeniye ta'yin idub sa'âdet-i beşeriyenin husûli esbabının istikmâline çalışmışlardır.

Lakin her yerin, her zamanın, her kavmin, hâl ve tabi'atına göre kavâ'id-i medeniyede tahlif vâki olduğundan temeddün için bir tarik-i İslam bulmak müşekkil olmuş ve yanlış, yanlış fikirlere zehâb edilmiş.

Medeniyet bir şehirde oturmak, yani ikâmet itmek demek olduğunu islâfdan ba'zıları yazıyorlar; bu ta'rif ma'nâyı iştikâkısı cihetle, mülâyim olsa da ma'nâyı istila hissi nokta-i nâzarından doğru olamaz; çünkü ikâmetden ikâmete, ma'îşetden ma'îşete farklı vardır.

Medeniyet için nefsü'l amire muvâfık ta'rif aramak iktizâ ider, islâf istizâ bu himmeti ibzâl itmişler ve dimişlerdir ki “temeddün ve medeniyet ve medineden müştak olub medine ya'ni şehirde ve mütecemi' bir hâlde ikâmet dimekdir.

Hakimânın (insân medeni bi'l-ta'bidir) dimeleri dahi bu ma'ni üzeredir.

İnsan müctemi'en yaşamasını istilzâm iden halikat ve tab'atı, bulunduğu mevki'in da'ima yukarısına 'arûc ve i'tilâsını mucceb olması hasebiyle olanca sa'i himmeti şu maksudun husûlüne masruf olarak nev'i beşer için her an eser terakki ve ta'âli görülmek mûktezi olmuş ve medeniyet-i hayat-ı akvâm derecesine gelmiştir.

İnsan mecmûa' kavây-ı mütezâdadır; hem ahlâk fazlaya ve hem de ahlâk fasıdâya müste'id olduğundan o kavây-ı mütezâdenin arasında bir muvâzâne husûli iftâb 'ilmitâb şeri'atdan iftibâs-ı envâr idilmeğe tevkiif iylemiştir.

Habl-i metin şeri'at tevsil idilur ise nokta-i maksûda vusûl müyesser olur.

İtâm ve ikmâl şerâyı' şeri'at müttehire-i Muhammediye olduğundan selâmet efkârı dahi o şer'i ikdisâ tevsil ile hâsıl itmeğe çalışmak, yani şeri'at müttehîrenin selâmet-i efkâra çare'i yegâne gösterdiği mekârim ahlâk.

Eddebeni rabbi fe hüsni te'dibi

Hükm-ü celilince terbiye-i el-hâya ile mümtâz ve şerefrâz olan nebi zîşân 'aliye'l selavat ve'l-selâm Efendimiz Hazretlerinin tanzim [s.67] ve ıslâh ve ittimâm ikmâl buyurdıkları mehâsinden 'ibâret olduğundan fezâ'il ahlakı orada aramak zarûridir.

Hem de her hay'at-ı beşeriye 'ailelerinin ve ifrâd 'ailesinin mekârim ahlâkla tahlik itmeksizin mütemeden olması mümkün geldi.

İnsan i'lmî mine'l arz olur. Lakin mekârim ahlakdan mahrum olduğu halde hay'at-ı medeniyeye için afet-i 'azime husûle gelir.

Bu cihetledir ki istâze tahsil 'ilm-û ma'rifetden evvel tasfiye-i ahlakı tasfiye ider. Ve mehâsin ahlâk olmadıkça tümünden mahâl ender mahâl olduğundan iktisâb medeniyete esâsından teşebbüs ve cevabini ihtâr iyeler.

Hay'at-ı medeniyeyi 'aileler, 'aileleri işhâs teşkil ideceği derkâr olub bu halde fî nefsu'l emûr tasfiye-i ahlâk işhâs muktezidir; şeri'at bilâgariz ta'yin iylediği mahsenât-i ahlâk ile tahallik zarûridir.

Tekrar idiyorum ki bu şeri'at sâlime şeri'at muttehire-i Muhammediye olduğu mutlakdır. Nasıl muhakkak olmasun ki 'ulû himmet, ilâm ve ikdâra mukâvemet, halim, sükûn ve tevâzu', şehâmet, hasenât ve hayrâne bezil mâ hâsıl gayret-i ahlâk fazıla-i islâmiye erkânındandır.

İrtikâb-ı kabihden hay'atı hicâb, hava-u husûsa mütevâtiddin ictinâb, şehvânı tesilâta karşı ihtiyar sükûnet nâmuskârâne iktisab-ı emvâl ve tedârik-i esbâb ma'îşet, iktisâd ve tasrife re'ayat, istihsâl mekâsid ve mütâlibde müte'aniyâne gayret, refik ve mülâyimet, kesb fezâ'ile muhabbet şeri'at ta'yin itdiği kavâ'id-i sâlimedendir.

Mesâlih-u me'âşin-i medâr husûlî olan emvârı hissîn tasvir ve icrâ, kerem ve sıhha sadâkat, yâr gamkârlığa devâm ve i'tinâ, muhafaza-i mevdet akrân ve muhabbet emsâl vesa'ilini istikmâl, mükâfat-ı mu'âmeletde 'adil ve hakkaniyete dikkat-i ıslâh zât-ı lebin gibi hissîn ehvâl hep ahlâk-ı islâmiye mukteziyâtındandır.

İşte insan medeni bu dürlü fezâ'il-i celil ile tezyin-i zât ve sefât idendir, mekârim-i ahlâk ile mükerrerrem olandır.

Mezâh-u melâhi ile i'tilâfdan mani' iden şer'i ikdasdır.

Zillet ve safâhatdan, ten-perveri ve betâ'itden, fekdân sirden insanı zabt iden şerâ'it-i diyânet islâmiyedir.

Kezb ve duruğ, ğarz ve nefsâniyet, ilfet-i irâzi imtinâ' fezâ'il gibi ta'dâd ve tafsili sehâyîfi dolduracak bin dürlü su'i ahvâlden insanı taht-ı memnû'niyete alan şeri'atdır.

İnsan muktezâyı halkı olan medeniyet ve fazileti iktisâb itmeği arzu ider. Şeref zattiyelerini seyat itmek ister ise ba-i hal şehrah sa'âdet-i diyeta gitmelidir. Mekârimle mükerrerem ve müşerref olmalı ve bu yolda da'ima sarf mesâ'idan geri durmamalıdır.

Mekârim-i ahlâk-ı islâmiye hakkında bir vakit (muhâzarât)'da makâleler neşr itmiş ve bahsus şeyhû'l re'isin risâl'i hükümetini tercüme, Hazret Celaleddin divaniden isti'âne sûretiyle (letâ'ifu'l i'mâ fi aksamü'l hüküme) 'üvânlı bir süre makalatı muhâzarât) derc iylemişdim. O vakit dahi yazdığım üzere 'ilmâyı islâm-ı nâzarında hükümet-i medeni olmakdan 'ibâret bulunduğunu isbât itmişdim.

Evet, hükümet-i evvel emirde fezâ'il-i ahlâk ile tahlik itmeği ve-bestedir, bu cihetle der ki şems münir şeri'atdan iktibâs firûnâb iden ifâhım ve ikâ bir fezâ'il-i ahlâkın kısmı ehemmi olan (hükümet-i 'umûliye)'den bahs itmişlerdir.

'İlmâ ve hükme bu (hükümet-i 'ameliye)'ye taleb-i ruhâniye dimişlerdir çünkü bunu hıfzı sıhhat beden 'ilminin münzelesinde bulmuşlardır; kavâ'id-i hafız lasha ideni marâzdan nasıl vakaya ider ise hükümet-i 'ameliyenin dahi rûhı öyle tasfiye itdiğini göstermişlerdir.

Hakikat, hükümet-i 'ameliye rûhi tasfiye ider, nebahat mevzû'u müslimdir, yani eşref-i mahlûkât olan insan muhtasadır; gayet ve menfa'âtı emri gayr-ı mühimdir; zirâ insanı fitraten layık olduğu dereceye isâl ider; vesâkat hacet ve bir hanı izhârdır. Çünkü kavâ'id-u zavâbatını şeri'at ta'yin ider.

İşte insanın temeddüni için gösterilen çare-i yegâne bu hükümet-i 'ameliyedir, bhusus en başlı kısmi mekârim ahlâkdan; buna selam tahzib, selam şeri'at dahi dinûr.

[s.68] 'İlm-û tehzibdir; çünkü 'arz iylediğim vecihle tehzib-i ahlâk için bir yol var ise oda hükümet-i 'ameliyeye tevsildir.

Selam şeri'atdan, zirâ selam ahlâkda ki her kanun, her kâ'ide, her tenbiye, her tavsiye elbette ahkâm-ı mütenesa'i şer'îye ile musibet ve müşiddir.

Şahsi ıslâh iden şeri'at, 'aileyi muntazam kılan şeri'at bir kavmi vâyedâr medeniyet iden yine şeri'atdır.

Esândan hükümet ‘ameliye zevâbatını ta‘yin itmiş olduklarından bunlara vakûf için tekâlîf ‘azime mahal yokdur.

(Letâ‘ifü’l na‘me)’de, (medeniyet-i İslâmiye)’de teşrih iylemişdim ki kerimu’l halk bir insan kemâlen ahvâl hissine harekât müstehsenesi nasıl olabileceğini ta‘lim ve meziyet meslemesini telkin ve tefhim iden ol emirde hükümet-i ‘ameliyedir.

Yine oralarda izâh iylediğim üzere (la‘imu’l halk) bir sefilin hal müsibet-i iştimâlini dahi tasvirde hükümet-i ‘ameliye mükemmeldir, delâ‘il ve bir ahini ikmâldir.

Sonra idâre-i ‘aile mevzû‘ bahs olur; bunu dahi kavanin şer‘iye tabin idiyor.

Vesaf

MEVÂD-I FENNÎYE

Avrupa’da Mevcûd ‘Askeri Gögercinlikler Şebekeleri

(Dördüncü nüshâımızdan mâb‘ad)

Bu halde ilk devir ta‘limin hitâmından ya‘ni gögercinler altı aylık oldukları zamanda bile yolları ol kadar iyi öğrenmiş ve ol kadar meleke kazânmış olurlar ki 200 kilometrelik bir mesâfe için furtunaya tutulmak, avcılarının hedef mermiyâtı olmak vel-hâsıl yırtıcı kuşların pençe-i cellâdaneleri altında ezilmek gibi muhâtarat dahi dâhil hesâb olmak üzere üçde bir gögercin edâyı hidmete muvaffak olur. Binâen ‘âlâ zalik bir mektûbun vusûlünden emin olmak için 3 ve nihâyet 4 gögercin uçurmak kâfidir.

Bundan istintâc olunur ki 180 gün taht-ı muhasârada bulunacağı tahmin idilen bir kal‘adan her gün bir haber ihrâc idebilmek için her bir istasyona mahsûs mahalde $80 \times 4 = 720$ ‘aded gögercin bulundurmak ihtiyâc görüldüğü gibi mesafenin de 200 kilometreden aşağı olması muktezidir.

Bundan böyle mesâfat için altı aylık gögercinlerin ne kuvvetçe ve ne ta‘lim ve terbiyece kifâyetleri olamayacağından gerek since ve gerek ‘adedce mesafe ile münâsib gögercin istihdâmı ve sûreti ‘umûmiyede her elli kilometrelik tezâyid mesafe için bir gögercin ‘ilâvesi lazımdır. Bu hesabca:

250 kilometre için 1: 2 yaşında 5 gögercin

300 “ “ 2: 3 “ 6 “

350 “ “ 3: 4 “ 7 “

400 “ “ “: “ “ 8 “

Uçurdulmak kâfidir.

Fakat bu erkân-ı takribidir. Çünkü bu gögercinin kıymet ve kudreti mutlaken seniyle takdir olunamaz bundan başka yağmurlı havalarda iyi hizmet iden bir gögercin rüzgârlı zamanlarda işe yaramayabilir. Benâberin gögercinliklerde bulunan me'mûrların her bir gögercinin ehvâline tamamiyle vakıf olması lazımedendir.

Gögercinliklerin kal'alar dâhilinde ki mevki'leri bahsine geçelim: Avrupa'nın her yerinde bulunanlarda bir siyâkda gibi ya bir da'ire-i mahsûsa halinde veyahud kışlaların, mağazaların üst katlarında bir şu'be sûretinde te'sis olunurlar. Birinci nüshâda dahi idilen ğaranvil gögercinliği ikinci nev'inde olmak üzere bir eski istihkâm kal'asının üst katında [Ka'imakam Roşa tarafından] te'sis kılınmıştır.

Bu husûsda nâzar-ı dikkate alınacak şey kuşların kara, kedi ve'l-hâsıl her nev' akıl el-hâm hayvananın tasallutlarından vâkaya olunmalarıdır. Tertibat dâhiliyeye gelince her gögercinlik birçok odaları havi olmalıdır.

Bunlardan birincisi çift gögercinlerin ikâmetlerine mahsûs olmalı ve burada her çift için 50 santimetre 'arz ve irtifâ'inden ve 60 ile 70 santimetre tolunda bölmeler yapılmalıdır.

[s.69] Bölmelerde ise biri yavruların diğeri yumurtaların hıfz ve vâ'zine mahsûs olarak iki yuva (alçıdan) bulunmalıdır.

İkinci bir oda da çiftleşme zamanının ğayri vakitlerde yani teşrin-i evvel ayında kullanılır ve bunda bölme olsa da olur olmasa da.

Hâlâ ihtilât münasebetiyle hastalık sirâyetini men' için üçüncü bir hastahane odası bulunmak pek lazımdır.

Nihâyet resmi yine birinci nüshâa derc olunan bir medhâl gögercinliği ittimâm iyler ve bu birinci odanın pencerelerinden birinde bulunur.

Odaların havadar olması maksadıyla yüksek tavanlı yapılması veya intihab idilmesi lazımsa da icâbında kuşların çabuk tutulabilmesi için düşmeden iki metre yukarıda kafes gibi delikli bir mütevassıt tavan inşası muktezidir.

Odalar dâhilinde gögercinlerin yuvalarını tamirde kullanmaları için kil ve ağaç dalları bulundurulmak lazım olduğu gibi ahşabdan ve yemekler ma'denden sulaklar yapılmalıdır. Fasulye, mısır, mercimek vesâ'ir nev'i hububat yedirilmek üzere gögercinler yazın üç, kışın iki defa' it'âm olunur ve bu halde bu gögercin ayda 1,25:1,5 frank masrafla beslenmiş olur.

Yukarıdan biri zikr olunan maddelere ri'âyet olundığı takdirde bu gögercinler daha üç yaşlarında beniyeye vukû'a bedeniyece derece-i mükemmeliyete

vardıklarından mâ'dâ on beş on altı yaşlarına kadar pek güzel edayı hizmet muvâffak olurlar. Yigirmi yaşına kadar gelenlerde görülmüş ise de en ziyâde fa'âliyet ve his hidmeti 2:6 yaşlarında ibrâz iderler.

Gögercinlere hayat-ı istihdâmlarında kat'idecekleri hattı öğretmek için lazım olan ta'lim cihetine nakl-ı kelâm idilince ilk sene hakkında ber-vech-i ati hareket olunmak lüzumı şâyân-ı 'arz görülür.

Ta'lim olunacak gögercin bulunduğu nokta ile gideceği nokta arasındaki hat üzerinde ilk önce mesela on altı kilometreye kadar [gögercinlerden] uzaklaştırılır ve buradan bırakılarak meskene 'avdet itdirilir.

İkinci uzaklaştırılmakda ise mesafe:

$M=M+M\div 2$ [(M) M'den bir evvelki mesafedir] düstûruyla ta'yin olunur. Bu takdirce birinci mesafe 16, ikinci $16+8=24$, üçüncü $24+12=36$, dördüncü $36+18=54$ olmak ve böylece sevkine yani 2:3 yüz kilometreye kadar çıkarılmak lazımdır.

İşte bu bu vecihle alışdırılan gögercinler sefer-i birlik i'lân olur olunmaz gögercinlerden çıkarılıb tahsis olundukları yani vaktiyle yolu öğrendikleri kıt'a mukabelen nakl olunur ve bunları ta'lim ve terbiye iden me'mûrlar dahi beraberinde bulunurlar.

Fakat bu nakil ve mebadla keyfiyeti aynı vaktinde icrâ olunmalıdır ki bir mevki'den diğerine götürülen gögercinlere yer bulunabilsun.

(Mâ-ba'dı var)

Osman

[MEVÂD-I HEKİMİYE]

HAVA

Hava esâmi 'umûmiyesi tahtında bilmekte olduğumuz cism-i latif yalnız bir şeyden 'ibâret olmayub başluca üç muhtelif maddeden ibâretdir ki anlara fen istilâhınca müvellidü'l humûza (oksijen) azot ve hâmiz karbon ta'bir iderler.

Müvellidü'l humûza ta'bir olunan cism-i insan ve hayvanın devam hayatlarına sebep olduğu için buna havayı hayat bi'l-cümle eşyanın yanmasına sebep müstakil bulunduğu için (madde-i muhrika) dinilir. Çünkü gerek ma'deni ve gerek gayri ma'deni bi'l-cümle eşyanın yanmaları terkebilerinde bu maddenin bulunmasından ileri gelir. Terkinde müvellidü'l humûza bulunmayan cisimler asla yanmaz ve erimez. Şu ta'birimiz fen görmeyenlere biraz ğarib gelir ise de iyice bilmelidirlerki

her cismi mezâbin içinde mutlaka oksijen vardır. Oksijen olmayan yerde insan yaşayamadığı gibi mumda yanmaz.

Bazı evlerde bulunan derin kuyulara kuyucular girdiği vakit büyücek körükler ile kuyunun dibine hava vormeleri dahi bu maksada mebnidir.

Böyle yerler azot ta'bir olunan madde ile doludur ki anada [s.70] (hava memati) nâmı verilmiştir. İşte şu teneffüs itmekde bulunduğumuz havay-ı nesimi şu üç maddeden mürekkebe olup bunun dörtde biri hava hayatı ve diğerleri ise havayı memati ile hamiz karbondan ibâretdir. Havay-ı hayatı yalnız olduğu vakitte gayetle yakıcı olduğundan sâni hakiki anı havayı memâti ile ta'dil iylemiştir yoksa yalnız havay-ı hayatı içinde yaşamak imkânsızdır.

İnsanlar ve hayvanat sâ'ire teneffüs ider iken ve eşya-yı sâ'ire yandığı vakit da'ima bir havayı hayatiyeyi sarf itdiklerinden hesâbca sarfıyat bunda pek çok olarak gitdikçe azalması icâb ider ise de yine kudret-i fitratın bedâyi-i mâlânihâyesinde olarak nebâtat bir yandan bu zâ'iyatı ittimâm itmekdedir. Şöyle ki bütün nebâtat fa'il teneffüs ile müteveğil olup bunların kuvve-i hayatiyeleri ise yerden su ve bununla madde-i hayatiye almak ve havadan dahi hamiz karbon alarak bu hamiz karbona mukâbil havaya madde-i hayatiye neşr itmekden ibâretdir.

Ağaçlık, bağlık, bahçelik yerlerde insan gayetle kolay teneffüs idüb bilâ'kis nebâtandan ve ağacından hali mahallerde güçlkle nefes alır.

Sıcak bir hamama girdiğiniz vakit dikkat ider iseniz his idersiniz ki insan gâet güçlkle teneffüs ider bu hal hamamın hararetinden ziyâde oraya havayı hayatiyenin layıkıyla girememesinden ileri gelmekdedir.

Ahiren bazı mudekkikin tecrübe ile bulmuşlardır ki havayı nesiminin nâkl-i sedâ olması bi'l-zât havayı hayatiyenin vücûdundan neşâ'at idiyor vakî'a diğerleride nakl-i esvâta hizmet idebilirler ise de havayı hayatiyenin cümlesinden latif bulunması nakl-i sedâ husûsunda birinciliği ihrâz itmesine bâ'isdir.

Yukarıda yanmak ve erimek hassasına mâlik olan bütün şeylerin içinde havayı hayati bulunur demiş idik. Hâlbuki bir cismin yanması ve erimesi mutlaka karbona yani kömüre muhtâc olduğundan bundan anlaşılıyor ki hava bulunan bir yerde mutlaka karbondan vardır. Terkinde karbon bulunan bir cisimde mutlaka havayı hayatiyede mevcûd dimek olur.

Hava derununda yanan bir kömür parçası yukarı gibi ta'rifâne nezâran havanın oksijenini alarak hâmis karbon ile birde kül ta'bir olunan yanmaz bir cisim teşkil ider.

Nazaren havanın oksijen alarak hamiz karbon ile burada kül tabir olunan yanmaz cisim teşkil eder.

Bundan münfehim olduğına göre havayı hayatı birleştiği cisimlerin isimlerini dahi alarak müşterek bir isim ile yâd olunur ki kömürün yanması zamanında hâsıl olan dumana hâmis karbon denmesi bu maksada mebnidir.

Çünkü: hâmis karbon dinilen cisim hava'nın tahlili şudur: karbon 27,67000000
Havayı hayat (oksijen) 72,32

Bu hesaba göre 100 okka kömürü yakmak için 260 okka havayı hayatı (1040) okka havayı nesiminin içinde bulunabileceğinden işte şu hesab ile havayı hayatienin istihlâkını kolayca anlaşılabilir.

Havayı nesimi içindeki havayı hayatı hayvanatı bildiği gibi bütün kesâfeti ve ağırlığıyla anların idâme-i hayatine ve neşv-û nemâsına badi olur. Havanın vücûd insana itdiği tazyik 32 kıdem tolinde su ile dolu bir borunun ağırlığa mesavidir ki buna biraz noksan darı olsa heman insanın vücûdundaki kanların fışkurub derilerinden dışarı çıkmasını intâc ider.

Bunun içündir ki havası hafif yerlerdeki nebâtat kısa ve havası keşif yerlerin nebâtatı uzun boylı olur.

Ve kezâ ekser ormanların ağaçları çukur yerlerinde uzun ve yükseklerinde kısa ve kalın olur. Hatta hububat bile Anadolu'nun yüksek tepelerinde bulunan bazı dağ köylerinde kısa kalarak pek az samân hâsıl ider ve zira'i böyle tarlalardan bi'l-tabî' istifâde idemezler. Çünkü yüksek yerlerdeki tarlalar eğer toprağı kuvvetli ise muslakâdâneleri ineğin tarlalardan dolgun olacaktır.

Tayfur

[TARÎK-İ FAZİLET-İ AHLÂK]

Fransızca'dan 'Aynen Mütercimdir

Franklin, diyor ki vâsıl-ı kemâl olmak için da'î sû'ubet ve cür'et olan bir tasviri olan şebâbımda idrâk itdim. Bir mil tabî'inin ya 'âdetin veya cemi'yetin yeni sevk idebileceği [s.71] bi'l-cümle hatalaran tevki itmeği arzu idub lazım ve nâfi' olan veya matlûb ve merğûb olarak bana 'arz vücûd idebilen her şey'i on iki fazilet nâmı tahtında cem' ve tertib iyledim.

Esmâ-yı mezkûrenin ma'nalarına virdiğim vesâ'iti iş'âr için birer muhtasâr ka'ideye rabt iyledim.

İşte ka'ideleriyle esmâ-yı fezâ'il:

Birincisi i'tidâl – ağırlaşınca kadar yemeyiniz sersemleşinceye kadar içmeyiniz.

İkincisi sükût – beyhûde mükelemâtdan ictinâb idub diğerlerine veyahud kendinize yarayacak şeyler söyleyiniz.

Üçüncüsü tasdim – vazifeniz olan şey'i ifâya 'azim ve niyet idiniz. Ve tasdim itdiğiniz şeylerde bilâ terâhi icrâ idiniz.

Dördüncüsü intizâm – indinizde her şey'in bir mevki' olması ve her bir emir ve husûsun bir zamanı bulunması lazımdır.

Beşincisi emsâl – ya sâ'irlerinin menfâ'ati veya kendi menfâ'atiniz için sarfiyâtda bulununuz. Yani habbe-i ve ihdâ ısrâf itmeyiniz.

Altıncısı sai' ve 'amil - izâhı vakit itmeyub da'ima ka'ideli şeylerle iştiğâl idiniz ve her bir fa'il ğayri lazımdan ictinâb iyleyiniz.

Yedincisi sadık ve ihlâs – hiçbir güne hayal ve desâ'is isti'âl itmeyiniz. 'ismet ve hakkaniyet üzere düşününüz ve düşündüğünüz gibi söyleyiniz.

Sekizincisi iyilik – gerek hitâben ve gerek vazifenizin size tahmil iylediği icrâda takaslan hiçbir kimseye irâs müzerret itmeyiniz.

Dokuzuncısı i'tidâl hareket – ifrât ve tefritden tevki idiniz hataları sizce mevcûb oldukları ehemmiyetle telkiden ihtirâz üzere bulununuz.

Onuncusu nezâfet – ne vücûdunuzda ve ne envâbınızda ve nede hanenizde nezâfetsizliğe iğmâz 'ayn itmeyiniz.

On birincisi sükût ve istirahat – ne mala yani şeylerle ve ne de hadisât-ı 'adiye veya tekâbül tevki vukû'ât ile teşviş zihin itmeyiniz.

On ikincisi tevâzû' ve mahviyet – ba-hakk 'akıl ve fâzıl olanları taklid idiniz.

Merâm-ı 'acizânem fezâ'il-i mezkûrenin i'tidâdına muvaffik olmak bulunduğundan birisini ihmâl itmeyerek bir hafta zarfında bit-tahsis, bunlardan birisine tatbik fa'il ve hareket itmeği tasdim iyledim.

İşte bunun için her birinin bâlâsı bir fâziletin ismini hâvî on iki sahifeden mürekkeb bir kitâbcağız tertib iyledim. Her bir sahifeyi yedi sütun aldırarak sûrette kırmızı mürekkeble çizdim ki bu sütunlar haftanın yedi gününe mahsûs ve bâlâsında dahi eyâm-ı seb'adan birinin ismi muharrirdir.

Bâ'de on iki 'aded hat mesâ'il çizub bunların ayrı ayrı on iki faziletten birinin ismini yazdım bu hat üzerinde ve yevm-i matlûbun sûtûnı içinde kendi tedkik ve tecrübeme göre işlemiş olduğımı tasdik itdiğim hataları irâe için mürekkeb ufacık bir işâret iderim. Bu yolda on iki haftada bir kere hatim idüb senede dört defa tekrar idebilirdim: şunun gibi ki bir bağçeyi temizlemek isteyen bir adam izdiyâd vesâ'it ve kovasını mevcûb olacağı cihetle mezar otların hepsini birden bulamaz belki ol emirde bir tarla kenarından başlayub bunun işi bitdikden sonra diğerine geçer.

'Aded-i âşârânın mütevelliyen tednisi ile tarik-i faziletde kıt'a iylediğim merâhil terkiyâtı sahifelerimde görerek bir mahzuziyet meşûkaya ümid var olduğum gibi nihayet el-emir def'anla tekrara başladıktan sonra on iki hafta zarfında muâyene ile kitâbımı kemâlen lekesiz bulmak sa'adetinde nâ'il olmak mâ'mûlum idi.

Şu planı icrâyâ cihed iyledim tasvir iylediğimden ziyâde kendimin mustağrik hatâyâ olduğım dâ'i hayretim oldu ise de hatâyâmın tenâkis itdiğini görerek memnun ve şâdân oldum.

İhfâdımın hadlerinden birisinin şu sahifeleri yazdığı seneye kadar hayatının sa'âdet peydâsı 'avn bâri ile bu sayede olduğunu bilmeleri fa'idelidir.

Mehmed Sadi

MA'ÂRİF

Amerika müşahirinden "Franklin"ın şu sözlerini aslındaki meziyeti tamamıyla muhafaza iderek hüsn-i tercüme itmiş olan efendi-i mûmâileyhe beyân teşkil iylerez.

[s.72] TARİH-İ TABİ'İ

DEVE KUŞU

Deve kuşu bütün kuşların en büyüğü olup asla uçmaz garib bir kuşdur. Deve kuşunun yükseklığı ayaklarından başının tepesine kadar üç metreden ziyâdedir. Uzun olan bacakları dik ve kuvvetli, ayaklarında yalnız iki 'aded parmağı olup anlardan biri gayet kısa ve tırnaksızdır. Başı gayet ufak ve boynu fevkâlâ'de uzundur. Gagası gayet kalın ve gayet kuvvetli olup cismi bir ordan gagasına müşâbihdir. Gözleri gayet büyük vesâ'ir kuşların gözleri gibi başının yan taraflarında olmayub insan gözi misali ön tarafındadır. Kulakları dahi meydandadır. Başı, boyunu ve bacaklarının üst tarafı heman çıplak gibi ise de hayvanın bütün vücûdı tüyler ile mestûrdur. Kuyruğunda ve kanadlarında fevkâlâ'de nefis ve kıymetdâr bir takım kalemler vardır.

Deve kuşu ot ile ta'yiş ider, son derece vahşi olup her şey'i ve kendusunun ta'yişine asla medârı olmayan çakıl taşı, odun parçası, demir, alçı ve kireç gibi bir takım mevâdı bile bilâ tefrik yutar. İnsana biraz alışdırulabilur ve fevkâlâ'de kuvvetli olduğından bir adamı kolayca arkasında taşır.

Deve kuşu her ne kadar uçamaz ise de fevkâlâ'de bir sür'atla koşar ki en ser'iu'l hareke olan at bile arkasından yetişemez.

(Deve Kuşu)

Deve kuşları müte'did sorular ile Afrika ve Arabistan'da vâki' ğayri mütemeddin mahallerde yaşar. Kumların içine geniş bir da'ire şeklinde yuva yapup orada dişi deve kuşu on iki santimden on beş santime kadar uzunlukda ve bir bir buçuk kilogram ağırlığında olan yumurtası üzerine kuluçkaya oturur ki bu yumurtanın bir 'adedi birkaç kişinin ta'âmına kifâyet ider.

Ali Nazîmâ

[s.73] SANÂ'AT

[FOTOĞRAFYA]

(Dördüncü nüshâımızdan mâb'ad ve son)

Muhafaza Şâsı (Châssis)

Muhafaza eczâli camları ziyâdan muhafaza itmek şartıyla nakle yarar bir aletdir. Bu cihetle makine 'ayarı ve tanzim idildikden sonra cilâsız câmin yerine arka çar çöbeye rabt olunur ve bu halde eczâli camı "plâk" ziyânın te'sirinden masun bulunduran vechi [jimbeli oluklar arasında mütehirin olduğundan] çekilub çıkarılınca ziyâ eczâli cam üzerine bi'l-te'sir resm-i matlûbu tarsim iyles. Fakat bilâhâre te'sir idecek bir hat şa'a evelki resmi bozacağından 'ameliyatın hitâmını müte'akib

muhafaza tekrar kapanmalı ve bu sûretle eczâli cam ziyâdan masun bulundurulmalıdır.

Her bir resim alışda ‘aynı ‘imâliyat icrâ idilur muhafazalar ağacdā, ma‘denden veya mukavvadan i‘mâl olundukları gibi basit veya mezâ‘ifde olurlar. Ağacdā olanları daha ziyâde elverişli ve müste‘mil olub bir tek eczâli camı ihtivâ idebildiğinden dolayı basit dinilen nev‘inde fikrimce diğerlerine tercih iylerim.

Her bir vechinde bir eczâli camı havi olan mezâ‘if muhafazalar ser‘i ‘imâliyat için iyi derler ama ya bir camı iki defa ziyâyā ma‘rûz bırakmak yani iki resmi biri birine karıştırmak veya bir tarafında ki yerine diğerini açub camları değışdirmiş olmak gibi hatalara yol açar. Gözlük fevâ‘ilinden olmak üzere iki muhafaza yerine bir dane taşımakla sıkletçe edilen istifâde dermiyân olunabilir.

Kabul olunan nev‘i her ne olursa olsun muhafazalardan beklenilecek bir şey var ise oda asla aydınlık almamasıdır beyt-i mezâlimlerde olduğu gibi bunlarda da ufak bir delik bir eczâli camı bozmağā kâfidir. Bazı resimlerde görülen dalğalar çizgiler hep muhafazaların dâhiline ziyâ girmesindendir.

Binâberin muhafazaları yalnız alırken iyi ve güzelce kurumuş ağaçlardan yapılmış olarak intihâb itmek kâfi olmayub her zaman hüsn-ü halde bulunmalarına ğayret iylemek lazımdır. Hatta da‘ima fotoğrafya ile uğraşanlar veya daha doğrusu fotoğraflar ‘imâliyethanelerinde birde doğramacı bulundurmalıdırlar ki ufak tefek ta‘miratı der‘kab icrâ iylesinler.

Andan başka bir eczâli cam kutusunun hâvî olduğu camları saklayacak kadar muhafaza bulunmalı ve böyle bir kutuda on iki cam bulunduğına göre bir ‘imâlâthanede on iki muhafaza mevcûd olmalıdır.

Masârifden çekinildiği takdirde altı ‘adediylede iktifâ idilebilir ise de eczâli camları açılmış bir kutuda saklamakda tehlike olduğunu unutmamalıdır.

Dürbîn Objektif (Objectif)

“Tahsil-i kemâlat-ı kem alet ile olmaz” dindiği gibi fena alet ile hiçbir iyi şey yapılamayacağından dürbînün ittihabında beyt-i mezâlimden ziyâde dikkatli ve ihtiyâtlı davranılmalıdır. Sâ‘ir her bir şeyi için mümessekâne hareket olunabilir ise de iyi bir dürbîn hiçbir vakit ucuz olamayacağını düşünmeli ana göre fedâkarlıkda bulunmalıdır.

Hâlâ her bir husûsda mükemmel olmak arzu idilur ise her biri bir işe mahsûs olarak birçok dürbînler almak iktizâ ider.

Fakat bâhsus mebâdide bu kadar masraftan kaçınılacağı için rektiline'ir (Rectilinéaire) dinilen nev'inden iyi bir dürbîn ile iktifâ dahi mümkündür.

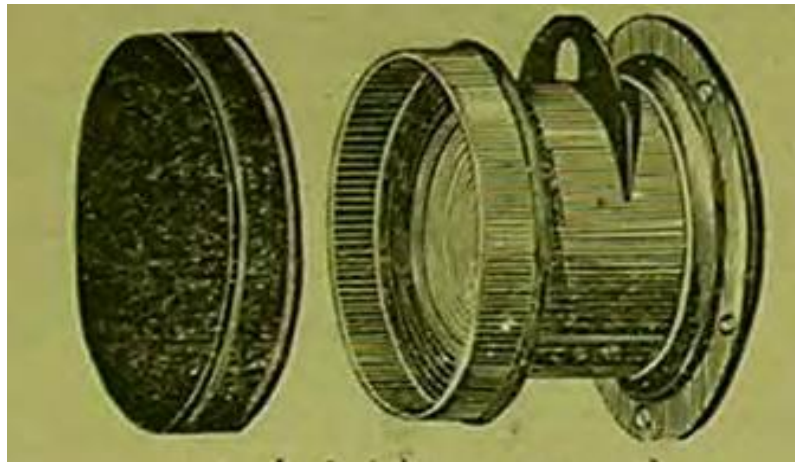
Böyle bir dürbîn ile iktizasına göre anı veya ebâtı olarak resim alınabilir binâberin insan resimleri alabilmekle beraber ebniye ve manzara modelleri dahi istihsâl olunur.

Dürbînlerin tefri'atından olmak üzere diyâfrağma – hicâb nâmı virilen ufak delikli ma'deni levhâlâra lüzum vardır ki esâs hizmetleri dürbîne giren hizmet-i şâ'a'ie daraltarak resmin berrak olmasını te'min cihetiyle olduğundan şekilde de görüldüğü vecihle dürbîn borusunda açılan bir yarığa idhâl olunmak ve bu gibi hicâblar isti'mâl olunmadığı halde resim alınurken dürbîni bil-nisbe çok bir müddet açık tutmak lazımdır.

[s.74] Bu küçücük parçaların ziyâ-i ihtimâline karşı bazı dürbînlerde sabit bulunur ise de çok mikdârda alarak küçük bir ğılâf içinde taşımak 'adet hükmündedir.

Dürbînler 'adi bir mukavva kapakla kapanabildiği gibi sûret-i mahsûsada yapılmış aletlerle de kapanub açılabilirler. ('Ale'l husûs anı olarak resim almakda müste'mil olan alet mezkûreden ilerude bahs olunacaktır.)

Bu mebhusda ki tefri'atdan biride "siper-ziyâ"dır. Ma'lûmdur ki lüzumundan fazla her bir şeyi muzırdır. Binâen 'aliyye resmi alınacak eşya tarafından dürbîne doğru çokça ve hâlâ ziyâyı münteşir gibi doğrudan doğruya hedefden sudûr itmeyen fazla ziyâ vârid olacak olur ise resmin bozulacağı meydandadır.

(Fotoğrafın Herdebini)

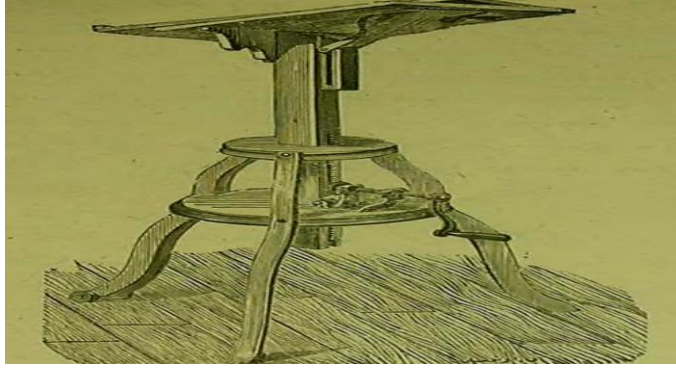
Bu halin aynı güneşe müteveccih olarak bir şey'e baktığımız esnâda biz de dahi vâki'dir, işte bu hataya karşı ihtiyâtkârane davranmış olmak için güneşe müteveccih

olarak resim ahzından ictinâb iylemek lazım geldiği gibi sâ'ir zamanlarda da ziyânın fazla virûdu ihtimâline mukâbile zamanında “siper-ziyâ”ya müraca‘at iktizâ ider ve maksadı ise dürbînün önüne mukavva veya sâ'ireden bir boru geçirmekle istihsâl olunur. Fakat daha iyisi tekmil dürbînü mukavvadan bir mahrut içinde bulundurmalı ve bunun içinde mahrut-ı mezkûru beyt-i mutlemek ön çerçebesine rabt iylemelidir.

SEHPA VE ÖRTÜ

Beyt-i mezâlimin mükemmeliyetine takdir-i emin bulunur ise bulunsun ziyânın dühûli ihtimâlini büsbütün ortadan kaldırmak üzere siyah bir örtü ile örtülmesi iktizâ ider.

“Fotoğraf” olan yani resim alan zât şeklinde olduğu gibi bir örtünün altına girerek icrâyı ‘imâliyet ider. Siyah kadifeden i‘mâl olunması iyi ise de kalınca cinsinden veyahud iki kat kullanılmak için diğer bir kumaşdan dahi olabilir nitekim ekseriyetle çok kullanılır hâlâ kıta‘ca ne kadar büyük olur ise ol kadar iyi olur.

(Fotoğraf Sandığının Ayağı)

Bundan sonra beyt-i mezâlimi birde sehpa üzerine koyacak olur isek tamamen kabul isti‘mâl bir hale getirmiş oluruz.

(Fotoğraf Alındığı Vakit)

Sehpaların dahi birçok nev‘i var ise de seyâhat beyt-i mezâlimlerine mahsûs olanlarının fazla olarak hafif ve ‘ale’l ‘umûm her nev‘inin metin olması esâs

havaslarından olmalıdır bu şartdan sonra da beyt-i mutallemi istenilen cihete meyilendire bilmesi husûsı göz delmelidir şu maksadı tahsil için kuru başlıklı sehpa yapılmış ve bu sâyede beyt-i mezâlim sehpa ayaklarına dokunmaksızın her tarafa meyil ettirilebilmiş ise de ağırca olması seyahatlerde isti'mâlini işkâl iylemiştir.

Osman

[s.75] ZİRÂ'AT

[ÇİFTÇİLİK] KOLAY KULLANILUR DÖVEN

Bizim çiftçilerimizin kullanılmakda oldukları dövenlerin 'umûmiyetiyle altları çakmak taşlarıyla mücehhez olduğundan hem hayvanlar anı çekmekte zahmete düşâr olurlar ve hemde mezbûr dövenlere ağırlık vermek ve hayvanları yürütmek için mutlaka dövenin üzerine bir çocuk bindirirler ki bu çocuk tabi'î hayvanları dâ'ima bir istikâmete sevk iderek harmanın geç bitmesini intâc ider. İşte bunun için diğer bir adam daha meşgul olmak lazum gelur ki anın vazifeside hayvanların istikâmetini arada bir değiştirmek ve birde sapları alt üst itmekden 'ibâretidir. Bu hal ile iki kişi ve iki hayvan meşgul olarak yine işler gayetle ağır gider yani harman zamanı yağmur mevsimlerine doğru icrâ olunacağından vesaitiyle harmanını dökülüb kaldıramayan zavallı çiftçi yağmurun zuhûru ile bi'l-tabî' ile bir günde kalmış olur. İşte şuracıkda yine çiftçilerimize bir döven makinesi ta'rif idiyorum ki hem yapılması herkes için mümkün ve hemde diğer dövenlerin fi'atlarından ehven olmağla ve harmanı daha çabuk ve az adam ve hayvanla göreceği için menfâ'atlidir.

Ta'rifî sadından bulunduğumuz şu dövenin tehiyye için (şekil 1)'de olduğu gibi Rum-ili ve Anadolu'nun ekseri ormanlarında kesretle bulunan yarım arşın kalınlığında (katranda) meşe ağacı sekiz parmak uzunluğunda bıçkı ile biçerek ve ortalarından ikişer yarmak katrinde delikler açarak bir mil geçirmelidir.

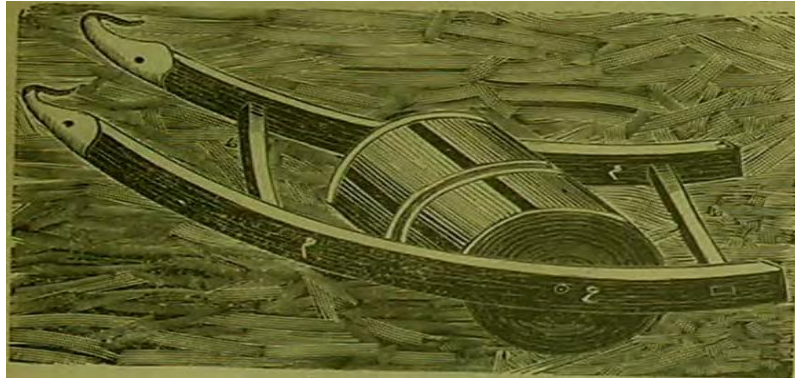
Hâsıl olan bu yuvarlaklar çatlamamak için 'araba tekerleklerine geçirilen çenberler gibi her iki başlarına birer demir çenber geçürmeli ve bu çenberleri yekdiyegirine üç veya dört mahâlinden yine iyice demir kuşaklar ile bir birine rabt itmeli.

Bu vecihle yuvarlaklar hazırlandıktan sonra ortalarından geçirilen nermilik (bu dahi meşe ağacındandır) şekilde olduğu gibi (m – m) kozalaklarının (a) gibi deliklerine başlarını geçürmelidir. Bu kozalakların yan ağaçlarını (t – t) kuşaklarıyla

kezâ bir birine rabt itmelidir. Ve kozalağın ön tarafında ki iki başlarına birer çengel yapub buralara koşulacak hayvanın koşum iplerinin çengellerini geçürmelidir.

Bu vecihle döven tehiyye olunduktan sonra harmanın tam ortasında uzunca bir kazık çakmalı ve döveni ekecek hayvanın yularını bu kazığa bağlamalıdır. Bu yuların uzunca olması meşrûtdur.

İmdi saplar harmana yayıldığı vakit mümkün mertebe başakların üstüne gelmesine dikkat olunacak sûretde yapılmalı ve pek kalın olmamalıdır. Ba'de dövenci harmanın ortasında durarak ve döveni dahi harmanın na kenarına koyarak elinde kırbacıyla hayvanı harekete sevk itmelidir.

(Dövenin Şekli)

İşte bu vecihle hayvan kazığın etrafında döndükçe merkezdeki kazığa bağlı olan yular kazığa sarıldıkda bi'l-tabi' hayvan hareketi gitdikçe küçülerek döven harmanın her noktasında gezmiş olduğu gibi bu esnada (döven) ile dönünce harmanı biraz karışdırub ve merkezdeki kazığı çıkarub tersine yere çakmağla (bundan anlaşılacağı vecihle kazığın her iki başıda sivrice olmak lazımdır) yine hayvanı ileriye sevk itdiğinde ip tedrici kazıktan çözülerek hayvan cihet hareketini bozmaksızın bu defa merkezden harice doğru gitdikçe büyük daireler resm ider ve yine harmanın her kıtasında döveni dolaşdırır.

Bu döven hem hayvana zahmet virmez ve hemde ağırlığı kifâyet derecede olmağla üzerine başkaca ağırlık vazi'ne ihtiyaç göstermez. Ve yalnız bir hayvanla dahi çekilebilir ki iki hayvanı olan bir çiftçi hayvanlarını bozmaksızın müsavi [s.76] ile kullanılabilir.

Eğer iki hayvanını birden koşacak olur ise ol zaman dövenin kazığının ön ve arka taraflarına birer kısaca tahta koyub üzerlerine ağırca bir iki taş vazi' ile dövenini istediği mertebe ağırlatabilir.

İşte şu tafsilatdan anlaşılacağı vecihle bu döven kârkadim dövenlerden daha çabuk iş görebilir.

Tayfur

[ÇUKULATA]

(Dördüncü nüshâımızdan mâb'ad ve son)

Mevâd-ı Mütenevvî-i Ticâriye

Ticâretde kakaonun aksâm müt'e'idde olub bunlar manzara, şekil, renk, lezzet cihetiyle biri birinden tefrik olunur.

(Kakao Ağacının Meyveyi Hâvî Bir Dalı)

Bu mevâd metnû'a-i ticâriye toprağın cinsiyle vezâ'itinden, usûl-ı garsdan, intihâb husûsunda ve kakaoların güzelce kuruması cihetinde idilen dikkat ve ihtimâmdan münbe'is olur.

'Umûm tarafından mazhâr hissin kabul olan iki nev' şunlardır:

Evvela – Venezuela cumhuriyetinin payitahtı olan Karakas şehrinden gelen kakaodur ki en iyi ve ne makbûl cinsdir. Bu cinsden olan kakaolar ecnâs sâ'ireden olan kakaolardan daha ve müdevver ve daha büyük olub danelerinin büyüklüğüne göre büyük ve küçük kakao nâmlarıyla iki kısma ayrılır.

Sâniye – Atil, Muris, Borbon adalarından gelen ada kakaosudur. Bu nev'iden olan kakaolar Karakas kakaosundan biraz ufakça daha müstevî daha ziyâde yağlı mevâdı ve daha ziyade rayihâ-i latifeyi muhtevidir.

Bu nev'i Kaviyan memâlikinde iktitaf olunur ve hâsıl olduğu mahâlin ismini alır bir beyş kakaosuyla surinâm kakaosunu dahi şamildir.

Bunlardan mâ'dâ ikinci derecede birkaç nev'i kakao daha var ise de anları beyandan sarf-u nâzar olundu.

[Çukulata İ'mâlî]

Çukulata ekseriya bir fincan çukulata, yahud bir kahve altı teşkiline muktezi mikdârı muhtevi olmak üzere bir takım aksâma münkesim kati ve mistah olarak ticârete vazi' olunur.

Sûret-i i'mâlî:

Kakaoları kemâl-i dikkatle ayıkladıktan sonra kahve dolabına vazi' ile kavururlar ki bu usûl kavurulmazdan evvel acı ve rayihâsız olan kakaonun rayihâ-i nefisenin tezâyidini mucib olur. Bunlar dolabdan çıkarıldıktan ve soğutulduktan sonra mahât oldukları kabukları ezmek ve savuruldukları zaman mezkûr kabukların ihrâcını teshil itmek için, üzerlerinden demirden bir takım dişleri veyahud çivileri hâvî iki istivâne geçirulur ve ba'de bir fırunda ikinci defa olarak kurutulur.

İtalyalılar kakaoyu ziyâdesiyle kavurdıkları cihetle i'mâl itdikleri çukulata gayet acı ve gayet muattır olur.

İspanyalılar anı heman kurumaya yüz tutuncaya kadar kavururlar ki bunlar i'mâl itdikleri çukulata cüz'i acı ve ziyâdesiyle yağlıdır.

Fransızların kullandığı usûl ise İtalyalılar ile [s.77] İspanyalıların kullandıkları usûl arasındadır: i'mâl itdikleri çukulatanın lezzeti nefis ve rayihâsı latifedir.

Birazda kakaoyu hamir haline getürmek ve andan çukulata istihsâl olunmak usûliyle meşğûl olalım.

Mukaddemâ kakaoyu ateşde kızdırılmış hâvîne vazi' iderek bir takım 'imâle vâsıtasıyla hâvan ile ezub döğdürürler imiş (bu usûl el-hâletü hazihi heman birkaç şehirde mer'î el-icrâ tutulmaktadır) fakat sonraları bu usûl ısıtılmış bir mermer üzerine kakaoları vazi' ile üzerlerinden bir üstüvâne geçirilerek kabuklarını çıkarmak usûlüne tahvil itmiş ve buna müte'âkib kakaoyu ezub döğmek için bârgir veyahud buhar vâsıtasıyla hareket itdirilur bir takım ufak değirmen taşlarından müteşekkil makinalar isti'mâline başlanmışdır.

(Kakao Ağacının Meyvesi İçindeki Daneleri, Çiçeği)

Hareket itdirilur bir takım ufak değirmen taşlarından müteşekkil makineler isti'mâline başlanmıştır.

Şimdi ise bu husûs için meşhûr fabrikalarda bir takım mükemmel buhar makinaları isti'mâl olunmaktadır. Bu ezub döğme i'mâlatı hengâmında kakaoya kendi mikdârı kadar şeker ile mikdâr-ı münâsib su veya süt, darçın veya vanilya 'ilâve itdikden sonra biri biriyle güzelce karıştırılarak tenekeden ma'mûl bir takım ufak kalıblar içine taksim olunur ve soğuduktan sonra çıkarılır ki çukulatamız gür kalıblarda bâlâda itdiğimiz vecihle kâtı ve müstah olduğu bir takım aksâma münkasım bulunduğu halde meydana gelur ve ba'de bunlar ticârete çıkarılmak üzere kalaydan ma'mûl ve kağıd gibi ince olan ve kalay ve rakı ta'bir olunan şeylere ve buna müte'âkib kağıdlara sarılır.

Bu tedbir yani çukulatayı kalaydan ma'mûl olarak sârş muhâza anın seri' el-zevâl olan râyihası vakaya ve anı ziyâden muhafaza zamanındadır. Bundan başka çukulata her dürlü kokuyu seri'en cezb itdiğinden anı kokulu mevâd yanında veya anlara yakın bulundurmak bigayet ictinâb iylemelidir.

Çukulatanın iyi ve fenâsı i'mâlında isti'mâl olunan kakaonun cinsinden neşâ'at ıder.

Fevkâlâ'de kıymetdâr olan sarf Karakas kakaosundan çukulatanın cinsi ahseni ve i'tâ yahud Maranyam kakaosundan fi'atca biraz ihvânı i'mâl olunur.

Karakas ile Maranyam kakaoları halitesinde fi'atca ehven oldukça müstehsin bir cins çukulata istihsâl olunabilir.

Çukulata İstihzârı

Bâlâda beyan olunan çukulata gerek selb olduğu halde eğil ve gerek mâ'i haline ırcâ' olarak şarab olunabilir.

Çukulatayı mâ'i halinde istihzâr için en sehil tarik isti'mâl olacak mikdara göre anın ya bir müstahni veya bunun hâvî olduğu aksâmın birini birkaç kaşık suda rendelemeksizin hal itdikden sonra buna tedricen mikdâr kâfi su veya süt 'ilâve olarak mahlutı kızgın taşda pişürmek ve esnâyı tabihde iki üç defa tahrik itmektir.

Çukulatanın Havvasıyla Gidaiyye ve Sıhhiyyesi

Kakaonun terrib-i kimyevisini tanıyanlar bunun birinci sınıf mevâd mağziyeden ma'dûd olduğunu teslim ıderler.

[s.78] Binâen ‘aliyye (Pây’in) nâm kimyalar kakao danesinin buğday unundan iki kat ziyâde mevâd-ı azotiye ve takriben yigirmi beş defa ziyâde mevâd-ı dahiyeyi muhtevi olduğunu bi’l-tahlil isbât itmiştir.

Çukulatayı muhtevi olduğu mikdâr geli dâhin cihetiyle her bir maddenin kabul idemeyeceği var sitte-i arz ve beyân ise de bununla beraber en iyi cins kakaodan sûreti hissine de i’âm olunan çukulatanın ağziye’i sıhhiyeden ma’dûd olduğunu ve fevkâlâ’de bir hassa-i mağziyeye malik bulunduğınıda inkâr itmemelidir. Bu bâbda vukû’ bulan tecârib ‘adide bir takım netâ’ic hissine irâe itmiştir.

Kimyager meşhûr Mösyö (Pây’in)’in kabulüne göre ‘‘bir takım mevâd-ı müsebbete çukulatanın havâs-ı mağziye’i mü’esserinin muhakkak olduğunu meydana çıkarmıştır. İspanyalılar döğülmüş kakaoyu kendilerine başlıca medâr ta’yiş ‘adedin Amerika ahâlisinin da’ima hüsn-i halde bulunan sıhhatini müşâhade iderek çukulatanın bu havâs-ı meşhûresini bilâ taaccüb tasdik itmişlerdir’’.

Yine mûmâileyh kuluna göre ‘‘çukulata havi olduğu mevâd-ı dahiniye vâsıtasıyla hararet hayvaniyenin muhafazasına mevâd-ı azotiye vesâ’ir vâsıtasıyla insâc ‘uzviyemizin izdiyâdına müsâ’id bir gızadır.

Tarih-i tabi’i tabi mü’ellif Mösyö (Rişar)’ın kulunca ‘‘çukulata mukavi ve gerçek ve büyük hastalıklara tutulubda zi’afa düçâr olmuş iştiâsa fâ’ide bahş olub anı kolaylıkla hazm iden işhâsda da derhâl bir ıslah hissi hâsıl olur ve kuvveti ihyâ ider.

Ba’zı defa’ çukulata isti’mâlinin verem ‘illette ve daha sâ’ir mazmun hastalıklara mübtela olan insanlara iyi geldiği gibi müşâhade olunmuştur’’.

Doktor (Konsagriyo) ise çukulatanın mevâdad-ı nefesiye sırasına dâhil olduğunu teneffüs ihtiyâcâtına ve insâc ‘uzviyenin tahmir ve te’ciline tashihinden ziyâde hararet ‘uzviyenin muhafazasına fa’idesi bulunduğunu beyân ve bundan mâ’dâ fevkâlâ’de mağzi olduğunu da ‘ilâve itmiştir.

Çukulatanın terkiibinden anlaşıldığına göre, gayet mağzi bir gıza olduğu aşikâr ve bu kakaonun muhtevi olduğu mevâd-ı dahiniye sebebiyle ağziye’i teneffüsiyeden ve yüzde yigirmi mevâd-ı azotiye hesabiyle ağziye’i mahsûsadan ma’dûd olmağla şöhret şî’ardır.

Ma’lûm olduğu üzere çukulatanın i’âmînde nısf nısfâ ‘ilâve olunan şeker dahi ağziye’i teneffüsiyeden ma’dûddur.

Çukolata insanı semirtir ve asla tıkız ve intibaha götürmeyerek ana kuvvet virir ve binâen ‘aliyye za‘if ve ‘asabi olan ve hastalıktan yeni kalkan ve ma‘dası kuvveyi bulunun işhâsa fâ‘idesi olur ve lenfâvi ve gayet semiz olan işhâsâ da muzir ‘ad olunur bir gıza olub mu‘addesi za‘if olan işhâs ise anı sû‘ubetle hazm ider.

Çukolatanın hazmini kolaylatmak için, i‘mâl olunur iken içine mikdâr münâsib vanilya yahud darçın ‘ilâve iderler.

Bazı maddeler mevâd-ı dahiniyeyi asla kabul itmez. Binâen ‘aliyye yağlı ve husûsiyle İspanyalıların i‘mâl itdikleri çukolata gayet sû‘ubetle hazm olunur.

Su ile ma‘i hale getirülen çukolata süt veya kaymak ile i‘mâl olunan çukulatadan daha hafif olub bu ikinci sûret kakao yağından ma‘ide süt veya kaymağın muhtevi olduğu mevâd-ı dahiniyeyi dahi hâvîdir.

Ali Nazîmâ

MÜTENEVVİA

[LEKE ÇIKARMA USÛL-I]

YALDIZLI MEVÂD LEKELERİ

Ağaç, kağıd yahud daha sa‘ir mevâd üzerindeki yaldızlı şeylerden lekeler şu sûretle çıkarılır:

Suyı mikdârının takriben yüzde beş yahud altısı kadar şab ile birlikde kaynatub eğer yaldızlı şey mütehammil olursa anı kaynar mâ‘in içinde sokarak sonra kurutmalıdır.

Eğer yaldızlı şey bilâkis gayet büyük olur veyahud anı yerinden kaldırmak müşkil olur veyahud sıcağa mütehammil olmazsa mebhûs ‘ana mâya-i ateşin üzerinden alub, ne pek sıcak ve ne pek soğuk olduğu halde, temizlenecek mahalin sathına mezkûr mâi‘den ya bir furça yahud bir ince değnek ucuna yağlı pamuk vâsıtasıyla hafifçe bir yahud birkaç defa‘ [s.79] sürmeli ve bâlâda beyân olındığı vecihle bırakub kendi kendisine kurutmalıdır.

Bu halde lekeler ğa‘ib olur ve yaldızlı eşya parlaklığını tekrar hâsıl ider.

Leke Sabunu

Elbise üzerinden lekeleri çıkarmak için kullanılan sabun bir kısım sığır odı ile evvel bol rendelenmiş ve kurutulmuş iki kısım beyaz sabunun birlikde karışdırılması sûretiyle istihzâr olunur. Şöyle: Mahlût her nasıl kap olursa olsun birinin içine konulduktan sonra o kâbı kaynar suya vâzi‘ iderek biri biriyle hal idilur mahlût biri biriyle hal olunduktan sonra kâb sıcak suyun içinden çıkarılıb soğutulur ve

soğuduktan sonra icâb itdiği vakit kullanılmak üzere sabun külçesi bir takım aksama ayrılır.

Binâen ‘aliyye çıkarılacak lekenin bulunduğu yer biraz su ve bu sabun ile yıkandıkda lekeden eser kalmaz.

Elbise üzerinden yağ lekeleri leke mahâline biraz sığır odı sürüldükden ve bu mahal sonra su ve ‘adi sabun ile yıkandıktan sonra çıkarılabilir.

Bahaeddin

FENNİ EĞLENCER

Benekli Çiçekler

Sigara közi içerek bir bağçede gezinur iken sigara közin sıcak külünü vapor dumanı ta‘bir olunan mâ‘i çiçeğe yahud bir latin çiçeğinin turunci yaprağına dokundurduğunuz vakit sarı yahud siyah benekler hâsıl idersiniz ki bunlar o çiçeklere tuhaf bir manzara verir.

Mesela sigaranın sıcak külünü kırmızı bir petunyânın ebnubesine ve kırmızı mahâlinin etrafına dokunduracak olursak bir takım nokta ve beyaz petunyaninkie dokunduracak olursak sarı ve penbe petunyaninkine dokunduracak olursak bir takım mor benekler meydana gelur ki bu beneklerin ne sûretle hâsıl olduğunu bilmeyubde çiçeğin o tuhaf manzarasını görenlerden anın tahmine bile malik olabilmek arzusuna düşenler bulunabilir.

Bu halde bâlâdan anlaşıldığı üzere ‘ale’l ‘umûm kırmızı çiçeklerde benekler nefti yahud yeşil ve bazı beyaz çiçekler ile beyaza yakın çiçeklerde benekler sarı ve penbe çiçeklerde açık mor olduğu gibi sardına gibi al renkde bulunan bi’l-cümle çiçeklerde dahi benekler mâ‘i olur. Fakat gâyet sarı çiçekler asla renklerini değışdirmez.

Binâen ‘aliyye izhâr güne gün ile mezin bir bağçede gezinur iken bu hal tecrübe idilecek olursa eğlenceli bir vakit geçirilmiş olacağı ve irsâti’i ‘arz ve beyândır.

Bahaeddin

YENİ KİTÂBLAR

KİTÂBHANE-İ HAYATDAN

HIFZ-I SIHHAT İZDİVÂC

Peyderpey neşrine gayret idilen [kitâbhane-i hayat]’ın bu defa üçüncüsü sahâ‘i zeyb intişâr olmuştur.

Bu kitâb asâr-ı müte'didesiyle kâra'in kerâm 'indinde bir ma'rûfiyet muhtereme kazânmış bulunan Doktor Ş. Kemal Beg Efendi tarafından vücûda getirilmiştir.

[Kitâbhane-i hayat] yigirmi üç 'aded kadar bâliğ olmak üzere hıfz-ı sıhhat ve idâme-i hayata mutâ'lik kefe'i mesâ'il muhtevidir.

(Hıfz-ı sıhhat izdivaç)'ın neşr idilen iş bu birinci kısmı evlilik, bekârlık, son izdivac, beyne'l akraba izdivâc nâmları altında derde munkasim olub erkek ve kadınlardan izdivâc ideceklerin rehber hareket ittihazlarına şâyân ve ğâyet vâzi' bir sûretde yazılmışdır. Mes'udâne imrâr hayat arzu idenler için bir eserin münderecât dakâyık ayâtını hassaten tavsiye ideriz.

Fi'atı 100 paradır

Merci' fûrûhtu bâb-ı 'ali caddesinde Kasbar matba'sıdır

USÛL-I İDÂRE

Vakûf 'ilmiyesi herkesçe ma'lûm bulunan Naci Efendinin bu eseri idâre-i mülkiyeye müte'llik kavâ'id ve tedâbir şitâyı sûret-i mahsûsada irae ider.

İfâdesi ğâyet vâzi' olmakla beraber numune-i edebiyat ithâz idecek mertebe salıdır.

Nâhiye müdürlüğünden vilâyet valiliğine kadar vezâ'if me'mûrini iksâm müte'addideye taksim ve esbâb-ı mûcibeleriyle tevzi' iylemişlerdir.

Bir memleketden sanâ'at, ticaret, zirâ'at, felâhat, ta'mim ma'ârif vesâ'ire gibi vesâ'il terfiyatı sever icrâ'iyeleriyle beraber bu eserde kâmilten gösterilmiştir.

Hatta idâret-i emûr mülkiye noktasından kavânın devlet-i 'aliyye 'Osmaniyeye tevfiken tahsilât vesâ'ire gibi hareket hükümetde ittihâz ser lâbed olan if'âl bile tamamıyla beyân olunmuştur.

Mutasârrıf, kâ'imakam, nâhiye müdirleri ile sâ'ire me'mûrin mülkiye için rehper hareket ittihâz idinmek şâyân olan bu eser latifin ta'mim fevâ'idi maksadıyla (250) büyük sahifeye bâliğ olduğu hlade fi'atı yalnız yedi buçuk guruş vâzi' idilmiştir. Mücellidi on bir guruşa satulur. İki guruş posta ücreti zammıyla her tarafa gönderilir.

Merci' bâb-ı 'âli caddesinde Kasbar kitâbhanesidir.

MUSAVVER VE MÜKEMMEL YENİ OSMANLI TAKVİMİ

İktidâr fennisi kâra'ın kerâmın ma'lûmı bulunan Avânzâde Mehmed Süleyman Beg tarafından bu kere “musavver ve mükemmel yeni Osmanlı takvimi” nâmı altında bir mecele-i cemile tertib ve tahrir idilmiştir.

Bu takvimin hacmi ne kadar küçük ise münderecâtı o nisbetde birçok ma'lûmât-ı müfide ve muhtasârâyı hâvîdir.

Takvim, ahvâl-i havâ'ie, zaman ve mevâsim hakkında ma'lûmât lazıme, senin ahirenin şu'unât fenniye ve medenîyesinden en mühimleri, Avrupa muharrir ve muharrireleri terâcim-i ahvâl, meşâhir melil, ğarâb tabi'at, ma'lûmât-ı tarihiyeye ve coğrafya hicretten mukaddem ve mu'ahher, mukayesât 'atika ve ceddide, sinâ-i ve tabi-i bârometrolar sırluhâlârı altında birçok mübâhis ve ma'lûmâtı şâmil bulunan bu takvimi herkese tavsiye ideriz.

İsminden de münfehim olacağı vecih ile yigirmi kadar resim ve tesâvir ile mezin ve iki yüz sahifeyi mütecâvizdir.

İcrâsı 100 paraya, mücellidi 3 buçuk, i'lâ mücellidi (5) guruşdur memâlik-i şâhâne için 20 para posta ücreti alınûr.

Müdür-i Mes'ûl Matbâ'a Kütübhâne Sahibi Kasbar	Sahib-i İmtiyâz Ahmed Naci

2.2. HİCRÎ ŞEMSÎ (19) EYLÜL SENE 1270 (NUMERO 6 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (27) SAFER SENE 1309 ⁵³

Tab' Ma'ârif Sâlis

(1309)

Umûr-ı idâre ve tahririyeye 'âid her husûs için müdir-i mes'ûl Kasbar nâmına mürâcâ'at olunur.

Her Pençşenbe günleri neşr olunur

Nüşhâsı 20 parayadır

Siyâsiyât dan mâ'dâ her şeyden bahs ider. Derc olunmayan evrâk i'âde olunmaz.

Şerâ'it-i İştirâ

Bir seneliği der-saâdet için - idârehânedan alınmak üzere – yigirmi, vilâyet için posta ücretiyle beraber otuz guruşdur

İdârehânesi:

Bâb-ı 'Âli caddesinde Kasbar matbâ'a ve kitâbhane ve mücellidhânesidir.

MUHTEVİYÂT

[Silinmiş]

'ARZ-I ŞÜKRÂN

Ma'ârif ne büyük bir ni'met-i rabbâniyedir ki nizâm ve intizâm 'âlem ve sa'âdet ahvâl-i ümem hep bu vâsıta-i celile sâyesinde vücûd pezir olmuştur.

Cihân-ı medeniyet de sâha ârây birûz olan asâr bedi'a-i terakki mühr-ü münir ma'ârifin ıtri feyz intâfidır.

Ma'ârifin ulviyeti nasıl inkâr olunabilir

İnsana ne için dünyaya geldiğini ve dünyada ne dürlü vezâ'ifle mükellef bulunduğunu ihtâr ve hâlikinin 'azametini, hükümdârının 'ulu menziletini irâe iden efrad-ı mültefirâz 'ubûdiyetini telkin ve bu sûretle derinde husûl mes'udiyet hakikiyesi vesâ-ilini te'min iyleyen ma'ârif değil midir?

⁵³ Yukarıda yazılmış olan Hicri ve Rumi tarihlerinin birbirine denk gelmediği görülmektedir. Türk Tarih Kurumunun tarih çevirme sözlüğüne göre Hicri (27 Safer 1309) Rumi (20 Eylül 1307) belirtilen tarihler olması gerekirken yukarıda iki tarih arasında "40" yıllık bir zaman farkı olduğu tespit edilmiştir. Bkz. Türk Tarih Kurumu, Erişim tarihi: 09 Temmuz 2020, <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>

Hakikat! İnsanı isâl mertebe-i kemâl ve bu cihetle hayât-ı ictimâ'iyenin esbâb-ı huzûr ve intizâmını ikmâl iden vâsıta-i celile ma'ârifden başka bir şey değildir denilebilir.

Bu sebebe mebnidir ki ma'ârifin te'min ve tavsiye-i madde-i mühimmesi her tarafda nazar-ı dikkat ve i'tinâyâ alınarak bu bâbda her dürlü vesâitin istihsâline sarf gayret oluna gelmiştir.

Vücûd-u ikdas hümâyûnları bu mülk ve millete bir bahşeyiş semdâni olan veli ni'met-i müntemiz padişah hükümete iktinâh [s.82] ve Şehinşâh-ı me'âli Penah Efendimiz Hazretlerinin münşe'i fevz ve Sa'âdetimiz olan cülûs-ı meyâmın me'nûs hümâyûnları yevm behcet ittisâmından bu ana kadar envâr ma'ârifin intişârı maksad-ı 'ulviyet mirsadiyle bunca mektebler te'sis olunarak memâlik-i mahrûsetü'l mesâlik şehinşâhlarının her cihetî bir dâru'l feyz 'umûrên haline gelmiş ve hakikaten gıbtâ behşa-yi memâlik ve bizzat ecânib olmuştur.

Mekteblerimizce günden güne mensa zib husûl olan terakkiyat ve kemâlât mehâsin gâyet bizim için bi'l-hâssa ba'âs-ı mübâhâtdır.

İşte bu cümle-i celileden olarak bu kere dahi mektebimizde yeni bir eser ıslâhı müşâhade itmekle karirûl-'ayn mefharet oluyoruz ki oda efkâr münevvere-i Hazreti Cihânânîye tatbik hal ve hareketi esâs vazife ithâz itmiş olan ma'ârif-i nazar mu'âllimzâhiri devletlü Zühdü Paşa Hazretlerinin mekâtib-i ibtida'îye ve rüşdiye programlarını ta'dilen bir hayli ıslahât-ı cedide de icrâsınâ tesbiş itmeleri madde-i meşKürresidir.

Mektebimizi bir derece-i kısvây-ı mükemmeliyete is'âd ideceği derkâr bulunan iş bu ıslâhât-ı cemileden dolayı (ma'ârif) sadâkat siret-i dahi müttehitim 'ahde-i 'ubûdiyeti olan vezâ'if teşkir ve muhammedeti ifâya müsâra'at ider.

Hemân cenâb-ı hâlık elel-veh ve'l-keâm veli ni'met bi müntemiz padişah mekâr-ı meşim ve tâcdâr 'ulviyet teva'im Efendimiz Hazretlerini mêtâkib eledvâr Kemal Şevket ve İclâl ile tahtü'l alel-baht hümâyûnlarında bir karar buyursun âmin.

MAKÂLE'DE

TABİ'AT

Tabi'at dan bahs iderken (Jan Gutenberg)'e karşı kalblerde bir his şükrân uyanmamak kâbil olamıyor.

Nasıl kâbil olabilmesun ki bunca 'ilûm ve fennûn hep anın ihtira' gerdesi olan sanâ'at sâyesinde te'mim itmiş, yine o sanâ'at sâyesinde afâkı tenvir iylemiştir.

Tabi'atın icâdından evvel fikirler pek mahdûd idi. İnsanların hemân kafası 'ilûm ve fennûn terakkiyâtından bi behre idiler. Çünkü evvel vakit zamanımızda görüldüğü gibi kitâblar basılmıyordu ki deri parçalarına yazı yazılırdı. Bu derilere yazı yazmak için pek çok zaman sarf edilir, resimleriyle yapraklarının tezyinati içinde bir resme ihtiyaç mess iderdi. Bir küçük kitâb yazmak aylarca uğraşmağa, bunun 'adedini teksir etmek de yıllarca göz nûru dökmeğe mütevakki'f idi. Bu sebeble 'aynı bir 'ilme, bir fenne 'aid müteaddid kitâblar bulunamazdı. Bu ise 'ilûm ve fennûnün bir da'ire'i mahdude içinde kalmasını müceb olurdu.

El vâsıtasıyla yazılmış kitâblar o kadar bahâlî idi ki bunları satun almak için mukâbelelerinde bir hayli para virmek lazım gelirdi. Hatta büyük bir 'aile efrâdından bir madamın ba'zı nutukları havî bir kitâbı iki yüz koyun mukâbeleninde satun aldığı hikâye olunmaktadır ki bu da evvel vakit kitâbların ne kadar bahalî olduklarını isbata kâfidir.

Hele biçâre fikirler cehâlet gibi barbâr şekil ızdırâb altında yaşıyorlardı. O zavallılar medeniyet ve terakki-i şerifinden büsbütün mahrum idilir. Bu mahrumiyet mecburi idi. [s.83] Çünkü kitâb tedâriki servet sahibi olanlar müyesser oluyordu.

Güneş gibi parlak hakikatlerdendir ki bir milletin terakkiyatı ma'ârif sâyesinde teyessür numâ-yi husûl olur. Ma'ârifin intişârına vâsıta ise tabi'atdır. Mâdemki tabi'at olmadıkça ma'ârif mahdûd kalıyor, o halde tabi'atın ehemmiyet fevkâl'adesi nâzar-ı hakikat o günde tecelli itmez mi?

Gazeteleri nâzar-ı mütâlâya alalım ne görürüz? Bize aylarca uzak memâlik de ki vâka'lar, binlerce müfid eserler, icâd ve ihtirâ' olunan fennûn, sînâ'iyye', hâsılı her dürlü terakki gözümüze çarpmaz mı? Gazeteler tabi'atın ehemmiyetini takdire pek güzel bir meseledir. Nitekim şu elinizde okumak da olduğunuz gazete de anlardan biridir ki her dürlü 'ilûm ve fennûn ve sînâ'iyyeden mesela: tabâbet, hikmet, kimyâ, hayvanât, nebâtât, edebiyât, hayat gibi fa'ideli şeylerden bahs idiyor.

Yerimizde oturduğumuz halde Avrupa'da, Amerika'da bizi fikren gezdiren, bunca terakkiyat hârkul'âdeyi inzâr temâşâyâ vazî' ile tenvir ezhân ve tevsî' efkâra hidmet iden matbû'at değil midir?

Bir def'a düşünelim, dünyaya geldiğimiz zaman biz ne halde idik? Her dürlü terakkiyat-ı medeniyeden ve irsata bir insan değil mi?

'Acabâ o fikirlerimiz hangi sâyede nûrlanmışdır şübhe yok ki mekteb sâyesinde. Mektebde ne yaptık? Fa'ideli 'ilimler, şâyân-ı hayret fenler tahsil ittik. O

‘ilimleri, o fenleri nerede gördük? Kitâblarda. Kitâblar ne sâyede vücûda geliyor? Tabi’at sayesinde. O halde tabi’at icâd olunmamış olsaydı biz ne olurduk? Dimek ki bize dini, diyaneti, milleti medeniyeti, insaniyeti hep ma’ârif öğretiyor, ma’ârif de matbû’ât sayesinde intişâr idiyormuş. Bu halde mürebbe’i efkârımız, vâsita-i terakkiyâtımız matbû’ât değil midir?

Düşününüz! İnsanlar için kitâb gibi bir refik şefik tasvir olunabilir mi? Ne mümkün. O bize bir takım müfid hikâyeler nakl ider, vakâyı’ târihiyeden bahs iyer, her şey’i öğretir. Hem aklınca, hem istifâde, ne sa’âdet! Bundan da anlaşılır ki kitâb kadar fa’ideli, kitâb kadar kıymetdâr bir şey’i yoktur. Tabi’at icâd olunmasaydı anları nereden bulacaktık?

Tabi’at icâd olunmasaydı bunca ‘ilûm ve fennûn afaka şa’şa’ nûmun olur muydu?

Tabi’at icâd olunmasaydı bu gün ki terakkiyât harkûla’de cihana nûr medeniyet yağdırır mı idi?

Tabi’at icâd olunmasaydı medeniyeti, ma’rifeti nereden öğrenirdik?

Meselâ yüz sahifeden ‘ibâret bir kitâb meydana koymak için yüz ‘aded levha lazım idi işte o vakit kitâb çıkarmak o kadar güç idi.

(Jan Gutenberg) 1400 senesine doğru Almanya’nın cenûbunda vâki’ “Mayans” şehrinde tevellüd etmiş ve pek çok zahmetler çekerek tabi’atı keşf ve icâd iylemiştir. İşte bu sayede o zahmetler, o meşakkatler ortadan kalkarak ma’ârifin intişârı teshil olunmuştur.

Muhteri’ mûmâileyh ihtirâ’ı gerdesi olan sana’atla ilk defa olarak mekteblere mahsûs bir gram (sarf) teb’a) itmiştir. Gutenberg bu grameri teb’a için gayet sade ve kolay bir usûl aramış, müte’did sahifeler teşkil iylemek ve ‘aynı harfleri her zaman isti’mâl idebilmek için yekdiğerine bitişik olmayarak muhterik ma’den parçaları üzerine harfler hak itmeyi tasvir itmiştir.

Bu tecrübesinde devam ittiği esnâda bir başka usûl daha hatırına gelmiştir. O da her bir harfî ma’den parçalarına ayrı ayrı hak ideceği yere bir kalıb i’ mâl iderek içine maya’ halinde ma’den akıtdığı halde binlerce hurûfâtın meydana geleceği ve diğer usûle nâzaran daha ucuz olacağı fikri idi. Fi’l-hâkika tecrübe sâyesinde buna da müfik olmuştur.

(Gutenberg) fakir idi. Çünkü tasvirâtını mevk’i fa’il ve icrâya vaz’i için olanca servetini feda iylemiştir. Muahharan eshâb servet ve dirâyetden iki zat ile ortak

olarak anların mu'âvenetleriyle ihtirâ' itmiş olduğu sanatı bir hal mükemmeliyete ircâ'a iylemiştir.

İstanbulumuzda ilk def'a olarak matba'â küşâdı (Sultan Ahmed Salis) Hazretlerinin devr-i saltanatlarına tesâdüf ider. Bu matba'âyı (İbrahim Müteferrika) isminde biri açmıştır.

Şimdi ki [s.84] halde mülkümüzün her tarafında pek çok matba'alar keşâd olunarak sâye'i terakkiyât vaye'i hazret-i padişahide envâr ma'ârifetden herkes müstefid olmakdadır.

İşte pek çok kitâb meydana getirmek yıllarca göz nûru dökmeğe mütevakıf ve nûr ma'ârif perde-i cehâletle mestûr iken (Gutenberg) hem cinsini o zahmetlerden, o meşakkatlerden kurtararak 'ilûm ve ma'ârif her tarafa intişârını teshil itdiği bu hidmet meşkûresi dünyada nâmını allel-abad peyder ettiği gibi bütün kadirşinâs insaniyeti de kendisine minnetdâr iylemiştir...

Ahmed Fevaîd

MEVÂD-I FENNİYE

ENDÂHT DERSİ

(Sür'at-i İbtidâ'iyenin Esbâb-ı Mucibesi)

(Dördüncü nüshâımızdan mâd'ad)

4- Efvâh-ı nâriyenin yânmak mahallerinin (mermi silahın içine konuldukda barut için gerüde kalacak mahalle yânmak mahalli ta'bir iderler ki küçük silâhlarda (kovan yatağı) ve büyüklerde (her tevc-i mahalli) nâmıyla tefrik olunur) büyük ve küçük olmasıyla sür'at ibtidâ'iyeye tebdil ider çünkü geniş mahalde yanan barut ile dar mahalde yanan barutların kova-i dâfâ'ları yekdiğerine müsâvi olamayub her halde ikincisi daha şedid olur.

5- Barutların cinslerinin tebdili dahi sür'at ibtidâ'iyelerin tahfızine bâdîdir. Şöyle ki kuvve-i dâfâ'sı ziyâde olan ('aynı hacimde) bârût elbetde kova dâfâ'sı az olandan daha ziyâde bir tazyik ile mermiyi iteçeğinden sür'ati ziyâdeleştirir.

Bu kâ'ideye mebnidir ki şu zamanlarda bütün muhasaralar ihtirâ' idecekleri islahâyâ bir sür'at şedide virmek üzere imâl nisbetlerini tebdil ya'ni mermilerin taklitlerini azaltub barutlarunkini çoğaltmak veyahud hem mermiyi küçültüb hem de mü'essir eczâ konulmak ile sür'at-ı ibtidâ'iyelerin izdiyâdına çabalıyorlar.

MUHARRİK MERMİNİN ESBÂB-I MUCİBESİ

Merminin efvâh-ı nâriyeden hûrûciyle tâ hedefe kadar resm itmiş olduğu münhaniye-‘i mevhûme (muharrik mermi) ta’bir iderler iş bu muharrik merminin her bir noktasında sür’at mermi bir olamayub havâ mukâvemeti ve câzbe-i arz sebeblerinden nâşî sür’at tebdil ider. Meselâ yalnız havâ mukâvemetini mevcûd ve câzbeyi ma’dum farz itsek mermi nihâyetine kadar düz bir halde gidub nihâyet sür’atı sefere münker olarak havada muallak bir halde kalmış olur. Eğer câzbeyi de mevcûd ‘ad ider isek ol zaman iş bu nihâyetini sür’atın sefere münker olmasından evvel mermi zemine sükût ider, işte bu sebeblerin te’siriyle merminin resm itmiş olacağı muharrik bir hat balistik ya’ni şekilde gösterildiği vecihle bir münhaniden ‘ibâret olur.

Ve kezâ barutun az veya çokluğu muharrik merminin şeklinin tebdiline sebep olur. Şöyle ki eğer silah çok barut ile atılır ise bi’l-teb’a sür’at ibtidâ’iye ziyâde olacağından muharrik batık olur ki anâ endâhtca bâlık kavis dirler ve eğer barutun mikdarı az olur ise ol zaman sür’at ibtidâ’iye azalacağından muharrik ziyâde yüksek kavs teşkil ider ki anada yüksek kavis dirler.

Muharrik ziyâde makûs olur ise te’sir bil-teb’a azalmış olur.

Yüksek kavisin

Yatık kavisin

E. M

Muharrik merminin başluca tebdiline zâviye-i remik çok ve azlığı da sebep olur şöyle ki zâviye’i remik ne kadar çok olur ise muharrik de ol kadar ziyâde makûs olacağından silahın te’siri azalmış olur ya’ni 1,5 metre irtifa’inde olan bir hedefe yalayıcı bir te’sir husûle getürmek için her halde muharrik in şekil 1 de olduğu gibi (elif te mim) halinde olması şartdır ‘aksi takdirde mermiler hedefin üzerinden aşarak hiçbir te’sir husûle getürmez ya’ni heman yukarudan düşer gibi [s.85] sükût ideceğinden te’siri olsa da pek az olur. Hele bu husûs efvâh-ı nâriye’i hafife için aslâ makbûl değildir.

Tayfur

AVRUPA’DA MEVCÛD ASKERİ GÖGERCİNLİKLER ŞEBEKELERİ

(Beşinci nüshâmızdan mâb’ad)

Makâlenin bundan ilerüsü Avrupa düvel-i muhtelifesinin te’sis iyledikleri şebekelere intikâl iyleyecek ise de evvel-i umûrda şurası ‘arz olunur ki ma’lûmât-ı

müstehisle ve ma'ruzânın mümkün mertebe mükemmel olmasına çalışmak tabî'i olmakla beraber bunun tamamıyla zıddına olarak her devletin kendi ehvâl-ı 'askeriyesini 'aynı 'aynına hârice bildirmek istememesi gibi bir mâna' mutlakda icrâyı te'sir iylemiş ve binâberin ma'lûmât-ı mezkûrenin takribilinden kurtulamaması intâc itmiştir.

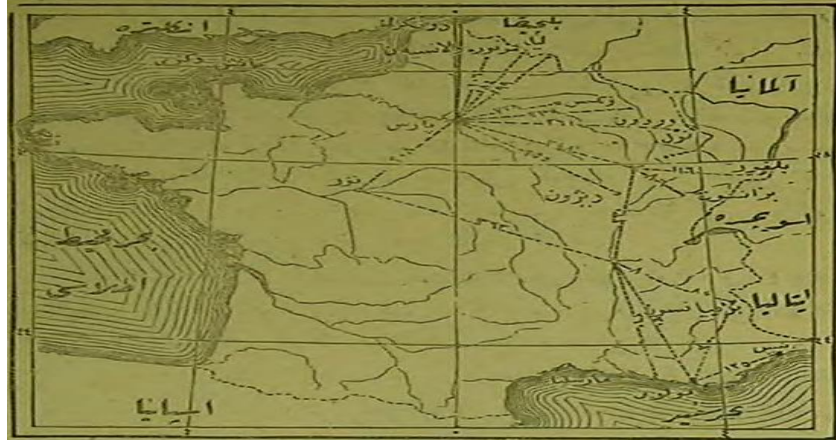
Fransa-1870-71 Paris muhâsarâsındâ altmış dört 'aded balon uçurularak Prusya hat ihâtası aşılmış ve bunlarla 360 gögercin hârice çıkarılmışdır ki 302 'adedi Paris'e i'ade olunmak üzere istihdâm olunmuşdur. Şiddetli bir kış hükümfermâ olduğu şöyle dursun gögercinler evvelce ta'lim görmemiş ve yolları öğrenmemiş idiler ve hâlâ tâyine mecbûr oldukları mesâfât ekseriyetle 200 kilometreden ziyâde bulunuyordu. Almanların tertib iyledikleri sedlerde fazla.

İşte böyle bir halde 98 gögercin Paris'e dâhil olmuş ve bunlardan 75 'adedi mekâtib her debeyniyeyi hâmil bulunmuş ve mekâtib-i mezkûre 'adi hurûfât ile teb'a olunacak olsa 500 cild kitâb hâsıl idebileceği ledel-hesâb anlaşılmışdır Musalahadan bir az evvel Paris'e muvassalat iden bir gögercin tek başına 4000 kadar mektûb nakl iylemiştir ki hakikaten şâyân hayretidir.

Bu parlak tecrübeler bir takım lâyi'hâlâr ile te'kid ve tevzihi dahi olunmuş ise de Fransa'da 'askeri gögercinlikler te'sisi 1877 senesine kadar te'hîr itmiş ve bu te'sis de Mösyö (Liperdurv) nâmzet tarafından ihdâ ve takdim olunan 420 'aded gögercin ile bir numûne gögercinliği teşkil iylemek sûretiyle vukû' bulmuşdur.

Ma'hazâ el-yevm Fransa'nın iksar kalâ'yı gögercinlikleri hâvî bulunduğundan merkez isliyası Paris olmak üzere harita da irâe olunan bir şebeke vücûda getirilmiş bulunmakdadır.

Mezkûr haritadan da anlaşılacağı vecihle Paris'in şimâl hudûdundan uzaklığı 239 kilometreyi tecâvüz itmediğinden hudûdun o cihet kal'alarıyla Paris arasında menzil mevkûfuna ya'ni mütevassıt postahaneye lüzûm yok ise de şimâl şarki hudûdu için Langır kal'asının ve cenûb şarki hudûdu içinde Liyon ile birlikde Langır veya Dijon mevki'lerinin menzil mevkûfı ittihâzı iktizâ ider.

Şebekenin sûret-i tertibine nâzaran Paris on mevki’le muhâbere ideceğinden geçen nüshâda ‘arz olunan hesâba göre bahr-i 720 gögercin isti’âbına kâfi on ‘aded gögercinliği ve Langır kal’ası ‘aynı hesâba nâzaran 5 ‘aded gögercinliği ve bu sebeble 3600 gögercini hâvî bulunması lazımdır.

Bu yolda hesâb idildiği takdirde Bahr-i muhit atlası ve Pirene hudûdları istisnâ olunmak üzere ‘umûm gögercinlikler için 25000 kadar gögercin beslemek lüzûmu zâhir olur.

İşte bu hesâbın nâzar-ı dikkate alınması üzerine vakit harbde lüzûmu olan gögercinleri tedârik idebilmek için her yerde ve her şeyde olduğu gibi bu husûs da dahi tekâlif-i nizâmnâmesi tanzim olunmuş ve bunun neticesi olarak geçenlerde [s.86] icrâ olunan bir yoklamada nefis Paris’de beş bini terbiye görmüş olmak üzere 11000 ve civarında üç bini terbiyeli olarak 7000 gögercin bulunduğu tahkik iylemiştir. Nihâyet tekmîl Fransa’da ta’lim ve terbiye görmüş gögercinin yüz bine karib olduğu ve 47 eyâletde gögercin beslemek için husûsû cemi’yetler ‘akd idildiği ki vâsıl mertebe-i bedâhat olmuştur.

Almanya – Devleti müşârünileyhe her şeyde gösterdiği takdimi burada dahi göstermiş ve 1871 müsâlahâsını müte’âkib ‘askeri gögercinlikler te’sisine teşebbüs iylemiştir.

Sene-i mezkûre son baharında idi ki Mösyö (Loyçen) nâmında Kolonyalı ve gögercin beslemeğe meraklı bir zâttı harbiye nezâretine da’vet iylemiş ve gerek tekâlif sûretinde gögercin tedâriki ve gerek bunların ta’lim ve terbiye idilmesi ve hatta ğarb hudûdunda bir şebeke vücûda getirülmesi gibi husûsâtı mûmâileyle ihâle itmişdi bu teşebbüsât üzerine 1872 senesinde Prens Bismarka gayet güzel bir hayli Belçika gügercini ihdâ olunduğundan bir da’ire-i mahsûse te’sis idildiği gibi Doktor (Budinos) da ta’lim ve terbiye ta’yin kılındı.

Böylece irâz idilen ğayretlerin semeresi olarak 1874 senesi nihâyetinde Kolonya Meç, Strazburg ve Berlin gibi mevki' mühimmede 'askeri göğercinlikler bulunuyor idi.

Bunlardan başka Rusya ve Fransa hudûdlarında ve Baltık sevâhilinde bir on beş kadar daha göğercin postahanesi te'sisi pek uzamadı.

Berlin göğercin yetiştirmek husûsunda merkez 'umûmi ittihâz olunmuş ve bu sebeble mevcûd olan iki göğercinlikden Bühran da 500 göğercin beslenmek de bulunmuş ise de idâre cihetiyle Kolonya merkez kabul olunmuştur.

Mevâkif-i sâ'irede bulunan göğercinlikler 'askeri telgrâf müfettişliğinin taht teftişinde olarak mevki' komandanlıkları tarafından idâre olunurlar. Yalnız Vilhelms hâfân postahanesi Bahriye nezâretine 'aid olmağla müstesnâdır. [1]

[1] Prusya ticaret nâzırı 1877 senesinde Borkom Adasıyla Borkom kayaları üzerinde ki sâmi h fenerler arasında iki göğercin postası te'sis iylediğ i gibi zirâ'at nezâreti tarafından koruculara vesâi' reye posta göğercinleri için muzır olan yırtıcı kuşların ittilâfı için müsâ'de ve mükâfâtlar virilmiştir.

Devlet müşârünileyhe göğercinlerinin her birinde istihkâm sınıfından bir küçük zâbıt ve göğercin meraklılarından tecrübede de bir sivil me'mur [90 mark ma'aşla] ve iki emir neferi bulunur.

Vakit seferde bu hey'et tezyif olunarak bir zâbıt tarafından idâre olunmak dahi mukarrerdir.

1875 senesinde göğercinlikler bütçesi 13000 frank kadar iken 1888 senesinde 60 bin frankı da geçmiştir.

Mukadderat vâkı'a iktizâsınca her bir göğercinlik de 1000 göğercin bulunacak ise de bu mikdâr yalnız turan, Meç ve Strazburg mevki'lerinde bulunabilmektedir.

Asıl şurası şâyân-ı dikkatdir ki Almanyada yalnız 'askeri göğercinlikler te'sisiyle uğraşılmayub husûsi göğercinliklerin terakkiyesine de gayret olunmak da ve böylece vakt-i harbde lüzûmu olan göğercinlik memleket dâhilinde her zaman ve bol bol bulunabilmesi husûsı tah-ı te'mine alınmaktadır.

Bu nev'i teşvikâtın asâr-ı bâhiresindendir ki generâller husûsi göğercin yarışlarında bulunmağ i 'adetâ vazife sırasına koymuşlar ve İmparâtor Hazretleri 200 kilometreden ziyâde bir mesâfe için icrâ olunan müsâbakâları altûn madalya ile teşvik ve tergib idemişlerdir.

Kezâlik teşvikât ma'ruzânın netâic müstahsinesindedndir ki husûsı olarak gögercin beslemen cemi'yetler arasında bir ittihâd vücûda getirülerek daha ziyâde terakki iylemek fikrî hâsıl olmuş ve 1881 senesinde on dokuz cemi'yet ittihâd iylemiş iken 1888 senesinde 'aded-i cemiyyet (178) ve hizmet 'askeriyeye amâde olmak üzere yetiştirmiş oldukları gögercinlerin (52240) bâliğ olmuştur.

İşte federâsyon (Fédération) nâmı virilen bu cemi'yet-i mütehhidenin nizâmnâme-i dâhililerinin ilk iki mâddeleri maksadlarını pek güzel izâh iylediği cihetle 'aynen derc edilmiştir.

Birinci mâdde – İttihâddan maksad gögercin besleyen cemi'yet-i husûsiyeyi 'aynı halde tenkis iylemek ve bu sayede vakt-i [s.87] harbde memleketin muhtâç olduğu hizmeti hüsn-ü sûretle edâ idebilmekdir.

İkinci mâdde – Binâen 'aliyye heyet-i müttehhide olâ – cemi'yet-i husûsiyenin terakkiyâtına ve seyâhat müsâbakalarının bir maksad mu'ayyen ve nafi' üzerine mü'essis olmasına dikkat itmek saniyyen – bi'l-münâvebe nûkât muhtelifede kongreler 'akd iylemek ve bu münasebetle sergiler te'sis edüb gögercinleri müzâyedeye koymak, sâlisen – Prusya harbiye nezâretiyle muhâberât ve müzâkeretta bulunmak, rabian – rûsüm-u nakliye vesâ'ire de istihsâl imtiyâzâta çalışmak, hâmse – yırtıcı kuşların imhâsı için mesa'ieyi lâzıme ibrâz iylemek, sâdisen – gögercinlerin kanûnen mazhar-ı himâye olmalarıyla esbâbına tevsil itmek, seb'an – gögercin beslemek ve yetiştirmek için lazım gelen ma'lûmâtı i'tâ ve tevsî' iylemek üzere bir risale'i mevkûtâ neşr itmek husûsâtı tekâllif ve dermiyân ider.

İtalya – burada ilk gögercinlik 1876 senesinde "Ankona" şehrinde ve 12'nci Topçu Alayı tarafından te'sis olunmuş, ikincisi de 1879'da "Bolonya" da inşâ edilmiştir. Fakat el-yevm Roma merkez olmak üzere harita-i mahsûsâsında irâe olunan şebeke vücûda gelmiştir. Andan başka masû' ve 'asb mevkilerinde olmak üzere iki postahâne daha mevcûddur.

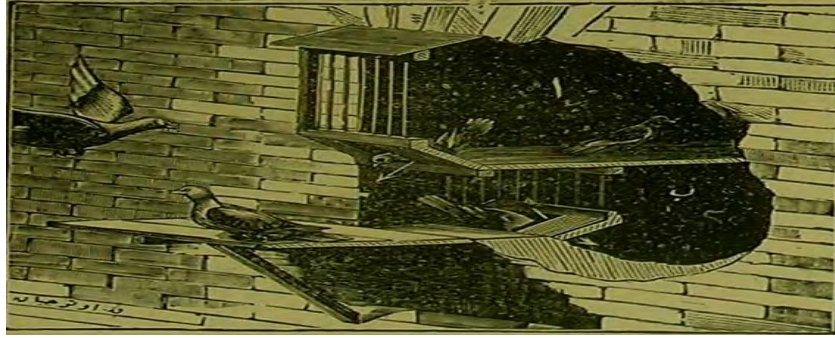
Her bir gögercinliğin masraf-ı seneviyesi 1000 frânga bâliğ olur. Gögercinlerin ta'lim ve terbiyesine bir küçük zâbitle bir nefer me'mûrdur ve tekmîl hizmet istihkâm büyükbaşlarından "Malaguli" tarafından tanzim ve idâre olunur ki mûmâileyhe gögercin meraklıları içinde temyiz idenlerdendir.

İspanya – memleket-i mezkûre gerek 'âdi postacı gögercinler yetiştirmek ve gerek 'askeri gögercinlikler tertib iylemek husûsunda en ziyâde sür'at göstermiştir.

Şibh-i Cezîrenin cenûbunda birçok seneler hüküm süren ‘Arabların zaten Ceziretü’l-‘Arab üzerinde her nev’ muhâberâtı gögercinler ile icrâ iylemekleriyle usûl-ı mezkûreye İspanya’ya dahi nakl ve tatbik iylemiş olmaları bu bâbda bir sebep aslı olduğu gibi İspanyolların bir zamanlar hükümfermâ oldukları Felemenk kıt’asında gögercinlerin pek ziyâde işe yaramış olduğunu görmüş bulunmaları ve’l-hâsıl o zamanlar mühendisin ‘askeriyesinin mesâ’i ve efkâr terakkinesteraneleri dahi pek büyük bir te’sis icrâ iylemiştir.

Bununla beraber ilk tecrübe-i müntezime 1879 senesinde vukû’ bulmuş ve bunun muvâffakiyetle neticelenmiş üzerine 1889 senesinde sâdır olan bir emr-i krâli ile 18 gögercinlik te’sisi karârgir olmuş.

Bunların mevki’ne ve aralarındaki mesâfelere dâ’ir ma’lûmât-ı harita-i mündericeden alınabilür yalnız şunları haber virelim ki İspanya hükûmeti gögercinleri şimdiye kadar Belçika’dan celb ve tadârik iylemek de ise de el-hâletü hazihi tahvilât hava’iyeye ve ’alel-husûs yebuste mukavem bir cins gögercin yetiştirmek üzeredir. Şöyle ki ‘Arabların vaktiyle idhâl iylemiş oldukları ğâyet iyi cins gögercinlerden istifâde iylemek de ve bunları Belçika gögercinleriyle çiftleştirmekdedir.

İspanyol gögercinliklerinde medahil daha muvaffak bir sûretde ve şekilde görüldüğü üzere yapılmıştır bu sûret-i tertibden maksad gögercinlerin tereddüt itmeksizin içeri girmelerini teshil etmek, fakat girenlerin tekrar çıkmalarını ve çıkanların tekrar girmelerini mani’ iylemekdir. Takyidâtın derecesini şundan anlamalıdır ki her bir gögercinin sellesi kayd idilmekte ve bu da kanadlarına yazılan sicil Numerosından başka ana ve babasının Numerosı ve kendi cinsi dahi tahrir idilmek sûretiyle [s.88] edâ idilmekdedir. Bu sâyede idilecek istifâde ise hangi gögercinlerin iyi ve makbûl yavru çıkardıklarını bilmek ve böylece güzel dâmızlık intih’âb iylemekdir binâberin pek mühimdir.

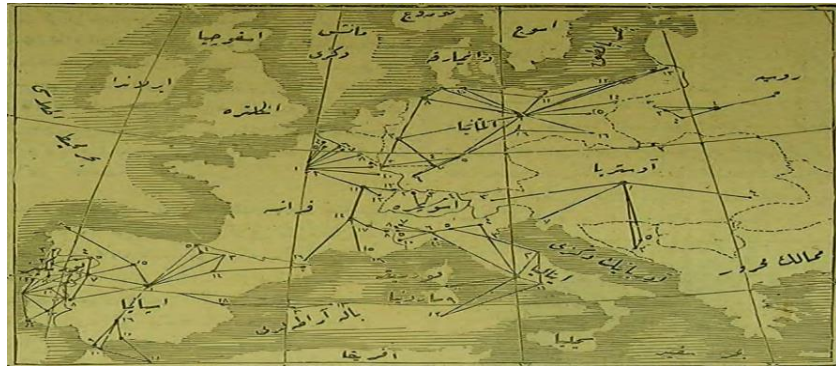
Portekiz – memleketin pek sıcak olması hasabiyle Belçika gögercinlerinin yetiştirilmesine pek yaramamakla beraber ‘askeri gögercinlikler teşkili husûsunda İspanya’dan evvel tâvir anlamışdır ilk tecrübe 1876 senesinde vukû’ bulmuş ve birkaç sene sonra beş ‘aded postahane mütezimen muhâberâta başlamışdı. Nihâyet 1888 de tanzim olunan bir nizâmnâme mucibince tekmlil memleket de 14 postahane te’sis idilmiş ve bunlar memleketin dağlık olmasından ve bu cihetle yırtıcı kuşları çok bulunmasından dolayı biri birine gayet yaklaştırmışdır.

Şebekenin merkezi Lizbondur nikât-ı sâ’iresi haritadan anlaşılır.

Rusya – Rusya erkân-ı harbiye’i ‘umûmiyesi 1870 seferine müte’âkib gögercinler ile iştiğâle başlamış Varşova’da bir tecrübe gögercinliği te’sis iylemiştir. 1887 senesinde tanzim olunan bir nizâmnâme bu husûsa müta’lik mevâd-ı esâsiyeye ta’yin iylemiş ve idâre’i ‘umûmiyesi istihkâm sınıfına rabt itmiştir.

Rusya’da ki te’sisât diğerlerinden farklı görülüyor postahaneler muhâbere idecekleri noktaların ‘adedine göre sınıflara ayrılmışdır. Birinci sınıfın [ki dört mevk’ile muhâbere ider] hey’et-i idâresi (ka’imakam rütbesinde) bir müdir ve dört gögercin mübeşşiri sekiz nefer hidmetciden, ikinci sınıftan (üç mevk’ile muhâbere ider) olanların ki bir müdir ile üç mübeşşir ve altı neferde üçüncü sınıftan (iki mevk’ile muhâbere ider) olan postahaneler hissât idâresi kezâlik bir müdir ile iki mübeşşir dört neferden yalnız bir mevk’ile muhâbere olduğundan dolayı dördüncü sınıftan ‘ad olunanların ki bir müdir ile bir mübeşşir ve iki neferden mürekkeb bulunûr.

El-yevm Rusya’da beş mevkûf bulunur ki bunlardan birincisi merkezi teşkil iden Brest-Litovski postahanesi

(Avrupa Düvel-i Muhtelifesinin ‘Askeri Gögercinlikler Şebekeleri)

Fransa: 01 Mon Valer Piyen; 2 Paris; 3 Venisan; 4 Lil; 5 Düe; 6 Alansiyen; 7 Mevbuj; 8 Meziyer; 9 Verdon; 10 Tul; 11 Langer; 12 Balfor; 13 Bezakson; 14 Liyon;

15 Marsilya; 16 Yer Pensiyan 17 Ğıranovil; 18 Biryanson. – Portekiz: 1 Lizbon; 2 Porto; 3 Valans; 4 Rakans; 5 Birağans; 6 Almayada; 7 Ğavarda; 8 Kovamir; 9 Kastillo Biranko; 10 Abranta; 11 Elva; 12 Yeniş; 13 Baya; 14 Lağv. – İspanya: 1 Madrid; 2 Fingura; 3 Yaka; 4 Pamilona; 5 Avrasyon; 6 Fervol; 7 Sivdarodosğav; 8 Badayor; 9 Tarif; 10 Sota; 11 Malila; 12 Palma; 13 Mahvan; 14 Saragosa; 15 Valadolid; 16 Kordovba “Kortoba” 17 Malağa; 18 Valensiya. – İtalya: 1 Roma; 2 Ankona; 3 Bolonya; 4 Verona; 5 Yılazıfsa; 6 Alasandarya; 7 Musennis; 8 Fenstarlila; 9 Ehsilla; 10 Venediv; 11 Lamadlana; 12 Kağliyari; 13 Ğaita; 14 Cenevre. – İsviçre: 1 Biren; 2 Bell; 3 Zürih; 4 Vezn. – Almanya: 1 Berlin; 2 Kolonya; 3 Mets; 4 Mayans; 5 Dorçburg; 6 Strazburg; 7 Şiveçining; “Tosorda”; 8 Vilhelmshafan; 9 Tonberg; 10 Kill; 11 Statin; 12 Dançbing; 13 Kömberg; 14 Turin; 15 Pozân; 16 Bireslav; 17 Turğav. – Avusturya: 1 Komoron; 2 Kırakovi; 3 Françfiste; 4 Karlsborg; 5 Saraybosna; 6 Mostar; 7 Tiriste – Danimarka: 1 Kopenhag; - İsveç: 1 Karlsborg. – Rusya: 1 Bireslitovski; 2 Varşova; 3 Lovonutürkiye; 4 Oyvenğorved; 5 Levninaç.

[s.89] Ve diğlerleri sırasıyla Varşova, Eyvelgurud mevki’lerindedir.

Merkez postahânesi bin gögercini hâvî olmak üzere bunca sınıfdan diğler dörtten birincisi 750 gögercini hâvî ve ikinci sınıfdan ikinci ve üçüncüsü beşer yüz gögercini hâvî olarak dördüncü sınıfdandır.

Merkezi Kiev olmak şartıyla diğler bir takım postahânelerde şark hudûdunda teşkil olunmak üzeredir.

İsviçre – ‘Askeri gögercinlik vücûda getirülmesi 1889 da karârgir olmuştur.

Bu bâbda tanzim olunan nizâmnâme mevâd-ı atiyeyi şâmildir:

Birinci madde – Posta hidmetinde kullanılacak gögercinler besleyenlere hükümet mu’âvenet nakdiyede bulunûr.

İkinci madde – Gögercinler İsviçre dâhilinde ta’lim ve terbiye olunmalı ve bu cihet-i nâzarı dikkatden devr tutulmamalıdır.

Üçüncü madde – Devletden i’ane-i nakdiye talebinde bulunanlar ta’lim ve terbiye husûsunda erkân-ı harbiye’i ‘umûmiyenin telkinâtına tevfiğ hareket iylemeğe mecburdurlar. Da’ire-i mezkûreden lazım gelen ma’lûmât-ı vesâ’ireyi i’tâ iylemek ve bâhsus gögercinlik te’sis oluncak mevki’ ta’yin itmekle mükellefdir.

Dördüncü madde – Her sene ‘adi ta’limlerden başka 150: 200 kilometrelik bir mesâfe için müsâbakalar tertîb olunmalıdır.

Beşinci madde – Gögercin besleyen her cemiyyet ibtidâ şu iki noktaya da'ir erkân-ı harbiye'i 'umûmiye ma'lûmat i'tâsına bocludur:

- 1 – Muhârebe için istihdâm olunabilecek gögercinlerin'adedi.
- 2 – Cemiyyeti teşkil iden zevâtın mikdârı.

Altıncı madde – Her bir ta'limde gögercinlerin nereden salıverildiği ve nereye muvassalat iylediği bu esnada havânın hâli, rüzgârın istikâmeti sûret-i sıhhiye ve kıta'ya da erkân-ı harbiye'i 'umûmiye 'arz ve ihbâr olunmalıdır ki da'ire'i mezkûrece netice-i müstahsele ve bâhsus telefât vâkı'a hakkında bir fikri peydâ idilebilsun.

Yedinci madde – Erkân-ı hârbiye-i 'umûmiye tarafından talib olunan sûret de senede altı def'a ta'lim icrâ iden her cemi'yet ber-vech-i ati mahsûsâta na'il olur 1-lakil yüz gögercin beslenür ise 70 frânga kadar alabilecekleri gibi en az iki yüz besleyenler 120 ve 300 den ziyâde gögercin sahibleri ise 160 frank kadar alurlar.

Devlet müşârünileyhe şebekesi hakkında bir fikir idinebilmek için haritaya mürâca'at tavsiye olunur.

Avusturya – Devlet müşârünileyhenin ilk 'askeri gögercinliği 1875 tarihinde Komuran mevki'nde ve ikincisi 1882 de Korakovi de te'sis olunmuşdur. Andan sonra hudûdların dağlık kısmında ba'zı nikât merkezide olmak üzere dört 'aded daha te'sis karârgir olmuş ise de bütçenin müsâ'idesizliginden olmalıdır ki henüz vücûda getirilememişdirler. Avusturya hükûmeti bu husûs da ki ihtiyâcâtını husûsi kumpânyaları teşvik iylemek ve zâbitân 'askeriyeden veya me'mûrin hükûmetden olub da gögercinlik yapmak isteyenlere inşâat için muktezî mâlzeme-i hasbiyeyi mecânen virerek tashilât göstermek sûretiyle tehîf itmek imalında bulunuyor.

Hatta şimandifer kumpânyaları gögercinler ile birlikde seyâhat iden kimselerden daha dün bir icrâ'at almakda ve meraklılarına 'askeri gögercin postahânelerinden dört beş guruh mukâbilinde en iyi cinsden gögercinler satılmaktadır.

Danimarka – Paris muhâsarasında görülen hal üzerine 1878 senesinde Kopenhagda bir cemi'yet teşkil iylemiş ve cemi'yet-i mezkûre büsbütün husûsu olduğu halde mülk olduğu gögercinlerin kâfesini zaman harbde hidmet-i devlete terk iyleyeceğini va'ad itmiştir.

Harbiye nezâreti sene müsâbakâlarında en seri' gögercin sahibi olduğu tebiyan iden i'zâyı mükâfatlandırdığı gibi Kraliçe Hazretleri cemi'yeti taht himâyelerine almış ve Prens Vilademir dahi fahrî reyâsatı der'uhde iylemiştir.

Belçika – Memleket mezkûre de gögercinlerin hiçbir yere kıyâs kabul itmeyecek derecede çok olması ve hamân her bir nâhiyede laakal bir cemi'yet bulunması melâbesesiyle 'askeri [s.90] gögercinlik te'sisine hacet yok dimekdir. Ma'mâ-fih vakt-i harbde hidmet 'askeriyede istenildiği gibi kullanılacak bir hey'et tertibi husûsi de düşünölmüşdür.

İşte bu mülâhazât 'askeriyeye göre Anvers, Liyaj ve Nemur mevki'lerinde birer postahâne te'sis lazım ve kâfidir. Altı aylık bir hidmet 'askeriyeye için 6: 5 bin gögercine ihtiyaç olduğu hesab idilmiş, hâlbuki el-yevm Belçika 600000 gögercin beslemek de bulunmuşdür.

Klamenk – Devlet müşârünileyhe dahi hemân buna yakın bir halde bulunduğundan yalnız Cava ve Sumatra adalarında 'askeri gögercinlikler te'sisiyle intifâ iylemiştir.

İngiltere – Gerçi ba'zı mevki' 'askeriyede gögercinlikler te'sis olunmuş ve sevahilin taht muhâfazâ ve nezâret de bulundurulması husûsunda gögercinlere mürâca'at idilmekde bulunmuş ise de bu bâbdâ tafsîlât-ı lâzımeyle destres olunamamışdır. Yalnız 1886 tarihinde duka kâmberiyede ki tarafıdan münevvere arasında ba'zı tecrübeler yapıldığı ma'lûmdur.

(son)

Osman

MEVÂD-I TIBBİYE

ŞEKER 'İLLETİ

(Birinci nüshâmızdan mâb'ad)

Bu şekerden pek az bir mikdâr dahi tabi'î olarak glikoz sûretinde idrara geçer. Şeker bu mikdâr kalildir bulunursa 'umûmen isti'mâl olunan mi'yârattan keşf olunamaz. Yedinde mevcûd şekerin mikdârı ziyâde olur ise mi'yârattan vâsıtasıyla keşf olunabilir ki bu hal vücûd-i insanda şekerin ihrâk olunmasından veyahut karaciğerde ve diğer merakiz mahsûlede mikdâr kişide husûle gelmesinden mütevellid muvakkat veya da'ima fisiyoloci bir karışıklık vukû'ini int'ac ider.

Kandaki şeker karaciğerden idhâl olunub karaciğer dahi bi'l-nefs şeker istihzâr ittikden mâ'dâ mi'de ve bağırsakda mevâd nişâ'iyenin hazmından husûle gelen bir mikdâr şeker dahi o-ride'i mâ'ie vâsıtasıyla ahz idüb kana isâl iyer.

Ba'zı ehvâl dahi vardır ki şeker 'ârzı ya'ni muvakkat olarak idrarda bulunur. Bunların birincisi çok şekerli iti'ma akl ve bir takım udviye-i semiye isti'mâl idenlerin ve ba'zı 'asabi hastalıklara mübtelâ bulunanların ve süd nenelerin dahi idrarında bulunabilir. Bunun sebebi ise marazianin südünde bulunan lebn-i şekerin reşf olunmasıdır.

Balâda zikr olunan haller müstesnâ olmak üzere idrarda şeker bulunur ise şeker 'illetinin vücûduna hükm olunur.

Nikris, rih tayyar infî'âlet nefsâneye, sıkıntı, gider hasât safrâ veya ya'ni o dökümleri ve ba'zı imrâz intâniye şeker 'illetinin husûlüne sebebiyet virebilir. Şeker 'illetinin tedâvisi için en ziyâde nazar-ı ehemmiyete alacak şey tegazzi bahşidir.

Zirâ 'illet mezkûre me'kûlâtın te'sirinde olarak ba'zen tezâyid ve ba'zen kesb haft ider.

(Diyabetis) 'ileti hâsıl iylediği şekerin vücûd insaniye sem gibi te'sir ittiği Doktor (Framon) tarafından bi'l-tecrûbe i'lân olunmuşdur.

Bu 'illetin tedâvisi için evvela şeker ekelinden ve karaciğer vâsıtasıyla bedende şeker münkalib olan mâkulâtın ya'ni mevâd-ı nişâ'iyenin isti'mâlinden tevki itmeli ve ceviz, fındık, badem ve zeytünden mâ'dâ bi'l-cümle meyveler ve bundan başka şekerli meşrubât ve 'alel-husûs birâ ve tatlı şarâblar mani' olunmalıdır.

Karaciğerden mâ'dâ her nev'i et ile zeytûnyağı ve sirke ile tabih olunmuş balık, midye, salyangoz, istakoz, karides, kurbağa, kaplumbağa etlerinde muzırat yoktur. Yumurta, sadeyağ ve peynir mükemmel bir gıdâdır. Mevâd şehmiyenin ya'ni yağlı etlerin ve sebzenin aklında dahi bir ba'is yoktur.

Şeker 'illete mübtelâ olanlar midelerini doldurmamak üzere pek az su içmelidirler.

Bundan başka riyâzet bedeniye, yürümek, ata binmek, Kürek çekmek, açık havada bulunmak deniz seyâhati itmek ziyâdesiyle nâfi'dir. Yün elbise iktisâsı dahi lazımdır. Davaya gelince şeker 'illete düçâr olanlardan vukû' bulan tahmizin tezâyid ve tenâküsine göre hidmet itmeli. Tahmizi mütezâyid olan mirzâ [s.91] ve yaşı veya çitli soyu, afyon mürekkebâtı, antipirin, iksallejin i'tâ olunabilir bununla beraber kibritit genin arsinik ve litin ile ba'zı netâyec hüsnâ görülmektedir.

Ziyâdesiyle tehic ‘asabi ve uykusuzluk mevcûd olur ise bir ömürdü potasyum ve valiriyân ya’ni kedi otu i’tâ olunur.

Mösyö (Ruban) bu bâbdâ bir nev’i tedâvi bulma usûlünü bulmuşdur ki bu dahi isti’mâl olunabilir. Fakat za’fiyet beden ziyâde oduğu takdirde mirizân bâlâda zikr olunan her bir vâsıtayı kullanmaktan ihtirâz itmesi lazımdır.

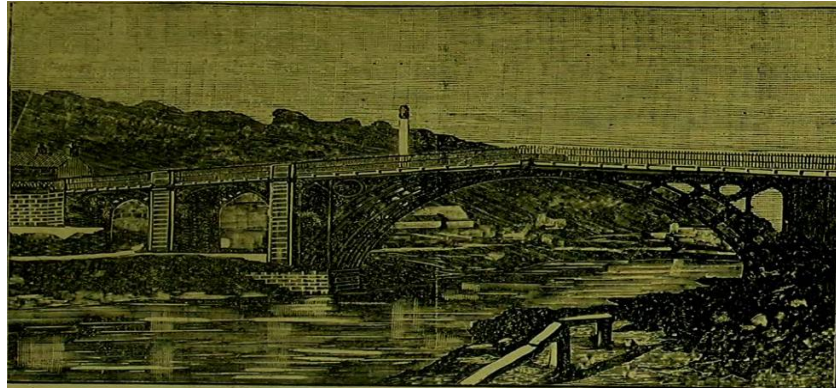
(son)

Doktor: Ender Yadis

Koalbrookdal (Coalbrookdale) Köprüsü

Kâri’ne-i ahvâlî hakkında ma’lûmât virilmek istenilen köprü öyle İngiltere’nin Kort köprüsü gibi ‘azimet vesâ’iresiyle iştihâr iylemiş bir şey değildir. Derc olunan resimde bunu isbât iyle.

El-yevm temürden olmak üzere inşâ idilen kal’aların, köprülerin, Kûrrelerin cesâmet ve mükemmeliyetiyle; hayretzade olmağa alışmış olduğumuzdan otuz metre arzında bir nehir üzerine atılmış bir köprüde nazar-ı dikkatimizi celb idecek hiçbir hâl tasvir idemez.

(Koalbrookdal Köprüsü)

Fakat mevzû’ bahsimiz olan köprü otuz üç metre kemer açıklığına ve on dört metre irtifâ’ kemâle mülk olmağla beraber şâyân dikkatdir. Çünkü İngiltere’de değil bütün Kûrre’i’arz üzerinde mevcûd temür köprülerin piridir.

Bundan 112 sene evvel ya’ni 1779 tarih milâdisinde “Darbi Darby” nâmında bir zât tarafından inşâ idilmiş olduğu hâlde alan hidmetinde bir devamdır. Bir zamanın havâriki sırasında iken bugün neyim ‘Atıf nâzariye hedef olmakda veya olamamakda, yalnız mevcûdiyetinden haberdâr olan ba’zı mühendislerin – o civardan geçmek gibi bir şart mühim altında – ziyâretgâhı bulunmaktadır. Köprünün uzun müddet dayanması pek büyük bir mahâretle inşâ olunduğuna delil bi’adildir.

Elde hiçbir esâs yok iken def’aten mükemmel bir eser vücûda getirmiş cidden sezâvâr takdim değil midir?

[s.92] Tafsilât fenniyesine da’ir yazılabilecek bir iki kelime resminden de okunacağı cihetle anın yerine şu son zamanlarda köprü civarına binâ idilen bir şehirden dolayı tezâyid iden mürur ve ‘uburdan asla müte’essir olmadığını ve daha bir çok seneler dayanabileceği muhakkak olduğunu haber virelim.

MEVÂD-I HEKİMİYE

Evvelce (hava) serlevhasıyla bir makâle derc olunmuş ise de ‘adam vücûdu halinde yaşamak kâbil olmayan şu seyyale dair daha mükemmel ma’lûmât derc itmeğimiz birçok taraftan arzû buyurulduğundan şu makâleyi de derc idiyoruz.

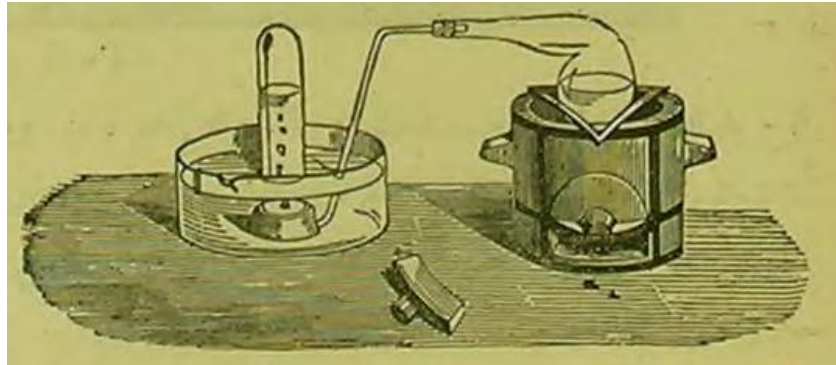
(Havay-ı nesimi hakkında ma’lûmât-ı mahsûre ve müfide)

Hava nedir? Hava üzerinde yaşamak da olduğumuz Kürre-i arz-ı da’ire’i mîdâr ihâta itmiş ve idilen tecârib ve hesâbât dakikaya nâzaran takriben 70: 80 kilometre irtifâ’inde bulunmuş olan seyyâlden ‘ibâretidir. Havâ bi’l-cümle kai’nât-ı ‘uzviyenin mâbâ el-hayatı hükmünde olduğundan ansız yaşamak ğayrı mümkündür. Havâ şeffâf bir siyâlden ‘ibâret olup az mikdârda görünmez fakat mikdâr kesirde mâ’i rengde görünür. Bunu isbât için yalnız semâyâ ‘atıf nâzar itmek kâfidir. Havanın tabi’atda olan vazifesi pek mühim olduğu gibi hava kadar kesir isti’mâl hiçbir cisim yoktur denilmiş olsa yalan söylenilmemiş olur. Gecenin zalimatından istifâde için yakmakda olduğumuz lambalar mumlar ve yiyeceğimizi pişürmek için yakdığımız kömür ve odunlar hep havanın sâyesinde yânmakta ve sathı deryâdan kai’r deryâyâ inen dâlgıçlar havâ vâsıtasıyla inmektedir.

Bir insan veya bir hayvan birçok günler açlığa ve susuzluğa tahammül iderek yaşayabilir. Fakat havasız beş dakika bile yaşayamayacağı aşîkârdır. İnsan gibi nebâtât ve hatta denizde yaşayan balıklar bile yine havaya ihtiyaç his itmektedirler. Bu sözüm sizi merak da bırakacak ve denize hava nereden girecek gibi bir fikri hatırlanıza getirecektir. Hava, deniz, göl, nehir sularında suyun havaya olan te’sirinden münhal olarak bulunur. İşte o münhal olması sâyesindedir ki suda yaşayan bi’l-cümle hayvanat o suda ki havayı teneffüs iderek hıfz-ı hâyat iderler.

Hava yabes olacak olursa elektriği nakl itmeyüb hâl-i rutubede bulunursa elektriği nakl ider. İşte bunun için der ki birçok tecârib elektriğe bir hava râtıbak taht temâsında icrâ olunamaz. Hava evelleri anasır-ı erba bir zân olunurdu. Lakin meşhûr kimyâgerlerden “Lavzaya” ve “Şeyll” gibi zevât mu’teberenin sa’i ve gayretleriyle

tahlil olunarak 21 müvellid-ül humuza 79 azotdan ‘ibâret bulunduğ u ve bunlardan mâ’dâ hayli mikdâr hamiz kârbon ve cizye-i azotit amonyak, su buharı ve muallâk hâlinde dahi ecsâm ‘uzviyeye mülk olduğı isbât olunmuştur. “Levâziye” nasıl tahlil itmiştir? Levâziye evvelâ şekilde görüldüğü gibi mataranın derununda civa koyduktan sonra bir münkâlin üzerine vazi’ itmiş ve mataranın ince olan ucunu bir hamâm zibka daldırarak üzerine dereceli bir fânus örtmüş. Ba’de fânusun içinde mahbûs bulunan havanın hacmini ta’yin iylemiş. Şurasını unutmamalıyız ki mataraya civa koyduğumuz vakit de matarayı tamâmiyle doldurmadığımızdan elbette bir mikdâr mahbûs hava matarada kalmıştır. İşte havay-ı mahbûsun temâsında olan ve matarada bulunan civayı birbirini mütâ’kib on iki gün kadar galien derecesine yakın bir derecede ısıtmıştır. Bir iki gün geçdiğinde havanın hacminin tenâkis ittiğini ve civanın sathında bir tâkım küçük küçük kırmızı safihâlârın teşkil idildiğini görmüş, beşinci güne kadar bu kırmızı safihâlâr çoklaşarak havanın hacmi tenâkis itmiş ise de beşinci gününden sonra bu tenâkis ve tezâyid keyfiyeti vukû’ bulmadığından “Levâziye” yapmış olduğı tecrübeyi eyüce anlamak için on iki gün kadar teshin iylemiştir.

On ikinci gün oldukda kurmuş olduğı cihâzı bozâarak soğumuş ve evvelce hacmi mu’ayyen ve mahbûs [s.93] olarak bulunan havanın hacmi bi’l-farz 100 ise “73” e kadar tenzil ittiğini görmüş. Ba’de kânusunun derûnunda ki havayı keâyineye ibtidâr iderek havanın o safına büsbütün ‘aksi sûret de havâsa mâlik gaz bulduğundan ya’ni ne teneffüse ve nede ihrâka sâlih olduğundan o zaman bu fânusun derununda ki gazın “azot” gazı olduğunu anlamıştır.

(Mâ-ba’dı var)

Hasan Hayri

MÜTENEVVİA

TAHRIYAT-I MEDENİYE

Dördüncü nüshâımızda hikmete bir nâzar serlevhasıyla tahriyat-ı medeniye'nin ba'zı cihetlerini muhtasaran yazmış idim burada dahi şu mühim ve lüzûmlu bahsimize tahriyât-ı medeniye meraklılarına bir fikir vermek mülâhazâsıyla yine Avrupa'nın ba'zı risâlelerinden mustahric şu 'ilâveyi yazıyorum.

Ma'lûmdur ki: Eğer ma'den Kürre-i arzın ba'zı tebdilât tabiyesiyle meydana gelür. Eğer bu tebdilât olmasa bir kaç yüz metre derinliğinde bulunan ma'den tabakaları bi'l-teb'a meydâna çıkamayub bir hal mestûriyetde kalmış olur.

Bütün ma'den tahrisiyle meşgul olan erbâb-ı fen da'ima şu tebdilât arziyenin vukû'a geldiği mahâlleri devir ve teftiş itdikleri gibi ba'zı memâlikde nebân iden kablıca sularını da nazar-ı imândan devir tutmazlar. Çünkü: Pir kablıca suyunun sıcak olması mutlaka yolunda mesâdif olduğu mâ'denin virdiği te'sirden ileri gelmekde olduğu gibi ekseriyê bu ya'ni ma'deni sular veyahud 'umûmiyetle bütün menbi sularının hin nebanda hârice çıkardıkları kum ve toprak daneleriyle birlikde ba'zende ma'den zerreleri çıkar ki az incû için her halde bir rehberlik itmiş olur.

Suların tam ve lezzetlerinin muhtelif olması hep bu ma'denin eser te'siridir. Meselâ bir menba'dan çıkan suya dikkat idersiniz ki bütün geçtiği yerlerde ki mecrâsını sâp sârı gösteriyor diğer birisine bakarsanız ki olduğu mahalde bir hase'i diğer gösterdiği halde bir kab ile mevki'nde alındıkda o hâsadın aslâ eser görülmez. Ne hâcet çitli ma'den suyunun hâse'i ma'lûmesini viren kimdir. İşte ma'den sularının şu vecihle ma'den rehberliği ittikleri gibi yaz mevki'de hemân arzın üzerinde ma'den tabakâlarına tesâdüf olunur.

Arzın üzerinde veyahud birkaç karış toprağın altında ba'zı zengin mâ'den tabakaları bulunur ki hafriyâtâ devam idildikçe ka'ir zemine doğru ileruler veyahud biraz derinleşdikden sonra bir düzlük kesb iderek bir hal müsteviyatda gider.

Hareket arzlar ile ba'zı mahallerin yükselmesi ve buna mukâbil cihetinin alçalması Kürre-i arzın merkezinde ki mâ'denin hareketinden ileri geldiği sabitdir. Hatta böyle ihtilâlat-ı arziyeye düçâr olan mahallerde bir takım yâırıklar hâsıl olur ki ba'zısından kükürt kokusu dahi istişmâm olunur ve bu gibi yerlerden ba'zen kükürtlü vesâire ma'den suları dahi feverân ider. İşte bu ehvaller hep tahriyat madenine meraklılarına rehberlik ider.

Kürre’i arzın ba’zı mahallerinde bu tebdilât bir takım taş yarıkları husûle getirir ki manzarası elsâni vela ve hayretde bırâkır ez-cümle Meksika’da 12.13 bin metre imtidâdında ve 600 metre ‘imkânda nice kebir yarıklar siyahinin ve ma’dencilerin nâzar-ı dikkatini celb itmekdedir. Bu yarıkların ba’zıları oldukça dik ve müdhişdir ki ‘imkânı ta’yibinde ve yanına takribde pek çok müşkilat çıkılır ise de yine her zaman pek çok erbâb merâkı o derin mezâlim köşelerine siye’i tema’la düşürür. Çünkü bu yarıkların kenarları birbiri üzerine yığılmış tarâb ve ma’den tabakasını ‘aleni bir sûret de irâe itmekde olduğundan ba’zı arayıcıların pek cüz’i masrafla elde idebildikleri parçalar bilâhare bu bâbda ki ihtiyâç [s.94] izâle kalınmağla bi’l-teb’a diğerlerini de tema’ düşürmekdedir: Ma’hazâ tahriyât ma’deniye meraklılarına büyük nehirlerin sürüb götürmekde oldukları kum dâneleri tahriyâtında hatırdan feramüş buyurmamalarını tavsiye ederiz zirâ Amerika’da Amazon nehrinden yevmiye hâsıl olan altûn hep kumların içinden bulunub çıkarılır.

Bir ‘amele akşama kadar ba’zen birkaç liralık altûn bulur ise de kaç çok def’a ancak bir ya iki kırandan ziyâde bir şey bulamaz ve bunların ücretleri ise para ile olmayub yalnız haftanın bir günü ya’ni yalnız pazar günleri hâsılât kendi hesâblarına olub diğer günleri asıl bunları istihdâm iden mültezime ‘ai’ddir.

Bu gibi altûn ma’denini hâvî nehirler memâlik-i şâhâne de dahi vardır ez-cümle Mısır’da ki (Nil) ile Anadolu’da ki Kızılıрмаğın kumları derununda altûn zerrâtı ba’zı tesâdüfât ile bulunmakda ise de henüz buralarda Amazon’da olduğu gibi mükemmel arayıcılar yoktur. Zân ‘acizânemize göre eğer bu nehirlerde mükemmel arayıcılar olsa pek ziyâde fâ’ide hâsıl olur.

Tayfur

ALTÛN HÂSILATI

Dünyanın her tarafında vukû’ bulan altûn hâsılâtının mikdârı kat’tiyesine da’ir ma’lûmât muhtelif i’tâ olunmaktadır.

Bin sekiz yüz seksen dokuz senesinde neşr olunan (Hâzeles Anval) nâm risâle-i takvimiye de altûn hâsılâtı doksan beş milyon ikiyüz on bir bin yüz elli dolar ya’ni dört yüz doksan beş milyon doksan dokuz bin sekiz yüz frank kıymetinde olmak üzere gösteriliyor.

Doktor (Selaber) ise bin sekiz yüz seksen sekizde neşr olunan (Amerikan Elmanak) nâm takvimde altûn hâsılâtının doksan yedi milyon yedi yüz altmış bir bin dolar ya’ni beş yüz sekiz milyon üç yüz elli yedi bin frank kıymetinde bulunduğu

peyân ve iştingaton zerbehâta mediri ise hasılat mebhûsânın mikdârı daha ziyâde olduğunu dermiyân ile bin sekiz yüz seksen sekiz senesi zarfında hâsıl olan altûnun kıymeti doksan sekiz milyon yedi yüz altmış dört bin iki yüz otuz beş dolar ya'ni beş yüz on üç milyon beş yüz yetmiş dört bin on iki frank nisbetinde bulunduğunu i'lân itmiştir.

Memâlik-i muhtelifde de ma'den ihrâcatına da'ir neşr idilen evrâk-ı resmiye mütâla'a idiliyor Fransa'da mevcûd bulunan ma'den istâtistike 'atıf nazar-ı tedkik olunur ise bin sekiz yüz seksen sekiz senesi zarfında ki altûn hâsılatı mikdârının takriben yüz altmışaltı bin iki yüz elli beş kilo gram sıkletinde bulunduğu ya'ni beş yüz kırk dokuz milyon beş yüz bin frânga bâliğ olduğu anlaşılır.

En ziyâde altûn hâsıl iden memleket Amerika memâlik-i müctemi'asıdır. Memâlik-i mezbûre doksan dokuz bin dokuz yüz on yedi kilo grâm sıkletinde ya'ni yüz yetmiş milyon sekiz yüz elli bir bin frank kıymetinde altûn hâsıl idiyor.

İkinci derecede altûn hâsıl olan memleket Rusya memâlikidir. Rusya'da husûle gelen altûnun mikdârı otuz üç bin yediyüz kırk kilo grâma bâliğ olub yüz on beş milyon iki yüz yetmiş iki bin frank kıymetindedir.

Altûn hâsıl iden memleketlerin üçüncüsü Avustralya olub bu kıta'da otuz altı bin altı yüz yirmi altı kilo grâm sıkletinde ve yüz on iki milyon doksan iki bin frank kıymetinde altûn husûle gelür.

Bu üç memâlikden sonra Çin, cenûbi Afrika Cumhuriyeti, Şili, Kolombiya, Macaristan, Güyan ve Kanada memleketleri dahi derecât-ı mütefâvitede altûn hâsıl idiyor. Şöyle ki: Çin'de kırk altı milyon üç yüz elli bin frank kıymetinde on üç bin beş yüz kırk iki kilo gram, cenûbi Afrika Cumhuriyeti memâlikinde yirmi bir milyon otuz bin frank kıymetinde yedi bin yüz yetmiş kilo gram, Şili memâlikinde sekiz milyon yüz doksan altı bin frank kıymetinde iki bin üç yüz doksan beş kilo gram, Kolombiya'da yedi milyon yedi yüz yirmi beş bin franklık iki bin iki yüz elli yedi kilo grâm, Macaristan'da [s.95] altı milyon dört yüz on altı bin frank kıymetinde bin sekiz yüz altmış iki kilo grâm, Güyanda altı milyon yüz on beş bin frank kıymetine ha'iz bin sekiz yüz dört ve Kanada'da dahi altı milyon yüz otuz bir bin frank kıymetinde iki bin altmış bir kilo grâm altûn hâsıl oluyor.

Mösyö (Hayter) tarafından neşr olunan bir cedvel malına göre bin sekiz yüz elli bir senesinde bin sekiz yüz seksen altı senesine kadar olan müddet zarfında Avustralya memâlikinde hâsıl olan altûnun kıymetini sekiz milyon iki yüz bir milyon

sekiz yüz yirmi bin beş yüz on beş frank nisbetinde bulunuyor. Diğer taraftan Mösyö (Dayy) nâmzât Amerika memâlik-i müctema'sında bin sekiz yüz dört senesinden biri husûle gelen altûnun dokuz milyon iki yüz otuz doksan milyon altı yüz kırk dokuz bin dört yüz seksen dört frank kıymetinde bulunduğu beyân idiyor ki şu hesabca her tarafta husûle gelen altûn mikdârının nesfinden ziyâdesi bu iki memleketden hâsıl oluyor demekdir.

ESLÂHA-YI PASLANMADAN MUHÂFAZA USÛL-I

Kükürt çiçeğini cila toprağıyla birlikde ve müsâvi mikdârda eziniz, bu tozu zeytûn yağıyla ıslatınız, biraz güderi parçasını bâlâda mezkûr mahlûtâ bâturub pâslı mahalli anınla siliniz. Silahı temizledikten sonra anı pâslânmadan muhâfaza zımnında gaz yağı yahud vazelin ile ıslatılmış bir bez vâsıtasıyla yağlamalıdır.

ÜZERİNE RESİMLER NAKL İTMEK İÇÜN KÂĞIDI ŞEFFÂF KILMAK USÛL-I

Üzerine arzû olunan resmi nakl idebilmek için kâğıdı şeffâf kılmak zımnında kâğıd örneği çıkarılacak resmin üzerine vazi' olunduktan sonra gâyet safî benzin ile ıslâtılmış bir pâmuk vâsıtasıyla hafifçe silinmelidir. Kâğıd benzini içdikden ve bu sebeble şeffâf kılındıktan sonra üzerine çizgiler yahud boyalar taşmaksızın ve kâğıd aslâ kabarmaksızın, kurşun yahud 'adi kalem ile çizgiler çizilür ve hatta dürlü dürlü rengde boyalar bile sürülür. O rengi çıkarılacak resim büyük olursa üzerine benzin, (resmin bir mikdâr mahâline sürülüb çizgisi nakl olunduktan sonra diğer bir mahâline sürülüb keza'lik çizgileri nakl olunmak şartıyla) birkaç defa'lar sürülmek icâb ider.

Resim nakl olunub bitirdikten sonra benzin eser bırakmaksızın uçûb dağılır ve kâğıd kuruduktan sonra ilk kesâfatını alır ve üzerinde kokudan cez'i bir eser bile kalmaz. Bu bâbdâ benzinin fevkâlâ'de sâfi olması ehem ve elzemdir.

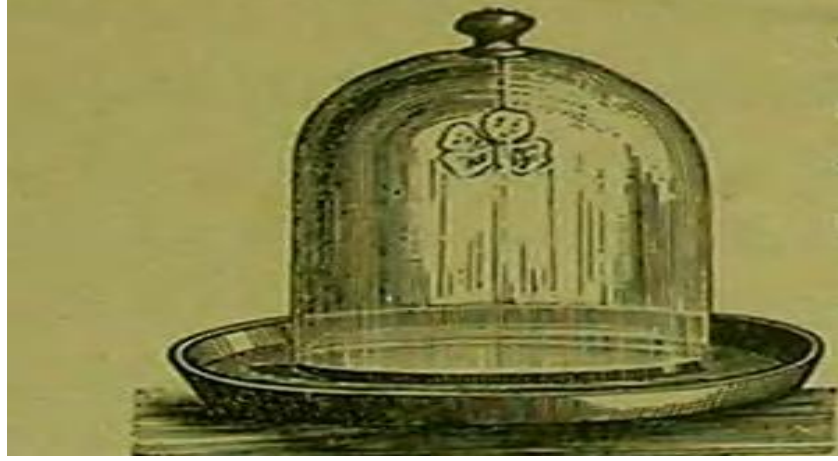
Bahaeddin

FENNİ EĞLENCELER

'ACAYİB BİR ÇİÇEK

Kırmızı bir çiçek koparub beş Numerolu ma'ârif cerid-i fenniyesinde beyân olduğu vecihle üzerine sigara külü vâsıtasıyla bir tākım ma'i benekler yapıldıktan sonra mezkûr çiçeğin sâpını bâlmûmu ile billur bardağın dibine yapışdırub bardağı biraz neşâdir rûhunu hâvî bir tabak üzerine baş aşağı kapamalıdır. Bir çârik tarafında çiçek ma'i olur ve sigara külü vâsıtasıyla meydâna gelen benekler ise sâriya tahvil ider. Yarım sâ'at çiçek bardağın içinden alınacak olursa kurulamaya şâyete acayip

bir manzara peydâ ider. Çiçek üzerinde bir takım kırmızı noktalar bulunduğu diğer mahalleri ma'i olduğu ve ortasında gâyet muntazam sâri sâri benekler hâsıl ettiği hâlde göze çarpar ki çiçeğin bu manzarasını seyir itmekden daha eğlenceli 'acayib bir şey tasvir olunamaz.

İ'tizâr – ma'ârifin beş Numerolı nüshâsında ve fenni eğlenceler mücessende (izhâr güne gün) 'ibâresi (izhâr güne gün) dizilmiş olmakla tashih olunur.

Bahaeddin

[s.96] BİR HAFTALIK TAKVİM

1309 sene-i hicriye-i kâmerî 1270 sene-i şemsî, 1307 sene-i mâlî, 1891 sene-i frengi													
Günlerin isimleri	Aylar			Ruz-i hazr salbileri	Evkât				İmsak	Alafranga Sa'it ile aksam	Ta'dil zaman	Gündüzün müddetü	Yukû'at
	Sefer El-hayr	Eylül rumi	Teşrin-i evvel Firengi		Dolu şemsî	Öğlen	İkindi	Yatsu					
Pengşenbe	27	2	1	150	12,01	6,11	9,29	1,31	10,28	5,40	10,00	11,37	Teşrin evvel
Cum'a	28	2	2	151	02	13	30	30	31	41	37	30	Turna gecemi
Cum'airtesi	29	2	3	152	06	14	30	30	34	40	56	32	
Pazar	1	22	4	153	08	15	31	30	37	44	11,12	39	Çorap bayramı
Pazarirtesi	2	23	5	154	11	17	31	30	39	39	31	26	
Salı	3	24	6	155	13	18	31	30	42	38	18	24	
Çarşenbih	4	25	7	156	16	20	31	30	45	37	17	21	Yaprak dökümü

YENİ KİTÂBLAR

MUSAVVER YENİ OSMANLI TAKVİMİ

Üç seneden berû ve ‘izzetlü Cemil Beg Efendi tarafından tertîb ve neşr olunan ‘Osmanlı takvimi bu sene de emsâline fâ’ik bir sûretde teba’ ve tertib olunduğu gibi der-saâdetin ebniya-i meşhûre ve asâr ‘atikasından numûnesi 27’nci nüshâda ‘arz ettiğimiz tarzda yapılmış birkaç resmi, takvim ve mülâhazât-ı kaydiye için ayruca saha’ife hâvî olmakla beraber eyâm-ı valiyale’i mübâreke, husuf, kesuf, ba’z ve ko’ât tarihiye, esâme-i hükümdaran ile tevellüd vukû’adları sa’atların tahvili, barometreler, seda ile ta’yin mesafe, ‘ale’im semâda inkılab havanın istidlâlî, mukâyesât-ı cedide, ‘atika ve tevârih-i müst’amele meşkûkât ‘Osmaniye ve ecnebiye hakkında ma’lûmât-ı müfideyi muhtevidir. Kari’yan kerâme hâssetan tavsiye ideriz.

Eczâsı 100 para, mücellidi 3 buçuk i’la mücellidi 5 guruşdur

GAYET-ÜT TALİB

KISM-İ SARF

Meşhûr Ahmed Faris Efendinin eserinden mekatib-i i’dâdiye’i mülkiye müdiri Mehmed Şükrü Beg Efendinin himmetiyle ‘umûm-u mekâtib rüşdiye programlarına müvâfık olarak nakl ve tahrîr olunan iş bu eser nefis harekeli ve mushah olarak teb’a olunmuş ve emsaline kat kat richânı yek nâzarda anlaşılacağı derkâr bulunmuş olmağla az vakit zarfında kavâ’id sarfiyeye vâkıf olmak isteyenler ile bi’l-cümle mekâtib-i rüşdiye ve i’dâdiye müdir ve ma’lûmelerinin nâzar-ı dikkatleri da’vet olunur fiyatı her ne kadar beş guruş ve na’i olunmuş ise de katiyen menfa’at mevzudül memâlik istenildiğinden 3 guruş fiyatla neşr idilmiştir.

HIFZ-I SIHHAT DERSLERİ

Ceridemizin muharrer tabiyesi bulunan Doktor Şükrü Kemal Begin pek çok tatbi’ât ve tedkikât ile vücûda getirmiş olduğu iş bu kitâb mahsenât avar-ı ‘umûme ve bahsûs mekâtib-i rüşdiye, i’dâdiye ve ‘aliye talebesine bâ’as istifâde elzem olduğundan birer ‘aded idinmelerini halisâne tavsiye iyleriz. Fi 100 para.

Müdir-i Mes’ûl Matbâ’a Kütübhâne Sahibi Kasbar	Sahib-i İmtiyâz Ahmed Naci

2.3. HİCRÎ ŞEMSÎ (26) EYLÜL SENE 1270 (NUMERO 7 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (4) REBÎÜ'LEVVEL SENE 1309⁵⁴

Tab' Ma'ârif

(1309)

Umûr-ı idâre ve tahririyeye 'âid her husûs için müdir-i mes'ûl Kasbar nâmına mürâcâ'at olunur.

Her Pençşenbe günleri neşr olunur

Nüşâsı 20 parayadır

Siyâsiyât dan mâ'dâ her şeyden bahs ider. Derc olunmayan evrâk i'âde olunmaz.

Şerâ'it-i İştirâ

Bir seneliği der-saâdet için - idârehânedan alınmak üzere – yigirmi, vilâyet için posta ücretiyle beraber otuz guruşdur

İdârehânesi:

Bâb-ı 'Âli caddesinde Kasbar matbâ'a ve kitâbhane ve mücellidhânesidir.

MUHTEVİYÂT

Mektûb – Fikr-i İcâd - Ma'ârif – İlkbahar – Değirmen – Kitâb – Hevâ-yı Nesimi Hakkında Ma'lûmat-ı Muhtesire ve Müfide Mâb'ad – Bülbül – Ağaçkakan – Bahr-i Muhit-i Hindî Şimâlinin Garbi ve Bahr-i Atlas Şimâlinin Şark-ı Soğuk Su Cereyânları – Zaafiyet-i Beden ve Doktor “Beravun Sâkârın” Tecrübeleri – Uyku – Yeni Usûlde Tulumba – Mütenevvia Teskin Harâret İçün En İyi Bir Usûl – Leke Çıkarma Usûl-ı – Fenni Eğlence – Bir Haftalık Takvim – Yeni Kitâblar.

MEKTÛB – 1 –

Birâder!

Geçenki yolladığım mektûbda asâr-ı 'atikadan bahs edeceğimi. Va'ad iylemişdim. İşte şimdi o va'adimi ifâ idiyorum:

Asâr-ı 'atik-i fenniyye tahriyâtı bugün o kadar ileri gitmişdirki tarihinin aguş itla'ına vâsıl olmayan ba'zı hakâyık işte o tahiri sâyesinde keşf olunmuştur. Fenûn hazıra tarihin ihâtâ idemediği esâtire 'aid heykelleri toprağın altından çıkardığı gibi,

⁵⁴ Yukarıda yazılmış olan Hicri ve Rumi tarihlerinin birbirine denk gelmediği görülmektedir. Türk Tarih Kurumunun tarih çevirme sözlüğüne göre Hicri (4 Rebîû'levvel 1309) Rumi (26 Eylül 1307) belirtilen tarihler olması gerekirken yukarıda iki tarih arasında “40” yıllık bir zaman farkı olduğu tespit edilmiştir. Bkz. Türk Tarih Kurumu, Erişim tarihi: 09 Temmuz 2020, <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>

bundan dört bin sene evvel taşların üzerine hak edilmiş olan hudûd-u kadime-i Mısıriyede hal iderek

Mâzinin lisânını – hatta dakâyık ve gavamzıyla – istikbâle nakl itmiştir. Bugün hangi bir mevzuya girseniz, nâzar-ı dikkatinize tesâdüf idecek bir sâtu, yahud bir mummyâsıza edvâr-ı mâziyeden haberler virir. İskender’in babası Filibi görürseniz ki oklar, kâlkânlar arasında müşâhade olunur. Fenelonun tasvir ittiği “Telemak” orada Kalipaso oradadır. Heykeltraş meşhûr Fidyasin eser-i dest mahâreti olan heykelde orada ru nümâ olur.

Asâr-ı takise-i ‘atikâda böyledir. Bir resimhaneye girseniz hayrân olmamaklığınız kabul değildir. Mesela meşhûr Rafelin asatir-ı pirilerine ‘aid yaptığı bir levha orada herkesin takdirini celb ider. Venüsün Denizköpükleri içinde zuhûrunu ‘ışkak kanâdları altında gizlediği bir tür sodanın genc gönüllere yara açdığını müsevvir bir levha görürseniz ki pek eski bir ressâmındır. Bunlara niçün bu kadar ehemmiyet viriliyor? Bunlar niçün saklanıyor? Bunları müsevvir olarak, birçok kitâblar niçün neşr olunuyor? Bu su’allerin cevabı pek kısa ve pek sâdedir: Mâziden haber olmak içün!

Tarihin ihâtâ idemeyeceği bir zamana kadar ircâ’ nâzar itmeğe hâcet yok! Hiçbir Avrupalının inkâr idemeyeceği [s.98] hakâyıkdandır ki ba’zı erbâb merâk, kendilerinden yigirmi sene evvel gelmiş, fakat müşâhir adedine idhâl idilmiş olan ba’zı zevâtın matrûkâtından en küçük bir şey’i mülk olmağı pek büyük bahtiyârlık ‘ad idiyorlar. Bu bâbdâ [Mecmu’a-i Ebuzziya]’da münderiç bir makâlenin ba’zı cihetlerini – mücemmelen – ‘arz ideyim de, asâr-ı ‘atikayı elde itmek içün gösterilen İnhimagi ta’yin idiniz:

İngiltere müşâhir riyaziyunundan [Nivton]’un bir dişi, bir İngiliz asilzâdesi tarafından bin sekiz yüz on altı senesinde yedi yüz otuz İngiliz lirasına iştirâ olunmuş! Altûn bir halkâya geçirilmiş! Yüzük makâmında isti’mâl idilmiş, Napolyon Bonapart’ın [Eylau] muhârebesinde giymiş olduğu şâbka, on dokuz bin iki yüz franka bir kadın tarafından alınmış! On ikinci Şarl’ın [Poltava] muhârebesinde giydiği bir elbise beş yüz altmış bir bin franka satılmış! Amiens Mu’âhedesinin imzâsında isti’mâl olunan iki kalem on iki bin beş yüz frank mukâbilinde virilmiş! Viktor Hugo (Sefiller) ‘ünvanlı eser-i meşhûruni ‘âlâ tarikü’l imlâ zevcesine yazdırmış hikâyeyi tahrirde kullanılan kalemin kendisine bahş olunması mâdâmın hizmetcisi tarafından ricâ olunmuş. Kadın hizmetcinin bu kadar şenâslığına karşı

memnûniyetini hâvî bir de kâğıd yazarak, kalemi virmiş. Nihâyet hizmetci kadının elinde bulunan kalem bir İngiliz tarafından kırk beş bin franka alınmış! Hugo'nun Zevcesi tarafından yazılan kâğıd için dahi beş bin frank teklif itmiş ise de, hizmetci kadın yüz bin lira virilse on kâğıdı fedâ etmek ihtimâli olmadığını beyân ile hanımı hakkında ki hürmet ve muhabbeti ısbât etmiş! Ve Vilaterin kullandığı baston beş yüz franka satılmış! Jan Jak Russo'nun giydiği bir yelek dokuz yüz elli franka, kullandığı tonbak sâ'aiti bin beş yüz franka alınmış! Garibaldi'nin ayağına isâbet iderek, cerrâhlar tarafından çıkarılan bir kurşun otuz beş bin frank mukâbilinde virilmiş! Fransa şai'resinde Moliere'nin bir berber dükkânında oturduğu sandalye, şai'rin vefâtından sonra beş bin ve ikinci defa' olarak on beş bin franka satılmış!

Bunlardan başka birer meblâğ 'azim mukâbilinde iştirâ edilmiş şeyler varsa da Laferdiyi uzatmaktan ictinâb itdiği cihetle bu kadarcıkla iktifâyı münâsib gördüm.

İstikbâli mâziden haberdâr etmek için asâr-ı 'atika'i fenniye'nin ne kadar elzem olduğunu yukarıda söylemişdim.

O sözümü hoş görseniz bile sonra ki sözlerim için bana derseniz ki pek 'ialâ! "istikbâli mâziden haberdâr etmek, fikri doğru olsun. Ya bir çürük diş yedi yüz otuz liraya alınır, sonra da bir altûn halkaya geçirilecek kadar ehemmiyeti hâ'iz olur mu? Bir şâbkayı on dokuz bin iki yüz frânga iştirâ etmek cennet değil midir? Beş yüz altmış bir bin franklık elbise tasvir olunur mu? On para bile itmeyen bir kalem kırk beş bin franka değer mi? Ya bugün yüz paraya satılan bir bastonun beş yüz franka satılması ğari'bden değil midir? Dokuz yüz elli franklık bir yıllık bin beş yüz franklık – tonbak – bir sa'ât tasvir olunur mu otuz beş bin frank bir kurşuna mukâbil olur mu? On beş bin frankın bir sandalyeye karşı fedâ edilmesi muvâfık 'akl ve hikmet midir?"

Bende size cevap viririm, ez-cümle derim ki: "o dişin sahibi olan zât Riyâzi denilen fencilik üstâdı imiş! O elbise bir kahramânın elbisesidir. O kalemler bir mu'âhedeyi imzâladı. Hele o bir tek kalem hissiyât-ı beşeriye'nin en dakik, en refik nüktelerini şerh ve izâh iderek bir kısım cemi'yet-i beşeriye'nin, cihân sefâletin en karanlık köşelerini cihâna gösterdi. O baston, kalemi istediği gibi isti'mâl iden, Ebû'l Eddiba unvânını kazanan bir adamın eline geçti. O yıllık o sa'ât amil. Müellifinin cihân-ı hissiyât olan kalbinin darbelerini his itti. O kurşun bir cesur 'askerin nişâne-i müfheriti idi. O sandalye, asârını bütün milel-i mütemeddinenin tercüme ittiği meşhûr bir şâ'irin kürsi'i istiğrâkı oldu. Asâr-ı 'atika hakkında kadirşinaslık gösteren

erbâb merâk, müşâhire mensûb olan bu gibi şeylere karşı ne kadar fedâkârlık itmiş olsalar yine azdır. Çünkü bu hâl, büyük adamlar hakkında ki kadirşinaslığı gösterir.

Asâr-ı ‘atika-i edebiye için idilen i’tinâda tamamiyle böyledir. Hayatı esâtire karışacak kadar eski olan her Homeros’un İlyadâsı [s.99] Danton eserleri, Virjilik şa’irleri bugün her lisana tercüme olunmuş, en meşhûr kitâbhâneleri tezyin iylemiştir. Hem de böyle olmalıdır: Asâr-ı ‘atika-i fenniyeden olarak keşf idilen bir heykel bir müzeyi tezyin ettiği gibi, asâr-ı ‘atika-i edebiyeden olmak üzere aguş-ı ıtlâmıza vâsıl olan cevâhir edebiyede kitâbhâneleri tezyin iylemeli. Fenûn hâzraca bir sâtû beşerin terakkiyât kadimesini mahtur olduğu ‘ilim insanıyetçe ne kadar değerli ise, edebiyât sahihaca bir şa’ir de terakkiyât-ı edebiye-i kadimeyi şimdiki terakkiyâtımızla mukâyeseye medâr olduğundan dolayı o kadar kıymetdârdır.

Hâsılı asâr-ı ‘atika imlâ ile geçecek her dürlü şey tarih-i kadimin bir sahifesi demek olduğundan ehvâl-ı ‘ilimden haberdar olmak isteyen her insan için bu sahifeyi okumak lazımdır. Çok söyledim. Başınızı ağrıttım. Bu haftalık bu kadarcıkla iktifâ ideyim. Sonra yine görüşürüz.

Mehmed Celal

MAKÂLE

FİKR-İ İCÂD

Dünyada çalışmak kadar müceb refâ olan bir hasise olmadığını her sahib kalem yazmış, hakkında büyük büyük medhiyeler, sitayişler teşvikiyeler yapmıştır. Fakat sur sâ’i ve ğâyret yazılan bunca makâlet arasında mahv olub gitmiştir. Evet. Çalışmak müceb refâhdır. Fakat ne sûretle ve nasıl?

Fi’l-vâkıa’ bu bâbdâ dahi beyân tafsîlât idilmiş ve lakin netice yalnız (hayırlı işe) cümlesiyle hitâm bulmuştur.

‘Asr-ı hâzır medeniyetin terbiye-i medineye takti’i nâzarından iktisâb ettiği derecât terakki dahi hemân bir fikre hidmet idilmesiyle husûle gelmiştir ki oda fikr-i icâddır.

Zihin veyahud dimâğ bir fâ’aliyet dâ’ima altında bulunduğu esnâda yorulur. Hele fa’aliyet dâi’mesi bir mâdde veyahud mevâd-ı mahdûde üzerinde olursa daha çabuk yorulur bununla beraber o maddenin etraf ve ciheti hakkında bir fikir şâmil dahi elde edilirse de netice yine ola ki dâ’ireye ricatdan mâ’dâ bir şeyle nihâyet bulmaz.

Bu bir hâlet-i ‘akliyedir. Daha iyisi rûhiyedir. Ezvâkâ idilen hizmetin tecdidi, tahsisâtın daha rengin olmasını istilzâm iylediği gibi ehvâl-ı ‘akliye hakkında dahi ibrâz idilecek hizmetin tecdidi ta’kilât ve tefkirâtın rengin olması istilzâm iyer. İşte bu fa’ideyi bize kazândıracak (fıkr-i icâd)’dır.

Fıkr-i icâd. Bir hasise-i ‘aliyedir ki anı iktisâb itmiş her ferd bulunduğu dâ’ireden asla harice çıkamaz. Binâen ‘aliyye fevâ’id-i mahsûsatı şurada zıkr itmek lazımdır.

Fıkr-i icâd. Dimâğın heves ulyâsını değişdirir. Mâdemki icâdda bir yenilik vardır. Dimâğ dahi icâdının iktisâ ittiğı yeniliğı alır. Düşünmek ve bir mâdde hakkında ta’mikât lâzımeye girişmek i’ mâl fikri olduğı gibi i’ mâl fikri dahi bize öğreten fıkr-i icâddır.

Şu lâzıme’i medeniyenin bugün Avrupa’yı seyr âb iden mahsûlât-ı ‘aliyesi sa’ikâsiyladırki gökdeki yıldırım te’sirsiz kalmış, ser be semâ duran yalçın kayalı dağlar batanlarından delinerek ecnâs-ı beşere yol virmiş, Kürre’i arzda duran ticâret olmayınca refâh-ı ‘umûmi hâsıl olamaz fikri üzerine şarabın hadidiye her tarafa temeddüd edilmeğe başlanmış, ve’l-hâsıl istitâ’t ve kudret-i beşeriye hudûd-u ma’lûmâtı tevsî’ iderek üzerinde karınca kadar görünen hay’at-ı beşeriye o koca terâbi zir pâyında titretmeğe başlamışdır.

Bunlar bir şey mi? Kendinden milyonlarca fersah mesafede olan icrâm-ı semâviye dahi insanların dide’i tecessüsünden tehliis giribân idememişdir. Ba’zılarının akâlimine varıncaya kadar ma’lûmât-ı sathıyesi elde idilmiş, hele ma’âdeni dahi alet-i mahsûse vâsıtasıyla keşf idilmeğe ramak kalmış olduğından icrây-ı mütebedele-i kâinat içinde zirâ müsâbasinde olan dimâğ-ı beşer cemâdât ve hayvanata hükümrân olmuşdur.

Ya bundan böyle fıkr-i icâd kalmadı mı? Var imiş. Ahiran Fransa’da vefât iden bir kadın akademiye 100000 frank terk itmişdir. ‘Acabâ bu para ne içün terk idilmişdir. Acaba bu para ne içün terk idilmişdir. Şaşmayınız. [s.100] bu paranın terki bir maksad-ı ‘ali içündür o maksadda mürebbih ve kâmer gibi iki kevakibden mâ’dâ kevakiblerle muhâbere usûlünü keşf iden adama virilmekdir.

Gördünüz mü? Gere’i arz biraz zaman sonra kendi komşularıyla muhâbereye girişecek!! Fakat bu mümkün mü? Bunu zaman ve terkiyât-ı feniyye ta’yîn ider.

Ahmed Rasim

MA'ÂRİF

Ma'ârif, bir bâraka-i sa'âdetdir ki geçdiği mahalleri serâpâ ğark nûr iyer.

Ma'ârif, bir nesim-i necâtdir ki hubûb ittiği yerleri nev-bahar haline ircâ iyer. O yerde— ki her biri gülşen-saray 'ilimdir — 'andelibân terakki nağme-i perdâz iftîhâr olur, 'âlimi ser mest hayret bırakır.

Ma'ârif, bir güneşdir ki her yerde dolu' ider, ziyâlendirdiği mahalleri tamamiyle tenvîr ider. Dâ'ima afâf insâniyeti tenvîr iyer.

Ka'inâtda mevcûd hayvanat ve nebâtâtın idâme-i hayâtlarına vâsıta-i yegâne hurşid cihântâb olduğu gibi 'âliminde şâ'sâ' paş terakkî olmasına hidmet iden ma'ârifdir. Bir milletin refâhiyat hali, izzet ve ikbâli ma'ârif sâyesinde, temîn olunur, ma'ârif sayesinde terakkî idilur ma'ârif sayesinde çâr iktisâr 'ulûme Pertev-efza-yi hayret olur.

Meşhûd bâsre-i şükrânemiz olan bu terakkiyat harkûlâ'de ne vâsıta ile husûl bulmuşdur? Hiç şübhe yok ki ma'ârif vâsıtasıyla serzede-i zuhûr olmuş. Fezây-ı na'metnâhiye dalub gitmiştir. Evet; ma'ârif muhabbe-i zaman, merb-i rûh, mağde-i efkârdır. Bundan başkada vâsıta-i refâhiyetdir.

Düşünelim! Her bir husûs da merâ'it mücelleye 'ibret olan târihe 'atıf nâzar-ı intibâh idelim: zaman adamda ki insanların çırl çıplak gezdiklerini; mağâralarda, ağaç oyuklarında yandıklarını, ma'yişetlerini kök ve yaprakla ihzâr ve te'min ilyediklerini mevzuhan görürüz. Şiddet-i harâret şems veya kasvet ve birûdat şitâ ile mahv ve telef olduklarını okuruz. Coğrafyayıda nâzar-ı imâ'nımızdan dur tunmayalım: karaların hali, müdhiş birer orman olduklarını, denizlerde hiçbir şey'in bulunmadığını mütâlâ' iyeriz. Hâlbuki fi bu manâ hezâ insanlar, yekdiğerlerine rekâbet idercesine giyinmekde her şeyden 'aziz olan vücûdlarını te'sirât hâriciyeden muhâfazâ iylemekdedirler. Meskenleri, 'âli 'âli konakları, olmuşdur. Ma'yişetleri, gördüğümüz vecihle itti'mâ-i nefise ve mağdiye ile te'min olunmuş ve olunmaktadır. Halî diye mütâlâ' ittiğimiz ormanlar tanzîm ve ıslâh olunarak köyler, kasabalar, şehirler vücûda getirilmiş: mevahiren bu şehirler birer "dârü'l-terakkî" hali almışdır. Denizlerde bir takımadalar keşf olunmuş, terakkiyâtâ bir kat daha hidmet idilmişdir, hatta Avrupa'ya kat ender kat rekâbet itmekde bulunan Amerika, bundan ikiyüz sene evveleri dâhil da'ire-i zulmatta kalmış, envâr-ı terakkisini Avrupa'ya neşr idememekde bulunmuşdu. Bu günkü günde ise havây-ı zarûriye, levâzımat-ı beşeriyeyi ihzâr iden aletler, makineler, vâsıtalar kisretle Amerika'da

ihtirâ'a idilmiş, Avrupa'ya nakl olunmuştur. Bu terakkî 'azimenin sebep-i husûlü ma'ârifden başka nedir?

Evvelleri, dünyada mevcûd olan icsâm muhtelifenin usûlleri, sebep tekvinleri hiç kimsenin ma'lûmû değildi. Ma'ârif ilerledükce – hikmet ve kimya sayesinde – icsâm mezkûrenin usûlleri, hassâları sebep husûlleri, yekdiğeri üzerine olan te'sirât mu'ibde veya muvâkateleri öğrenilmiştir bu vesile ile değil midir? Ki vücûda ta'riz iden bi'l-cümle hastalıkların def'i ve ezâlârinâ çaresiz devâ olmuştur.

Mukaddemâ, küçücük bir ırmâğı geçmekden 'âciz olan insanlar zamanımızda aktâr-ı be'ideye seyr û sefir itmekdedirler. Vapurlar şimendiferler, istampotlar, 'akûla hayret virecek bir hale gelmişlerdir.

Bu feyz ve terakkî' 'alel'al, ma'ârif sâyesinde sâha arâyı intişâr olmuştur.

Ma'ârif, mimar 'ilim ise de ma'ârif hidmet iden bir şey vardır, o da sâ'i ve ğayretidir. Sâ'i olmasa ma'ârifden zirâkadir eser görülemez. Dimek oluyor ki ma'ârif bir cisimdir, istediği kadar buyur, 'ilim iştiğâl ve isti'âb ider. O cisme o hareket ve iktidârı viren rûhuyi'ni sâ'i ğayretidir.

[s.101] 'İlimde görülen her bir şey'in husûlune, ma'ârifden evvel hâdım olan sâ'i ve ğayretidir. Sâ'i ve ğayret, bir hüküm zevîyyû'l-iktidâr ma'ârif ise anın vâsıta-i icrâ'iyesidir.

Sema Kovalı: Halil Rüşdü

(İLKBAHAR)

Sabaha mahsûs olan sis, maşrikden rû nümâ. Olan bir ziyâyı hafife karşı dağılmak ister. Güneş, o sisler içinde şâ'la nesâr olmağa başlar. Nesim sebâ, henüz neşvi ve nâme bulmağa başlayan yapraklar ihtizâza getirir.

Bu nevbahar bir taze kızın 'aşkını, o nesim latif bir sevdalı delikanlının ihtizâzlı teneffüsünü tenzîr iyer. Menekşe açılır, latif kokusuyla sevdalı gönülleri ta'tir ider. Çemenrâr latife içinde tebessüm nâme olduğu görülür. Kuşlar, mü'esser sedâlarıyla hissiyât 'atikâneyi okurlar. Kızılcık ağacı sarı fistânlara, erik ağacı beyaz mantolara bürünür. Ağaçlar rengârenk çiçekler içinde manzurdur. Güvercinler yekdiğerinin gâgâsından pose çin olurlar.

Bununla beraber, arasıra, semâ, gözyaşı döker. Rüzgâr teneffüse başlar. Sonra, güneşin parlaması, rüzgârın sukûneti bu hali tebdil ider. Taşları okşayan cûybâr, man'idâr bir sedâ ile ihtişâm tabi'atı alkışlamağa başlar. Bir kuş, nağmet latifesiyle, cûybârın ahengine imdâd ider. Çeşme, saf, berrâk katrâtını elmâs parçaları gibi

damlatır. Kayaların arasında ki şelâle hâb-ı âlûd olan tabi'ata bir ninni terennüm iyer. Orman, tenhâlığından dolayı sükût, sık yapraklarından dolayı zulmet içindedir. Sahrâ, zümer-i din, sâkin fakat tenhâdır. Bu kadar latif bir zamanda, yine semâ katrât ser şekini dökmeye başlar. Ansızın Hurşid 'Alemta Beg bir leması, bu giryeyi hendeye tahvil ider. Dalları yağmur damlaları içinde, fakat güneşin ilk tebessümüyle münevverdir.

Letâfetler içinde, muhabbetler arasında neşv ve nâme bulmuş bir çiçek, ya'ni bir kız, ormanın sık yaprakları altında kendisine intizâr itmekde bulunan bir 'atika tebessüm ider. Bu tebessüm şu kelimeleri teşkil iyer:

Ben ilkbaharım!

Mehmed Celal

DEĞİRMEN

Uzakda, köy evlerinin etrafındaki ağaçlar hayal, meyal seçilebilir.

Düz yolun iki tarafını yapraklı sık enli ağaçlar tazyin ider. Ağaçların arasından görünen küçük bir bina-i mesud değirmencinin ikametine mahsûsdur. Yolun bir cihetinden akan saf, berrak su, nesim-i dilnevâzın teneffüs latifiyle ihtizaza gelen sazları okşar. Sabahın ilk ziyâ-yı zerrîni, berrak suyu tenviz ider. Sükût her ciheti ihtâ itmiştir. Bu sükûtu ihlâl iden bir şey varsa – medenilere göre ve haşi olmak lazım gelen – bir nâğmedir. Bu nâğme, bir değirmenin çarhının dönmesinden hâsıl oluyor. Bu sedâ hâb-ı âlûd olan tabi'ata ninni söyler.

Suyun içinde iki ördek, parlak kanadlarını çırparak yekdiğerini ta'kip itmeğe başlar. Bunları, kestane ağacının zirvesinden temâşâ iden iki güvercin – bilmem nasıl bir his 'aşikâneye tabi'atla – öterler.

Değirmenci bir taşın üstüne oturmuş olduğu halde, değirmenden çıkmaktadır.

Bu esnada bir çoban görülür ki pamuk gibi bem beyaz olan koyunlarını ta'kip ider. Bu sırada küçük bir köylü kız müşâhade olunur ki gice ağaçların altında yatmış, seherin şebnemleriyle ıslanmış olan bir köylünün, ilk ziyayı sabah ile gözlerini açarak, sâ'atin kaç olduğunu sorması üzerine elini, henüz doğmakta bulunan güneşe doğru uzatır.

İşte bir levha!

Mehmed Celal

[s.102] KİTÂB

Efkârın tenvirine ve ahlâkın tashihine hâdım olan bir (kitâb) kadar nâfi', ve eğlenceli bir şey olmadığı ma'lûmdur.

Böyle bir kitâbın semere bahş olduğu fa'ideler ve o fa'ideleri takdir ve temyiz iden erbâb-ı mütâla'nın hâsıl itdiği lezzetlere hiçbir şey müsâvi olamaz.

Bir kitâbın şeref ve kadir ve kıymatine delâlet idenlerdendir ki:

Günün birinde bir peder oğullarından birinin elinde bulunan kitâbı görmekle elinde ki nedir deyu su'âl ider.

Oğlu zeki olanlara enis olan şeydir deyû derhâl cevap virme'den pederi böyle çocuğun hikmetli cevabından çok memnun ve mesrûr olur ve oğlunun 'ilûm edebiye ile menâfi' edebiyeyi idrâk itmesinden dolayı cenâb ve icâb el-Cevad hazretlerine 'azim teşekkürler ider.

Fi'l-hakika insan bütün dünyayı gezmiş olsa kitâbdan daha munis hiçbir şey'i tesâdüf idemez.

İşte şâ'ir dahi kitâb hakkında şu nizâmı inşâd buyurmuşdur. [1]

Ec'el celisin deftere' fi neşre lil-meyt men hukmü'l 'ulûm-ı nüşûr. Ve mukayyid âdâb ve mûnis vahşete ve ezâ enferdet fesahib ve semir

Mâ'nası sen günde ki kitâbı refik ithâz itki neşr itdiği 'ilûmun hikmetlerinde meyt içün neşûr vardır kitâb hem müfid adab ve hem de mûnis-i vahşetdir. Yalnız kaldığın vakitte sana hemde ve refikâdır.

Der-saâdet posta müdir-i zâde, mekteb-i Müntehi sınıf talebesinden

Muhammed Rüşdi

MEVÂD-I FENNİYE

(Hevâ-yı Nesimi Hakkında Ma'lûmat-ı Muhtesire ve Müfide)

(Altıncı nüshâımızdan mâb'ad)

Bunun üzerine mataranın derûnünde ki civanın sathında

[1] Aynen bir kitâbdan alınmıştır.

Harâretin te'siriyle teşkil itmiş olan "vehmiz sani' zeybak" dan 'ibâret bulunan kırmızı maddeyi toplayarak bir diğer kuruniye koyduktan ve kızıl derece-i harârete kadar ısıtıldıktan sonra bu kırmızı maddenin bir gâz ile bir ma'dene ya'ni civaya ayrıldığını görünce çıkan gâzı muhabereleler vâsıtasıyla toplayarak mu'âyeneye koyulmuş ve netice-i mu'âyenede bu gâzın teneffüse ve havadan ziyâde ihrâkâ sâlih bulunduğunu görmüşdür. İşte bu topladığı müvellid-ül humûza gazinin hacmi

evvelce tahlil itmiş olduğu havanın hacminde ki noksana müsâvî geldiğinden tekrar bu gâzı fânûsun derûnünde kalan azot ile halet iderek husûle gelen gazın havasının ‘adi havanın havasına müşâbe olduğunu meşhûr ve ğayver “Levâziyâ” bi’l-tecrûbe beyân ve isbât iylemiştir. Evvelce Kürremizi ihâtâ iden havanın 70.80 kilometre ve irtifâ’tâ bulunduğu ‘arz itmiş iden bu kadar irtifâ’da bulunan havanın sıklığı da olacağı tabî’ yedir.

Havanın sıklığı. – olduğunu anlamak için “Toriçelli” nin yapmış olduğu tecrübeye müracâ’at idebiliruz. Bunun için evvela kâse gibi bir kab alarak derunune civa koyduktan sonra “82,5” santimetre tûlunda ve 6 yahud 7 milimetre katranda bir tarafı mesdûd diğer tarafı meftûh üzerinde taksimâtı hâvî olan züccacdan bir enbübenin açık olan ağzını yukarıya getirmek üzere ve ‘emvâdan tutarak ağzına kadar civa koymuştur. Ba’de başparmağı ile enbübenin ağzını tıkayarak baş aşağı olmak ve evvelce derûnunu civa ile doldurmuş olduğu kaba doldurub ‘umûden durmak üzere tutmuştur. Bir müddet enbübenin derûnunda bulunan civa aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya hareket ettikten sonra civanın sathından 76 santimetre mürtefâ’ bir noktada tevkif iylediğini görmüş ve bu vecihle da’vâsını isâbet itmiştir. Bu tecrübeyi müteakkib meşhûr hikmet şinas “ Bilaise Paskal” eğer Toriçelli’nin tecrübesi ya’ni civanın enbübenin derununda 76 santimetre irtifâ’ındâ kalması hakikâten havanın tazyikinden neşâ’it itmiş ise havanın derunune çıkıldıkça sıklığı tenâkis ideceğinden bahmâ hal enbübede bulunan civanın irtifâ-i tenâkis ve bi’l-akis çukur mahallere inildikçe irtifanın tezayüd ideceğini düşünerek “ Boy Depdum” dağının zirvesine çıkmış ve bu tecrübeyi orada [s.103] icrâ iylemiştir. Tecdübesinin nihâyetinde civanın 76 santimetreden bir mikdâr aşağıya nüzûl ittiğini görerek Toriçelli’nin tecrübesinin sahih olduğunu ve civa satvetini durduran kuvvetin hakikâten havay-ı nesimiyeinin tazyik bulunduğunu i’lân itmiştir işte ol-vakitler Toriçelli’nin enbüb zibakı havanın tazyikinin ta’yini için bir alet gibi isti’mâl olunmuş ve mukâyes hava ismiyle tesmiye kılınmıştır. İşte bütün her yerde ki hava mukâyeseleri hep bu esâsı üzerine yapılmıştır.

Dimek ki havay-ı nesimiyeinin bi’l-cümle ecsâm üzerine tazyiki olduğu şu tecrübe ile anlaşıldı. ‘Acaba insan üzerine ne kadar tazyiki bulunabilir? Evet, bi’l-hesâb ta’yin olunmuştur ki havay-ı nesimiyeinin insan üzerine tazyiki “15,500” kilogramdır pek’âla bu kadar tazyiki tahtında insan nasıl oluyorda üzülmüyor mu diyorsunuz? Beden-i insaniyede bulunan seyâlet muhtelifenin kuvve-i istikâyâları ve

müsâmâtamızdaki hevânın el-istikâyâtı bu kadar tâzyike mukâvemet idegeldiğinden iş bu tazyik aslâ has olunmaz. Mâmâfiye i'zâyı bedenin hareket itmesi suhûlet dahi bahş ider.

Ba'zı esbâb-ı hariciyenin te'siriyle hâlâ mevsim seyfe harâretin ziyâde olduğu cümlelerin ma'lûmu bulunduğundan hâvî nesimenin zerâtini inbâsâta getirerek sıkletini tenkis ve tazyikin mikdârı dahi bi'l-teba' tenâkis itdiği cihetle her i'zâmızın hareketi su'ûbetle icrâ olunur ki birçok kimseler “ of bugün hava pek ağırdır” dirler. ‘Acaba bu söz doğru mudur? Hayır, bil ki onun havay-ı nesimi rakik ve icrâ idegeldiği tazyik dahi mikdâr tâbi'yesinden eksân olduğundan “bu gün hava hafifdir” diyecekleri yerde ağırdır dirler.

Havanın kabil ve zân olduğu. – havanın kâbil ve zân olduğunu eklemek için musluklu camdan bir balon alub evvela hava ile dolu ve musluğu kapalı olduğu halde ve zân ittikden ve mikdârını bir mahale kayd iyledikten sonra bâ'de mahâlliyyâtâl-hava aleti i'ânesiyle balonun havasını tahliye iderek ve musluğunu kapayarak bir daha tartmalıdır. Bu defa' ki ve zânın evvelinden bir mikdâr noksan kaldı ki müşâhâde olunur.

Başlangıçda havada mevcûd olan icsâmı ta'dan iylemiştir. Şimdi anların ne vecihle husûl bulduğunu ve anlardan neler vücûda geldiğini 'arz idelim. Evvela hâmız karbon var dimişdik.

Hâmız karbon. – ‘acaba bu nedir? Bir gazdır. Ham bir gazdır ki çok mikdârda bulunursa insanın, hayvanın hayatının mahv olmasına sebebiyet virir. Nereden vasûl buluyor? Kürre-i arz da bulunan ve öteye berüye serpilmiş olan yanar dağlar da'ima hâmız karbon neşr itmekdedirler. Cevf-i arzda mahbûs olarak bulunmakda olan birçok meyâh tabiye'ye vardır ki (hâmız karbon) ile meşbû' olub bir sebab-i hariciyenin te'siriyle sath-ı 'arza ve vusûllerinde hal hava oldukları hâmız karbonun birçoğunu havaya terk iderler. Fabrikalarda, vapurlarda yanan kömürler hatta evlerimizde yakdığımız lamba ve mumlar bile hâmız karbon neşr iderler.

Gice ve gündüz hayatımızın bekâsı için itmekde olduğumuz teneffüs dahi hâmız karbon için gayet 'azim bir menbâ'dan 'ibâretidir. İdilen hesâb mütevassıta nâzaran bir insan 24 sa'at zârfinda beden 240 gram kömür ihrâk itdiği anlaşılmıştır. Bir insan bu kadar olursa Kürre-i arzda bulunan insanların kafasının ne kadar kömür ihrâk ittiklerini ve anlardan husûle gelen hamız karbonu hesab ittikden sonra sath arzdeki hayvanat-ı sairenin terk ittikleri hamız karbonu dahi zım idersek

hâmız karbon menbâ'nın ne kadar çok olduğunu tasdik ideriz. “Bin i’la her gün böyle hâmız karbon çoklaşa çoklaşa bir gün olacak ki hava hâmız karbonla dolacak insanlar değil bütün hayvanların dahi mütenni müceb olacak” gibi bir sualinize cevaben cenâb ve icâb el-vücûd hazretlerinin kullarına in’âm ve ihsân buyurmuş olduğu nebâtat bir yere ve hayvanat-ı bahriyeye gözünüzün önüne getirmenizi ricâ iderim. Çünkü ‘ilim nebâtat okuyanlarca ma’lûmdur ki insanlar, hayvanlar nasıl teneffüs itmeğe muhtâç iseler nebâtâtın dahi hayvanat gibi teneffüs itmeğe ihtiyaçları vardır insan havadan müvelled-ül hâmızayı alur hâmız karbon terk ider. Nebatat ise havada ki hâmız karbonu cezb ve yeşil kıt’aları ziyayı şemsin yardımıyla tahlil iderek karbonu alub müvelled-ül hâmızayı havaya i’âde iderler. Hâmız karbon suda münhâldir. Deniz, göl sularında hâmız karbonun münhâl olması bu sularda yaşayan hayvanatın kuşlarının teşkil itmesine sebep olur.

(Mâb’adı var)

Hasan Hayri

[s.104] TARİH-İ TABİ-İ

BÜLBÜL

Ormanlarda ta’yiş iden kuşların en iyi öteni bülbül olub sedâsı gayet kuvvetli ve uzak mahallerden iştilür. Diğer kuşlar gibi ötmelerini nakaratlarını tekrar itmeyüb ba’zı kere oynak ve şâ’şâlı ve ba’zı kere gayet latif, gayet yavaş, gayet hazin olarak ‘alel-tevâli ötmesini değiştirebilir:

Bülbül akşamüzeri ve gice vakti ba’zı kere sabaha kadar nâğme saz olmayı gündüze tercih ider. Bu küçük hayvanında vahşice olduğundan evlerden uzak ormanlardan haz ider ve bahsûs ırmaklara saye bahş olan büyük ağaçları sever. Eğer yanına gayet ziyâde yaklaşılsın ve ziyâde gürültü idilsün ise susarak yaprakların altına gizlenür yahud oradan uçub gider bülbül küçük ve narin bir hayvan olub tüyleri dahi pek ‘adidir.

(Bülbül Meskeni Olan Ormancık)

Yuvasını yapmakda mamûr olamayub ötmekden başka bir şey bilmez, lâkin öttüğü zaman anı dinlemek için cümle ‘âlem sükût ider.

Bülbül başı küçük, gagası sivri, ufak olan pençeleri uzun ve incedir. Küçük sinekler, tırtırlar, toprak kurtlarıyla ta’yiş ider ve yuvasını Nisan ayında çalılıklarda yapar ki bu ay en iyi öttüğü zamandır. Bülbül tebdil mekân iden bir kuş olub Ağustos ayına doğru kışı sıcak memleketlerde çıkarmak için ormanlarımızı terk ider ise de Nisan ayının içinde tekrar ‘avdet ile yolunu tanıyub eski yuvasını ve insiyât peydâ ettiği ormanları bulabilir bülbül ötleğen kuşların familyasından bir kuşdur.

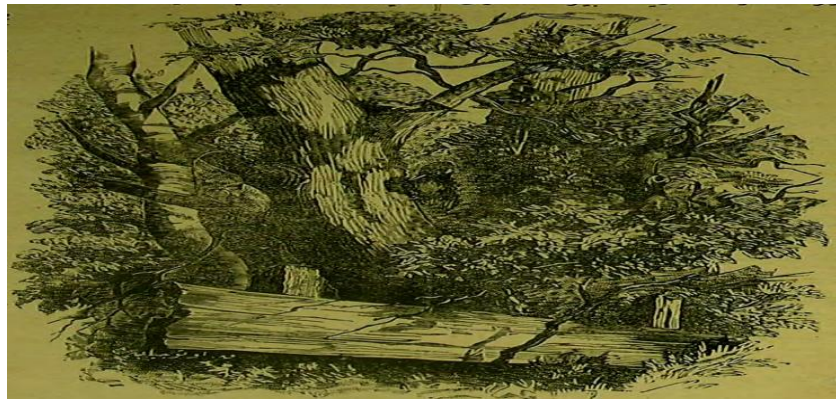
Ali Nazîmâ

[s.105] AĞAÇKAKAN

Ağaçkakan kuşu yeşil ve siyah nâmiyle iki nev’idir.

Yeşil ağaçkakan fevkâlâ’de güzel bir kuş olub başının üzeri kırmızı, yan tarafları siyah vesâ’ir tüyleri yeşil olduğu gibi kuyruğunun ve kanadlarının büyük kalemleri üzerinde kestane rengiyle siyah rengde benekler vardır siyah ağaçkakan kuşunun başı müstesnâ olarak bütün tüyleri siyahdır. Ağaçkakan kuşunun gagası uzun ve sivri olub pençelerinde eğri tırnakları vardır ki bunlar vâsıtasıyla ağaçları tırnaklayarak üzerlerine çıkar.

Yeşil ağaçkakan, korkak ve vahşi bir kuş olduğundan en hali ormanlarda ikâmet ider: Kütüğünün nesfi çürümüş olub üzerine böcekler üşüşen eski ağaçları sâ’irelerine bi’l-tercih intihâb ile kabuğunun yarıklarını mu’âyene iderek kütüğünü ve en büyük dallarını tırmalayarak üzerine çıkar ve vakit vakit içinin o bölmüş vukûf olduğunu anlamak üzere gagasıyla ağaca vurur ise de bu vuruş mirûr ve öbürüde yakalamak için ağacın kabuğu altında gizlenen böcekleri korkutmak ve kaçırmak zımnında dahi olabilir.

(Ağaçkakanın Yuva Yapması)

Eğer şikârini tutmak iktizâ ider ise sivri mil gibi keskin olan uzun gagasıyla şiddetli orarak kütüğü oyduktan sonra ince ve yumuşak olub gâyet uzun ve gâyet yapışkan dili ile açtığı delikden diline yapışan böcekleri çabuk yer.

Eğer yuvasını yapmak isterse mukaddemâ oyulmuş bir ağacı bil-intihâb gagasıyla orarak dilini büyütür ki bu dilin kendüsünün ve dışısının ve yavrularının küçük bir yuvası olur.

Yumurtalarının rengi hemân gümüşü gibi olub dişisi anların üzerine on beş gün kadar kuluçkaya oturur. Yavrular yumurtadan çıktığı vakit analarıyla babaları anlara gıdaları olan toprak kurtları ve karıncalar ve daha sâ'ir böcekleri götürerek yuvaya gelür giderler. Ağaçkakan ötmez ise de hâzin amiz ufak bir cıvıltı idebilir.

Ali Nazîmâ

[s.106] BAHR-İ MUHİT-İ HİNDÎ ŞİMÂLİNİN GARBİ VE BAHR-İ ATLAS ŞİMÂLİNİN ŞARK-I SOĞUK SU CEREYÂNLARI

(Frankfor Terferayin) nâm coğrafya ifyâ ve istâtistik cemi'yetinin neşr ettiği risâle-i seneviyeye – makâlemize sır levhâ ithâz itdiğimiz 'unvân tahtında Doktor (Apof) tarafından derc idilen tedkikat-ı fenniye ehemmiyetlidir. Çünkü siyah ve müddekik şehir (Hombold)'un müntekâ-i hâre ile mücaveri olan nevâhinin sahillerine kârib müşâhâde itdiği soğuk su cereyânlarının münşe-i nevâhi' katbiye cereyânları olmayub ba'zı esbâb mevki'yeden tevlid itdiklerini meydana koymuştur. Alman rasathane-i bahri idâresinin bu bâbdâ icrâ itdiği tedkikat (kuru mamûl) ve (Nuhânan) nâmzetlerin tahkikat ve netbiâtı ise bunu ikmâl iderek netâyic-i atiyeyi vermiştir:

Bahr-i muhit atlasının garb şimâli sevâhiline karib 40⁰ ile 10⁰ 'arz şimâlliler meyânında bulunan soğuk su cereyânı – az zaman olana kadar – zân idildiği gibi yukarı arzlarından aşağı arzlara mütevece cereyân sathilerinden değil, umûr-ı bahirden Mütevellid ve karaya yaklaştıkça sath-ı bahre mütekâribdir. Bunun sebab-i aslısı suları engine sevk iden ve bu münâsebetle ka'ir bahre bir cereyân mütekâbil hâsıl iyleyen poyraz (şimâl) rûgârlarıdır. Bahr-i mezkûrun 40⁰ ve 35⁰ 'arz şimâli ile 20⁰ ve 10⁰ 'arz şimâli arasında ki kısmi için bu rüzgarlar mevsime tabi idiğünden soğuk su cereyânlarıda yalnız o mevsimlerde meşhûd olur.

Cebelü-târik boğazında ise şimâl rüzgârları Afrika'nın mevsim rüzgârları ile karışarak İspanya sahillerinde ki su cereyânları sıcak ve Afrika'nın (Tenjar) ve Cezayir sevhilindeki su cereyânları ılık bulunur soğuk cereyânlar civar olan

nevâhide derece-i harâret tenzil idüb çok sis olur ve o sulara kesretle balık tehâcüm ider.

Bahr-i muhit hendinin soğuk cereyânları ise Afika'nın şark su ihlâliyle (Suvatra) adasının şimal ve şark ve Ceziretü'l-arabın – (Aden)'in garbinde – garb ve cenûbi kısmındadır ki tevellid itdiği hevâlarımın vilâyetin kahve hâsılâtınca servetini müceb olmaktadır.

Nezahat

MEVÂD-I TIBBÎYE

Zaafiyet-i Beden ve Doktor “Beravun Sâkârın” Tecrübeleri

Bir marazdan dolayı zâ'if ve nahif kalan veyahud ihtiyarlıktan zâ'iflanan işhâs içün 'Paris muâllimin meşhûresinden doktor bir övün sâkâr tarafından bir iki seneden âkdem mevki' icrâya vazî' olunan bir ihtarâ' cedid olup bu ana değin 'umûm etbâ ve mütefenni işgâl itmekdedir.

Keşfiyât-ı mezkûre za'if veyahud ihtiyâr bir adamın cildi tahtında i'sâre-i husûyeyi zir kât tahtel-cildiye ya'ni deri tahtında şırınga vâsıtasıyla zevk itmekden ibâretidir. İşte bu vâsıta ile za'if olanlar zayı ittikleri kuvve-i bedeniyyeyi kazanur ihtiyarlar ise yigirmi otuz seneden evvel his itdikleri kuvveti tekrar kesb idüb 'ânâ genç gibi olurlar. Doktor Beravun Sâkar nâm tabib ihtiyar olmak hasâbiyle kendi nefsi üzerinde icrâ itdiği tecrübeyi ber-vech-i ati beyân idiyor:

“Şırıngalar gâyetle ve cünün ise de zerk olunan mahâllin iltihâb el-nihâbı takbih birkaç gün zarfında gerek veca' ve gerek iltihab iltiyam pezir olur.

İş bu şırıngaların hevês fisiyolocilerine gelince gerek kari'yân kerâme ve gerek bendenize gâyetle tuhaf ve hayret bahş iderler.

İşte bunu size anlatayım: Birkaç sene evvel ihtiyârlığımın iktizâsından olarak ifâ idemediğim ve za'ifi iş bu şırıngaların te'siratıyla kuvvetlenerek bugün ba-hakk ifâ itmekdeyim mesela ziyâdesiyle kabz olduğumdan ihzâ ittiğim envâ' müşhâlâtın hiç [s.107] birinin te'sirini göremediğim halde şimdi müntezipen 'amil ider ve inkitâ bul ya'ni idrar donukluğuna mübtelâ olduğum halde şimdi suhûletle tebul idiyorum.

İşte bundan anlaşılır ki hem bağırsaklarım hemde mesanem kuvvetlenmiştir. İş bu 'aynı kuvvet vücûdumun diğer 'azalarında dahi husûle gelmiştir. Meselâ şırıngayı icrâ itmezden evvel bir çarık ayakda duramadığım halde şimdi iki üç sâ'at yorulmaksızın duruyorum iştiğâlet zihniyeden dahi mahrum kalmıyorum. Şırıngayı kullanmazdan âkdem te'amdan sonra bir gevşeklik husûle geldiğinden mütâlâ

idemez idim şimdi ise pek güzel mütâlâ iderim. Bundan itâc olunabilur ki şırınga sâyesinde yalnız kuvve-i tabi'yeye husûle gelmeyub kuvve-i zihniye dahi artıyor. Şunu dahi 'ilâveten diyebilurumki hayatımdan otuz sene kadar bir müddet kazânuv gençleşmişimdir.

Şimdi bendeniz bunları huzurunuzda nakl iderken ba'zı tabib arkadaşlarım uykuda bulunduğumu veyahud rû'ya gördüğümü zahib olurlar hâlbuki müşâhâdetim mevki' tecrübeye konduğu halde tasdikde tereddüd idilmez.

Ma'lûm bir övün sakardan sonra mezkûr tecrübeler Rus ve Namçeli itbâ tarafından dahi hayvanat ve insan üzerine icrâ olunarak bazılar tarafından hüsn-ü neticeler ve bazıları tarafından dahi netâyic ma'kûse müşâhâde olunmuş ise de diğer bir makâlemizde bu bahs hakkında itbây-ı mûmâileyhimin tecrübe ve efkârından bahs olunacaktır.

Doktor: Ender Yadis

UYKU

(Tıb ve Tedâvi Nokta-i Nazarından)

Uyku hissiyât, 'akıl, hareket fa'aliyetinin sûret-i mevkitâda tatil olunmasından 'ibâretidir.

Ma'lûm olduğu üzere uyku esnasında hareket irâdeye veya ihtiyâriye, zekâ, vücûdun karin inhatât ve inâ'dam olur, harâret beden az çok tenâkis ider. Tenefüssün azaldığı meşhûd olur. Görmek, işitmek, tatmak, şem itmek, his lemisden 'ibâret olan heves mu'asserât-ı hâriciye'nin te'sirâtına – muvâkiten – mesdûd kalır.

Uyku uzuvlarımızın hengâm beyâride husûle gelen yorgunluklarının neticesi olub damâğın "fart da" (Hyperhémie) dinilen hâliyle merbûtit ve münasebeti vardır.

Esnây-ı nevâmda havabgah karanlık olsa bile hadika-i 'ainiyeler ya'ni göz benekleri pek ziyâde küçülür. [*].

Uyku iştiğâlet ve fa'liyet yevmiye ile yorulmuş bulunan uzuvlarımızın kesb istirahat ve teravet itmesi için hayata elzem bir halet tabi'yedir lakin müddet nevâmın fevkâlâ'de tezayüdi ekseriye bir halet veya 'alâmet maraziye olur.

Müddet-i medide uykudan mahrumiyet zebunluğu fa'liyet tenasiliyede ithatat 'azimi, melekât-ı 'akliyenin perişanlığını, çıldırmayı ve el nihayet mevti mucib olur.

Çok uyumayı i'tiyâd idinmek ekseri "fart-ı semâna"yı da'i oluyor. Sebebi tenâkis ihtirâk olmak gerekdir.

Gayet derin ve medid uyku fart-ı dem damağıy, bir maraz sahâyâyı bir tesemmüm afyonuyu bir hemây mahâlini iş'ar ve ihbâr iyler.

Fevkâlâ'de ve derin bir uyku 24 veya 48 sâ'at aralıkla müntezeim ve duru bir sûretde zuhur iderse bir hemây mahâlinin ve virudûndan korkmak ve tabibe mürâca'at şitâban olmak elzemdir.

[*] (Karanlık olabile) sözünün 'ilâvesine sebep karanlıkda uyanık adamın göz bebeklerinin ziyâdesiyle tev'si itmesidir.

[s.108] Ekseriye nevm yalnız zâhi hareketi işğâl iden rü'yâlarla düçâr ihtilâl olur. Bu halde nokta-i nâzarı değışdirmiyerek nüshâ-i atiyede hakkında ma'lûmât muhtesire vire hakkımız (seyr fi'l-menâm) (Somnambulisme) neticelenir.

'Arz olunduğı üzere sûret-i mu'tâdada uyku yorgun uzuvlarımızın kesb aram ve telâfi' mafat itmesi ise de gündüzün red ve mukâvemeti mümteni' bir sûretde 'avdeti bir halet-i hakika-i mürezziyedir.

Gündüzün ve yemekden sonra uyuyan kimselere az yemek ve kahve içmek ve riyâzet-i bedeniyye icrâ itmek lazım gelür.

'Ali el-akser gündüz gelen uyku "fatr dem damâğı" husûlene bâ'as ve mu'ayyen olan "imtilâ-i dem" (Pléthore) ki neticesidir.

Muhderât ya'ni uyuşdurucu şeylerle gelen uykuya kahve ile mukâbele olunabilir.

Abdullah Cevdet

SANÂ'AT

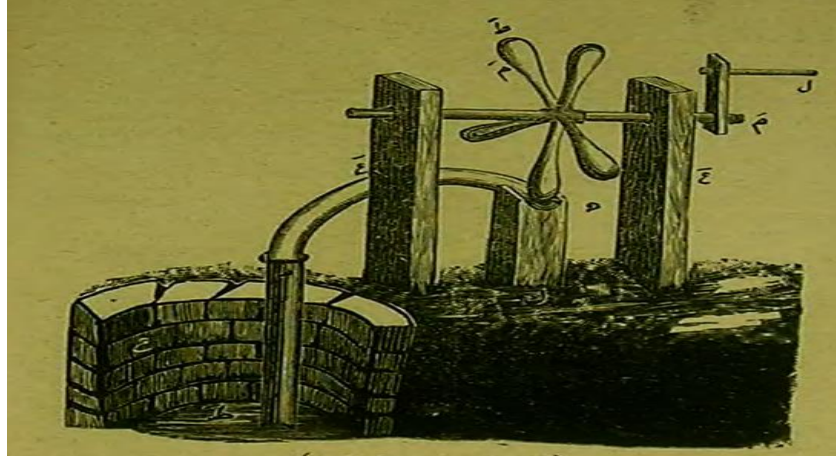
(YENİ USÛLDE TULUMBA)

İHTİRÂ'

Gerek evlerimizde ki kuyu sularının ve gerek ba'zı derince bir mahalden cerâyân iden bir nehir suyunun yüksek bir mahâle çıkarılmasında evvelleri uzun ağaçların içlerini oyarak bunların içlerine piston gibi meşin vesâ'ireden tertibât yaparak suları bu vâsıtalar ile ihrâc iderler idi hatta İstanbul'un ekser mahalleriyle ba'zı evlerinde bu nev'i tulumbar hâlâ mevcûddur.

Muahharan gerek demir ve gerek tunçdan emme ve bâsma nâmıyla Avrupa'nın bir takım tulumbarları meydan almış ve el-hâletü hazihi frank tulumbası nâmıyla ekser olurda vâz' olunmakda bulunmuşdur. Mâhâzâ bunların en ucuzları emmeleridir ki on metreden ziyâde derin olan kapulardan su ihrâc idemez ve en sadesi dahi boru ve yerine kovma mâsrafiyle laakal üç yüz guruşa ancak çıkar. İşte bunun için ekseri

kimseler şu masrâfın ağırlığı sebebiyle tulumba iştirâsına yanaşamayub bi'l-tebâ' kuyulardan çekilecek sularını ya o kadîm ağaç çıkırıklar veyahud tek dallı makaralar ile ve bin zahmetle çekiyorlar. şu şekil ile tertibâtı gösterdiğim tulumba bir nev'i emme tulumba olub herkesin yapabileceğı bir tarzdadır.

(Yeni Usûlde Tulumba)

Bu tulumba şekil 1 de gösterildiğı vecihle kuyunun bir tarafına yekdiğerinden yarım arşın ba'dinde yere çakılmış g g kazıkları mezbûr kazıkların baş taraflarında ve bir hizâda açılmış deliklerine geçmiş m miliyle buna merbut t çarhından ibâretidir. Bu çarhın altı 'aded kolu olub bunların başları şekilde gösterildiğı vecihle köşesiz olarak tedvir idilmiş sert ağaçdan olub cümlesinde m miline geçen takozuna ince uçlarından geçirilmiştir ki ha'yat mecmû'asıyla tabansız tekerleğın ispatlarına benzer. 'Adetâ daha kabaca ta'rifi ufak bir 'araba tekerleğının kenarlarını atınız yalnız tekerlek başlığıyla parmakları kalsın ve bu parmakların uçlarını elinizi yumduğunuz vakit yumruğunuz nasıl oluyor ise öylece yumrultunuz ta'rifimize göre bir çarh yapmış olursunuz, şimdi bu çarhı yine sertçe bir odun [s.109] mile geçiriniz ve bu mili dahi yukaruda söyledığımız g g direklerinin deliklerine geçürüb ve bu milin başına dahi bir l kolu 'ilâve iderseniz tulumbanızın yarısı ikmâl idilmiş olur.

Bâ'de g g direklerinin tamam ortasına gelmek ve (t) çarhı döndükçe çarhın kollarıyla arasında ancak bir parmak mâhâl kalabilmek üzere başı oluk gibi oyulmuş bir üçüncü kazığını çakınız. Ve bunun iş bu oluğumsu mahâline Galata'da satılmakda bulunan (fitri laakal 2 parmak) lastik borudan (bir metre boyunda) batırınız şu vecihle ki lastikin bir ağzı kazıktan ancak bir parmak kadar taşkın Berlinson lastikin diğeri ucunu kuyunun ağzına sarkıdınız bâ'de bu sarkıdılan lastikin ucuna diğeri tulumbalara konulan demir veya kurşun boruyu takub bunun ucunu

suyun içine kadar uzatınız. Mâhâzâ bu demir borunun lastik ile kesb itsâl itdiği mahalde dahi bir musluk yapmalısınız şöyle ki: bu musluk yalnız borunun aşağısından gelen suyu lastik boruya virecek ve hin hâcetde kapadılarak borunun içinde ki suyun boşalmasına hizmet itmiş olacaktır.

Tulumbayı bu vecihle tertib itdikden sonra tulumba vâz' idenlerden birisi kuyunun dibine itüb borunun en altında ki ağzını bir tıkaç ile kapamalı yukarıda duran arkadaşı ise gerek demir boruları ve gerek lastik boruyu kemâlen su ile imlâ itmelidir.

Tam boru kemâlen dolar dolmaz bir üçüncü kimse çarhı şiddetlice çevirmeye bâde-i idâre ki bunun şu hareketiyle kuyunun dibinde duran heman tıkaçı çeker.

İşte bu esnâda çarhın t t kolları yekdiğerini veli iderek lastik tâzyik itdikçe her tazyikte borunun ağzındaki suyu dışarı ve def' idüb lastikden kalkar kalkmaz hâsıl olan boşluk sayesinde bir emme keyfiyeti hâsıl bulur. İşte bu vecihle 'âlet-tevâli kuyudan su çekülür tam su çekmek işi biter bitmez kuyunun ağzındaki musluk kapadılmağla havanın tazyiki mana' idilüb borulardaki sular haliyle kalmış olur ve zaten çarhları şu vecihle tertib itmelidir ki çarhın kolu lastike basdığı vakit asla aralık kalmasın.

Tayfur

İki Arkadaş Var İdi. Biri Vasfi Diğeri Nusret.

Vasfi zeki idi. Lakin çok da kibirli idi. Nusret o kadar zeki değildi. Fakat hem çalışkan, hem de mütevâzi idi. Dersinin içinde anlayamadığı yer olursa bilenlere sorar, öğrenirdi.

Vasfi anlayamadığı yerleri başkalarından öğrenmeğe asla tenezzül itmez, anlamadan geçirdi.

Bir gün bu iki arkadaş dershânede yan yana oturmakda, derslerine çalışmakda idiler. Bu esnada Vasfi'yi bir düşünmedir tutdu. Nusret kardeşim ne düşünüyorsun? Eğer dersini anlayamadınsa sana ta'rif ideyim. Başkalarının muavenetlerine mürâcâ'atla bilmediğini öğrenmek 'ayıb değildir. Belki sormamak ve tenezzül itmemek 'ayıbdır dediyse de Vasfi kibar ve gururuna galebe idemiyordu. Dersimi güzelce belledim, hatırıma başka bir şeyi geldide anı düşünüyorum diye cevap verdi.

Nihâyet imtihân geldi. Nusret sorulan sû'allere güzel güzel cevaplar verdi. Mükâfat olarak yaldızlı kitâblar aldı. Mümeyyizlerin ve bütün seyircilerin alkışlarını kazandı. Vasfi'ye soruların sû'al evvelce anlamayarak geçtiği yerlerden olduğu için

hiçbir cevap viremedi. Sınıfından döndü. Herkesin yanında mahcûb oldu. Nusret'in kazândığı yaldızlı kitâbları koltuğunda görübde alkış sedâlarını işitdikçe mahcûbiyetinden önüne bakardı. Çünkü kibri sebebiyle kendisi hiçbir şeyi kazanamamış, bundan başka sınıfından da dönmüşdü bu hâl kendisinin çok canını sıkıdı. Bundan sonra o tabi'atdan vazgeçeceğini kendi kendine kararlaştırdıysa da işi den geçmişti.

Hisse

Çocuklar! Dünyada kibir kadar fenâ bir şey' yoktur. Mütevâzi olunuz, bilmediğinizi bilenlerden sorub öğreniniz!...

Ahmed Fevaîd

[s.110] MÜTENEVVİA

TESKİN HARÂRET İÇÜN EN İYİ BİR USÛL

Bu maksada hidmet iden başluca meşrubât limonata portakalata vesâ'ireden 'ibâret olmak üzere tanınmakda ise de bunları sıhhati yerinde olanlar içündür. Bir nöbetin te'siratından ileri gelen harâretin teskini husûsunda en iyi mesken ber-vech-i ati istihsâl olunur:

İki veya üç elma parça parça kesilüb kabuğu soyulmaksızın bir litre su içine atılmalı ve bir çarık kaynadılmalı bâ'de süzülerek hâsıl olan su odanın derece-i harâretiyle müsâvat hâsıl idinceye kadar soğutulmalı ve içine şeker konmaksızın içilmelidir.

TEMURA SU VİRMEK

Bu bâbdâ İsviçre'de ğâyet güzel bir usûl tutulmuşdur ki ber-vech-i atidir:

Bir kabın içine dört kısım reçine, iki kısım balina yağı koyub iyice karıştırılmalı bir kısım da erimiş ve sıcak iç yağı 'ilâve eylemelidir. Su verilecek temur kızıl derece-i harârete getirildikten sonra bu mahlûta daldırılır ve tamâmiyle soğuyuncaya kadar bırakılıb çıkarıldığı zamanda üzerini silmeksizin 'adi derecede harârete 'arz olunur ya'ni yavaş bir ateşe sokulur ise mükemmelen sulanmış olur. Hatta bu yolda çelik haline getirilmiş bir çubuk kırulubda tedkik idilecek olur ise 'ameliyatın diğer usûllerden daha derin daha ziyâde hemcinslik husûle getirecek sûrettde güzel te'sir iylemiş olduğu ve kırılmak husûsunda da sâ'ir çeliklerden mukâvemetli bulunduğu tahkik ider.

Menâfi' mütemmedendir ki bu nevi' çelikden ma'mûl alet katâ'nın ağızları hem ince hemde sert olur.

GARİB BİR DAVA

Arzın muhâberât telgrafiye, telefoniye ve'l-hâsıl bütün umûr elektrikiyede pek büyük bir hizmet gördüğü ya'ni cereyânların itmâm devri için bir vâsıtâ'î umûmiye ve tâbî'iyye yerine geçtiği ma'lûmdur.

İşte şu 'umûmiyelik yekdiğerini karib mü'essesât-ı elektirikiye ömrünce bir karışıklık vücûda getirilmekte meselâ elektirik şimendiferleri civarında telefon hatları icrây-ı fa'il idememekdedir.

Bu sebebledir ki cemâhir müttetikada telefon idâreleri elektirik şimendiferleri idâreleri 'alihâne ikâme-i dava iylemiş ve mezkûr kumpanyaların sene-i bir nakl vâsıtasıyla itimâm devr eylemelerini talib itmiştir.

Şimendifer idâreleri ise bilâkis arzın elektirik nokta-i nâzarınca 'umûma 'aid olduğunu binâberin andan herkesin istediği gibi istifâde idebileceğini edâ iylemiştir. Rev'iyet dava iden Ohio mahkeme-i 'aliyyesi ise telefon idâreleri lehinde i'tâyı hüküm iylemiş ve Garra Nevbec Rasadhanesinde icrâ kılınan Rasedât şimendiferlerin tahriki için kullanılan elektirik cereyânlarının tebdilât mukâtiyesiyeyi ta'yin husûsunda müste'mil ibrâlâra irâs zarar iylediğini mevki' sabote koymağla karar vakı'ân sıhhatı tebyin iylemiştir.

KUŞLARIN İSTİLÂSI

Hakikâten ğarib fevkâ'lâde olan bu istilâya Rusya'nın Belgorod nâmında bir kasabası düçâr olmuşdur. Beşyüzü mütecâviz kartal kasabanın civârında bir ormana inmişler ve on bargir ile kırkı mütecâviz koyun telef edüb yemişlerdir.

Ahâli korkularından evlere kapanmışlar ve müstevlilerin çekilüb gitmesine kadar dışarıya çıkamamışlardır. Hatta şu tedbire tevsilde geç kalan ba'zı mujikalar "Rus köylüsü" bile bu müfreze-i dâ'ire-i ve haşiyenin hücûmuna uğramışlar ve kafasında az çok yaralanmışlardır.

Mezkûr kartalların yazı serince Sibirya'da geçirmek üzere Mısır'dan geldikleri zân olunmuş.

Şehir üzerinde geçerken mikdârları o kadar çok imiş ki sahab-ı asâ bir perde vücûda getirerek ortalığı karartmışlar imiş.

[s.111] ŞEBNEMİN MÂHİYETİ

(Makferason ve Etkeen) nâmen zevâtın tecârib-i ahireleriyle mertebe-i sebûse varmışdır ki sabahları yapraklar üzerindedir asâ 'arz vücûd iden şebnemler öyle eskiden zân olunduğu gibi tekâsûf itmiş su buharından müteşekkil değildir.

Veya ta'bir ahirle şebnem nâm umûmiyesi altında tanıdığımız o parlak Kürreciklerin hiç olmaz ise bir kısım a'zâmi tekâsüfden hâsıl olmamış belki nebâtâtın terlemelerinden vücûd bulmuştur.

Asıl mahsûl tekâsûf olan çiğ düşmüş yapraklar taşlar ağaç kabukları üzerinde bulunub miktârca da diğerinden azdır.

Hâlâ bu fikri mu'id delâil bahara döndür ki nebâtâtın terlemesinden husûle gelen şebnemler her gice bahsûs bahar hava'ının 'idâm tekâsüfi halinde dahi görülmektedir.

Nâzariye-i ma'rûzay-ı kıt'ayan ısbât zamanında Mösyö Etkeen ba'zı nebâtâtı akşamdan sûret dakikada tartmış halbûki sabahlayan sıkletin tenâkisini görmüş olduğundan mûmâileyhe göre bu fark ve fazl o gice vukû' bulan tereşşühâtdan ileri gelmiştir.

Bundan başka Etkeen keyfiyet tersihi vukû'yu esnâsında müşâhâde varsada dahi ber-vech-i ati müfik olmuştur: Ufak bir ot parçası üzerinde bulunan şebnemleri tamamen sildikten sonra bir fanûs içine idhâl ile mezkûr fanûsu rutubetli havadan bil-küllîye tecrid için gayet ihtimâmlı sûretde kaplamış ve birkaç dakika sonra bir şebnem danesinin tahsili görmüştür.

Osman

(LEKE ÇIKARMA USÛL-I)

LEKE MA'CÛNU

Elbise üzerinde leke çıkarmak için zirde mahrûr tertib ile bir ma'cûn dahi i'mâl olunur:

Yeni dirhem toz tenekeleri otuz yeni dirhem geylaiya dinilen Panama ağacı hülâsâsıyla karışdırınız, bi'de bu mahlûtu yüz yigirmi yeni dirhem sıgırödüyü eziniz, bi'de bu mahsûlü dahi dört yüz elli yeni dirhem beyaz sabun ile karışdırdıktan ve hepsini bir arada eritdikden sonra isti'mâl olunmak üzere kutulara boşaltınız, sûret isti'mâlî mezkûre ma'cûnu leke mahâline sürdükden sonra su ile yıkamaktır ki o anda leke ğa'ib olur.

NİKEL ÜZERİNDEKİ PÂS LEKELERİ

Nikel denilen ma'denin üzerinden pâsları çıkarmak için pâsların üzerine iç yağı sürüb birkaç gün anları bir tarafdâ bıraktıktan sonra filoy ile ıslatılmış bir bez ile silmelidir. Eğer bu halde dahi biraz leke kalmış olursa üzerine bir damla hâmiz

kalor ma'i dokundurub derhâl silinmelidir. Sonra da anları yıkamalı ve cilâ tuzuyla parlatmalıdır.

Bahaeddin

FENNİ EĞLENCELER

Elastikiyetin ceviz üzerinde ğarib bir tecrübesini görmek istermisiniz?

Bu tecrübe haddizâtında pek sâde bir şey olmağla beraber anı görmüş olanları vehleten düçâr hayret idebilir.

Şöyle ki şekilde gösterildiği vecihle bir ceviz alub bunu sivri ucu şehadet parmağı ile temâsda bulunmak üzere başparmak ile salavât ve orta parmak arasında tutunuz. Bi'de cevizi bunların arasında tazyik idiniz. Cevizin düçâr tazyik olan katri tenâkis ve tazyik görmeyen mahâlinde ise bilâkis tezâyid ideceğinden cevizin ucu biraz açılarak şehadet parmağına ilişmekle ma'lûk bir halde kalır.

[s.112] (BİR HAFTALIK TAKVİM)

1309 sene-i hicriye-i kâmerî 1270 sene-i hicriye-i şemsî, 1307 sene-i mâlî, 1891 sene-i frengi												
Vukû'at	Gündüzün Müddeti	Ta'dil zaman	Alafranga saat ile	İmsak	Evkât				Ruza Hızır sayıları	Aylar		
					Yatsı	İkindi	Öğlen	Tülü-i Şems		Tevrin-i evvel	Eylül Rumi	Rebiyül-evvel
D S	D S	D S	D S	D S	D S	D S	D S	D S				
	11, 18	12, 23	5, 36	10,47	1,30	9,33	6,2 1	12,1 9	10 7	8	26	5
	15	38	35	53	30	33	22	22	10 8	9	27	6
	13	56	34	53	30	33	24	25	10 9	10	28	7
	10	13,1 0	32	55	30	34	25	27	16 0	11	29	8
	07	26	30	58	30	34	26	32	16 1	12	30	9
Yahudilerin yılbaşısı	05	40	28	11,1	30	35	27	39	16 2	13	1	10
	02	50	27	3	31	35	29	37	16 3	14	2	11

YENİ KİTÂBLAR

(Güzel Anjel) mündericâtı isminin letâfeti nisbetinde feci’i, dehşet engiz olan ve Şakir Beg Efendi tarafından tercüme idilmekde bulunan iş bu romanın altmış ikinci cüz’i mevki’ irâe intişâr olmuş bulunduğundan roman meraklılarına bilhâssa tavsiye olunur. (Muhtûra-i Belâğat) ‘Ali Nazimâ Begin – ‘ilim belâğat tahsili ile meşgûl olub ‘İlim mezkûreden imtihan virecek tâlsin-i kirâmın tahsil itdikleri kavâ’id hatıralarına getürebilmeleri zımnında bir suhûlet olmak üzere tertib olunmuş bir eser-i kıymetdâr olub belâğat-ı Osmaniyemize mücemmelen vukûf peydâ itmek isteyenler ile bi’l-cümle mekâtib-ı i’dâdiye talebesi efendilere bilhâssa tavsiye olunur. Bahası yalnız 100 paradır.

(‘Askeri istatistik cedveli) Mekâtib-ı harbiye-i şâhâne kanûn ‘askeriye ve mekâtib-ı i’dâdiye’i mülkü ‘ilûm riyâziye mu’âllimlerinden kol ‘ağası Rüşdü Begin Kürre-i arz üzerinde fermân fermâyı hükümet olan bi’l-cümle devletlerin kuvve-i mevcûdiye-i ‘askeriyelerin mekâdir sahihâsıyla bunlar hakkında bir takım mütâ’lat hâvî Almancadan tercüme olunmuş bir eser-i mu’teberdir ki aslı olan kitâb bi’l-cümle melil mütemeddine lisânlarına tercüme olunmuş ve fevkâlâ’de mezir i’tibâr olmuş olduğundan düvel-i müşarünileyhimin kuvve-i cûnudiye haklarında ma’lûmât mükemmele peydâ itmek isteyen her sahib tetba’a lazımdır. Bahası 5 guruş.

(İngilizce alfabe) Erkân-ı harbiye kol ağalarından Nezhat Begin ba’zı mekâtib-ı ‘aliyede tedris olunan ve derece-i lüzum tahsili muhtâç ta’rif olunmayan İngiliz lisânının kavâ’id ibtidâ’iyesini havidir ki sûret-i tertibince elzem olunan i’tinâ ve sahib-i eserin bulsanda olan mahâreti cihetiyle mekâtib-ı ‘umûmiye talebesine ve sâir hocaya muhtâç olmaksızın az vakit tarafından kendi kendine İngiliz lisânı tahsil etmek isteyen zevât tavsiye olunur. Bahası yalnız 100 para

(Almancadan alfabe) Nezhat Begin – henüz Almancayı tedrise başlamış olan mübtediler için tertib olunmuş ve memleketimizde şimdiye kadar bir misli daha tabi’ ve neşr olunmamış bulunan iş bu eser-i kıymetdâr eserden her taleb hiçbir hocaya müracâ’at mecbûr olmaksızın kemâl-i suhûlet ile ve az bir müddet zarfında Almanca’ibâreyi dürüst okumağa muvâffık olur şöyle bir selâmeti te’mîn iden bir eser mübtediler için ne kadar fa’ideli bulunduğu müstâğni-i ‘arz ve tafsildir. Bahası yalnız 100 para.

Müdür-i Mes’ûl Matbâ’a Kütübhâne Sahibi Kasbar	Sahib-i İmtiyâz Ahmed Naci

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. HİCRÎ ŞEMSÎ (3) TEŞRİN-İ EVVEL SENE 1269 (NUMERO 8 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (9) SAFER SENE 1309 ⁵⁵

Tab’ Ma’ârif Salis

(1309)

Umûr-ı idâre ve tahririyeye ‘âid her husûs için müdir-i mes’ûl Kasbar nâmına mürâcâ’at olunur.

Her Pençşenbe günleri neşr olunur

Nüşhâsı 20 parayadır

Siyâsiyâtдан mâ’dâ her şeyden bahs ider. Derc olunmayan evrâk i’âde olunmaz.

Şerâ’it-i İştirâ

Bir seneliği der-saâdet için - idârehânedен alınmak üzere – yigirmi, vilâyet için posta ücretiyle beraber otuz guruşdur

İdârehânesi:

Bâb-ı ‘Âli caddesinde Kasbar matbâ’a ve kitâbhane ve mücellidhânesidir.

MUHTEVİYÂT

Mektûb Numero 2 – Sa’âdet Aile – Neşe – Fikr-i Terakki – Kara ve Deniz Rüzgârları – Maymunlar – Sinek Kuşu – Ettübâda Müddet-i Ömür – Vâlîde ve Süd Valideleri – Seyr-i Filmenâm – Fotoğrafya Beşinci Nüşhâmızdan Mâb’ad – Kumlu Topraklar – Fenni Eğlenceler – Bir Haftalık Takvim – Yeni Kitâblar.

MEKTÛB – 2

Birâder!

Tasvirini ve “Cuybâr” ‘ünvânlı makâleni getiren mektûbunu aldım. En evvel, tasvirini göndermiş olduğundan dolayı memnûn oldum. İnsan zihnine nakş ettiği bir hayâlî – velev ki bir mukâvva parçası üstünde olsun – karşısında görünce mesrûr oluyor. Tasvirini beğendim: pek tabî’ durmuşsun ba’zı adamlar bilirim ki fotoğraflarını aldıracakları vakit kendileri için bir vazi’yet ta’yin idemezler. Bu cihetle fotoğraflarda ğayri tabî’ olarak çıkar. Sen tabî’liği pek muhâfaza itmişsin.

⁵⁵ Yukarıda yazılmış olan Hicri ve Rumi tarihlerinin birbirine denk gelmediği görülmektedir. Türk Tarih Kurumunun tarih çevirme sözlüğüne göre Hicri (9 Safer 1309) Rumi (2 Eylül 1307) belirtilen tarihler olması gerekirken yukarıda iki tarih arasında “40” yıllık bir zaman farkı olduğu tespit edilmiştir. Bkz. Türk Tarih Kurumu, Erişim tarihi: 09 Temmuz 2020, <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>

Gelelim mektûbuna:

Hasretten şikâyet itdikden sonra, tahsirini ta'dil için muttasıl kitâb okuduğunu, ara sıra edebiyata müteâllik – gönderdiğin makâle gibi – eserler yazdığını da ‘ilâve-i makâl iderek benim ne ile vakit geçirdiğimi soruyorsun.

Cevab vireyim:

Sana karşı, kalbimde gözyaşlarıyla beslediğim tahsiri bu mektûb ile göndermiş olsaydım, o tercümân-ı hissiyatın ne mahrûk bir nâğme olduğunu anlardın! Burada iken geçirdiğimiz zamanları hayalimden geçirdikçe biraz müteselli olabiliyorum. Fakat bu hayal hakikâte intikâl ettiği gibi, benden ne kadar uzak olduğunu anlıyorum. Evet, işte o zaman dudaklarımdan dökülen bir nidâyı te’essüf tahsirimin derece-i şiddeti gösteriyor. Pencereyi açıyorum. Alnıma temâs iden rüzgâr, mâi’ mirûrünün ufuklara dokunan dalgaları bana senden haber veriyor gibi oluyor. Güya o rüzgâr senin tarafından bana fısıldıyor. Sanki o dalgalar senin selâmını getiriyor. Benden senin gibi te’sirimi te’dil için mütalâ’ya can atıyorum.

[s.114] Okumak, - eserden mü’essere intifâl cihetle – büyük adamlarla konuşmak dimekdir.

Yazmak, ayniye-i vicdânda görülen şahid hissiyatı kâğıda ‘aks itdirmek için, bir vâsıta-i kıymetdârdır.

Sen bu her iki lezzetdende müteleziz oluyorsan tebrik iderim.

Ben ne ile meşgûl olurum? Tabi’i senin gibi yazı ile! Fakat zân idersem ben senden çok yazıyorumki okumak için pek çok vakit bulamıyorum. Nadiren okuduğum şeyler – bi’l-tebâ’ – edebiyata müteâallıktır. Yazdıklarım şi’ire münhâsır değil! Çoğu nesirdir. Hele bu günler nesri pek ziyâde seviyorum. Başka bir yerde de söylemişdim: şi’ir – kâfiye ve uzun mahzûrundan salim olamadıkca – bâ-hakk tercümân vicdan olamayacak! Nesirde fikre dokunan her hayal, hissi okşayan her te’sir – yazı yarenlerce – pek kolay tasvir olunur. Şi’irde – hiç olunmazsa – bir his, bir hayâl noksân kalır. Fakat biri’ şâ’irin libâs kâfiye ve uzundan tecrid itmesi arzu ittiğimi zân itmeyiniz! O halde şi’irden beklenen ahenk latife kalıbı tehiz idemez. O ahenkde lazım! Fakat nesre daha ziyâde ehemmiyet virilmek elzem görünür. Bir sözün nesir olmakla şi’ir olmaması lazım gelmez. “her güzel şey şi’irdir.” Fikri kabul edildikten sonra, bir eserin şâ’irâne olabilmesi için vezin ve kafiye ihtiyâç kalmaz.

Nitekim içinde esâtir birilerinin yıkanmasına şayeste bulunacak kadar berrâk olmak üzere tasvir itdiğin “Cuybâr” makâlesi de ‘adetâ bir şi’irdir!

Bu makâlenin uslûb ifâdesini pek beğendim ‘acele itmez yavaş yavaş yazarsan, insanı tehilât şâ’irâneye müstâğrik idecek eserler husûle getiriyorsun, çok yazı yazacağım diye, bir takım tahammûlgüzâr hayâlet ile ta’bilini zir ve zebir itmekden ise düşüne düşüne az yazmak elbet daha muvâffakdır. Yazı çok olsun diye yazmamalı. Fikir çok olsun diye yazmalı. Vâki’â ne kadar çok yazılırsa fikirinde o derece inbisâtı muhakkak ise de bizim gibi nev-i heveslere göre değil! Hem çok yazı yazmak, hem yeni fikirlerle efkâr-ı karin-i tenevvür itmek ‘ilmi matbu’âtı birçok eserleriyle tazyin iden büyük edib ve büyük muhârrerlerin karıdır. Yoksa biz çok yazı yazalım dirken, yazdığımızı anlamayacak bir hale geliriz. İyisi mi? Had nişânesi olmalı, insan derece-i iktidârı dâhilinde yazı yazmalı.

Yazdıkların şimdilik fena değil, fakat uslûb ifâdeni biraz daha tabi’lettirir ‘ibâreleri biraz daha sadeleştirirsen daha güzel yazacaksın.

Yine sözü uzatdım. Meşgûliyetimin kûsûrâtı ise böyle uzun daha yazmağa müsâ’de değildir.

Gelecek hafta göndereceğin mektûba karşı yazacağım cevâbı daha çok yazmağa, o zaman seninle daha uzun görüşmeğe inşallah muvâffak olurum olmaz mı?

Bâki uhuvvet!

Mehmed Celal

MAKÂLE

SA’ÂDET AİLE – 1

Mini mini yavrunun ilk terbiyetgâhı ilk mektûb-i edebi mâderin ağışu şefkât gösteri olduğuna dikkat iden vakfın ‘ilmi ahlâk sa’âdet ‘ailenin bilâ izdivâc husûlû mahâl olduğuna kanidir ve bu vecihle şer’ait izdivâciye hakkında pek ‘amik pek hakimâne tadvikât icrâ iderler, şu kadar ki hiçbir vakit dünyada tezâdik izalesi kabul olamayacağından o yolda ki tadvikâtın neticesi dahi ‘alel-ekser mütehâlif’üz-zûhurdur.

Tamamen izdivâcda ibtihâc arayan zevil ‘ukûlun şerâitine levâzımına ba-hakk mûra’cât itmesi her halde müttetik ‘aliyye olduğundan o netâyic mütehâlifeden bir hülâsa-i nâfi’a istihracı mümkündür.

Zekûr ve inâsın zaman izdivâcını – yerine göre – hevesine göre – fitrâtına göre ta'yin etmek, tebâyi' tarafının tevâffuku [s.115] gözetmek 'ilmi celil tâb ile mütteferri'atına 'aid olduğundan benim burada 'arz ideceğim şeyler (ahlâk) nokta-i nâzarından olacaktır.

Bazılar der ki intihâb zevc ve zevce husûsunda, teşkil 'aile maddesinde serbeste-i kemâl iktizâ ider. Hakikât, bu husûsda serbeste-i lazım iyledi bu bâbdâ 'alel-iltîlâk serbesti olmadığı iktizâ itmez.

Meşhûr meseledir: Kızı kendi haline bırakırlar ise çalgıcıya varır ve her halde 'aile arasında revâbit münâsebeti teşyid ve te'yid için iltizâm efrâta lüzum yoktur.

Dediğim gibi bu husûsda 'alel-iltîlâk serbesti emri mahal olduğundan hukûk ile tehdidi vacibat umûrdandır. Şu hal cem'iyyeti, insaniyeti, sa'âdeti inkâr demektir.

Münâsebet 'ailece aranılan serbestiyi ileri götürmek câ'iz değildir ve mesela kuvve-i hâkime-i ubûyeye ilgâ cennet olur.

Tabi'at levâzımınca oğlunun, kızının hareketini, mu'amelâtını tedkik ile re'is-i 'aile mükâfaddır. Bu teklif kendisinden nâz' edilecek olur ise pedere, vâlideye itâ'at itmemek, bildiğini işlemek husûsunda evlad serbest kalur ise kim bilir neler olur?

Hemde evladın peder ve madere karşı vezâ'if tabi'yesi me'yân olup bu vezâ'ifini ifâ kendi menfâ'ati, selâmeti muktezâsı olduğunu teşrihe lazum yoktur; herkes hukuk-u 'aileye ri'ayât etmek mecbûriyetindedir.

Maa'rif dir ki kimse mantar gibi yerden bitmiş değildir. Bir kere düşünmeli: gebelik ne kadar ta'ub ve meşakkâtlidir; nev nihâl olan mehpâra ilâm bahar 'umûrunu mu'attıl kılar; hiç vâlide yoktur ki çocuğunun sesinden telziz itmesun burada der ki vâlideden vâlideye, pederden pedere fark vardır. Saçı sakalı ağarmış bir adam yoktur ki medâr şefkat göstereni tahtirle kalbi ihtizâza gelmesun. Meğerki tecelliyet insaniyeden mahrûm olur.

Zaten hay'ât-ı medeniye 'aileye merbût olduğundan idâre-i umûr medeniye için re'isi 'aileye iktidâr vermek elzemdir.

Bu mebhâsı tedkik iden Garbiyon yazar ki 'aile re'isinin kuvve-i hakimesini – hukûk da'iresinde – tezyid, idâre-i umûr medeniyede yegâne medar selâmet olup fakat ihtilâf efkâr cihetiyle hatadan hataya düşülmüşdür.

Fransa esâtze-i felsefe ahlakının benâmı (Jul Simon) kendi memleketinin bu bâbdâ ki halinden şikâyetle kâdim Roma hükûmetinin Sur idâresini ihtâr ider.

Müsbetdir ila nihâye kuvve-i hükümet-i ubûyenin tezyidi Romalularun en mü'esser vesâ'it sa'âdeti olmuşdur.

Mösyö Jul Simon kendi memleketine, kendi kavminin 'adet ve etvârına göre sur islâhiye dermiyân idebilir ise de bu sur islâhiyeyi begâyet ayıklamak lazımdır; müşârünileyhin efkârı esâsen karin sevab olub fakat her kavmin aslında payidâr olması ve cevabı mütahhak olduğundan mütâ'alâtını 'aynen tatbik mahâl olur; hemde lüzum yok gibi görünür medâr-ı sa'âdet izdivac tedkikatına şu yolda başlar; ya'ni bu mübahise Jul Simon temyiz ve pak beşikde yatan çocukdan başlar; ma'mâfih kendisinden uzun uzadıya isti'aneye mahâl göremem.

Zirâ elimizde bir hanemiz kavidir, ikvâdır; müselleme değil midir ki "rıza' tebâ-i tağyir ider" buyurulmuşdur.

Bende da'imâ bahisden bahise düşerim; rızâ' tebâ-i tağyir ider bu hakikate karşı bir davayı değildir ve mamâ'fih ahlakın ne kabil zevâl olduğundan dermiyân buyurulduğu nâzar-ı ehemmiyete iltica ve hale'i evvelde hayret gelmek tabi'idir.

Her vâkit yazdığım üzere insan her hal ve harekete, her fâ'ile müst'ed olduğu cihetle seyâ'at ahlakı zâ'il olmaz, işte bunu terbiye tehdid ider ve bu terbiyeyi o güzel güzel vâlide tefhim ider, hem nasıl tefhim ider? Görmek lazım, ne kadar elzadır!

Kış gecesi yatağından kalkub yavrusunu ırzâ' iden medâra dikkat itmeli; bu hisse sâ'ir hayvanlarda olmayub hikmetle müşerref olan nev'i beşerde bulunur.

Medârın ihtizâzlı niğmeti hoş değil midir? Vicdan kârine-i mürâca'at iderim: hangi çocuk sine'i medârını takbil itmez.

Çünkü sevmişdir; kimi? Zevcen; mutlak der ki zevcen sevmeyen, hukûk zevciyete ri'âyet itmeyen nev-nihâl mahrûm 'iffet sayılır.

[s.116] Erkek dahi böyledir; akşam oyuna geldiği zaman yarı canını der ağuş ider; sabahleyin unudursa zâlim olur; vâlideye ba-hâkk vesile-i şekvi verir.

Muhabbetin ihtiyâç şehvânının sukûtıyla zâ'il olduğu zehâbı ne kadar batıldır? Bu zehâb fesâd ahlak hâsıl ider; mavi gözlü, sarı saçlı, tombul oğlunu sabahleyin beşikde okşayan peder akşamı feramüş ider ise elbette hata ider.

Bu hata ne mehlektir! Zavallı vâlideyi talan ve giryan ider, o küçük yavruyu giriftâr figân ider.

Şimdi, bir genç tasvir olunsun, bu bahar hayatını bir zâta hasır itsun, hüsn-ü kabul görsün, sonrada kendisinden yüz çevirildiğini görmekte dilhırâş olsun: anın

kanlı gözyaşları altında perverşiyâb olan çocuk – kız olsun oğlan olsun – sa’âdet ‘aileyi husûle getirmek iktidârından mahrum kalmazda ne olur?

Vasıf

NEŞE

Çehre, hafif bir humârat ile neşeyi i’lân ider. Gözler, şâ’sâ’lı şevk ve şetâret arasında firûzân olur. Kalb ferâhdır. Fikrin küşâyışine hele hiç diyecek yoktur! Bu esnada avaze-i turbun şetâretide bu neşeye inzimâm iderse, bir ‘âlim şetâret tecessüm itmiş olur.

İşte, ‘işrete münhemik olan bir kısım bedbâhtanın neşe’i dedikleri budur!

İçdikleri zehrin merâretini - muvakkat bir zaman için – unuturlar. Cihânı bir bahışt abâda sert görülür. Lâkayitdirler.

Fakat billür sürahiler içinde, müzeyyen kadehler arasında leziz, nadir mezeler ortasında – müskirâte alışanlarca – ‘arz-ı çehre-i ibtisâm iden neşenin arkasından hayatı mahv iden, ahlakı ifsâd eyleyen, vücûd-u beşer tedâvisi gayr-i kabul cerihâlar açan kadirin, humârın gizlenmiş olduğunun farkında değildirler! Nihâyet bunu fark iderler, fakat iş işden geçer!...

Bir insan, cemi’yet-i beşeriye içinde, “sarhoş!” ismini takındıktan sonra, istediği kadar nedâmet itsun, fa’ide yok! En evvel, bu bedencet, cenâb-ı hakkın rızası samadaniyesini tahsil itmedi. Saniyen, Peygamber Zi şan (s.a.) Efendimiz Hazretlerini hoşnud iylemedi. Salisen hüviyyet-i beşeriyesini gayb itdi. Rabian, hüviyyet-i içtimâiye, bu şayan merhâmet olmayan mahlûka, hakâretin pek dehşetli bir nidâsıyla “sarhoş!...” didi. Evet! Bu adam beşeriyetden çıktı.

Müskirât insanın sıhhâtini, ahlakını, damağını ihlâl idiyor. Neşe’i, müdhiş bir hastalık tevlid idiyor ki, buna hâkimler bilmem ne diyorlar? Fakat neticesi ölümdür!.

Neşe’i, bir hulûk, bir mütedeyyin, bir edib adamı girdâb sefâlet ve sefâhate sevk idiyor ki neticesi yine – ma’nen – ölümdür!.. Çünkü, “sarhoş!...” ismine “sefiye” gelmesi muhâlles oluyor! Aman Yarabbi!.. ne müdhiş hayat!.. neşe’i müdhiş bir cennet husûle getiriyor ki, bu ‘illete mübtelâ olanlar ne babasını, ne anasını, ne kardeşini, ne cem’iyet-i beşeriyeyi, ne kendini düşünüyor!.. Anlatamıyor muyum? Bu adam ölmek istiyor! Fakat hicâbından, nedâmetinden, değil! Müskirâtı isti’mâl ittiğinden dolayı husûle gelen cennetinden intihâr arzûsuna düşüyor!.

‘Allah aşkına olsun, söyleyiniz, bu bir neşe’midir? Velew ki maddi olsun, bu kadar felâketler intâc iden bir zehrin, tevlid irdiği hastalığa neşe’i demek ihtimâli var

mıdır? Neşe’i, bir adamı sefahate sevk ider, bir rûhu her dürlü leza’iz hayatdan mahrum iyer ise buna neş’emi dimelidir?

Akranınin hulûk zân ittiği bir adam hasta olmuş, diğeri karısını öldürmüş, bir başkası tımarhaneye gitmiş, diğeri de kendisini öldürmüş!.. buna sebep!.. başka bir şey değil!.. neşe’i!.. bu muhâkkaktır. Çünkü bu adam, hasta olduğu, karısını döğdüğünü hatta kendisini öldürdüğü vakit, ağzından, yahud – teşhis ile – başka bir cihetinden intişâr iden rakı kokusu bunu isbât idiyor. Ahlâksız oluyor, mahbûs oluyor, cani oluyor, [s.117] her dürlü ceremeyi intikâb ediyor. Hatta kendi hayatına kasd iyiliyor!.. buna sebep?.. başka bir şey değil!.. Neşe’i!..

Öyle ama bu adam, bir mahbûsdan, bir caniden, bir alçakdan bir imansızdan daha ziyâde tahkir olunuyor! Tahkir idenlerin hakkı var: çünkü bu sıfatların hepsi sarhoşluk – ya’ni neşe’i – da’vet idiyor. Dimek ki bir sarhoş bütün eshâb rızâlinden alçaktır!.. bu şübhesiz!.. bu müsbet!..

Şeriat-ı ğarrâ-i İslâmiye müskirâtı niçün haram itmişdir? Eşref-i mahlûkat olan insanı sibâa bile yakışmayacak bir takım fezâc ve cinayete sevk iden ‘işrete bir kısım halkın kullar isder ki pençe-i kahrına geçirdiği enrinda vücûdları ‘idâm-ı abade sevk ider. Düşünmelidir: maddi bir saadetden ibaret olan neşe’yi tahsil için ebediyetle müzdârîb mû’azzeb olmak, halkın nâzarında menfûr bulunmak ne yaman bedbâhlıktır!...

Ya ‘acaba bu bir sâ’atlik neşe’i başka bir vâsıta ile tahsil olunamaz mı? Pek mümkün! İnsan hüsn-ü ahlâk eshabından olduktan sonra, tahsil itmek istediği ma’nevi neşveleri karşısında amâde görür. İş hüsn-ü ahlak eshabından olmada! Yoksa zevki, sefâyı, fezâilde arayan adamda neşe’ mi bulunmaz?

İşte bir neşve:

Sabah ezânının ni’met semâya-yı bütün ka’inâta neşr itdiği bir zamanda, seccadesinin üstüne oturmuş, ellerini dergâh-ı ebediyete kaldırmış, ruhu Allahı bir istiğrak içinde kalmış olan adamın muhabbet heda ile mütâla’ envâr ittilâkına şayan bulunan kalb münirine bakınız! Orada bir neşve var ki ‘aliyâne ğıpta neciş olur!

İşte bir neşve daha:

Evveliye-i lelhâden birinin merkâd-ı mübârekini ziyârete getirmiş o merkada karşı ellerini kavuşdurub istiğraka dalmış olan bir adam nûr-u seremde ile tenvir iden çehresini görünüz! Orada bir neşve var ki cihanı tenvir eder.

İşte bir başkası daha:

Mehâsın ahlâka dâ'ir eline bir kitâb alarak, orada gördüğü feza'ileden behremend fazilet olmak isteyen bir adamın fikrine dikkat idiniz! Orada bir neşve var ki hiçbir şeyle tahsili mümkün değildir!

Bu meydânda bir şey! Tafsilata hacet yok! Dalgalarının ufuklara dokunduğu görülen bir denizin, nesim dilinevâzın te'siriyle ihtizâza gelen bir çemenzârin, çayırkların içinden ni'met mahsûsasıyla gezer iden saf, berrâk cûybârın, o 'ali, o latif manzarası bir kalb hassâsı müstağrik neşve itmek için kâfidir! Hem bu neşveler ebedi olmağla beraber, vücûda sıhhat fikre küşâyış, rûha letâfet virir!

Yoksa bu ma'nevi neşveleri bırakub da, bir kadeh zehirden neşe'i aramak hiçbir akıllılık karı değildir.

Mehmed Celal

FİKR-İ TERAKKİ

Fikr-i terakki, fikr-i icâdın devamıdır. Fakat ne kadar devamı olsalar yine aralarında tebâyi' ve sûr-i istihsâ nokta-i nâzarından fark vardır. Bu fark ne derece az olursa olsun mâdemki mevcûddur bunu hal itmek icâb idiyor:

Fi'l-vâkı'a fikr-i terakki, fikr-i icâddan sonra doğuyor bu tevlid pek az müddet sonra husûle gelir. İcâd sever ve ittikâl terakkiyi o bütün hazâ'in ma'ârif beşeriyeyi yavaş yavaş bali' itmiş olduğundan bilâ-hâre tevlid itdiği if'al hüsnâ, fikr-i beşerin in'ikâsât kadime ve ahiresini tasvir ider.

Fikr-i terakki bekâr olamaz. Zirâ bekârat ahvâl-i ibtida'iyeye mahsus bir keyfiyettir. Bekâr idi lakin hemser müfârikı olan i'sâr selâhurda şu köhne feraş terab üzerinde anı ağış mesâ'isine çıkarak terbiye etdi.

'Acaba hangisi kadimdir? Fikr-i icâd mı? Terakki mi? Bu mese'le hal idilmiştir. Biz devamıdır dedik.

Vahşi, nâzar müttehirini semâya dikdiği dest-i istisâlini ağaçlara, hayvanlara uzatdığı pay kadimini çıkılmaz tepelere [s.118] inilmez sağralara mezalim mağaralara atdığı ma'kulâtı iki dest-i terbiye arasında bulunuyordur. Bunun biri fikr-i icâd, diğeri terakkidir.

Dimağ-ı vahşi bu iki fikrin ilhâmat ve telkinât kadar enâsı arasında perver şiyâb olmağ yüz tutduğu zaman gözünü dikdiği semâyı, elini uzatdığı hayvan ve nebâtı, ayağını atdığı o şevahik ve âmâkı düşündü.

İşte bu düşünce iki kardeşin mahsûl himmetidir. ‘Acaba ilk düşünce ne idi? Bunu tahmin ile bulabiliriz. Tahminimiz şimdiki fikr-i icâd ve terakkinin evvelinden biri bir siyâkda cereyân itmesinden nâşi belki doğrudur.

Şimdiki fikr-i icâd ve terakki ne üzerine mebnidir? Bunu hal idecek olursak ilk insanların damâğında cevelân iden efkâr-ı evliyânın netâyic müstakbelesini ya’ni hazresini bulmuş oluruz.

Fikr-i icâd ve terakki, beşer denilen şu mahlukât zavi el’akvelik ihtiyacâtını tehvin idecek vesâ’it ve vesâilik istikmâline masrûf iki nokta ya’ni mesâ’iddir.

İşte ilk düşüncede o zamanın ihtiyâcını tehvin idecek vesâ’iti ihzâra ‘aid idi.

Mükevvenât maddeye nâzarında mübhem, muğlâk mezalim bir halde kaldığı halde kendi hilkat-ı maddiyesine ‘aid tasrif ve ihtiyâtı düşünen o insan semadaki hareket harikûlâde hayran, ağacda sarkan meyveye nekran, o şevâhik ve âmikde cenâben oldu kaldı.

Meyveye erişmek, oralarda yürümek müte’esir olduğunu anladı. İşte bu fikr-i terakki idi. Fakat anlamağa erişmekle, yürümeye muvâffak olmak için zihninde bir tahavvül husûle geldi o fikr-i icâd idi. Bunlar ‘aynı zamanda vukû’a gelmişti.

O zaman şu ‘ilmi süfliye tezavül iden şu iki ilhâm-ı rabbani ile tebdil itdi. Kâh Babilonya’dan mülk bağçeler bırakacak derecede bedâya bir sat, kâh Mısır’da mu’assırını hayran iden ehrâmlar yapacak kadar nefâ’e sirûr, kâh Yunanistan’da Kehvara-i hükûmete feyz viren seciye tevlid idecek mertebede eserler gösterdi.

Cihân bir zaman bu iki fikrin ittihâdı sayesinde istirkabâd mütevelliyeye uğradı. Şu hal hazır husûle geldi.

Avrupa bu iki fikrin merûcidir. Fakat fikr-i terakki devamını tezyinât mü’tedide içinde gezdiriyor. Andan daha üstâd, daha ikmâl olduğu cihetle insanların nâzar-ı dikkatini celb eyliyor.

Fikr-i terakki ebedidir. Eğer ebedi olmasa tenâhi kabul ider idi. Lakin itmiyor. Kendisi câri, cesûr olduğundan lâyah olduğu dimâğ-ı dahi hemân ne ma’kûl denecek raddelere kadar irtikâ itdiriyor. Hissiyât insaniyeye aksâme taksim ediyor.

Medeniyet kendinin zâde’i peki olduğu gibi şu koca ha’yât-ı ictimâ’iye dahi meftûn kemâlidir. Fikr-i terakki ihtiyâcat beşeriyeye ikmâl idiyor.

Terakki ilerlemek ma’nasına olduğu cihetle ‘ilûm ve fennûn, sinâiyye’ ve ahlakiyete dahi karışdı. Anlar için bir sa’ik mücebber haline girdi.

Ahmed Rasim

MEVÂD-I FENNİYE

KARA VE DENİZ RÜZGÂRLARI

Mıntıka-i hâre dâhilinde ki memâlikin sahillerinde temekkün idenler her sabah denizden bir rüzgârın hubûbuna intizâr iderler ki bu da ‘alel-ekser zevâlden iki sâ’at evvel esmeğe başlar, o halde gündüzün, kavay-ı bedeniyeye galebe iderek insanı ‘aciz ve mu’attıl bırakan harâret şedidesi bil külliye refi’ idilir. Hava dilnişîn bir ciyâdet kesb ider. Herkes meşagil yevmiyesinin verdiği yorgunluğa mukâbil bu saf havayı latifi teneffüs iderek yeniden bir hayata na’il olmuş gibi olur.

Gurûba yakın rüzgâr kesilir. Havada yine bir sükûnet hükümferma olur; fakat biraz sonra karadan bir rüzgâr esmeye başlar. Gündüz denizden, gice kara tarafından gelen bu iki nesim rûh-u efzânın bu vecih ile ‘alel-münâvebe hüubları memâlik [s.119] memalik-i hârede o kadar muntazamdır ki bütün ahâli anların zuhûruna – sabah akşam güneşin telvi’ ve gurûbe gibi – bir i’timâd kavi ile muntâzır bulunurlar.

Sâ’irlerinin olduğu gibi bu rüzgârların da sebep-i hakikiyesi harâretidir. Sabahleyin güneş doğubda ufukdan elli altmış derece irtifâa vâsıl oluncaya kadar o cihetler üzerine bilâ-tevkif dökmüş olduğu şî’ât ‘umûdiye, kavi’ bel’aya ve nakliyece suya fa’ik bulunan toprağı andan evvel gereği gibi ısıbdır bu veçhe ile arz’a nüfuz itmiş olan harâretin bir kısmı üzerinde ki tabakât havaya intikâl iderek anın hacimen büyümesini ve sıklet-i izâfiye cihetiyle küçülmesini müceb olur. Binâen ‘aliyye ısınmış olan kitle-i hava bir balonun su’ûdunu icâb iden kanûna tabi’yetle bulunduğu mevki’den yükselmeye başlayarak her hangi bir irtifa’a kadar çıkar. Bu hareket-i ‘umûmiye ile aşağıda bir helâ husûle getirilmiş olduğundan bu helâyı doldurmak üzere evvel sahildeki eczâyı hava o cihete doğru ilerler, sonra birkaç mil mesâfeler kadar bütün hava ha’yat mecmû’asıyla harekete gelerek latif ve mukavvi bir safiyetle esmeye başlar.

Cereyân-ı hava dediğimiz bu hareket müvâzenete münkâlib oluncaya kadar rüzgâr devam ider. Muvâzenet şartı ise kara ve deniz üzerindeki tabakat havanın derece-i hararetleri müsavî gelmekdedir. Zaten hareketi mucib olan kuvvet ihtilâf hararetden şiddet iylediğinden derece-i hararetler beyinde müsâvat hâsıl olunca hareket münkâti olur, müvâzenet te’sis ider.

Vâsita olarak sekiz sâ’at kadar devam iden bu nesim bahr-ı gurûb esnâlarında kesilir. Sonra gice hulûl idince artık şemsden harâret falan gelmez.

Bunun üzerine gündüzün ısınmış olan toprak ve sular şimdi bizzat neşr hararete mecbûr olurlar. Hâlbuki toprak kuvve’i neşriyece suya faik bulunduğundan andan daha pek çok zaman evvel harâretini zâyî’ ider, soğur. O vakit ise deniz üzerinde ki tabakat hava daha sıcak bulunan suyun te’siriyle ısınmış bulunacağından bu ihtilâf hararet ile soğuk cihetden sıcak tarafa ya’ni karadan denize doğru yine evvelki gibi bir rüzgâr hubûb ider. Bu nesim biri de nısfü’l-leylden hemen iki sâ’at sonraya kadar devam eyler.

İşte bu iki nesim sâyesinde mıntıka-yi hârre sevhilinin âb ve havası hem latif hemde sahte nâfi’ bir hal kesb ider.

Şimâl ve cenûb taraflarından mıntıka-yi hârre hudûdunun yakınlarda bulunan ve husûsiyle Riyâh-i [*] ticâriyenin kutub cihetine düşen memâlikde bu rüzgârlar yalnız yaz ve sonbahar mevsimlerinde hubûb ider. Çünkü harâret şemsin, toprağı ve bi’l-vâsıta havayı ısıdarak anın his olur bir sür’atle soğuduğunu mucib olacak derecede te’sirli ya’ni ‘umûdu olarak virûd itmesi ancak o mevsimlerde olabilir. Bundan başka bu rüzgârların hubûb toprağın tabi’atına da teb’a bulunur mesela sahili teşkil iden arâzi hayât-ı nebâtiyeden ‘ari çorak bir yer olursa harâret verde’i şemsin te’sir nefzi daha suhûletli ve binâen‘aliyye daha kuvvetli bulunacağından denizden ve zân olacak nesim gayet şiddetli olur. Yine bu sebebden neş’it iylemek üzere memâlik-i sâ’ire sevâhilinde husûsiyle adalarda böyle latif rüzgârlar hubûb iderse de mıntıka-yi hârredeki kadar müntezeim ve da’imi olmayub yalnız ba’zen eser, ba’zende esmezler.

Mekteb-i Fünûn-i Bahriyeden

İbrahim ‘Aşkı

[*] Okyanusların, husûsiyle bahr-ı muhit atlasının mantıkateyn dâhilinde ki kısımları üzerinde en muntâzam bir sûretde hubûb iden rüzgârlardır. Hatta Üstüvâdan medâr-ı ser tân ile medâr ciddiye kadar ümmetdâr iden arâzi’i hârre üzerinde ki kitle-i cismiye-i hava gündüzün hemân ‘umûdu bir vazî’yetde virûd olan şî’a’at şemsin te’sir harâretiyle ısınarak yukarıya su’ûd etmesiyle kutub şimâli ve cenûbü taraflarındaki soğuk havalar şiddetli hatta Üstüvâya doğru hücum iyleyler. Binâen ‘aliyye, eğer arz-ı sebât olaydı, tamamiyle yıldız ve kible olmak üzere iki mukâbil rüzgâr hâsıl olurdu. Hâlbuki arz bir sür’at şedide ile garbden şarka doğru düvar itmekde bulunduğundan sathını kemâle ihtâ iden hay’at mecmû’a-i hevâ – eczây-ı mürekkebesinin kabiliyet hareketi sebebiyle – kendisinin sür’at devrine iştirâk

idemiyerek geride kalır. Bu vecih ile de şarkdan garbe doğru bir rüzgâr tevliid itmesi lazım gelir ki bunların yekdiğerleriyle terâkib olunmağla mütenâzâran bir şark şimâli bir de şark cenûbü rüzgârları tahsil ider.

İşte Riyâh-i ticariye yukaruda gösterilen mevkilerde daima bu cihetlerden mütemadiyen hubûb iyler. Kendilerinin bu vecih ile tesmiyesine sebep buhar makinelerinin icad ve isti'malinden evvel şarkdan garbe doğru seyr itmek isteyen gemicilere gösterdiği suhûlettir.

[s.120] TARİH-İ TABİ'İ

MAYMUNLAR

Maymunlardan en ziyâde insan müşâbeheti olan goril, orangutan, şenpanze ta'bir olan maymunlardır. Bunların en büyükleri goril ta'bir olunanlar olub boyları 'adeta insan boyundan daha büyükdür. Vücûdu gayet ağır, büyük a'zâsı tüyleriyle mestûrdur. Müdhiş kolları gayet sık kadife gibi ince tüylü biçimsiz elleri ile nihâyet bulur. Ayakları dahi bir el şeklinde olub ayağının başparmağı sâ'ir parmaklara doğru dönükdür. Boynu gayet iri, gözleri gayet iri, büyük olan burnu yassı, ağzı hayvan ağzı gibi ve dişleri fevkaledede büyükdür.

Bu hayvan dört pençesini ta'bir ahırla el ve ayaklarını yere vâz' iderek anlamış olduğu halde yürür ise de iki ayak üzerine durub bir iki adım yürüyebiliyor. Ağaçlara fevkâlede sür'atle çıkub dürlü dürlü yemişler ile te'yiş ider.

(Goril Ta'bir Olunan Maymun)

Goril müdhiş, vahşi, yırtıcı ve azgın bir hayvan ise de ekseri ya insanlar üzerine hamle ve hücum itmez fakat öldürmek kastiyle üzerine varıldıkda

gazablanub dişlerini gıcırdatarak ve dehşetli dehşetli bağırarak manzarasını gayet havalandırır. İnsana alışması gayet müşkildir. Vatanları Afrika-yı vâsıtı ormanlarıdır.

Şenpanze denilen maymunlar dahi yine mezkûr mahaller de bulunub gorillerden çok küçük ve daha az vahşi ve daha akıllıdır. Ayakda pek iyi durur. Şenpanze ormanlarda çatısı dallardan ve yapraklardan mürekkebe bir yuva daha iyisi bir hane inşâ ider. Başı yuvarlakça, ağzı sâ'ir hayvanlar gibi çıkık olmayub kulakları gayet büyük, gözleri oynak, çehresi her ne kadar çirkin ise de insan yüzüne pek müşâbeheti vardır.

Gayet küçük iken alınur ise insana gayet kolay alışub terbiye ile akıllılığı tezâyid ider. Yemekde çatal ve kaşık ile yemek yiyen, ağzını havlu ile silen, su içmek için bardağa su koyan, çay pişüren, çocuklar ile oynayan şenpanzeler pek çok olduğu frank kitâblarında mahrûrdur.

Orangutan ta'bir olunan maymunlar Okyanusyada bulunur. Boyları 'adetleri tıbkı şenpanzeler gibidir. Bunlar dahi gençlikde insana gayet kolay alışub ihtiyarlandıkları vakit bir hal vahşetle yaşarlar.

Biribirlerinden daha küçük olarak anıl, jibon, yapyon, simnopeniten, sa'imiyeri vârsıla maymuni isimlerinden bir takım maymunlar daha vardır.

Ali Nazîmâ

[s.121] SİNEK KUŞU

Bütün kuşların en küçüğü ve en güzeli sinek kuşudur. Ve büyücek bir arıdan cüz'i büyükdür. Bu kuş en güzel renkli çiçeklerin renkleriyle münakkâş ve pırlanta gibi parlaktır. Kelebek gibi öteye berûye uçarak gezer iken kanadlarından eğlenceli bir hâsıl olur. Eğer güneşin şua'ından geçer ise bütün tüyleri yakut gibi parlar, eğer çiçeklerin üzerine konacak olursa şübhesiz çiçek zân olunur.

Bu kuş ince bir dala içi oyulmuş ceviz şeklinde bir yuva yapûb anı meyve elyâfiyla dala ribât ve hâricen taş ve ağaç ve kiremitlerin üzerinde biten yosun ve dâhilen kuş tüyleri ile tezyin ider. Bu yuvanın içinde sinek kuşunun dişisi buğday danesi büyüklüğünde olan iki 'aded beyaz yumurtası üzerine kuluçkaya oturur.

Sinek kuşu uçar iken yakaladığı gayet ufak böcekler, uzun ve ince gagası ve çatal şeklinde olan dili vâsıtasıyla çiçeklerin dış kabuğunun dibinden emdiği bal ile te'yiş ider.

Yavrular yumurtadan çıktığı vakit anaları çiçeklerden topladığı balı anlara götürmek için bilâ-fâsıla yuvadan çiçeklere ve çiçeklerden yuvaya gidub gelir.

Yuvasına ta'riz iden kuşlardan kendi cüssesinin on misli büyük olan kuşlara müdâfa'a ve kertenkele ve yılan gibi hâsımlarını dahi kemâl haft ve sert hâreketle müsâmesinden şaşırtûb tard ve teb'id eder.

(Sinek Kuşu İle Yuvası)

Sinek kuşunun hiçbir sedâsı olmadığından ötemez ise de gayet karışık ve eğlenceli bir cıvıltı idebilir.

Tüleriyle büyüklük ve küçüklüğüyle mütelif bir kaç cins Sinek kuşu olub cümlesi Amerika'nın sıcak memâlikinde bulunur.

Ali Nazîmâ

[s.122] (İSTATİSTİK)

ETTİBÂDA MÜDDET-İ ÖMÜR

Ömr-ü beşerin sahihâ karib tahmin ve takdirine – ezmene-i ahirede – ve istatistik fen-i sâyesinde imkân bulunmuşdur. Ma'mâfiye ba'zı müddekinin netice-i tahkikâtı yekdiğerine tevâffuk itmiyor. Meselâ 17 İngiliz cemiyetinin tertib ettiği cedvele nâzaran 25 yaşlı bir adamın 'ömürü vâsıtası 38 sene olduğu halde (Çelmir) ve (Birun) nâmzetlerin cedvellerine göre bu müddet $\frac{1}{2}$ 36 ve (Ketelet)'ın cedveline göre $\frac{1}{2}$ 33 senedir. Daha yukarı çıkıldıkça cedveller arasında ki ihtilâfat azalmakda ve 75 yaşlı adamların müddet-i bakiye-i 'umûru hakkında cedvel muhtelif rivâyetleri birbirine mütâbık gelmekdedir ki bu müddette 6 seneden 'ibâretdir. Bundan sonra ki insan hakkında istâtistik 'ulemasının rivâyetleri yine ihtilâf itmekdedir. Meselâ 90 yaşlı bir adamın kimisi bu seneden sonra 3 ve kimisi 5, 1 sene yaşayacağını göstermekdedir. Her sene yüzde kaç vefat vukû' bulduğu hakkında da rivâyetler muhtelifdir. Bu bâbdâ ki tadvikatin netâyic vâsıtası şunlardır:

17 İngiliz cemiyetine nâzaran Ketelete göre

77, 5 kişide bir 124,8 kişide bir 29: 25 yaşlılar arasında

“67	“	114,2	“	34: 30
“62	“	103,1	“	39: 35
“56,9	“	91,6	“	44: 40
“53,3	“	73,7	“	49: 45
“52,5	“	55,5	“	54: 50
“41,8	“	40,4	“	59: 55
“21,2	“	28,3	“	64: 60
“15,5	“	19,5	“	69: 65
“11,2	“	12,2	“	74: 70
“8,7	“	9,1	“	79: 75
“6,7	“	8,4	“	84: 80
“4,1	“	4,2	“	89: 85

Bâldaki cedvele dikkatle bakılsa 50 seneden dün esnân eshâbı arasında nisbet vefatın farkı his olunur derecede görülür. ‘Umûm-u esnân cedvellerinin sıhhâte kârib sûretde tertibi husûsunda tesâdüf idilen bu meşkalet ba’zı husûsi sınıflar içün ayruca cedveller tertibinin güçlüğünü imâyâ kâfidir. Bu bâbdâki vesâ’it pek az olub yalnız sınıf rûhâniye müntesiblerinin en ziyâde ve etbânın en az ma’mûr oldukları muhakkak kabidir. ‘ilûm kelâm müntesibini vâsıtı olarak 65,1 ve etbâ 56,8 sene ve (Nofvil) nâzaran birinciler 65,9 ve ikinciler 52,2 sene yaşarlar.

Vefat hakkında tedkikât ‘amika icrâ iden ve bir büyük makâlesi verdiğimiz ma’lûmatâ esas ithâz idilen Doktor (Birnebaom)’un rivayetine göre 100 tabib arasında senede 22,4 tabib veyahud 4,44 tabib arasında bir tabib vefat eylemekdedir. Müddet-i ‘ömr-ü tedkikatı husûsunda en iyi esas (te’mîn hayat) kumpanyalarının vefat cedvelleridir ki bunlara nâzaran etbanın ‘ömr-ü vâsıtası 50 seneden ‘ibâretidir.

Şurasını da ihtâr idilmeğe itbâ içün esnan istatistikinin mübde-i sana’at celile’i tabibte başlamaları tarihi olmak lazım gelür. Bu ise vasıtı olarak 25’nci sene-i velâdetten sonra başlar. (Birnebaom) ‘un etbânın müddet-i ‘ömr-ü hakkındaki netice’i tedkikâtı şudur:

25: 32 yaşlı etbânın ‘ömr-ü vâsıtası ‘umûme mahsûs olan cedvelin hudûdu dâhilinde ise de 32 yaşından sonra tenezzüle başlar. Meselâ 35 yaşlı bir tabibin ‘ömr-ü vâsıtası ‘umûme mahsûs ‘umûr-ı vâsıtadan $\frac{1}{2}$ ve 45 yaşlı bir tabibin ‘umûr-ı vâsıtası ise $\frac{1}{2}$ 1 sene azdır.

Nezahat

HIFZ-I SIHHA

Ebeveyn için mes'ûdiyetin en mükemmeli evlâdlarının sıhhat ve 'afiyet dâ'iresinde dâ'ir bulunmalarıdır. Bu hal anların tefil nevzad zamanlarından bade'i ile kendi kendini vakâya idebilecekleri bir sene kadar umûr-ı sıhhiye dâ'iresinde nezâret münmâdiyeleri altında bulundurmalarıyla olacağı şüphesizdir.

İşte bu husûsa hizmet bugünkü – vâlide ve sūd vâlideler – serlevhasıyla yazmış olduğum bende müte'akib neşr ideceğim makâleleriyle olacağını bildiğim için her halde istifâde-i [s.123] 'umûmiye velev cüz-i olsun 'arz-ı hizmet itmek üzere tevfikât samadaniyi sığınarak ma'al'acz ifâyı vazifeye mübâşeret eyledim.

VALİDE VE SÜD VALİDELER

Evladının hal sıhhâtde bir karar olarak yetişmesini arzû iden vâlide ve sūd vâlideler nesâyih atiyeye itbâ' hareket etmelidirler.

İtfâlin birinci yaşında gıdâ-i mükemmeli vâlide veya sūd vâlidesinin sūdüdür. Sūd emzirme zamanı 'alel-'ade her iki sâ'atde bir kere olması lazım gelir.

Çocuğunu emzirmeğe sūdü kâfi olmadığı halde takdir olunur sâ'ika-i muhabbetle 'ağûş şevkâtinden evlâdını ayırub bir diğer kadına teslim rıza göstermeyen vâlidelere keçi veyahud inek sūdü tavsiye olunur. Mâhâzâ bu süde birkaç haftalar evvel nısf nısfa ve ba'de dertde bir mikdârı su ilave eylemleri lazımdır.

Keçi ve inek sūdleriyle beslenen çocuğun sūdünü kalaylı kablar derununde kaynatmak virmek muzır olub bunun yerine her sūd verilişde temizlemek şartıyla camdan veyahud topraktan ma'mûl kablar kullanmak evladır. Çocukların bağırımlarını teskin ve açlıklarını gidermek için suda veyahud her hangi maddeye batırılmış sünger veyahud dülbend parçalarını ağızlarına virmek galeyân muzır sıhhatdir.

Sūd makamına ka'im olabileceği iddia olunan mevâd-ı ticâriyenin çocuklara virilmesine ictinâb olunmalıdır.

Çocuklara ve bilhassa bir iki aylık yavrulara etmek, et parçası, meyve gibi mevâd-ı salibenin mahzâ çocuğun avunması için virilmesi galeyân caiz olamaz.

Çocuk yedinci ayında bulunduğu halde hafif ve az mikdârda çorba verilebilir lakin bu hal vâlide veya sūd vâlidesinin sūdünün az bulunması ve çocuğu idâreye kâfi olamamasıyla meşrûtdur. Çocukları südden kesmek için on iki veyahud daha

iyisi on altıncı dişlerinin zuhûrunu beklemeli ve südden kesdikden sonra da pirinç, nişasta, süd ve has ekmekten ma'mûl lapalarla çocuğu beslemelidir.

Her sabah tâ'amından evvel çocukların ılık su ile vücûdunu ve bilhâssa kasıklarıyla koltuklarını ve âlât-ı tenâsüyesini yıkamalı ve çocuğunun başını kepek ve kabukdan 'âri kalmağa ğayret olunub çamaşurunu da tebdil etmelidir.

Çocuk için yalnız bir kundak kifâyet ider. Mâhâzâ bu kundakta beden ve etrafı tamâmiyle muhit ve anların hareket cazî'yelerinin icrâsına müsâid olmalıdır,

Çocuğu yürümek için 'adet belde olduğu üzere (duracak durdurmak zor ile sıralatmak) gibi haller bilâhare zavallı tıfılın kanbu çarpık olmasını intâc ideceğinden çocuğu kendi keyfine terkle yerde yuvarlanmasına ve kendi kendine ayağa kalkmasına intizâr itmelidir.

Çocukda sancılı, ishal ki, öksürük gibi halet merziye görüldükde hemân bir doktora mürâca'at iylemelidirler.

Çocuğunu emzirirken bi-tekrar gibi kalan vâlide ve süd vâlideler bu hallerinde çocuklarını emzirmekten son derecede kaçınılırlar. Eğer mısırâne çocuğu emzirmekte devâm iderlerse, hem emzirdikleri çocuğa ve hemde kendi sıhhatiyle hamile olduğu çocuğa muzırat-ı küllisi vardır.

Çocuğu üçüncü ay nihâyetinde aşlatmak lazım olduğu gibi eğer çiçek 'illeti zuhûr iyerse ilk haftaları içinde de aşlatmaktan kaçmamalıdır.

Doktor Ş. Kemal

MEVÂD-I TIBBÎYE

SEYR-İ FİLMENÂM SOMNÂMBOLİZM

Somnambulisme

Somnâmbolizm bir nev'i uykudur ki devâm itdiği müddetçe hafızâ, zekâ ve hevâs fa'liyetde bulunur. Fakat bu fa'aliyetden na'im haberdâr olmaz, fa'aliyet his olunmayarak vukû' bulur.

Bu halin sahibine (sâ'ir fil menâm) diye tercüme itmek istediğim somnâmbul (somnia) nâmı virilir ki (uyurken yürüyen) demektir.

Bu uyku uyanıklık zamanında olduğu gibi dinleyebilecek mertebede hareket ve fa'aliyet de bulunmaya müsa'iddir.

Uyanık bir zâtın hareket irâdiye ve serbâz anası ile sir Nominin idâre kesiz, binefse vukû' bulan hareketi arasında – mukâyese icrâ idilebilecek – bir fark yokdur çünkü halet-i ihrâda ya'ni somnâmbolizm halinde insan yorub, konuşur. Ancak

[s.124] (sâ'ir na'im) vakâyı' ceriyeden bi haberdır. Uyandığı vakit hiçbir şey'i tahattur idemez. Bir eczacı somnambol gayet karışık bir reçeteyi yaptığı halde ve ertesi gice tesmim husûle getirecek derecede yanlış yazılmış diğer bir reçeteyi tefkir irâe ider hallerle elinde tuttukdan sonra yapmaya tasaddi itmeyerek yerine koyduğunu gayretli, genç, zeki doktorlarımızdan Besim Ömer Beğ (tenvim ve tenevvim) nâm eserinde naklen ihbâr ve iş'âr ediyor.

Uyumakda olduğu halde gice kalkarak gözlerin mu'avenet ve fa'aliyete muhtâc olmaksızın, gezen, konuşan hemân hâl-i bidârde gibi hareket iden kimsenin somnâmbolizm ile müsâb olduğuna hüküm itmek hak ve lüzumu müstebân olmuştur.

Somnâmboller idrâksiz ve hayal ile hareket iderler zirâ kapalı gözlerinin önüne bir şey konulsa görmezler, kendilerine söylenilen şey'i işitmezler, kendilerine temas edilse his itmezler söylenilen sözü işittirmek için yüksek sesle söylemek, his temâs hâsıl itdirmek için şiddetle ve sarsarak dokunmak icâb ider lakin bu halde uyanırlar.

(Somnâmbolizm) fa'il ve icrâ ile çıkarılan rü'yadır rü'yadan bir farkı vardır ki oda uyanıldıktan sonra tahattür olunamamasıdır.

Bu bahse ve bundan evvelki uyku bahsi eserini kitâb iktibâs ithâz itdiğim (Doktor Boşu) Despere ile beraber diyor ki: somnâmbolizme hakikâten bir mâraz-ı 'asâbidir.

Somnâmbolizme erkekler kadınlardan ziyâde müste'id olduğu gibi genç adamlarda orta ve çok yaşlı adamlardan ziyâde kabiliyetli bulunurlar somnâmbolizm nöbetleri dâi'ma gice hengâmında vukû'a gelir.

Buraya kadar 'arz ve tavsif idilen somnâmbolizme, Sir Nomi (tabi'i Sir Nomi) denilir.

Sir Nomi hakkında ilk nazariyet-i tıbbiye 1742 tarihinde Savovej (Sauvage) nâmzet tarafından (hatırat akademi-i fûnûn) nâm gazete-i felsefiye ve fenniye vâsıtasıyla i'tâ olunmuştur.

Sen'etle ya'ni istenildiğı vakit ikâ olunan Sir Nomi (sene-i Sir Nomi nâmıyla eklemekdedir.

Sene-i Sir Nomi ikâ'i fennin ta'yin ve izâh olunamadığından Doktor (Despere) ve (Boşu) bu bâbdâ şu sûretle idâre-i kelâm eyliyorlar:

“Sene-i manyetizme ile vücûda getirilen sene-i bir somnâmbolizm var diyorlar, manyetize idilen kimse hissiz ve uykuda bulunub tabi'i somnâmbolizmde olduğu

gibi uyanıklık halinde idilen harekete mümâsil hareketde bulunurmuş, lakin (hevâs)a muhtâc olmaksızın bir hata, bir cinayet müdhişin tasvir ve icrâ itdirilmesi manyetizör ya'ni manyetize yapan zat tarafından arzû olunduğu vakit (somnambol) arzû olunan fa'ili – sene-i somnâmbolizm tecrübelerinden muttehil ıztırabın sevkiyle – icrâ edermiş”.

Tabi'i somnâmbolizm teneffüsü şiddetli bir vehâmeti ha'iz değılsede somnâmbolin çıplak olarak pencereleri açık apartmanlarda gezmesi birçok emrâz müdhiş ve mehlekenin hâsulüne sebep olduğu gibi ekseriye tavan ve emsâli yüksek yerlere çıkarak düşmek tehlikelerinde bulundurur.

Bir çocuk somnâmbolizm nöbete uğradığı vakitte icrâ idilecek tedbir kimse görmeksizin yatağından kaçub dolaşması muhâtarasını def' etmek üzere yatdığı odanın kapı ve pencerelerini sed ve bend etmekden 'ibâretdir.

Somnâmbolizm nöbetlerine karşı icrâ idilmesi lazım gelen tedâbir somnâmbole gündüzleri yoruluncaya kadar riyâzet-i bedeniye ya'ni jimnastik yaptırtmak, soğuk su, deniz suyu, ıhlamurlu, afyonlu ve lezbânli sulardan biriyle istihmâmdan 'ibâretdir. Dahilen yevmiye (3:2 gram iyod potasyum), (2 gram kadar (silinmiş) şurubu) kezâ (2 gram kadar morfin veya kodein şurubu) virilmek icâb ider. Fakat mikdâr isti'mâlleri bildirilen devâlardan birinin veya diğerlerinin intihâcı için - somnâmbolin binaya ve mizâcı nazar-ı i'tibâre alınmak lazım geldiğinden – bâlâda mesrût müdâvat ve tedâbir-i sıhhiye ifâ idilmekle beraber nöbetin devamı takdirinde bir doktora müraca'at lazımdır. [*]

Abdullah Cevdet

SANÂ'AT

(FOTOĞRAFYA)

(Beşinci nüshâımızdan mâb'ad)

Resim fotoğrafiyesi alınacak eşyanın hayali eczâli camlar

[*] Somnâmbolizm hakkında 'ariz ve 'amik ma'lûmât-ı fenniye almak merakında bulunanlara meşhûr fisyolojist Bonisin (Somnambulime pravoqué) nâm eseri tavsiye olunur.

[s.125] Üzerine tabi' olunur ki bunlar mahsûsen i'mâl olunan lekesiz ve gayet berrak camların üzerine berr u morlu dârjan “berûm feza” denilen madde-i kimya ile karıştırılarak ziyâden müte'esir olacak bir hale getirilmiş jelâtinden ince bir tabaka yapışdırmakla husûle gelmiştir.

İşte bu sûretle i'mâl olunan camlar jelâtinu berr u morlu camlar veya pilakâlar nâmını alır ve bir takım fabrikalarda i'mâl idildiğinden kolayca alınur ve kullanılır bu cihetle eski kollu divanlı camları artık kale bile almak lazım değildir nasıl lazım olsun ki istihzârlarında ki müşkilât 'idâdiden başka betâet te'sirleri hâsebiyle anı resimler ihzinada yaramazlar.

Yeni usûlde ki camlar seri te'sir olduklarından hareket halinde bulunan bir şey'in resmini almak gibi çabuk işlerde ya'ni ani resimlerde isti'mâli mümkün ve belki bu camların icâdı sebebiyle tarafta el-'aynda resim alabilmeği muvaffâkiyet hâsıl olduğu şöyle dursun hizmet idecekleri makâsıd muhtelifiye göre muhtelif his ve te'sirde camlar vücûda getirmekde kâbildir hatta şerâ'it sâ'irede ri'âyet olunmak şartıyla saniyenin yüzde beşi kadar az bir müddetde oldukça mükemmel bir resim alınabilir.

Bu sür'atten anlaşılırki gerek i'mâllerinde, gerekse isti'mâllerinde pek cûz-i bir dikkatsizlik büyük zâyî'ata sebep olur. Hele i'mâllerinde ki müşkilat her alınan camların tamamıyla ifâ-yi vazife idecek bir hâl mükemmeliyetde bulunamaması gibi hâlet-i rûzemre ile dâhi müeyyiddir.

Camlar kemâl-i dikkâtle kaplanmış ve siyah renkli kalın kağıdlarla sarılmış kutular içinde satılır. Kutular ya bir zülmet mutlaka içinde veya hiç olmazsa hücre-i müzellime derununda fakat hüzre-i mezkûrenin koyu kırmızı camla mestûr olan penceresinde mümkün mertebe uzak olmak ve dâhil olan ziyâya ma'rûz bulunmamak üzere açılmalıdır. Bu bâbdâ 'imaliyathanelere mahsûs fener dahi isti'mâl olunabilir.

Ve'l-hâsıl bu sûretle idilen dikkatler işi çabuk görmekle dahi takviye ve tez'if eylemelidir.

CAMLARIN MUHAFÂZÂYA VÂZ'I

Kutular açıldığı gibi camlar muhafâzalar derûnune konmalı ve bu sûretle ziyâdan masûniyetleri ve 'imaliyatın sür'ati taht-ı te'mine alınmalıdır, bu vaz'ı keyfiyeti dahi kutuların açılmasında olduğu gibi kemâl-i dikkat ve ihtiyatla icrâ edilmelidir.

İşi gâyet çabuk görmeli fakat camın eczâli tarafını muhafazânın hârici tarafına ya'ni beyt-i mezalimin dâhiline ma'rûz olacak vecesine koymağıda unutmamalı. 'aksi takdirde dürriyetinden vârid olan şî'anın camdan geçtikden sonra eczâya vusulü lazım gelur ki bu hâl gerek resmin mükemmeliyet ve letâfeti gerekse bilâhâre o cam üzerinde icrâ olunacak 'imaliyat-ı kimyaya nokta-i nâzarından câ'iz görülemez.

Alışkanlık sâyesinde yalnız lems ile camın hangi tarafı eczâli olduğu tefrik olunabilir çünkü eczâli cihet ile bir donukluk his ittirdiği halde diğer tarafda cilâsının bâki olmasından dolayı kayganlık his olunur. Fakat bu lems ile mu'ayenede camın her tarafına dokunubda eczâsına bir bozukluk husûlüne sebep olmamalı yalnız köşelerinden birine dokunmalıdır. Hele el terli bulunduğu zaman buna pek ziyade dikkat eylemelidir.

Camlar konduktan sonra muhafâzâlar iyüce kapanmalı ve yine ihtiyata ri'ayeten siyah kumaşdan ma'mûl torbalar içine konarak sakınmalıdır. Bunda da asla tekâsül ve ihmâl edilmemelidir.

(Mâ-ba'dı var)

Osman

ZİRÂ'AT

(ÇİFTÇİLİK)

KUMLU TOPRAKLAR

İçinde kum veya parlak parlak bir takım noktalar görünen topraklara çiftçiler kumlu toprak derler ki kumların bir toprakda ziyâde olması mahsûlünün azalmasını müntec olur. Lâkin şu aşağıda yazdığımız kâ'ideleri, çiftçi kendisine rehber edinur ise her halde tarlasından yüzde seksen fa'ide görmüş olur.

Çünkü: Kumlu topraklar ilerude yazacağımız killi toprakların 'aksi olub bu nevi' arâziye yağın yağmurlar süzgeç gibi ta zeminin en alt tabakalarına geçerek pek az zamanda üzeri kuruya kalır ve o halde içinde bulunan kökler henüz yağın yağmurdan fa'ide görmeden suları mahv olmuş bulunur.

[s.126] İlkbaharda her ne kadar yağmurlar sık sık yağarak pek olukdar kurumasına vakit kalmaz ise de yazın hâsıl olan sıcaklardan tarlanın hemen bir karış derinliğine kadar asla rutubetten eser kalmayacağından ve hâlbuki arpa ve buğday gibi hububatın kökleri ise ancak bir karış kadar derinliğe gidebildiğinden yağmurların arası biraz uzar uzamaz hububatın sararub kuruması yüz gösterir.

Her ne kadar bu gibi arâzi Avrupa'nın cihet-i şimâliyesine doğru olan yerlerde ve husûsiyle yağmuru ve rutubeti çok iklimlerde ve ba'zende su basar tarlalarda pek güzel mahsûl verir ise de kırâclarda mahsûl almak pek güçtür.

Ankara ve Konya vilayetlerinin ekser mahallerinde ki tarlalar bu gibi kumlu toprakdan ma'dûd olmağla yağmuru az senelerde mahsûlün nihayet derecede azalmasını intac ittiği meşhûddur.

Bir tarlanın toprağının kumlu olup olmadığını anlamak:

Kumlu tarlalar ya sarımtırak esmer veyahud kireçli gibi beyazımsı bir halde görülür. Avuca alınub sıkıldıkda hemân tuz gibi ufalanur saban ile gayet kolayca sürülüb gerek yaş ve gerek kurak havalarda asla saban demirine bulaşmaz ve yağmur yağdığı vakit üzerinde kullanmayub derhal suyu altına geçirir. Ve bu gibi arâzide bağ fidanları ve asma çubukları pek çabuk tutmaz. Hele yeri bayırımsı olur ise şiddetli yağmurlar zamanında hâsıl olan seller bir takım yarıklar ve yollar yaparak tarlayı alt üst iderki içinde hububat ekilmiş bulunur ise bi'l-teba' kafası köklerinden çıkmış olur. Ve'l-hâsıl bu gibi arâzide bulunan asma çubukları dahi eğer henüz dikilmiş ve pek derin gömülmemiş ise böyle bir furtunalı ve yağmurlu selli zamanda kemâlen harab olub gider.

Kumlu toprakları ıslâh etmek:

Bu gibi arâzi için yapılacak başlıca bir iş var ise oda dâ'ima mümkün mertebe tarlayı sulamakdan 'ibâretdir. Bu gibi tarlalara hayvan gübresi dökmek beyhûde masraftan başka bir şey'i muntec olmaz kumlu toprakların gübresi sudur.

Bu gibi kumlu arâzi ekseriye ovalarda olup biraz altlarında başka bir tabaka-i arâziye bulunarak sulak olur işte böyle bir tarlayı ıslâh etmek için tarlanın üzerinde ki kum tabakasını hemân def' iderek rutubetli tabakayı meydana çıkarmak veyahud aşağılarda yazacağımız büyücek pulluklar ile toprağın alt tabakalarını üstdeki kum ile karıştırarak ta'dilat yapmak lazımdır. İşte bu 'imaliyet ile tarlayı sulamak zahmetinden kurtulunmuş olup en iyi bir tarlanın hâsılâtından fazla hâsılât alınır.

Eğer ki kumlu tarlanın altında toprak kil olur ise büyük pulluklar ile tarla iyuce alt üst idildimi kil ile toprak karışarak killi kumlu toprak nev'ine dâhil olarak birkaç sene sonra fevkâlade mahsûl verir.

Mâhâzâ kumun kalınlığı ziyâde olubda pulluk vesâ'ire ile karıştırmak pek masraflı olur ise anı diğer yolda ıslaha koyulmalarıdır.

KUMLU TOPRAKLARIN ENVA'İ

Kumlu topraklar killi kumlu, fundalık, halis kumlu nâmıyla üç muhtelif nevi' üzere bulunur. Bunlardan birincisi olan killi kumlu topraklar kil ile kumun karışık olarak bir arada bulunmasından ibâretdir eğer bu karışıklığın içinde birazda kireç bulunur ise pek a'lâ bir nevi' toprak olur ki safi topraklardan daha iyi 'ad olunur.

Toprağın bu cinsden olduğunu anlamak için şunlara dikkat itmelidir. Bu topraklar yaş havalarda az çamur hâsıl ider kuru iken elde ufalanur. İçinde yetişen

hububat kolaylıkla kök salar rutubeti had i'tidalde durmağla kurak senelerde sâ'ir cins topraklardan daha uzun müddet hububatını muhafaza ider esasen yumuşak olmağla pek derin sürmek lazım gelmediği gibi her nevi' gübreyi dahi kabul ider bizim yeni nevi' saban sürgüleri bu nevi' topraklara mahsûs gibi olmağla her nevi'toprakları şu hale sokmak peyder pey yazacağımız bedenlerin mütâla'sıyla göstermekde olduğumuz usûle dikkat iderek mümkün olur. Ekseri çayların ilkbaharda coşarak sel halinde önüne kattığı kum ve kireç tabakalarını engin tarlalara götürüb bırakması mezbûr tarlaların kuvve-i inbâtiyesinin çoğalmasına sebep olduğu bedihidir.

İşte bunun için sel basan bir tarlayı hemen ertesi sene cûz-i sürgü ile kabartub ekmelidir. İkinci sene [s.127] tekrar sel gelmiş ise pulluk ile sürerek ekilür ise alınacak mahsûllerin çokluğuna çiftçi hayran olsa gerekdir.

Kumlu toprakların ikincisi olan fundalıklar bağçıvanlar için fevkâlade ise de çiftçilere yaramaz çünkü: içinde ince kum ile şablı topraklar karışık olmağla kışın çamur olur yazın kuru toz gibi olarak da'ima sulamak ister.

Bu gibi bir toprağı ıslah itmek için bir sene patates ertesi sene yulaf üçüncü sene şalgam dördüncü sene darı ekerek bi'de bir iki sene dahi haliyle terk olunur ise pek güzel mahsûldar bir hale girer.

Hâlis kumlu topraklar, ıslâh olunmaksızın asla zirâ'ate elvermez yukarıda dinildiği gibi eğer altında başka bir tabaka mevcûd ise pulluk ile sürerek alt üst itmeli ve eğer kum tabakası pek kalın ise çiftçi böyle olan tarlasını terk idüb boş kaldıkça bu tarlaya kireç ve kil gibi mesahâlar seçmeli ve ilkbaharda şalgam ve pancar ekerek Mayıs nihayetine doğru saban ile sürerek toprağı karıştırılmalı ve pek az olarak sığır gübresi seçmeli ve'l-hâsıl pek çok çalışub çabalayarak tarlayı mahsûldar itmeli yoksa beyhûde tohumunu zâyî idüb nâfile emek sarf itmemelidir. Çünkü: yağmurlu senelerde böyle tarladan hâsılât alınsa da bire beş ancak alınabilir ki zahmeti değmez.

Tayfur

FENNİ EĞLENCELER

Bir boş sürahi ile bir de pişmemiş yumurta alınız. Ve yumurtayı kaynar suda cûz'i müddet terk ediniz. Fakat pişmemesine dikkat buyurunuz. Sudan çıkardıktan sonra yumurtanın kabuğunu – içinde ki gışşâyı delmeksizin – soyunuz bi'de sürahinin içine henüz yanmakda bulunan ve dökerek kâğıdı ta'bir olunan ince ve hafif kâğıdı usûlünle bırakınız. Kâğıdın yanması biter bitmez evvelce kabuğunu

soyduđunuz yumurtanın sivri olan cihetini sűrahinin ađzına gelmek űzere koyunuz. Bu halde kâđıdın yanmasından sűrahinin içinde ki hava inbisât iden harca tard olunduđu gibi biraz sonra daha sođuyacađından tabi’ hacmi tenâkűs ider. İűte o vakit havayı nesiminin yumurtanıza olan tazyiki űűűenin içinde bulunan havanın tazyikine galebe alacađından yumurta uzayarak sűrahinin bođazının űeklini almakla beraber boű boű içer veya dođru nűzűl itmeđe baűlar aradan cűz-i műddet geçince yumurtanın bir sedâ peydâ iderek űiddetle űűűenin içine dűűdűđűnű gűrűr ve bu vecihle havay-ı nesimiyeinin tazyikini anlamıű olursunuz.

Mık’ab űeklinde olmak űzere iskâmbil kâđıdlarından bir kutu yapınız. Kutunun yan taraflarında ki aralıkları gűzelce bal mumu vesaire ile sıvayınız. Bi’de mık’abın yani kutunun vecihleirnden her hangi birisinin ortasından bir kűűk delik açınız. Sigara itikden sonra ađzınızda dumanı o delikten kutunun içine űfleyerek kutuyu eliniz ile tutunuz ve deliđi hâvî olan vecihi yukarıya gelmek űzere bulundurunuz. Baűparmađınız ile mık’abın vech-i sűfliyesine temâs idűb der’akeb çekiniz. O halde tebeden da’ire űeklinde dumanın ıkdıđını gűrűrsűnűz.

Bir masanın űzerine gűzelce bir űrtű űrtűdűkden sonra bir bardak dahi alınız. űrtűnűn űzerine karűıluđlu iki çarık koyduktan sonra – fakat arıkların arasındaki mesafe bardađınızın ađzını teűkil iden dairenin katrını geçmemeli elinizdeki bardađı baű aűađıya gelmek ve bardađın ađzını teűkil iden daire dahi o arıklar űzerinde bulunmak űartıyla koyunuz. Bi’de bardađı kaldırarak arıkların arasına bir il guruű koyduktan sonra yine ta’rif mucibince bardađı kapatınız. űimdi buradan koyduđunuz il guruűu bardađı kaldırmak ve tel gibi űeylerle ekmezsizin almak lazımgelse: evvel o bardađın ađzına karib bir mahalde ortayı sađ elinizin űehâdet parmađının tırnađıyla yavaű yavaű kazmađa baűlayınız. Bu halde masanın űzerinde űrtű bulunduđundan, űrtűde dahi elastikiyyet hassası olduđundan paranın oynadıđını gűrűrseniz. Eđer parmađınız ile űrtűyű kazımakda devam iderseniz mâdemki bir kere o il guruű oynamađa baűladı ‘atâlet hassasından orada duramayub yavaű yavaű bardađın içinden dıűarı çıkmađa baűlar nihayet elinizin yanına gelűr ve bu vecihlede parayı almıű olursunuz.

Hasan Hayri

[s.128] BİR HAFTALIK TAKVİM

1309 sene-i hicriye-i kâmerî 1279 sene-i hicriye-i şemsî, 1307 sene-i mâlî, 1891 sene-i frengi														
Günlerin İsimleri	Aylar			Ruz hazır salıyleri	Evkât				Emsâl	Alafranga Sa'at ile	Ta'dil zamanı	Günlerin Müddeti	Vukû'at	
					Tulu-ı Şems	Öğlen	İkindi	Yatsı						
Pençsenbe	Cum'a	Cum'airtesi	Pazar	Pazarirtesi	Salı	Çarşenbih	1	2	3	4	5	6	7	8
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45
46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60

MUSAVVER YENİ OSMANLI TAKVİMİ

Üç seneden beru ‘izzetlü Cemil Beg Efendi tarafından tertib ve neşr olunan Osmanlı takvimi bu senede emsâline fâ’ik bir sûretde teba’ ve tertib olunduğu gibi der-saâdetin ebniye-i meşhûra ve asâr ‘itikâsından numûnesini 27’nci nüshâda ‘arz ettiğimiz tarzda yapılmış birkaç resmi, takvim ve mülâhazat-ı kaydiye için ayruca sehâifî havayı olmakla beraber eyyâm ve leyâle mübâreke, husûf, kûsûf, ba’zı vukû’at tarihiye, esâme-i hükümdarın ile tevliid vukûdları sa’âdetlerin tahvili, barometreler, seda ile ta’yin mesafe, ‘ilâm semâdan iklab havanın istidlali, mukâyeset-i cedide, ‘atika ve tevârihi müstemile meskûkât-ı ‘Osmaniye ve ecnebiye hakkında ma’lûmât müfideyi muhtevidir. Karâ’in kerame hâssetan tavsiye idiniz.

Eczası 100 para, mücellidi 3 buçuk i’lâ mücellidi 5 guruşdur

ŞATRANC

Şehrimizin mahre-i erbâbı şatrancından birkaçı bir araya geldiği zaman ekseri ya şatranc oynadıkları ma’lûmdur bu esnada ba’zı mütenâzi’ fiye oyunların hali için elde mükenna’ bir delil bulunduğundan buna şuna (bu böyle değildir?) deyûb sû’al irad itmek de ‘adet olmuştur. Şimdi ötekinin hatırı kırılmasun mülâhazasıyla mezkûr sû’ale sükûtle mukâbele idülür isede müstefsinin iğbarına uğramakdan kurtulmak dahi mümkün değildir. İşte o misillu müşkülâtın hâli için erbâb şatranca (emsâli ğayri mesbûk) bir düstürü’l ‘âmel ve mübtedilere dahi medâr-ı suhûlet olmak üzere encümen-i ma’ârif azâsından izzetlü Nusret Ali Han Dühlevi Efendi tarafından tertib ve neşr idilmiş olan bu kitâb yüz para fi’atla kitâbhanemizde satılmaktadır.

Müdür-i Mes’ûl Matbâ’a Kütübhâne Sahibi Kasbar

Sahib-i İmtiyâz Ahmed Naci

3.2. HİCRÎ ŞEMSÎ (10) TEŞRİN-İ EVVEL SENE 1270 (NUMERO 9 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (18) REBÎÜ’LEVVEL SENE 1309 ⁵⁶

Tab’ Ma’ârif Sâlis

(1309)

Umûr-ı idâre ve tahririyeye ‘âid her husûs için müdir-i mes’ûl Kasbar nâmına mürâcâ’at olunur.

Her Pençşenbe günleri neşr olunur

Nüşhâsı 20 parayadır

Siyâsiyât dan mâ’dâ her şeyden bahs ider. Derc olunmayan evrâk i’âde olunmaz.

Şerâ’it-i İştirâ

Bir seneliği der-saâdet için - idârehâneneden alınmak üzere – yigirmi, vilâyet için posta ücretiyle beraber otuz guruşdur

İdârehânesi:

Bâb-ı ‘Âli caddesinde Kasbar matbâ’a ve kitâbhane ve mücellidhânesidir.

MUHTEVİYÂT

Mektûb 3 – Tokat’dan Mektûb – Say’û Gayret– Ticaret –Kudret-i İlâhiye– Sûd Nene İntihâbı– Cennet Kuşu – Tek Raylı Şimendifer- Fotoğraf– Mevâd-ı Hekimiye – Hava Mukavemetinin Mermilere Te’siri – ‘Acayib Bir Tavuk – Şu’ûnât – ‘İtriyyât – Bir Haftalık Takvim – Yeni Kitâblar.

MEKTÛB –3

Birâder!

Geçende yolladığım mektûbların birinde ‘ilm-i sahrâ hakkında olan mûta’latımı yazarak, size yine yazacağımı vâ’ad iylemişdim. Şimdi dinleyiniz:

Semâ ma’i, zemin yeşil, deniz saf! Bu ma’i semânın zir nevreniyesinde bir köy, bu yeşil zeminin fevk şa’irânesinde bir bahşeti münâzara, bu saf denizin sahilinde bir mes’ûd cihân var.

Yeşil tepeden inen keçiler, şevk ve şetâretle otuyorlar. Bunları mes’ûd bir çoban ta’kib ediyor.

⁵⁶ Yukarıda yazılmış olan Hicri ve Rumi tarihlerinin birbirine denk gelmediği görülmektedir. Türk Tarih Kurumunun tarih çevirme sözlüğüne göre Hicri (18 Rebîü’levvel 1309) Rumi (10 Teşrin-i Evvel 1307) belirtilen tarihler olması gerekirken yukarıda iki tarih arasında ‘‘40’’ yıllık bir zaman farkı olduğu tespit edilmiştir. Bkz. Türk Tarih Kurumu, Erişim tarihi: 09 Temmuz 2020, <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>

Bir çocuk, sahrânın kendisine takdim itdiği yabani çiçekleri vâlidesine götürüyor. Vâlidesi bu çiçeklere karşı – havay-ı nesimi’i şefkat ile dudaklarında açılan çiçekleri – tebessümleri gösteriyor. O çocuk ne kadar mes’ûd, o vâlide ne kadar bahtiyar! Bu esnada, çocuğun nazarı başka bir cihete tahavvül ider: bir kuş, bir dalın üzerinde sallanıyor. Bunu bir nidâyı hayretle alkışlar. Çocuğun bu nidâyı hayreti, köylü vâlidenin tebessümlerini tazyif eder.

Okumak şerefine mazhâr olan bir adam, bir ağacın altında – ihtimâl ki sahraya ‘aid – bir kitâb okurken, çiftçide, o güne gayyur öküzlerini katmış olduğu halde kitâb-ı arzı okur. Orada tabi’i bir zirâ’at dersi vardır.

Bir ihtiyar kızlarını – süd sağmak için – çağırır. Bir balıkçı kızı oltasını denize atar. Oltası ihtizâza geldikçe bu güzel siyad, mesrûriyetden mürekkebe bir telaş ile [s.130] heyecana gelir, bununla beraber, kalbinin darbeleri arasında muhabbete müteallik bir darbeye vardır. Oltasının ucunda ki balık çırpına çırpına çıktığı vakit, onun fikri başka yerededir. Kendi yaşında bir delikanlının kalbini düşünür, hâlbuki o kalbde bu balıkçı kızını hiç unutamaz!

Diğer cihetde bir çınar ağacının kalın bir dalına, salıncağın ipleri rabt olunmuştur. Ma’sûm delikanlı, - sanki yorgunluğunu almak için – sallanıyorken, ma’sûm kız, yaprakların, çiçeklerin, arasından görünür. Şübhesiz! Delikanlıya refâkat itmek istiyor. Bu muhakkak! Delikanlı kalbinde sakladığı muhabbetinin tercümânından başka bir şey olmayan – nâzar-ı dikkatimize ‘atfeder. Yine o nâzarın ‘aynı ‘aşka mukâbele iyer. Salıncağın bir kısmı, köylü kız için ayrılır. Rüzgâr muhabbet içinde uçağa başlayan bu salıncak, iki sevdalıyı semavat-ı muhabbette uçurur. Kız, - düşmekden ihtirâz iderek – delikanlıyı kollarıyla ihâta ider. İri, ma’i gözlerini ‘aşkının gözlerine diker. Delikanlı, bir istiğrak içinde, bu nâzarlara mukabele itmeğe çalışarak, çınar ağacının zirvesine doğru uçtuklarını, çimenlerin üzerine düşeceklerini der hatırlamaz.

Kayaların arasından akarak, taşlar üzerinde beyaz köpükler teşkil iden şelâle, garib bir şarkı okur.

Bir genç kız, refikâsıyla beraber, altûn rengindeki ekinlerin arasında dolaşır. Bu esnada birisi bir gelincik çiçeği koparır, diğerine verir. Refika – ihtimâl ki! – bu gelincik çiçeğinin içinde – penbe dudaklardan ‘aks itmiş – bir tebessüm keşf ider! Ah bu tebessüm! Köylü kızın rü’yasına giriyor!

Çocuklar kuzuları kucaklarına almağa, onları öpmeğe çalışıyor. Onlarda böyle ma'sûmdur!..

Sık ağaçlar – hararetden şikâyet idenler için – bir serinlik teşkil ediyor.

Sabahleyin bir köy evinin yapraklar içinde ki penceresi açılarak, güzel bir çehre görünür. Bir çoban bu çehrenin 'aşkıdır'?

Köylü kızı, çağlıtlarını etrafa neşir itmekde olan dereye vâsıl olur. Köprü olmak üzere, kalınca bir tahta uzadılmışdır. Bunun üzerinde yürümeğe başlar. Yürürken, ayağı kayacağından ihtirâz ider. Bu esnada su içinde yürüyen, çayın üstünde görünen kayalara ayaklarını basan bir delikanlının kolu, kızın koluna temas iyley. Kızın muhabbetden 'ibâret bakışları delikanlının gözlerinde ki serâir muhabbeti okur, geçerler.

Cûybâr, saf, berrak suyunu etrafa saçtığı sırada, iki genç kız, bu saf sudan destilerini doldurmağa gelirler. Evvel gelen sonra gelene der ki: "dur! 'acele itme! Daha dolmadı"

Sahildeki sık yapraklı, uzun budaklı bir ağaç – bir cihetden bir cihete geçmek için – bir köprü teşkil ediyor gibi görünür. Bu ağacın yaprakları arasından güneşin ilk şua'ı nüfûz ider. Bu şua'ı latif, sabahleyin balık saydına çıkan bir köylünün nevr mesûdiyet içinde firûzân olan çehresinde berrak orur. İki tarafı ağaçlarla mezin düz bir yol mensûr olur. Bu yolda, ağır ağır gelmekte olan bir acı görülür.

Nevr nev zuhûr sabahın kirpiklerine temas itmesinden dolayı gözlerini açmış olan bir delikanlı, çift sürmek üzere – tarlaya giderken, bağlar içinde otlar arasında en ziyâde sevdiği yabani çiçekleri toplamak ister. Bu sırada bir çay kenarında, çayırın üstünde, yaprakların altında ihtifâ itmiş bir çiçek bulur menekşeden daha latif, goncadan daha nâzar olan bu çiçeğin reyhâ-i latifesine meftûn olmak ister. Bu çiçek sevdiğidir!

Bir kadın elinde bir [orak] olduğu halde, köylülere mahsûs bir şarkı terennüm iderek, ekinleri biçmekle meşgûl olur.

Bir ağacın altında iki kız, yekdiğerine serâir muhâbbeti ifşâ ider. Bu serâirin arasında mucib mahcûbiyet olacak bir kelime vardır. Bu kelime işidilmez çünkü bunun işidilmesine taşlar arsında tağni iden çağlıyanın gürültüsü mâni' olur.

Uzakda kârbânın geçdiği görülür. Çanlar, hayvanların kişnemeleri, bu kezari iş'âr ider.

Bu ma'sûmiyet arasında ne garib şeyler vardır. Kâ'inat müstağrik sükûn olduğu zaman, gice yarılarında bir nadire-i hissin, bir köylü kız, bir kır çiçeği başını elleri içine alarak, gözlerini semâvata diğer düşünür, ihtimâl ki bu tefekkürüne birkaç damla gözyaşı da i'lâve ider. Kim bilir niçün ağlıyor? .

[s.131] Bir ihtiyar kadın, kapının önünde oturmuş olduğu halde yün eğirir. Sonra, oğlunun çocuklarına çorab yapacak!

Uzakdan değirmenin ahenk matardi işitilir. Bu ahenk matard kuzularını otlatmakda olan çobana – tabi' – bir ninni gibi gelir.

Köylü kadınlar – ellerinde sepetler olduğu halde – köye 'avdet iderler. Bu sepetlerin içinde, köyde yetişen en leziz, en latif meyveler vardır.

Koyun, sabahdan akşama kadar yediği nebâtat latife ile şişirmiş olduğu memelerini sahibine 'arz ider. Mütâ'bakan bacaklarının arasına konulan kabın içine beyaz süd sağılır. Bu sırada mini mini bir kuzu melemeğe başlar.

İşte bunlar, hep elvah-ı sahradır. Bunların her satırı – benim değil, mukadder bir muharririn eser-i kalemi olursa – birer levha teşkil ider. Bu kader-i bedayi' tabi'yeye karşı her şa'ir hayran olmalıdır.

Bununla beraber tavsifine çalıştığım bu sahrayı latifin içinde, çalılar arasında, bedâyi' sahrayı latife nâğmeleriyle alkışlayan garib bir şâ'ir vardır: bu şâ'iri “bûlbûl” tesmiye idiyorlar. Ekseriye muhatabda kalub şâ'irâneyle lebriz muhabbet iden bir nâğme ile terennümsâz oluyor. Bu nâğmenin lisân-ı hâli “ bin sahranın şâ'iriyim!” diyor!.. Nasıl beğendiniz mi? Vakit bulabilirsem gelecek hafta yazacağım mektûb ile de sizi bedâyi' şâ'irânenin tavsifetiyle memnûn iderim. Bâki uhuvvet!

Mehmed Celal

[TOKAT'DAN MEKTÛB]

Bedihidir ki ıbkâ-yı nâm iden ve kitâb tevarihde en parlak sahifeler teşkil iyleyen âzâm-ı eslaf ve ekâbir ihlâfının her biri ittikleri hidmetden dolayı şan kazanmışlar, nâm bırakmışlardır.

Deruhde idilecek hidmetlerin en büyüğü, en mukâddeside ma'ârif nâmına olan hidmetlerdir.

Zirâ ma'ârif mâlik ve devlet için esasen feyz ve terakki ve rehber fevz ve ta'lidir.

İdrâkiyle mübâhi olduğumuz devr-i 'ümeranın sermaye'i ma'muriyeti ma'arif ve ma'ârifin yegâne Muhibbi ve hamisi sevgili Padişahımız Efendimiz

Hazretleridirki yevm-i cülûs-ı hümayûn mes'adet makrûn hüsrevânelerinden biri meşhûd basre-i şükran olan bunca eltâf ve müsaâdat ve himmemât-i seniyye-i nâmütenahilerinin en müsmeri ma'ârif ma'tûf olduğundan bu günkü gün ma'ârifimiz gıpte fermâyı eslaf bir ridâya gelerek memâlik-i mahrûse-i şahâned envâr ma'ârifle müstenir olmayan bir köşecik bile kalmamıştır.

Sevgili vatanımızın her tarafında en ban bedi'a nâmey-i zuhûr olan bu kadar terakkiyat hep ma'ârifin semrâtıdır.

Ma'ârif bir bostan-ı ma'mûredir. Biz andan semere iktitaf ediyoruz:

'Asâr-ı hazırımız i'sâr sâlifeye nisbet olunursa cihân-ı fevz ve felâhin bir sabah inşâr ahidir. Ebnayı vatan bu sabah inşirâhda huzur bal ile şeh râh-ı terakkide kıta' mesâfe itmekdedir. Haslı cümlemiz bahtiyarız:

İşte bu devr-i celiledeki terakkiyat 'adilin cümle-i cemilesinden olarak o nâm mukâddesle müsemmi muhterem " ma'ârif" gazeteside sahâ-i vücûdda cilvenümâ olmağla geçen hafta ilk çıkan nüshâları tarafıma gönderildikten dest iftiharına aldım. Müzâye müderrecatını takdiren söz söylemek benim gibi bir sahib-i fikr kasr için müstehil kabilindendir.

Şu kadar derim ki: İsmi müsemmâsının tavsif münderecatına hacet bırakmıyor.

Ma'ârif me'zûnlarından

Muhammed Said

SAY'Û GAYRET

Say'û gayret vâzife-i insaniyenin en birinci kısmını teşkil ider. Çünkü Cenâb-ı Hâk " lis " fermân celiliyle kullarına çalışmaklığın ve ceybeden olduğunu bildirmişdir.

Say'û gayret bir vâzife-i mukâddesdirki anı ifâ idenler bi-hakk-ı [s.132] şerefyâb kemâl olur. Ma'ârif ki cemiyet-i beşeriyenin rûhudur; anı say'û gayret tevellüd ider terakki gayretin aşkıdır, gayretin uyandığı yerde asâr-ı Pertev nisâr terakkide cilvenümâyı birûz olur.

Say'û gayret bir gencine-i sa'âdetdir ki anı elde idenler servet-i hakikiyeye nâiletle cidden bahtiyâr olur.

Say'û gayret öyle 'ulvi bir haslet ki insanı derece-i kesvây mükemmeliyete is'âd iyer.

Say'û gayret bir vâsıta-i şan ve şöhratdır ki ana intisâb idenler hem nev'i içinde bir mevki' mümtâz ihrâz ile serfiraz olur.

Say'û gayret o kadar büyük bir kuvvettir ki mu'âmelat-ı beşeriyece zuhûru melhûz olan her dürlü müşkilâta galebe çalar. 'İlim ve mâ'rifet, terakkiyât-ı medeniyeye hadim bir makine add olursa say'û gayretde anın baharı olmak lazım gelir.

Etrafımıza bir nâzar i'mân ile bakacak olursak herkesin kendine mahsûs bir vazife ile mükellef bulunduğunu görürüz. Meselâ hayvanatın vazifesi eşya nakli olduğu gibi insanlarınkide çalışmaktır. Şu dünyada hangi bir eser vardır ki müessiri say'û gayret bulunmasun? Evet, herşey çalışmakla hâsıl olur.

İnsanların hedefi maksûdu olan servete, sa'âdete, şân ve şöhrete, refâhiyete hep çalışma sâyesinde nâ'il olunur. İhtiyacat-ı beşeriyece teshile, huzûr ve rahat insaniyece te'minine çalışmaktan başka bir vâsıta yoktur.

Mülâhaza buyurulsun. Evvelleri bir mahalden kalkubda diğer bir mahale gitmek için revî deryada rüzgârın mu'avenetine muhtâç idin. Fakat say'û gayret bizi bu ihtiyaçdan vareste kıldı. Su buharıyla veyahud elektrikle tahrik olunur bir takım makinalar sahle ara-yi vücûd olarak evvelce rüzgârın sevkiyle giden gemiler şimdi kendi kendine hareket iden vapur haline ircâ' olundular bu sayede Kürre-i arzın cihet-i muhtelifesinde ki insanlar yekdiğeriyle kesb-i irtibat ticaret-i terakki bununlada servet mal tezâyid etti.

Say'û gayret bize bu teshilatı icrâ' ile de kani' olmadı; karada bir sür'at fevkâlâde ile kıta' mesafe iden şimendiferler, cev-i hevâda seyahat ider bir takım hava sefineleri ya'ni balonlar vücûda getirdi. Yine say'û gayret Kürre-i arzımız gibi güneşin içinde ma'denler, kâmerin derununde dağlar bulunduğunu ve seyyâratın birer 'ilm olduğunu bize bildirdi; anların kanun hareketini, bizden olan mesafetini, yekdiğeri üzerine icrâ' itdikleri te'siratı da meydana çıkardı.

Üzerinde sakin olduğumuz arzın şekil ve heyetini, hareket-i mahuriyeye mülkiyetini, şems etrafındaki devr ve hareketini, hâsıl hayret res 'akul olan binlerce eserin hakikatini meydana çıkararak hâlık-ı kâinatın kudret semdâniyesini, 'azimet rabbâniyesini nazar-ı hayret önünde bir kat daha tecelli ettirdi.

Ta'yin ve kat için sa'itler yaparak kefe'i mu'âmelat insaniyenin anlara tatbiken icrâsını ya'ni herşey'in vaktü zamaniyle yapılmasını teshil etti.

Yine say'û gayret bir takım kitâblar vücûda getirerek 'ilûm ve fenûnun intişârını tahvin, afakı tenvir iyledi.

Dünyanın bir ucundan diğer ucuna beş dakika zarfında söz anlatmak kimin hatırlından geçirdi? İşte yine o gayret sayesinde telgraflar yapılarak muhaberatın icrâsı te'siri kılındı.

Yine o say'û gayret sayesinde mikroskoplar icâd' olunarak insanları topraklar altına bir takım imraz şedidenin mikrobları bulundu, çareleri aratmağa başladı. 'Aca'ib seba'yı "aca'ib semaniye" haline koyabilecek derecede vala ifzâyı 'akul olan (300) metre irtifa 'anındaki o koca (Eyfel) kulesi meydana geldi. Hâsılı ta'dadı gayri kabul olan terakkiyât-ı medeniyenin kafası hep çalışmak sayesinde kendini gösterdi, elinde göstermekde bulunuyor.

Yediğimiz ekmek erbab zirâ'atin güneş altında çalışmasıyla, giydiğimiz elbise binlerce 'amelenin say'û gayretiyle, içinde oturduğumuz evler dahi bir takım işçilerin aylarca ter dökmesiyle vücûda geliyor.

[s.133] Dimek ki say'û gayret insanlar için mecburi bir vazifedir. Çünkü hayat-ı beşer engele da'imdir. Beşerin ihtiyacat zarûriyesi çalışmağa teshil olunur.

Hayatını idâme için herkes mahdûddan lahide kadar çalışmağa mecbûrdur. Ma'ârif, iş'a feyz avareyle cihâmı müstenir iden bir nûr ise say'û gayret de o nûru iş'âra me'mûrdur.

Bedihten ma'lûm olan ahvâlden der ki çalışan 'akıl çalışmayan câhil olur.

Tahsil 'ilm ile tezyin zât ve sefalet idenler her yerde muhterem ve muazzez tutulur. Tenperver ve adaletle ma'lûf olanlar ise herkesin nâzarında menfûr olur.

Gayret sa'âdeti, 'adâlet fikri ve zarûreti intâç ider. Tarik-i sa'âdet gayretle karanlıktır, bu yolda payı endâz selâmet olmak şâ'la ilm ve hüneri dest muvaffakiyete almağa olur. Haslı say'û gayret insanların cilâsı, fikri ve zaruretin muesser bir davasıdır...

Ahmed Fevaîd

TİCARET

Bir milletin tezâyid mikdâr-ı serveti, bir memleketin tevâfûr asar-ı ma'mûriyeti ticaretle ka'imdir. Ticaret, vâsıtâ'i refâh-ı beşeriyetdir. Fen ve sanâ'at bâ'as i'tilâyı şân ve refâ'atdır. Terakkiyât-ı beşeriye, tekamûlat-ı medeniye hep fen ve sanâ'atla olur. Lakin fenûn ve sanâyinın mevkûf 'alihi yine ticaretdir.

Ticaret olmasa idi bugünkü günde milyonlarca liralara kazânan o dar'ül-sanâiler hep mesdûd, gayret-i beşeriyenin bir enmûzec-i âle'l-'âli olan o i'mâlat hanelerden idilecek istifâda pek mahdûd kalırdı.

Ticaret olmasa idi, şâ'sâ' kemâliyle gözlerimizi kamaşdıran medeniyet o mertebe-i kisvaya vâsıl olamaz idi. Say'û gayret mütevellîye'i ma'li perverâneleri istihsal nâm ve servet iden o koca dâhiler giriftâr sefâlet ve perişânı olurdu.

Hep o ticaret sâyesinde değil midir ki bir memleketin semere-i say'û gayret ve zirâ'ati diğerinin ma'den ve servetiyle mübâdele olunarak sa'âdet ve selamet-i beşeriye te'min kılınmış, bütün akvâm ve milel-i müterâkkiye işte o ticaret yüzünden âsûde nişin köşe'i istirâhat olmakda bulunmuşdur.

İnsanlar cenâb-ı hakkın kendilerine bir muvahabe-i mahsûse-i 'alel 'âli olan say'û gayret gibi iki mazbût insâniye ile yapabildikleri – 'asâr hazırda yalnız gemileri mesâbesinde kalan – gemiler ile çar aktar 'ilmi devri, birçok arâzi' mechuleyi keşfe muvaffak olmuşlar, mâhâzâ o ticaret sayesinde servet ve ma'mûriyetlerini dobala iderek sevhil-i meskune ve ğayri meskuneden ma'den vafire istihraç idebilmişlerdir.

Yine o ticaret sayesinde değil midir ki ihtiyacat beşeriyenin tehvinine hadim bunca sanâyi'i icâd itmişler ve bu cihetle saha'if tevarihde bir mevki' mümtaz ihrâzına kesb istihkâk eylemişlerdir.

Ticaret şâyân-ı ehemmiyet bir vâsita-i servet ve ma'mûriyet olduğundan değil midir ki vücûd-u ber sud-ı hümâyûnları bu mâlik ve millete bir bahşâyış samedânî olan padişaha faruk câh-ı ve şehinşaha ma'ali iktinâ Hamiz Efendimiz Hazretleri bu dakika-i mühimmeyi derpiş nâzar hükümet asâr hakâyikdaneleri buyurmuşlar ve tevsî-i ve te'min ticaret maksad hayr mersudiyle mülkümüzün her cihetinde terk ve ma'bed cisime ile demir yollar keşâdini emr ve fermân buyurmuşlardır.

Sözlerimizi isâl had hatim itmek için yine deriz ki ticaret, vâsita-i refâh-ı beşeriyetdir.

Hüseyin Lütfi

[s.134] KUDRET-İ İLAHİYE

Tabi'at güzeldir, tabi'at dilnişindir. Tabi'atın bir manzara-i latifesi bir şâ'iri sâ'atlerce düşündürür. Bir ressam günlerce meftûn letâfeti kılar.

Bir şâ'ir şu letâfet ta'biyeyi cihân içinde bir cihân gösterecek kadar hâ'iz iktidâr olan hâyâl-hâne-i şâ'irânesinde büyültür; her birinden binlerce fikir alır, o fikir dilâra ile şâ'irini tezyin ider.

Bir ressam Cenâb-ı Hâkkın bir 'atiye-i sübhâniyesi olan bir çocuğun ağûş sefaperver medârda hâsıl ettiği tavır ma'sûmane, vazî' mülûkâneyi tersim için ne

kadar mahareti var ise hepsini sarf ider. Çiredeste-i mahâreti olan levhâsı bedâyi’-i ber sitân edebi günlerce hayran eder.

Evet, feyz-i kudret, manzarası bizi meftûn idecek öyle harikûlâde şeyler bahş itmiştir ki anları ta’dad ve tesvir itmek bize göre mahaldir.

Güneş mağrib istinara çekilir, çekilmesiyle cihân sevdâ fezâ bir hüzn içinde kalır. Dalga siyah ateşin içinde yuvarlanır.

Ay doğar; Nûru göklerde bir neşât, inbisât uyandırır. Bulutlar in’itâf ziyâdan binlerce dilferib renklerle boyanırlar.

Sabah olur; seherin rûh perver nesimi ve zân olmaya, kuşlar ahengli cıvıltıları ile tabi’atı alkışlamaya başlarlar. Çiçekler inkişafı neşr revah itmeye, jaleler çiçekler üzerinde pertev feşân olmaya, kuzular, mini mini kalblerini tahrik iden bir his tabi’iye tet’itle, melemeye yüz tutarlar.

Güneş doğar, şua’i zerini ağaçları, çiçekleri yıldızlar. Tulû-ı şems ile cihân hevab ma’sûmânen uyanır. Çiftçiler çiftlerini sürmeye, çobanlar koyunlarını ru’i itmeye, çocuklar tecelligâh idrâk ve ‘irfânları olan mekteblerine gitmeye başlarlar.

İnsan mahsûl kudretullah olan şu terafete, şu letafete bakdıkça bilâ ihtiyar hâlıkına secde say ubûdiyet oluyor. Her zerre üzerinde şu kelime-i hakikat barka nişan oluyor:

“Allah vardır! Allah büyüktür!”

İbnü’l Rüşd
Rahmi Osman

HIFZ-I SIHHA

SÜD NENE İNTİHÂBİ

Bir bahse başlanınca onu itmam itmek vezâ’if esasiyeden bulunmasına mebni vâlide ve sūd vâlidelere nasihât unvanlı bendemi müte’akib hemân o kadar ehemmiyeti olduğu halde maatessüf bizde haiz olduğu derecede ehemmiyete alınamayan intihab-ı marazi hakkındaki tatbi’âtımı yazıyorum.

Memâlik-i ecnebiyede bu husûs için asla sıkıntı çekilmediğini söylemek farîzadan oluyor. Bir sūd neneye ihtiyacı olanlar heman idârehânesine müracâ’atla resmin sıhhati müsdak bir sūd nene bulmakdan ‘aciz kalmıyorlar.

Bizde ise bu gibi sūd neneler bir takım kolcu kadınlar vâsıtasıyla arzu idilen mahale takdim olunuyor. Bilâ-hare bu gibilerle familyaca ülfet peydâ olamayarak anın defi’ne ve yerine diğerinin gelmesine lüzum görünüyor.

Bu ‘adam ülfet ahlakdan mıdır? Yoksa bir sebab-i sıhhiye müstenid midir? Buraları nazar-ı tedkike alınırsa bir sebab-i sıhhiyeden ziyâde ahlaka müstenid olduğu görülüyor. Bir süd nenenin ahlâkını bir doktorun anlayabilmesi kabil midir? Sualine mümkün olur cevâbını virecek için hem meslekim olan! Zavâtın ‘afvlarını dilerim ve bu cavâbımında kuru bir sözden ‘ibâret olmadığını te’min iylerim. Mübâreza-i hayata da’vet olunan bir tabib ahvâl-i hayatiyeye kemâliye netbu’ ideceğinden şüphesizdir ki devâir hayatda serzede-i zuhûr olan ihtilâlât-i ahlâkiyeyi ve levceze-i olsun anlayabilüb vicdanına kanâ’at tema virebilerek bir hâkim-i kat’i i’tasında tereddüd eylemez. Sadede gelelim maksadımız süd nenelerin doktorca intihâbı ve bu intihâbda kâbil re’iyeninde manzum olması hakkında ma’lûmat virmeğidir.

[s.135] Bizde süd neneler hemân ‘umûmiyet üzere taşralı olmalarına mebni en büyük müşkilat bundan tevellüd idiyor.

Ahvâl-i haraciyesi sıhhat temasını gösteren bir kadın belürmeğe süd neneler ki mübâşeretinin birinci ayında verem ‘illetinin esiri olmuştur. Neden mi? Düşünelim. Biz de taşralıların hayatları ‘umûmiyetle mevâd-ı azotiye engeliyle geçer. Hiçbir köylü bulunmaz ki yumurta, süd, et yemesun mâhâzâ mevâd-ı neşâiyeye dahi düşkünderler ki ihtiyacat-ı bedeniyelerinin heman her kısmını bu saydığımız mâkûlâtı bulabilürler. Böyle alışmış bir kadın irsen olsun maraz-ı sele düçar bile olsa memleketinde bulunduğu müddetçe bir arıza meydana gelmiyor. Ne vakit ki bir ihtiyaç üzerine marazalığa mecbur oluyor kapulandığı yerde memleketinde olduğu gibi mevâd-ı azotiye istediği kadar bulamıyor. Bununla beraber ciğerpâresinden iftirak, vatanından mahcûriyet gibi hallerin inzimâmiyle maraz ma’lûm meydan ‘ilaniyete çıkıveriyor. Ve idilecek istifâde yerine muzırat ka’im oluyor.

Hıfz-ı sıhâ muellifleri, tab’ kanûni ma’lûmları marazianin sûret-i ve eşgali hakkında ihtilafa sapıyorlar. Ba’zıları siyah saçlı, esmer, karagözü kaşlısını intihâb idüb ekseriyet bu noktada kalıyor. Ba’zılarında bir esmerle, bir sarışın arasında fark göremiyorlar yinede göзде kalursa son fikri şayan kabul gibi görünür.

Bir sarışın marûz olduğu ahvâl-ı vehime esmerinkinden az mıdır? Bunu isbat idecek bir delilimiz yok gibidir. Ama denecek ki evet sarılar ekseriyetle lenfâiyedir ve böyle olanlarda esmerlerden ziyâde vücûdu tahrib idecek âraza müteiddir. Bu halde i’tirâzı yürütmek ve onu isbat itmek için esmerlerde öylede emrâzan vücûdunu ya kaldırmalı yahud tahfif itmelidir.

Şimdi biz bir süd nene intihâb ideceğiz bu ister sarı isterse esmer olsun. Lazım olan çirkin çehreli ve sıklet bahş kalub olmamasıdır. Çocuklar hiçbir şeyi anlamaz edâ'sında bulunmak ba'zen doğru olamıyor. Onlarda bir sevimli çehreyi sevecek iktidâra malik olduklarını ekseriyetle gösteriyorlar. Oldukça güzel bir süd nene var daha ne lazım?

Sene yigirmi ikiyle otuz arasında olmalı ve ilk çocuğu olan süd neneden ziyâde birkaç çocuk büyüten süd nene intihâb olunmalıdır ki kâide-i lazımeyle daha iyü bileceğinde şübhe idilemez. Süd nenenin dişleri tam olub çürük olmamalı ve ağzında koku bulunmamasına dikkat idilmelidir. Memeler mütevassıt olub meme başları çocuğun ağzına girebilecek ve çocuk emmekde iken sıkıntı vermeyecek büyüklükde olmalıdır.

Süd neneyi güzelce istintâk idüb emrâz arsiyadan birine ma'rûz olmadığı halde ahvâl-i haziresini nazar-ı i'tinâyâ almalıdır.

Boynunda, kollarında, bacaklarında yara ve bere yerleri bulunduğu halde bunların nereden ilerü geldiği tahkik idilmelidir. Ufacık bir kademe süretinde görülen bir leke bilâhare firengi 'arızası olduğu çok defa' tayin itdiği ehl sanâ'at 'andan da m.

Emrâza'nın sadırını mu'ayene idüb öyle çelimsiz, kemikleri ğayri müntezim bir halde görülenler ve za'if iğtida'iyelerinde ki noksan melabesesiyle intihâb olunmayub vasi' ve düzgün sadıra malik olanları intihab olunmalıdır. Bu meyanda cümle-i 'azamiyesi mümkün ise yakın yakın nazar-ı tedkikden geçirilmelidir. emrâz cildiyeden masuniyeti hakkında heman bir fikir kat'i hâsıl iylemelidir.

Emrâza'nın südü en ziyâde nazar-ı dikkate alınacak şeydir. Bir gümüş kaşığa südü damlatmağla keşafetini anlamak kifâyet itmez. Tahlil kimyaya müracâ'at lazım olduğu gibi emrâza'nın kendi çocuğunun ahvâl-i sıhhiyesini de nazar-ı dikkate almalıdır. Emrâza'nın südü çocukla bir yaşda olmalıdır. Altı aylık bir çocuğa bir aylık süd kâfi gelmeyeceği gibi bir tıfıl nevzâde dahi üç beş aylık süd fena gelir.

Süd neneleri bir mükemmel kablaya 'arz edüb aksam tenâsiliyesinde beda'i mazeret ahvâlin bulunmamasına emniyet tema hâsıl iylemek lazımdır. Bundan sonra intihâb olunan süd neneye idilecek mu'amele kalur ki buda hane halkı süd neneyi bir hizmetci makamında kabul itmeyub o halde anın yemesine, içmesine, uykusuna elden geldiği mertebe-i dikkat ve i'tina eylemeği evladlarının sıhhati nokta-i nâzar ile mecbûrdurlar.

Doktor Ş. Kemal

[s.136] TARİH-İ TABİ-İ

CENNET KUŞU

Cennet kuşu karatavuk büyüklüğünde bir kuşdur. Bu güzel kuşun sûretı ateşi kırmızı ve boynuyla başı turuncu ve göğsü beyaz olub boğazının alt tarafında kurdele şeklinde ziyâdesiyle parlak yeşil tüyleri ve gözlerinin alt tarafında koyu ma'i benekleri vardır. Kanadlarının altından ipek gibi gayet gezel bir takım uzun tüyler çıkub mezkûr kuş bunları istediği vakit yelpaze biçimi açarki bu hal zâhirde kendini büyük gösterir. Kuyruğunun haricince gayet letafet ve zerafetle üzerinden kıvrılmış iki aded uzun tüyü vardır. Bir ağacın üzerine konar ise bütün güzel tüyleri salkım gibi aşağı sarkar ve eğer uçarsa bütün vücûdu altûn yaldızlı bir bulut ile ihâta olunmuş gibi müşâhade olunur.

(Cennet Kuşu)

Cennet kuşu Okyanusya adalarının ba'zılarında nadiren bulunub gayri meskûn ormanlarda ikâmet ider. Bu kuş fevkâl'âde korkak ve kendüsüne yaklaşmak gayet meşakkatlidir, zirâ cûz-i şemata işitdiğinde heman uçub gider yahud yaprakların altına saklanır.

Gündüzleri gıdalarını aramak için çalılıkların ve giceleri tünemek için büyük ağaçların en yüksek dallarına konar, yabani tohumlar, meyve, böcek ile ta'yiş ider ve nadiren yere konub su'ûbetle yürür, çünkü kanadlarının altından çıkan uzun tüyler yerde sürünerek hareketine ma'ni olur, lakin havada kemâl-i sür'at ve hiffetle itmeksizin uçar. Yuvalarını da en yüksek ağaçların tepesine inşâ eder.

Daha birkaç cins cennet kuşu var ise de hiç birinin sedası yokdur.

Mezkûr adalarda yine o familyadan daha birkaç dürlü kuşlar bunlar ki şekilleri ile güzelliklerinde cennet kuşlarına müşabehetleri vardır. Bu cümleden olarak mevkûd ta'bir olunan kuşun cennet kuşu gibi kanadlarının altında güzel tüyleri ve

gayet kısa kanadları olub kuyruğu uçlarından çengel şeklinde kıvrılmış iki ‘aded uzun tüy ile müzeyyendir.

Sedasının ince olması sebebiyle ıslık kuşu denûr bir nev’i [s.137] kuş daha vardır ki bu kuşun boynunda yaldız renkli tüylerinden bir nev’i parlak zırhı olub kanadlarının altından çıkan sâ’ir uzun ve kıvrıcık tüyleri püskül yahud sorguç şeklinde iki tarafına sarkar.

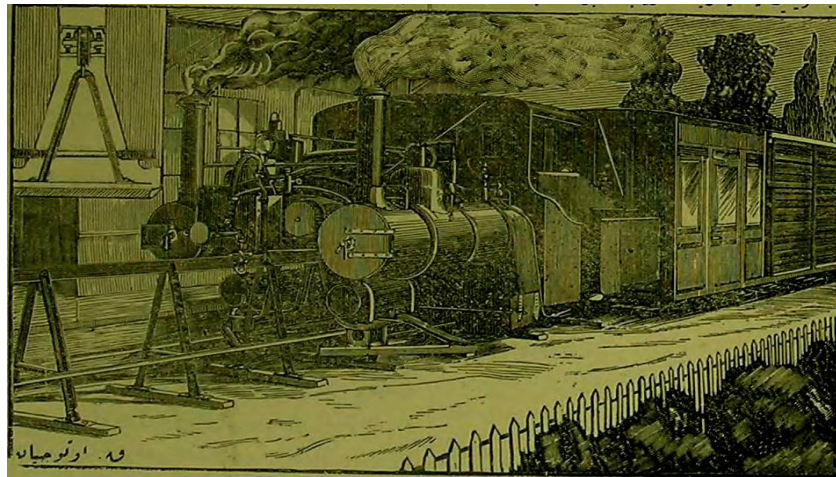
Ve’l-hâsıl başının üzerinde sorguç yerine bir demet ipeğe müşâbehe tüyleri ile nihayetlenmiş gayet ince ipek gibi altı ‘aded tüy kalemleri vardır ki iki tarafına eğrilüb kuşun her bir hareketinde sallanur.

Ali Nazîmâ

TEK RAYLI ŞİMENDİFERLER

Mecâmi beşeriyeye yekdiğerine takrib ve bu münasebetle her dürlü teavvün ve tenasiri teshil eyleyen, hâsılı terakkiyat-ı medeniye arasında bir mevki’ mümtâz ihrâz iderek kendilerine mâlik olan devlet ve milletlerin ‘urûk hayatı mesabesinde haiz ehemmiyet bulunan şimendiferlerin ıslâh ve ikmâline hergün, her dakika birçok servetler, birçok himmetler sarf idilmiş ve idilmekte bulunmuşdur ki bu bâbdâ ki mesâ’i ve tecârib sayesinde bunların tek raylı olarak inşâ idilebilecekleri mertebe-i sebuta vermişdir.

Fıkr-i beşerin şu mahsûl feva’id meşmûlü takriben bundan üç sene mikdâr İrlanda’da (Lystoval/Lystowel) ile (Baliboniun/Ballybunnion) arasında, 16 kilometreden ‘ibâret bir hat üzerinde, en evvel meydan tatbik ve istifadeye çıkarılmışdır.

(Tek Raylı Şimendüfer)

Tek raylı şimendiferler hakkında bir fik-i icmâli virebilmek maksadıyla rasa'il fenniye-i ecnebiyeden tercüme ve iktibâs idilen iki usûle da'ir ma'lûmat virilecektir ki bunlardan biri (Lartiğ/Lartigue) ve diğeri (Bulton/Boynton) dur.

Lartigue usûlü. – Bu nevi' tek raylı hat esâsen mertefe-i bir çelik ray ile bunu tutmağa mahsûs olan ve iki tarafa doğru me'il olmak üzere mesafe bi-mesafe konulan demir mesnedlerden terkib ider. Mesnedlerin uçları doğrudan doğruya zemin üzerine vazi' olunmayub zemine yerleştiren teravürüslere nisbet idilür. Bu mesnedler teravürüslere mevâzi bir takım kuşaklarla dâhilen ikişer ikişer rabt olundukları gibi hariciden de, mürtefi' ray re'isinden inhitâtlara sabit olmak üzere, ray mevâzi birer çubukla merbût bulunurlar ki bu çubuklar lokomotif ve vagonların hareketleri için kılavuzluk hidmetini görürler.

Asıl ray üzerinde afakî mahûrlu tekerlekler kılavuzlar üzerinde de şâkuli mahûrlu küçük tekerlekler hareket iderek [s.138] bu halde lokomotif ve vagonların afakî ve şâkuli tekerleklerle teşhiz olunması icâb eyler.

Her vagon (şekil 1 de görüldüğü gibi) her biri rayın bir tarafında olmak üzere, iki kıt'a esâsiyeden teşkil ider. Bu sûretle iki mütenâzır parçadan terkib iden vagonlar merkez sıklet da'ima nokta-i istinâdın altında kalmak üzere tertib ve inşâ idilmiştir ki merkez sıkletin bu vecih ile nokta-i istinâdın altında bulunması vagonların kemâl-i emniyetle sır ve hareketlerini mucebdir. Bunu' hatlar üzerinde hareket iden arabaların mütenâzır olarak i'mâl idilmeleri müvâzenet matlûbenin husûlüne yardım idildiği gibi tekerleklerin raylı kılavuzları iki tarafından kavrayacak vecih ile tertib olunmalarında müvâzenet mebhûs 'inhaya ikmal ve te'min ider.

Bu usûlde ki şimendiferlerin tertibat husûsiyelerinden biri de lokomotifinin i'mâlindadır: Rayın her tarafındaki sıklete müvâzenet peydâ itdirmek maksadıyla macurun sağ ve sol tarafında gayri münbedil bir çerçöbe ile irtibât kesb itmiş iki palet kurum vardır ki bunların her birinde tefri'atını havi bir karan bulunur. 'Adeden dört olan silindirler iki makine teşkil iderler. Mezkûr makinalardan her biri milli bir çerçöbe üzerine konulmuştur ki bu hal lokomotifin pek küçük kavisli münhiniyle üzerinde hareket itmesi teshil ve te'min ider. Buhar ahzına mahsûs olub kazânlardan gelen borular bedayat emirde çerçöbenin kirişlerini ta' kib iderler; bi'de makine hizâsına gelürler ki bunlardan ayrılan iki kol bunların istikâmetlerine 'umûd olarak silindirlere kadar mümted olur. Buharın haricine mahsûs olan borular dahi 'aynı tertibatı havidirler. Tertibat-ı mezkûre, büyük tazyikler için da'ima muhâtıralı olan

kabil inhinâ borular isti'mâlinin terk idilmesini intâç iylemiştir. Bundan başka münhini kısımlar üzerinden geçildiği esnada bunlarda vukû'a gelmekte olan tağayyür-i şekil ve inkisâr ihtimâlâtı de bu sayede bertaraf edilmiştir.

Tek raylı şimendiferlerin kavâ'id 'azimesinden biri arâzi şekil umûmiyesinin kolaylıkla ta'kib idilebilmesinden, bir maninin aşılması matlûb olduğu zaman sermâyenin i'mâlat sa'naiye vücûda getirmeyi müsâ'ade ve imkân virmesinden, ya'ni mesarif inşâ yerleri nisbeten düz bulunmasından ibaretdir mesarif inşâ yerleri çift raylılarınkine nâzaran nısf derecede bir tasarruf göstermezse her halde ehemmiyetli bir nisbet tasarrufiye 'arz itmekdedir. Fransa'nın Lovar Eyâleti'nde (Fors – Panisiyar) hattı güzergâhında olub oldukça ehemmiyeti ha'iz bulunan veya dök bu bâbdâ zikre şâyândır.

Bu bahşe hitâm vermek üzere denilebilür ki bunu' şimendiferlerin 'alel-'umûm çift raylı hatlara ve husûsiyle bunların dar olanlarına şayan tercih olan menâfinden birisi de rüzgâra pek ziyâde 'arz mukâvemet itmesidir. Fennen müsbettir ki şimendiferlerde şedid rüzgârların hidmânına karşı gelebilecek müvâzenet kâfi yoktur.

Fransa'nın cenûb taraflarıyla Amerikada durubât rüzgâra mukâvemet idememekden naşi bir takım kazalar olmuştur. Buralarda bu fırtına sa'ifesiyle zuhûra gelen yeni bir kazada, lokomotif müstesna olmak üzere, tren kemâlen raylardan çıkmış, yan taraflara devrilmiştir. Tek raylı şimendiferlerde ise, hat güzelce inşâ edilmiş bulunduğu takdirde, böyle bir kazânın vukû'una imkân yoktur. Çünkü lokomotif ve vagonlar merkez taklitleri ray altına tesâdüf etmek üzere tertib edilmiş ve gayri tebdil bir sûrette raya rabt olunmuştur.

Bulton usûlü. – (gelecek nüshâda şekil 2 de görülecek vecih üzere) bu nev'-i semen Dofur Lartiğ sisteminden muktebisdir. Amerikalılar bu usûldeki şimendiferi bundan iki sene mukaddem "Gar Ozand" ile "Koney Izland" arasında terk edilmiş 'adi çift raylı bir hatda bi'l-tahvil te'sis iylemiştir.

Lokomotif ve vagonlarının sür'at sevkleri Lartiğ usûlünde farklıdır. Eski çift raylardan birisi bu sistemdeki tek raylı şimendiferlerin 'azametine, diğeri de 'âdetine tahsis edilmiştir. Lokomotif ve vagonların ray üzerinde emniyetle hareket itmesi için başka bir tertibe müracâ'at olunmuştur ki buda şeklinden anlaşılacağı vecih ile rayların kenarlarında mesafe bi-mesafe bir takım direklerin regiz olunmasından ve bu direklerin üzerine raya mevâzi olmak üzere müstetil mukata'lı bir takım kirişleri

konulmasından ibâretdir ki raylara mevazi olan bu kirişlere kılavuz nâmi virilmektedir. Vagonlar kirişi [s.139] ortalarına almak, mahûrları şâkuli bulunmak üzere ikişer ikişer vazî' idilen ufak tekerlekler vâsıtasıyla sağa sola devrilmekten kurtarılmışlardır.

Lokomotif 3, vagonlardan her biri 4 tekerlekle nakl ve tahrik idilür. Tekerlekler rayı iki taraftan kavramak üzere i'mâl olunmuşlardır ki buda trenin hatdan çıkmasına ma'ni içündür.

Maksâd tertibatı şeklin müta'lâsından anlaşılacağı üzere pek sadedir. Tertibat mezkûre rayın bir kısmını tahrik etmek esâsına müsteneddir. Tahrik keyfiyeti de levhayı havi mahûr şâkuli üzerinde sabit idilmiş olan bir kol ile idâre idilen manula tertibi sayesinde husûl bulur. Salefü'l-zikr mahûr kılâvuz tasviyesine kadar imtidâd ider ki burada bulunan bir tertib-i mahsûs muhterik raya mukâbil olan kılâvuz parçasını tahriki hizmet ider. Kol çevrildikçe muhterik ray ile kılâvuz ta'kib olunması matlub olan istikâmeti gösteren ray ve klâvuzla uc uca gelür. Bu sırada levhânın ahz ideceği vaziyet hat aslının maktû' bulunduğunu gösterir.

İşledilen şi'banın dolu 3200 metredir. İşletme keyfiyatı şu son yaz mevsiminde şira'at fevkâ'lâde dâhilinde olmak üzere vukû' bulmuşdur: yalnız bir hat isti'mâl idilmiş her tarafa ekseriyetle günde 54 tren vâsıl olmuşdur. Bir sefer için sarf edilen zaman 3 dakikadır. Lakin bilâ-hare harekete koyuluş ile tevkif zamanları dâhil olmak üzere bir seferlik zaman 2 dakikaya tenzil edilmiştir.

İbrahim Seyfi

SANÂ'AT

(FOTOĞRAFYA)

Sekizinci nüshâdan mâb'ad

Resim Nasıl Alınur – Makina Nasıl Tanzim ve 'Ayar İdilür?

Beyt-i mazlûm resmi alınacak şey'in karşısına vazî' olunur ve bir vaziyet afakiye alıncaya kadar sahpe ayaklarının sûret münâsebede açılıp kapanmasıyla uğraşılır. Mümkün olabildiği kadar afakiye istihsâl olunduktan sonra dürbünün ağzı açılarak resim alacak zat başını tekmi altı örten örtünün altına sokar. Fakat resmin mükemmel ve latif olması için dürbün öyle eşya üzerine tevcih olunmalıdır ki eşyâ-i mezkûre ya önden ya'ni beyt-i mezâlimin arkasından veya yine o cihetden lakin biraz melce vârid olan işâ'a ile münevver olarak hafif gölgeli bulunsun.

İşte böyle baş örtünün altında bulunduğu halde cilâsız cama bakılacak olursa baş aşağı bir takım hayallerin tersim işlemiş olduğu mâ'amâfih kafasında renk aslisine nâzır ve 'aynı letafetde renklerle melûn bulunduğu görülür. Hele ilk defa'sı ise insana şu manzara kadar hoş görünen şu pek azdır denebilir.

Lakin şu hayallerde fani olduğu gibi birden bire mükemmel bir manzara rû'yeti de müstehildir. Cilâsız cam üzerinde ki bu hayalinin evvel umûrda ba'zı yerleri donuk ve gayri muntazam bulunur. Bunun için makinayı tanzim işlemek iktiza ider ki buda obje-i ketifin cilâsız cama yaklaştırlub uzaklaştırılmasıyla ya'ni tahriyatla olur ve mezkûr cam dürbünün tam mihrâkına geldiğinde hayal gayet güzel berrak sûretde rû'yet olunur.

Dürbünün cilâsız cama takribi ve andan tabi'yedi altın sûret inşâsına göre ya dürbünün merbût olduğu çerçöbenin yanlarında bulunan vidaların tedviriyle olur veyahud aynı 'imâlinat fakat geru taraftan icrâ olunmağla husûle gelir.

Tanzim ve 'ayar 'ameliyâtı yalnız bir suret-i hal kabul idecek mesâili gibi nazik bir şey değildir. Mesela obje-i ketif için bir nokta te'bin olunamaz ki onun ilerusunda veya gerusunda hayal berrak olmaz diye hâkim kati' getürsün.

Bu 'ameliyâtta kasrûl besare mübtelâ olanlar uzakdan iyi görübde yazı gibi yakın şeyleri tefrikde pert û söz muhtâç olanlardan daha ziyâde suhûlet görürler.

Hülâsâ hayalin berrak ve muntâzam olması kavâ'id dâhilinde bulunmaktan ziyâde sarf olunan dikkat ve ihtimâma tabi' bir keyfiyâtdır.

Tanzim 'ameliyâtına diyâfer ağmasız başlamalı şevkdir ki isti'mâl olunacak diyafragma hangisi ise anınla nihâyet vermelidir.

Diyâfer ağmasız ortası delik ufak bir levha-i me'deniyeden [s.140] 'İbâret olub hezme-i şu'âiye bil-tahdid berraklık istihsâline yarar bir alet olduğunu bilur iden. Bu hidmeti biraz izah işlemek üzere 'arz idilmeliki hezmenin diyâfer ağma vâsıtasıyla düçar mahdudiyet olması resmi küçültür ya'ni yanlarda kalubda hayali pek iyi tersim idemeyen şeyleride nev'en mâ setir iyleyerek bu sûretle yalnız hayali berrak olacak şeylerden varid hutut şu'âayanın yol virmiş olur.

Diyâfer ağmanın deliği küçük oldukça mihrak derinlik kesb iderse de hutut varide'i şu'âayanın mikdarı tenkis edilmiş olacağından eczâlî cam vazî' olunub da resim alınacağı zaman dürbünün çok müddet açık kalması ya'ni ziyânın nisbeten çok bir müddet te'sir iylemesi iktizâ ider. İnsan resimlerinde ve ati bir sûretde alınacak resimlerde diyafragma isti'mâl olunmaz yalnız manzara kopya itmekde diyafragmata

lüzum vardır. Hayallerin ma'kûs olarak tersimi 'acemi olanlar için 'amelîyenin sûret-i lazûme ve sahihede icra olduğuna dair husûl kanâ'at zamanında epeyce tevellüd müşkilât iyer. İlerude 'amelîyât ile kesb maharet idilür ise de mübâdiden bu müşkilâta çaresiz olmak üzere cilâsız camın alt tarafa afakan bir cam vazî' olunmalıdır ki hayal cilâsız camdan bunun üzerine 'aks ider ve bu in'ikastan dolayı eski ma'kûsluk bertaraf olur. Makina tanzim olunduktan sonra dürbün kemal-i dikkatle ve sarsılmaksızın kapanur cilâsız cam 'aynı dikkatle çıkarulub yerine eczâlî camı hâvî olan muhafaza vazî' edilür. Eczalî camı meydana çıkarmak üzere muhafaza kapağının açılmasından evvel her şey'in tamamen icra olduğunu mu'âyene iylemek ve ta ibtidâsında 'arz olunduğu vecihle her bir husûsda kemal-i sabru te'ni ile davranmak lazımdır. Andan sonra muhafaza açılır bu halde eczâlî cam resmi ahz ve sebâta hazırdır. Yalnız dürbünün açılması kalmıştır ki bu helcânli zamanda herkesin muhafaza-i semt ve sükût iylemesi şart i'zâmıdır.

Osman

MEVÂD-I HEKİMİYE

Yedinci nüshâmızdan mâb'ad ve son

Bu mahsûlâtın vücûd bulmasına bedi olan hamiz karbon ise bir daha havaya i'âde olunmaz. Belki de o hayvanat kaşriye fena buldukça evvelce teşkil itmiş olan karboniyatlar suların dibine teressüb ider. İşte şu kadar sözden anlaşılır ki her ne vecihle olursa olsun husûle gelen hamiz karbon nebâtat tarafından cezb olunub tahlil olunmakda ve tahlilin neticesi olan karbon derun nebâtatda kalarak bi-tekrar mâ'dâ 'uzviyeti teşkil eylemekdedir.

Havada su buharının mevcûdiyeti – havada su buharı var mıdır? Vardır. Nereden gelmiştir? Ma'lûmdur ki evlerimizde çamaşırları yıkayubda bağçeye asdıktan bir müddet sonra bunların kuruması, sokakların sulanmasından bir iki sâ'at mirûrunda hiç sulanmamış bir hale gelmesi, bir tabak derunune biraz su koyubda açık havaya terk olunduktan bir iki gün geçdiğinde tabağın içinde ki suyun ğa'iz olması hep tebhirden ileri gelir.

İşte sath-ı arzı karalardan ziyâde kaplayan denizlerden öteye beruye atılmış bulunan göllerden, nehirlerden tebhîr iden su buharı cev havaya vâsıl olmakda ve orada muallakda durmaktadır. Bir sebep-i hariciyenin te'siriyle kar, yağmur, kırağı şeklinde yine sath-ı arza nüzûl iderek gerek insanlar ve gerekse hayvanat ve

nebâtatın neşv ü nemâsına ve bu vecihlede hayatın devam itmesine yardım etmektedir.

Havada mevcûd olan mevâd-ı sâ'ire – şimdiye kadar 'arz idegeldiğim müvellidü'l humuza hamiz karbon, su buharı azotdan mâ'dâ havada daha birçok kuvved vardır. Lakin bu maddeler anlar kadar çok olmayub bilâkis mikdâr-ı kabilde bulunur. Husûl bulmaları ise gerek sath-ı arzda ve gerekse cev-i havada vukû'a gelen birçok efâl kimyevidendir. Bunlardan gayri havada muallakda olarak tabi'atları muhtelif birçok ecsâm sağire bulunur. Bunların ba'zısı hâlâ hayatda olub birçokları ya bir gabar ma'deni veya 'uzviden 'ibâret bulundukları için rüzgârların esmesiyle sath-ı 'arzdansû'ud itmîş ve uzak uzak mahallere nakl olunmakda bulunmuşlardır. Ziyâdeleri nisbetinde her fenalıkları tezyid eder.

Hava-yı mahsûr – hava-yı mahsûr diye yaz ve hâlâ kış [s.141] giceleri birçok kişilerin bir odada oturubda sâ'at yedilere, sekizlere kadar muhabbet itdikleri odada bulunan havaya itlâk olunur. Soğuk gelecek diye pencereleri, kapuları sım sıkı kapadığımızda aralıklara dahi kağıd yapıştırırlar. Üç kişiden gayrisini istiâbe kâfi olmayan bir odada tandırı kurarak ve derûnune tamamiyle yanmamış kömürü koyarak on onbeş kişi oturlarda muhabbet iderler. Ba'zıları kömür boşu boşuna yanmasun diyerek koca mangalı tepeleme doldurduktan sonra odaya tamamen yanmadığı halde getirirler. Ağız ve burunlarından intîşar iden hamiz karbon az imiş gibi kömürün hamizi karbonunu dahi 'ilâve iderler.

Gerek insanlardan ve gerek odada yakılan gaz ve mangallardan husûle gelen hamiz karbon ve su buharı odada teraküm iderler. Teneffüse gayri salih bir halde bulunurlar. İşte böyle hava mikdârı kesirde hava olduğu hamiz karbonun simli bir gaz gibi insana te'sir ider. Eğer derûnundeki su buharı ziyâdece olursa 'usret teneffüsün tezayüdine bir kat daha sebebiyet verir. Böyle birçok eşhâsın bir mahalde toplanarak muhabbet itmelerinden ve teceddüd-i hava itmemelerinden müşâhade idegeldiğimiz mazeret vahime pek çokdur. Hele kömürün iyuce yanmaksızın mangala konularak odada bulundurulmasından ileru gelen telefâtı gazetelerde okumakda ve kulaklarımızla duymakda iken yine bu 'adetden vazgeçmemekdeyiz. Ve'l-hâsıl böyle birçok adamlar ile dolmuş ve havaları teceddüd olunmamış odalarda oturmak sohbe gayet ma'zûr ve belki mevti mucib olacağından her halde ara sıra oda kapularını, pencereleri açmak ve havayı cereyan itdirmek lazımdır.

Hasan Hayri

HAVA MUKÂVEMETİNİN MERMİLERE TE’SİRİ

Bütün efvâh-ı nariyyedan huruç iden mermilerin hedefe vâsıl oluncaya kadar müsadif oldukları mani’ler ki hava ve câzbe-i ‘arzdır. İşte burada şu mevanin her birinin mermilere olan te’sirlerini ayrı ayrı yazmayı münâsib görerek evvelce hava mukâvemetinden beden eyliyoruz:

‘Umûmiyetle mermiler silahların ağzından çıkar çıkmaz sür’atlerine göre havadan mukâvemet görürler ki bu mukâvemet sür’atin ziyâdeleşmesiyle çoğalır. Hatta bir insan yolda ağır ağır yürür iken havanın mukâvemetini his itmediği halde koşarak yürüyecek olur ise eline ve yüzüne çarpan havayı layıkıyla his ider. Ve işte bu mukâvemetdir ki mermilerin muharrikinin başluca tebdiline sebep olur. Havanın kesâfet ve mukâvemetini ayruca (hava) sernâmeli makâlelerimizde yazmış olduğumuzdan burada yalnız esbâb-ı mucibelerini teksil ideceğiz.

HAVA MUKÂVEMETİNİN ESBÂB-I MUCİBESİ

(1)Merminin şekil ve sıklet-i tebdil itmediği halde yalnız sür’atinin tebdili hava mukâvemetinin ezdiyâdının ba’is olur. Ya’ni seri’ hareket iden merminin sür’ati ağır giden merminin sür’atinden daha çabuk tenâkus ider.

15 santimetrelik uzun kal’a topu (500) metreye kadar (Sür’at ölü olduğu halde 299 olduğu halde) nihâyet 500 metrede 19 metre zayi’ itdiği halde kısa 15 santimetrelik topun sür’ati ölü (283) olarak yine 500 metrede atıldıkda (13) metre za’i iylediği ‘indel tecrübe anlaşılmıştır.

Şu ka’ideden anlaşıldığı üzere ‘aynı zaviye’i rami ile atılan toplarda sür’ati olan daha ziyâde mesafe kat’ ider (herhalde mermilerin ve barutlarının cinsi ve sıkletlerinin bir olması şarttır.)

(2)mermilerin sıkletlerinin tahlifi hava mukâvemetinin tebdiline bâ’as olur.

Çünkü: Hükümet tabi’iye ka’idesince ağır cisimler havadan hafiflerden az mukâvemet görürler. Buna misâl olmak üzere büyük toplar ile küçük topların endâht cedvellerine bakılacak olur ise 4000 metreye kadar ağır topa ziyâde zavi-i rami virilür bundan 6800 metreye kadar hafif topa daha ziyâde zavi-i rami verilür. Çünkü ağırların mermisi hafifden sekil olduğundan sür’ati az tenâkus ider. (cismin mermilerin tebdili halindeki fırkaları daha aşağılarda yazılacaktır).

Tayfur

[s.142] ‘ACAYİB BİR TAVUK

Münderic resminden de anlaşılacağı vecihle bu tavukda görülen garabet vecihinin insana müşâbahatından ‘ibâretdir. Bir Fransız takviminde ma’lûm “fisher” ve ‘atfen verilen ma’lûmata göre mezkûr tavuk vasıtı cesâmet vekametindedir. Tüyleri incü rengine karib kır olub nihayetlerine doğru koyuluğa havidir. Beden dücâkiye familyasına mensûb sâ’ir hayvanatda olduğu gibi ise de baş farklı ve müstesnadır. Vecihi ‘adeta bir ihtiyar kadının yüzünü andırır. Gagası yokdur çene kemikleri kısa ve geniş olmak üzere diğer tavuklarda burun kılıfları nerede nihayet bulursa mezkûr kemiklerde evvel vecihle nihâyetlenür ve etle müstevir olduğundan iki dudak vücûda getirir. İybibik yerine insan burununa iki delikli bir burun ka’im olmuşdur. Alt çenesinin altında bir et parçası bulunur ki esâsen tüysüs olmağla beraber ba’zı yerlerinde ayı tüyü gibi ince kıllar vardır.

Gözleri meduru siyah renkli olub da’iren medar bir tabâka-i kızhiye ile mahatdır. Tabaka-i mezkûre ise solgun renginde kırmızıdır. Yüzü gözlerinden aşağı bayağı et renginde fakat mavimtırak dalgalıdır. Yine ayı tüyü gibi olmak üzere yanaklarının yukarısına kadar çıkan bir hayli kıl kulak ağızlarını setr eyler. Bu mahlûk-ı ‘acayib yandan görünüşü tamamen bir ihtiyar kadın yüzüne benzer. Başının ve boyun aksamından olan burununun teşkilatı muktezâyatından olarak ne tavuk gibi yer ne de içer. Bunun için süd veya su ile ısladılmış etmek içi yedirulur. Kırılmış eti ve kenevir tahmini kemâl iştiâ ile yer peyniri de sever. İnsan elinden yemeği pek ziyâde ister eğer sert bir cisim üzerinde yiyecek olursa alt çenesinde ki lahimpârenin derisi yara olmuş gibi soyulur.

(‘Acayib Bir Tavuk)

Sahibini pek güzel tanır ve odasında yatar ve tayinini za’yıf ve tuhaf bir sesle seslenerek ister. Karşusuna diğer bir tavuk konacak olursa hiddetlenir ve ‘adeta horos

mesellü gavga ider fakat horosdan pek ziyâde korkar ve korur görmez saklanmağa çalışır.

Açık havada güneşden de havf ider otlar arasına veyahud mütebbih vesâ'ire gibi yerlere gizlenur insanlar arasında bulunmakdan pek ziyâde hoşlanur hülâsa hakikaten 'acayib olan bu hayvan halkın dahi izhâr garabet iyer.

Ayakları gayet kalın ve kuvvetli olub sert ve sık kabuklarla mestûrdur mahmuzu yoksada bunun sonradan düşmüş veyahud hayvanın esâsen mahmuzsuz yaradılmış olduğu sahibince meçhûldür çünkü dört aylık iken almışdır. O esnada henüz tökelenmekde imiş bu hâl elyevimde devam itmektedir. Sıhhati yerinde olmağla beraber yeminin bi'l-zarûre az olarak verilmesi tüy kalmalarının neşv ve nâmesine iras mümânuat eylemektedir.

Dili mebdâ'ide kalın isede ucuna doğru sivrileşur. Sol ayağında bir ve sağ ayağında iki tırnak eksikdir.

[s.143] Nihayet icmâlen dinebilir ki bu garabet fizyonomiye gaganın fekadatından neş'it ider.

Eğer "fisher gazete" den iktibâsen bilâde derc olunan resimlere bir gaga 'ilâve edilür ise 'adi bir tavuk başı meydana gelir.

Osman

ŞU'ÛNÂT

Rusya Devleti ticaretini tevessü' iylemek emeliyle Odesa'da büyük bir sergi-i malı keşâdi fikrindedir bu sergi sâyesinde emti'a-ı dâhiliye dahi teşhir iylemek istiyor imiş.

Resm-i küşâd Odesa'nın yüzüncü sene-i te'sisine tesadüf iylemek üzere 1894 senesine tâ'alik kılınmıştır.

Müşâvere-i sıhhiye komutası Mösyö Ujuya tarafına takdim kılınan bir lahiya münderecâtına tevâfuk iylemek üzere sâkkârîn "ma'den kömüründen istihsal idilüb şimdiye kadar müzer el-sıhha olduğu zân olunan madde-i sekriye" i'mâlına müsâ'de olunmak husûsunu tehit kararı almıştır.

MÛTENEVVÎA

'İTRİYYÂT

Temeddünün terakkisi nisbetinde rûhi ve 'itriyyât isti'mâline inhimâl artmaktadır. 'İtriyyâtın ecnâsiyle usûl isti'mâlleride mütenevviadır.

Evvelleri ‘itriyyât şimdiki gibi elbiseye, mendile sürülmez idi. İctimâ’ idilecek mahâl ta’tir idilür veyahud bir araya toplanacak adamlar koku sürünür idi.

Koku sürünmek keyfiyatı şimdiki gibi husûsi ve gizli şeylerden olmağla beraber bu husûsda pek iyileri verilmekte idi. Hatta eski Yunanlılar â’zâ-yı vücûddan her birisi için başka bir ‘itri tahsis ve isti’mâl itmiştir. Yunan vazî kanunlarından hükümet şehir (Solon – ki ‘akli Yunaniyeden biridir. – bu ‘adanın önünü alabilmek için erkeklere koku satmağı men’ itmişti. Yunanlılardan Romalulara intikal iden bu ‘adet Romada da ba’zı nakidât ve inzibatata mecbûriyet his etdirdi.

Bu ‘âdetin intişârına sebep o zamanlarda sabun görmeyen saçlarla vücûdların ağır, kerih kokusunu izaleye mecbûriyettir. İşte bu mecburiyettir ki ‘itriyyâtdan ‘adeta sıhhati mahal bir derecede kesret isti’mâl sebeb olmuştur.

Binâen’alî heza istihzar ‘itriyyât zanaatı pek çok adamın medar-ı eşğâl ve vâsita-i ma’îşeti olmuş ve “terkib” ve “tahlil” gibi kimyanın esasî olan iki lazîmenin terkisince büyük fa’idelere ve kokuların tenevvü’ intâç itmiştir ki bu tenevvü’ – kokular husûsunda herkesin mezâkı ayrı idüğünden – rağbetin tezayüdini de mucceb olmuştur.

Şimdi ki halde eskisi gibi keskin kokulara meyl edilmemekle ihtilafî mezâkın sebeb-i aslîsî nedir? (Fisyoloji) fen-i bu sûale muhtasaran şu cevâbı verir:

“Adamların kuvve-i şeması muhtelif ve sa’ik-i inhimak ve i’tilâfla bir kokunun his ve istişâm olunabilmesi için gitdikçe keskini, müesirini isti’mâl etmek zarûri ve tabî’idir.”

İlk defa’ olarak insanın nazar-ı dikkat ve zevkini celb iden erhârık revâiyih-i tayyibesi ve binâen ‘aliyye anların taklid veya muhafazası idüğü aşîkâr ise de bu husûsda usûl-ı takdire müracâ’at en asıl ve gene tayyar olduğu ancak ezmine-yi ahirede derin ve ikân idilmiş ki bu vâsita ile (ne tür) gibi dayar hafif bir yağî havi sular istihsâl idilür. (gül) den istihsâl olunan suyun üzerinde görülen yağlar (gül yağî) dediğimiz üçüncü maddeden başka bir şey değildir.

İşte (gül) den çıkarıldığı gibi her kokulu çiçek veya nebatdan yağ çıkarılabilir. Bu yağlar ispiro içinde hal idilse Türkçemizde (hülâsâ) veya (rûh) ile tercüme idilebilecek (essence) gelmesiyle yâd idilen kokular ve iki veya üçünün bir araya içtimâ’iyle (bouguet) yahud (fleur) ler hâsıl olur.

‘İtriyyât yalnız çiçeklerden istihsal idilen yağlara, sulara münhâsır değildir. (misk) tabi’i bir tib ve (kolonya suyu) sûret i’ mâli keşifleri familyâsına mahsûs esrardan ma’dûd bir ‘itridir.

Zamanımızda ‘itriyyât i’ mâlında en ileri giden Fransızlardır. En meşhûr ve zengin ‘ıtır fabrikaları (Paris), (Garas), (Vakan) şehirlerindedir.

(Gül) yağının iyusu memâlik-i mahrûseye mahsûsdur.

Nezehat

[s.144] BİR HAFTALIK TAKVİM

1309 sene-i hicriye-i kâmerî 1270 sene-i hicriye-i şemsî, 1307 sene-i mâlî, 1891 sene-i frengî																				
Günlerin isimleri	Aylar			Ruz hazır salileri	Evkât				Yatsı	İkindi	Öğlen	Telvî' şemsi	Pençsenbe	Cum'a	Cum'airtesi	Pazar	Pazarirtesi	Salı	Çârşenbih	
					İmsak	Alafranga sa'at iel akşam	Ta'dil zamanı	Gündüzün müddeti												
	S	D S	D S																	D S
Yukû'at	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS	DS
DS																				

YENİ KİTÂBLAR

MUSAVVER YENİ OSMANLI TAKVİMİ

Üç seneden beru ‘izzetlü Cemil Beg Efendi tarafından tertib ve neşr olunan ‘Osmanlı takvimi bu senede emsâline fa’ik bir sûretde tabi’ ve tertib olunduğu gibi der-saâdetin ebniye-i meşhûre ve asar-ı ‘atikasından numûnesini 27’nci nüshâda ‘arz ettiğimiz tarzda yapılmış birkaç resmi, takvim ve mülâhazat-ı kaydıye için ayruca saha’ifi havi olmakla beraber eyam ve liyale-i mübâreki, hüsûf, kûsûf, ba’zı vukû’at tarihiyeye, esâme-i hükümdaran ile tevellüd vukû’adları sa’itlerin tahavvülü, barometreler, seda ile ta’yin mesâfe, ‘ale’im semâdan inkılab havanın istidaleli, mukayeset cedide, ‘atika ve tevârih müste’mile meskûkât ‘Osmaniye ve ecnebiye hakkında ma’lûmat müfideyi muhtevidir. Karâ’in kerame-i hâssetan tavsiye ideriz.

İcrâsı 100 para, mücellidi 3 buçuk i’la mücellidi 5 guruşdur

(TARİH-İ NAZİMÂ)’DAN

KÜÇÜK TARİH-İ MÜSLİMİN

Muharrirîn ‘Osmaniye beyininde hakikâten bir mevki’ mümtâz ihraz itmiş olan Ali Nazîmâ Beg Efendinin iş bu eser-i girânbehâlar ziyetsiz ‘ilm-u matbû’at olmuş ve mücmelen tarih-i İslâmdan ma’lûmat idinmek isteyenlere şayân-ı tavsiye bir eser-i nâdirü’l emsâl bulunmuş olduğundan herkesin ve bahsûs mekâtib-i rüşdiye talebesinin birer ‘aded edinmeleri lüzum tavsiye olunur. Fi 100 para

İLÂVELÜ KAVÂ’İD-İ TÜRKİYE

Mekâtib-ı husûsiye muallimlerinden Hocazade Ahmed Cevdet Efendinin eserinden olan ‘İlâvelü Kavâ’id-i Türkiye hakikâten lisân-ı ‘Osmaniye’nin kavâ’idini sûret-i mazbûtada mücmelen gösteren bir eser olup mekatib talebesi için tedrise gayet elverişlidir. Kavâ’id-i Türkiye’yi zabt itmek isteyenler içinde pek müsâ’id ve müfiddir. Fi’ati 60 paradır.

Müdür-i Mes’ûl Matbâ’a Kütübhâne Sahibi Kasbar	Sahib-i İmtiyâz Ahmed Naci

3.3. HİCRÎ ŞEMSÎ (17) TEŞRİN-İ EVVEL SENE 1270 (NUMERO 10 – BİRİNCİ SENE) HİCRÎ KÂMERÎ (25) REBÎÜ’LEVVEL SENE 1309 ⁵⁷

Tab’ Ma’ârif Salis

(1309)

Umûr-ı idâre ve tahririyeye ‘âid her husûs için müdir-i mes’ûl Kasbar nâmına mürâcâ’at olunur.

Her Pençşenbe günleri neşr olunur

Nüşhâsı 20 parayadır

Siyâsiyâtдан mâ’dâ her şeyden bahs ider. Derc olunmayan evrâk i’âde olunmaz.

Şerâ’it-i İştirâ

Bir seneliği der-saâdet için - idârehânedan alınmak üzere – yigirmi, vilâyet için posta ücretiyle beraber otuz guruşdur

İdârehânesi:

Bâb-ı ‘Âli caddesinde Kasbar matbâ’a ve kitâbhane ve mücellidhânesidir.

MUHTEVİYÂT

Uzun Giceler – Merhamet – Tenbellik – Kevâkibde Kabiliyet-i İskân – Bursa Kaplıcaları – Kömürce İdâre – Baykuş – Çocuklar Hakkında Takidât-ı Sıhhiye – Bahr-i Muhit-i Atlasinin Ka’ri – Seriü’r-Remi Kane Topları– Tütün – Fenni Eğlence – Pol ile Virjini – Takvim – Yeni Kitâblar.

UZUN GİCELER

Uzun gicelerden haz iderim. Çünkü dem tefekkür uzun gicelerde:

Bahar letaif zarın gelmesini nasıl beklersem şetây-ı bedâyi’ nesârın hulûlunu da o kadar arzûlarım!

Kış geldikçe, giceler uzadıkça ‘ömrüm artıyor sanırım!

Sükûnetli gicelerde en sevimli hissiyatım uyanıyor, kıymetli hazinem gelir.

Bunun için uzun giceleri severim!

Uzun giceleri niçün sevdiğimi daha izâhlıca yazmak isterim!

⁵⁷ Yukarıda yazılmış olan Hicri ve Rumi tarihlerinin birbirine denk gelmediği görülmektedir. Türk Tarih Kurumunun tarih çevirme sözlüğüne göre Hicri (18 Rebîü’levvel 1309) Rumi (17 Teşrin-i Evvel 1307) belirtilen tarihler olması gerekirken yukarıda iki tarih arasında ‘‘40’’ yıllık bir zaman farkı olduğu tespit edilmiştir. Bkz. Türk Tarih Kurumu, Erişim tarihi: 09 Temmuz 2020, <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>

Bir müteverimenin: “kemiklerim! Kemiklerim! Sanki destere ile kesilur, bu tükenmez giceler bana birer ‘asır geliyor; Yarabbim vedi’ani ne vakit alacaksın” diye esir ah ve figan olduğu, eşkeriz matem olan bir musibetzedenin: “kara toprağa gömülen o ciğerparem dün gice yanımda idi: şimdi o ebediyen gitti; ben kaldım; bedbaht ben kaldım; mersiye havân – ah minel mevt” – didiği, bir meftûn bedâyi’ sübhâniyenin muntazır sihir bulunduğu, bir nadimin ve öyle nedâmet itdiği, bir mütehassırü’l Medinenin banayı tahassür iylediği, bir hayalpirunun en iğrab, en te’sir avar hayaline daldığı vakitler uzun gicelerdir!

Güzellik bir vâlidenin nenni! Nenni! Diyerek tıfil nev zedadini uyutmakla safayab, gelin olacak bir kızcağzın tatlı tatlı hissiyat ile zevkiyab olduğu, bir ihtiyarın maziye tefekkür, bir gencin sa’âdetli istikbâllerini tasavvur itdiği, bir sahib vicdanen muhâkemet ve vicdaniye ile uğraşdığı zamanlarda uzun gicelerdir!

Yine neş’ih tabi’yesini, yahud kıymetli hüznünü muvakkat ve meşum bir neşeye feda iden yirmi perstek mesut ve medhûş olduktan sonra muttasıl kasalarla bâdanuş olub tahrib-i vücûd iylediği, [s.146] bir **(silinmiş)** ve muzdarib kaldığı, bir muharririn – leyle-i mezalimdeki gibi berrak hâtıf gibi parlak fikre mâlik ve ufuklara tasavvur ve tahrir-i hakikate sâlik olduğu o an sa’âdet-i iktirânda o uzun gicelerdir.

İşte uzun gicelerde şu saydıklarımı her vakitden ziyâde düşünüyorum! Fikrim tebeddülâne, hissiyâtım tahavvülâta uğrayarak sermaye-i zevkim olan hazinem artıyor! Bunun için uzun gicelerden hoşlanırım!

Muhammed Said

(MERHAMET)

Merhamet ber muhabbe-i fitrat bir his tabi’dir. İnsanda hodbinlik ve noksana muhabbet hislerini ta’dil ider ve bilâkis bütün ebnay cinsine muhabbet itdirir. Rahim insan bilâ-âmel zahmedâr ve felânızda olanların imdâdına şitâb ider. Merhamet bir his tabi’i olduğu halde sahibini kuvvetinden, ahlak ve ‘adetden, bi’l-cümle feza’il mektebeden daha ziyâde öyleki sevk ider. His merhâmetle aç bir vahşi bile ‘âciz bir çocuğun, dermanda bir ihtiyarın kuvvet la-yemûteni mukaddes görür dokunmaz.

“Sâ’irlerinden na mû’âmele görmek istersen sende sâ’irlerine o mû’âmeleyi et” dirler. Bu ka’ide ‘akl ve hükümete ve ‘alete mutabıktır. Fakat his merhamet bu ka’ideyi “sâ’irlerine elden geldiği kadar iyilük et” şekline koymuşdur.

Merhamet bir his ruhânidir. Sâ’irlerinin zahm ve kederinden bizi müteessir ve anları teselliye sevk ider. Merhamet kalb-i beşerde meknûz hıyânet-i ‘aliyyenin bil-

eseri ve bütün fezâ'ilik menbi'dir. Mütéhassis kalbli olanlar 'alel-ekseri rahim olurlar. Çünkü bunlar biraz zahm ve kederden daha çabuk müessir olur.

“Merhamet suret-i umûmiyede menfâ'at zâniyeden katiyen mücerred bir hisdir” de denilemez. Belki bir mukâyese tafsiye merhamet tevellüd eder.

Bir derin yara görürsen meknûz oluruz mecrûh 'uzve mukâbil bizde bedenimizin o kısmında nev'ân mâ bir 'acı duyar ve yarayı fikren kendimize nakl ideriz. Bu mukâyese üzerine his merhametle mecrûhun imdadına konarız. Ma'neviyatda da böyledir. Sa'ika-i merhametle yegâne ümidi olan evladını ebediyen gaib itmiş bir vâlidenin yerinde kendimizi farz edüb o biçarenin 'azab olunmayı bizde his ider ve onunla birlikde ağlarız.

Cem'iyet içinde kendi derecemizde bir zâtı zebun iden felâketleri isti'mâle – mertebemiz icâbı böyle felâketlere düçâr olacağımızı tefekkür ideriz – merhametimiz daha çabuk tahrik olunur. Kendimizin güç tesâdüf ideceğimiz felâketlerin hikâyesi ise bizi o kadar merhamete getirmez. Ma'mâ-fih merhamet en âlâ kalblerin hassâilindendir. Hissiyat 'ali-cenâbenenin mihragi 'ad olunabilir.

Eğer insanların kalbinde hiç merhamet bulunmasaydı birer kesilirlerdi. Bu hissi'at-ı 'aliyye bütün fezâ'ili tevellüd ediyor. Kalbden za'ifeye, biçâre gene, 'umûmen nevi' beşere merhamet hissi kalkmasaydı 'ulû cenâb, semahat gibi feza'il insaniye nerede kalırdı?

Hayır hahlık, dostluk bile ta'mik olunursa hastan bir şey'i üzerine ma'tûf bir his merhametin devam ve sebatı olduğu görülür.

Bir insanın zahm ve kederden biri olmasını istemek anın bahtiyar olmasını arzû itmekden başka bir şey midir? Ya'ni dostluk itmek rahim ve şefik olmak değil midir?

M. S

TENBELLİK

Tenbellik cism ve rûhi istilâ iden birer havesdır. Arzûların husûlüne gayretten, ifâyı vazifeye dikkatden insanı men' ider. Halde icrâsı elzem olan şey'i istikbâle ta'âllık itdirir. İnsanı sû'i ahvâle sevk, vahîm 'akibetler ihzâr ider.

Bütün 'ilm-i tabi'bat bir fa'liyet da'imâdadır. Bekâyı 'ilm-i sa'i verzesiledir. Bi'l-hassa adam şeref ve haysiyeti, ebnâ-yı cinsinin hiss-i hâl ve sa'âdeti için çalışmak vazife-i mukâddesiyle mükellefdir. Cismen ve 'aklen ifâ idilecek hizmet ve gösterilecek say-û gayrete tenbellik bir mani' kavidir, demek haysiyet ve şerefe bir

[s.147] sediddir. Binâen‘aliyye tenbel insanın ne nefesine ve ne de ebnâ-yı cinsine fa‘ide-i vardır.

Tenbellik vücûdda kesiklik ve gevşeklik hâsıl ider. İnsanı fiil ve harekete gayr-i müktedir kılar. ‘Alel-umûm ve za‘if diniye ve dünyeviyeye ifâya ha‘il olur. Tenbellik rahat ve huzuru mucib olacak yerde bilâkis ızdırab derûne sebep verir. Tenbel nasıl bir hâl ve mevki‘de bulnursa bulunsun rahat değildir. Mazûr ve şâ‘yân ‘afv görülmez.

Tenbellik muzır sıhhatdir. Tahsil-i ma‘lûmata ve icrâ-yı hasenâta mani‘dir. Ekseriya nâfi ve müfid tasavvuratın bir muvaffakiyet hissine intâç itmemesine sebep teşebbüsatda tâhirât ya‘ni tenbellikdir.

Tenbellik bütün kusur ve kabayihin eşni‘dir. Çünkü insanı sû‘i ahvâle ve kabayiha sevk ider. Tenbel insan câhil kalır. Hatta müktesebâtını bile ga‘ib ider. Cehaletin icâbeti olan bi‘l-cümle felâket tenbel insanı da makhûr eyler.

Tenbel iç sıkıntısından bîzardır. Sebebi tenbelliği olduğunu teferrüs edemez.

Def-i‘ gam itmek ve ferah kalb bulmak için ezvâk nefsanîyeye ve arzû-yu şehvetiye meydan verir. Yavaş yavaş kendisini büsbütün bunlara terk eder.

Sıra ile tabi‘atsız, zinet perest, ahlaksız, alçak, rezil, sefiye ve sefil olur. Bu sıfatlar kendine geldikçe servet ve semânini harab ve saht ve ‘affitını ahlak ve berbad ider. Nihayet fikr ve zarûret, envâ‘ ‘alel ve emrâz içinde can verir gider.

M. S.

KEVÂKİBDE KABİLİYET-İ İSKÂN

Arzımızın ka‘inât-ı ‘ulviye içinde küçük bir cûziden başka bir şey olmadığını ve seyyârat-i sâ‘ire gibi manzume-i şemsiyeye dâhil bulunduğunu derk ve izândan sonra mütebahhirîn felasefeden birçoğu Fransız ‘olmasından (Fontanel) ki: ‘arz meskûn olduğu halde ‘evâlim-i ‘ulviyeyi teşkil iden ecrâm sâ‘ire neden meskûn olmasun? Su‘aline iştirak itmiştir.

Tabi‘uyundan Danimarkalı (Oreşted) kudret baliğa-i samadiyenin ‘evâlim arasında hükümferma kıldığı müvâzenet ve intizâma isnâd madde ile ecrâm-ı semaviyeden kafasının yalnız zî ruh değil. Belki bizim gibi kava-yi ‘akliye ve müdrikesi olan mahlûkatla meskûn ve ‘arz üzerinde bulunan kâfi-i ‘anasır vukû‘anın oralarda dahi mevcûd bulunması lazım geldiğini mantiken esbât itmiştir.

‘Âlîmeden (Çayze) derki: “ecrâmın baidide, karibide şübhesiz meskûn olduğu gibi bu mahlûkatın kava-yı müdrikesi – hiç olmazsa – insanlara mu’adil olduğu sûret-i kati’iyede red ve tekzib kabul değildir.”

Âlât-i rasadiye-i hâzıra ile şimdiye kadar kevâkibin hiç birinde bir mahlûk görülmemiş ise de meskûn olmalarını iftizâ itdiren eser-i müşâhide olunmuştur. Kâfi’ mekûnâtı idâren ve ihatada ‘aciz ve noksan-ı beşer masdûk ve kevâkib meskûn olsa bile sekenesinin tabi’yetleri sekene-i ‘arz tabsâyî’nin ‘aynı olmaması muhtemel bulunduğundan yalnız ahval-i tabiyî’ ma’lûmeleri muktezâsınca seyâret sekenesinin ahvâl-i muhtemelelerini tadvik idelim:

Mevâd-ı ‘uzviyenin neşv ve nâmesi terkiplerinde bulunan ba’zı mevâdla mahat bulunmalarına menuttur. Bu maddeler arasında tafadul ve hayatın bir lazım gayri münfiki olan mayî’ halde su, duran dem ve teneffüse mani’ olmayacak bir derece-i hararet ve bürudet en mühimdir. Bundan mâ’dâ zevi’l hayatın kâffesi müvellid-ül humuza, hamiz fehm ve azot gazlarınada muhtacdır. Binâen‘aliyye bunları hâvî bir hava-yı muhiti dâhilinde bulunmaları lazımdır.

Açık havalı bir gicede başımızı kubbe-i semâya kaldırırsak nâzar-ı tadvikâtımıza birçok nucûk-ı nücûma tesâdüf iderki bunlar: (sâbite), (seyyâre) ve (peyk), yahud (tatar) nâmıyla üçe ayrılır.

Sevâbet (şems) gibi mezi-i bizzât olduklarından üzerlerinde da’ima bir hararet-i şedide hükümfermadırki bunlarda buhar halinde mevâddan mâ’dasının ve binâen ‘aliyye ecsâm ‘uzviye ile zevi’l hayatın vücûdu gayri mümkündür. Bunların bir takım kevâkibin şemsi olmaları da muhtemeldir.

Seyyâret ile peyker arz gibi ziyâyı şemsden iktibas iderler ve ‘arz üzerinde meşhûd olan havâdis ve ‘avârızın ‘aynı bunlarda da vâki’dir. Binâen‘aliyye ecsâm ‘uzviye ile canlı mahlûkatın bunlar üzerinde vücûdu akreb-i ihtimâller, fi’l-hâkika [s.148] anda olan âlât-i rasadiyenin büyükleri ianesiyle, bunlarda değil yalnız karalar, denizler, hava, bulut ve tahlif-i mevâsım eseri his olunmuş hatta büyük nehirler bile müşâhide edilmiştir ki buda canlı hayvanatın vücûduna delil olabilir. Fakat tahlif-i terâkib ve tabiyâ’t muktezâsınca bu canlı hayvanat ‘arz üzerindikilerden farklı bulunmak lazımdır. Nitekim ‘arzun tabi’atı ezmane-i evveliyede şimdiki tabi’atından başka iken üzerindeki hayvanatla mevâd-ı ‘uzviyenin şimdikilere benzemediğini tabakat alırsak fen’i isbât itmekde ve müzehânelerde buna delil pek çok eser tesâdüf olunmaktadır.

Mütâ'lâtımızın kevâkibden ahvâl ve tabi'atları bizce ma'lûm olanlara hasr-i zarûri ve harâreti neşv ve nemayi 'uzviye mani' olan şemsin bundan istisnâsı tabi'idir. Binâen 'aliyye arzın peyki olan (Kâmer) ne manzume-i şemsiyeye teşkil iden seyyâret üzerinde vücûdu muhtemel olan mahlûkatı tedkik edelim:

Muhtelif rasadatdan anlaşılmıştır ki sath'ı kâmer üzerinde dağ, vadi ve bu gibi tahvilat var ise de su ile hava mefkûd ve binâen 'aliyye orada ecsâm-ı 'uzviye ile zevi'l hayat gayri mevcûddur.

Seyyâretten şemse en yakın olan ('Itârid) nevciye idilen rasedât seyyare-i mezbûrenin sath-ı satıh kamer gibi 'avâriz ve tahvilatı havi olduğunu ve şemse olan yakınlığı cisbiyle iktibâs itdiği ziyâ ve harâret arzûmuz hararetinin yedi misli bulunduğunu meydana koymuştur ki bu hararet teneffüs ve hayata manidir.

(Zühre)'nin sathı seyyâret-i sâi're gibi 'arızâlı olub terkiib 'anâsırca arz'a müşâbeheti ziyâde ve müddet nehari hemân 'arz üzerinde gene müsâvidir. Üzerinde kararlarda gözlerde görülmüştür. Şu kader var ki sene-i müddeti bizim yedi mahımız kadardır. Ve mihverinin mihrakına nisbeten meyili ziyâde olmak hasebiyle mevâsimide muhtelifdir. Ma'mâ-fih asla bulut eseri göstermeyen havi nesimiye'nin ihtilafı icâbınca – 'arz üzerinde ki mahlûkatdan farklı olmaları lazım olmağla beraber – üzerinde hayvanat ve nebâtat bulunması muhtemeldir. Fakat ba'zı mudekkikine göre teşkilatı 'arza nisbetle yeni olduğundan orada sakin mahlûkatında 'arzın sâkine-i kadimesi gibi 'âzimü'l cinse ve garib el-şekil bulunmaları lazımdır.

Seyyâretten ahvâl ve tabi'atı bizce en eyu ma'lûm olan ve zühre gibi tabi'at ve 'anâsırca 'arza müşâbeheti ziyâde bulunan (Merîh) arzdan küçük ise de müddet nihare biraz uzun ve sene-i müddeti heman senemizin za'fi kadardır. Merîhin– hiç olmazsa – hat-ı üstüvâsı tarafında hayvanat ve nebâtat vücûda pek muhtemeldir. Şu kadar var ki etrafında hareket iden iki binin câzbeleri te'siriyle (Merîh) üzerindeki denizlerde (irtifâ'ıma) pek ziyâde olduğundan orada yaşayan hayvanların (zil-meâşîn) olması ya'ni hem suda ve hemde karda yaşayabilmesi muktezidir. İcrâ idilen rasadaneden istidlâl olduğuna göre (Merîh) üzerinde ki nebâtat kırmızımsı ve yeşil reklidir.

Merîhin sath-ı küçük küçük adalardan teşkil itmiştir.

Şemse uzak ve cesâmeten Kürre-i arzın (1430) misli olan (müşteri)'nin tabi'at 'anâsırı ve İtri Efendi müşâhid olan havi muhitinin kesafeti ve ziyâ ve haret muktebesesinin Kürremiz ziya ve hararetinin 27 cûz'ide biri kadar olması haeabiyle

üzerinde mahlûkat bulunduğu farz ve kabul edilse bile ‘arz üzerindekiilere müşâbe olmaması lazımdır.

(Müşteri)’ye nisbetle şemse daha uzak bulunan ve Itri Efendi sekiz (bin) hareket iden ve bir (Netâk) ile mahat olan (Zehil)in havası (müşteri) havasından daha keşif ve da’ima hal tahvil ve ihtilalde bulunması hayâta mani’dir.

(Uranüs) ve (Neptün) üzerinde bu ‘avârız ve ‘allâim daha ziyâdedir. Binâen ‘aliye ‘adam meskûnetiyle muhakkaktır.

Tadkikat sâlifeden anlaşılır ki ‘arzdan sonra seyyâret arasında (Zühre), (Merîh) ve – bir dereceye kadar – (müşteri) kabil iskândır.

Nezehat

SEYÂHAT

BALİNA ULUCYÂYA BİR NÂZAR YAHUD BURSA KAPLICALARI

Meyâh-ı hârre, derun-i arzdan çıkan ve bir takım mevâd-ı [s.149] kimyeviye havî olan mu’tedil sulardır. Bu suların hayat-ı hayvaniyeye ve nebatiye üzerine az çok te’sir vardır.

Meyâh-ı ma’deniye, mâlik oldukları mevâd ecnebiyeye nâzaran muhtelif lezzetlere malikdir. Nitekim: klor sodyum lezzetli sulara “meyâh-ı melhiyye” ekşi lezzetli sulara “meyâh-ı hâmuza” Fransız mürekkebi lezzetinde olan sulara “meyâh-ı hadidiye” çürümüş yumurta gibi râyihası olan sulara “meyâh-ı kibritiye” tesmiye olunur bu resme kaplıcaları bu bu kabilden olup dâhile gümüş vazî’ olursa imtizaç iderek “kebiritiye-i fezâ” – ya’ni gümüş renginde bir siyahlık – hâsıl olur.

Meyâh-ı tabi’iyenin çoğu fen-i celil tabide isti’mâl olunur. Bursa’nın kükürtlü kaplıcaları, el-şehrin “ma’deni sârî” suları gibi. Fen tedavinin meyâh-ı tabi’yeden bahs iden kısmına “mebhas balina ulucyâ” ta’bir olunur.

Bursa kaplıcaları - Hüdâvendigâr vilâyetin ekseri cihetinde hasbel-mevki’ emrâz mütevâ’ya nafi’ birçok menbi’ mevcûd ise de Bursa şehrine karib ve der-saâdet civâr olmasından dolayı en ziyâde meşhûr ve bilâ kimyâ ma’rûf olanları (Bursa meyâh-ı hârresi)’dir.

Bunlar şehrin cihet-i gariyesinde ve otuz kırk dakika mesâfesinde ve Keşiş Dağı boğazından münasib bir vadi ile ayrılan dağın eteğindedir. İş bu ma’deni sular esâsen iki nevi’ olup: biri kibriti, diğeri gayri mütteferik meyâh hârre-i tabi’yeyedir.

Meyâh kibritiye-i hârre iyiceleri şunlardır:

Büyük kükürtlü – içerusunde binâsı kadim ise de camekânı cennet mekân Hüdâvendigâr gayri hazretlerinin inşâ gerdesidir. Derûnunde bir küçük havuz ve etrafında kornalar ve tarladan ta’bir olunan ufak bir halveti ile dışarusunda soğukluğu ve anın haricinde ortası nefureli bir camekânı ve etrafında sedirler olub kapusu üzerinde sahraya nazar fevkânî birkaç odası vardır.

Küçük kükürtlü – keffe-i müştemilâtı büyük kükürtlüye mûmâsil ise de hey’ini andan küçüktür. Bunun binâsı dahi kadim ise de Sultan Bayezid Veli Hazretlerinin mahdûm mükerrerleri Şehzâde Abdullah Hazretlerinin kerimleri tarafından ‘imâr ve tevsî’ edilmiştir.

Kükürtlerinin menbâ’ları büyük ve küçük kükürtlü hamamlarının arasında bulunan kârgir ve demir kapulu bir mahal olub oradan mezkûr hamamlara taksim olunur. İş bu menbâdaki hararet yüze mûnkasım olan mizânü’l harare ile seksen üç derecedir. Bu derece-i hararetden bulunan su ile istihmâm “banyo” olunamayacağı tabî’i olduğundan ma’î bârid karıştırarak derece-i harareti te’dil iderler ki bu zaman bu ılıcaların derece-i harareti otuz beş tenzîl eder.

Yeni kaplıca – hayatı cismi ve binâsı kadim ise de Çakalzâde Rüstem Paşa tarafından müceddeden inşâ olunmuştur. Büyük câmekanı ve ortasında soğuk su akar kebîr şadırvanı vardır. Bu câmekan dâhil ve haricinde müteaddid odaları olub dışındakiler sahraya nazırdır. Derûnune gelince evvela cesim soğukluğu ve soğukluğu ortasında Mevlevî tekkesi şeklinde bir ufak nafuresi vardır ki bu nafureden mai’ bârid cereyân ider. Bir tarafında müstetîlû’ş-şekil bir havuz olub bundan sıcak su cereyân ider. Asıl ılıcaya girince sağ ve solda iki halveti olub sağ taraftaki halvetde “arkaen” ta’bir olunur bir küçük havuz vardır ki: bir taraftan kaynar ve üstünden soğuk su akub istenildiği derece-i i’tidâl verilebilir.

İş bu halvetlerin ilerusunda sekiz metre ve katarında ve bir metre ‘amikinde bir havuz olub içine iki basamakla inilir, bu havuzun suyu arslan ağzı şeklinde mermerden müsnevi’ bir lüleden küçük havuza ve oradan mezkûr havuz-i kebîre dökülür. Havuz sağirin kenarında olan iki taraflı mermer sedlere birerden iki kişi oturabilür, büyük havuzun içinde on beş kişi gezinebilür ise de on kişiden ziyâde girmedigi halde mükemmel istirahat idilebilür. Ve bunun etrafında müte’did kurneleri vardır. Bu havuzun altındaki musluğu hergün sâ’at sekizde açarak içini tathîr iderler. Bu tecdîd ‘umûmi ve bu meydan başka havuzdaki suyun bir taraftan gelüb bir taraftan icrâ itdiği cereyânlarla tabii olarak bir tasfiye daha vardır.

[s.150] Kaynarca ılıcası – ta'ife-i nisvana mahsûs bir küçük ılıca olub derûnunde büyük bir havuz vardır.

Yeni ve kaynarca ılıcalarının menbâındaki ki hararet yüze münkisam mizânü'l hârrare ile seksen altı derecedir.

Bu derece-i hararetde bulunan meyâh-ı hârre ile istihâm olunamayacağından derûnune meyâh-ı halise kanarak derec-i harareti tâdil olunurki bu zaman bu kaplıcaların derece-i harareti otuz üçe iner.

Bunların – ya'ni yeni kaplıca ile kaynarca ılıcasının – soğuk suları Muradiye zeylinde niân iden baycılar peykârından alınır.

Balâda zikr olunan kaplıcaların suları Avrupa sularından bâd ve “şenznâk, meyâh-ı kibritiyesine benzer ki fenn-i tıbda” müzminün reyh-i tayyar” ve “müzminün nehâb hançeriye” ve “müzminün nehâb kasaba” ve “rahım ve mübeyyizlerin imtilâ-ı müzmine” ve “zile-i müzmine-i mehile” ve “emrâz-ı cildiye” ve “ilel-i batne” ve “ucâ'-i müfâsale”ye nâfi' olduğu tecârib vâkı'a ve muayene-i fenniye ile müsbettir.

Gayri müteferrik meyâh-ı hârre'i tabi'iyeye şunlardır:

Kara Mustafa – medeniye caddesinde olub binâsı kadim ise de câmekan ve sâ'iresini mezâne-i keramdan kara Mustafa nâmında bir zat hacesete suffât yaptırmış olmasıyla ana nisbetle yâd olunur bu ılıcanın hayatı yeni ılıca gibi kebîr olmayub derunu kükürtlü ılıca gibi sağır ise de nezafetli ve rûşen olduğundan Bursa ılıcalarının en makbulüdür. Bu hamamın biri halvetinde, diğeri soğukluğunda olmak üzere müstetîl şekil iki havuz ve halvetinin etrafında iki kurnası olub câmekanı ortasında dahi müdevver bir nafuresi vardır. Ve haricden gelen zevâtın nüzûlüne mahsûs müte'did hücrelere münkısım fevkani ve tahtâni bir dâ'iresi mevcûddur.

Eski kaplıca – vasat-ı şehre bir sâ'at mesafede Hüdâvendigâr Gazi câmî'nin yanında olub câmekanı had o Nadikar Hazretlerinin emriyle ve mev'iharen Sultan Beyazıd Veli Hazretleri tarafından tecdid olunmuşdur.

Derununda yeni kaplıcada olduğu gibi biri büyük, diğeri küçük olarak iki havuzu olub suyu mermerden masnu' arslan ağzı resminde bir lüleden havuz sağire ve oradan havuz kebîre akar. Bu havuzun etrafında kurnalar vardır. ‘Azim bir soğukluğu olub haricinde ortası şadırvanlı cesim bir câmekanı vardır. İş bu hamâmın etrafında sahraya nazar-ı hücurat-ı müteaddide vardır ki hariciden istihâm itmek için Bursa'ya gelen zevâd bu odalarda ikâmet eder.

Bu ılıcanın ittisâlinde ta'ife-i nesaye mahsûs küçük bir ılıca daha vardır.

Çekirge – Hüdâvendigâr Camii şerifinin garb cihetinde ve caddenin sağ tarafında küçük bir ılıca olub derununda ufak bir havuz ve birkaç kurnası vardır.

Yukarıda zikr olunan ılıcaların menbâi çekirge karyesinin yukarısında ve yol üzerinde olub menbâiden bu sular bir mecra vâsıtasıyla bir kârgir havuza ittisâl itdirilmiştir. Havuz mezkûrde ki hararet yüze münkısım-ı mizanü'l hârrere ile korkusuz derecedir. Bu derece-i harâretde bulunan su ile istihmâm itmek gayri kabul olduğundan mai' bârid karıştırılarak derece-i harareti tâdil olunur ki bu zaman Kara Mustafa Paşa ılıcasının derece-i harareti otuz dört ve eski kaplıcanın ki otuz beşe tenzil ider.

Zikri sabık iden meyâh-ı hârre'i tabi'ye Avrupanın “Teblisc” ve “Vilebât” ve “Gâstin” sularına müşabihdir ki fenn-i tedavide kükürtlü ve yeni kaplıcaların sularına tahammül idemeyen nazân ve ‘asabü'l mizaç işha suda ki ‘ilel-i mütenevviaya karşı isti'mâl olunur. İsti'mâl olunduğu emrâz şunlardır: müzminün reyh-i tayyar ve müzminün [s.151] dâ'il mülûk ve uzun hastalıklardan sonra meydana gelen her nev'i takatsızlığa vecihle ‘asbaba ve tağdiyeye ikâz ve za'ifiye hidmetle beraber sinirlere kuvvet virerek basur illetine ve ‘alel zahireye ve ‘ucâ'-ı müfâsale''ye nâfi' olduğu tecârüb-i vakıa ve muayene-i fenniye ile müsbettir.

Çekirge suları ‘ilel-i rahimiyeye naf'i olub vezâ'ife rahimiyeyi tanzim ider. Binâberin birçok senelerden beri bu bâbdâ sıkındı çeken hanumlar Çekirge kablıcasında az veya çok ikâmetle vâlidelik muhabbetinden hissedar olurlar. Kara Mustafa Paşa ılıcasında da bu hisse müşâhede olunmaktadır.

Hüdâvendigâr vilâyet-i celilesinin merkezi olan Bursa şehr-i azimesinde isimleri yukarıda sebkât iden kablıcalardan mâ'dâ daha birçok ılıcalar var ise de anların havasının tahririne ehemmiyet verilmeyüb yalnız isimlerinin zikriyle iktifâ edilmiştir ki anlarda, şunlardır: “Boyu Güzel” ve “Servane” ve “Hüsnü Güzel” ve “Teyler Keçeli” ve “Dil Ferah” ılıcaları olub bunlardan başka haneler derununde husûsi olarak büyük ve küçük havuzlu bir hayli ılıcalar daha vardır.

Bu ılıcalar tâthir ve tevsî' olunub dışarudan gelen zevâtin ikâmetine mahsûs oteli kâmerimsi mesellü odalar tanzim olunacak olsa bu ılıcaların itibarı o zaman daha ziyâde olacağı bedihâtandır.

KÖMÜRCE İDÂRE

İngiliz risâle-i mevkûtelere birinde görülmüştür:

Geçen Ağustosda in'ikâd iden Britanya cemi'yet-i fenniyesinde kömürün öyle durub dinlenmekszin gayet müsrifâne bir sûretde sarf idilmekde olmasından dolayı ihlâf için ne veche ile telâfi-i mâfât idilebilmek lazım olduğu uzun uzadıya müzâkere olunmuş idi. O sırada (Niyokâsil) mütemekilerinden (Mistir Sinbel) nâmında biri evlerde kömür sarfıyatı bir derece-i kâffeyeye tenzil itmek üzere icâd iylediği küçük bir âletin imtiyâzını ahz iylemiştir. Mevcûdun iddiâsına göre ateş, ocağın altında yakılacak yerde yalnız biraz yukarıda işâl olunmak gibi ehemmiyetimiz görülür bir hareketle kömürcü yüzde elli derecesinde istifâde vâkı' oluyormuş. (Mistir Sinbel) diyor ki: "kömürler güzelce tertib idilerek üzerinden işâle başlanırsa, ateş on dakika sonra bir güğüm dolusu suyu kaynadabilecek derecede şiddet peydâ ider" ateş bu usûl ile 'adi ocaklardakinden daha yavaş yanıyor ki bu tabi'i bir şeydir. Esnâyı ihtirakda hâsıl olan duman ateşin üzerinde ki korların ya'ni kızıl derece-i harârete gelen kömürlerin arasından geçerek anların te'sir hararetiyle kemâlen iştiğâl idiyor. İşte o yanmış kömürler o hâl ile o korun üzerinde uzun bir müddet duruyorlar. Eğerki insan için kendi eliyle tecrübe idübde kendi gözüyle görmeksizin ısınmamak mümkün değildir.

Âleti pek besit bir şey her ocağın altına vazî' olunabilmek üzere bol bol kuyu birlemiş 'âdi bir ma'deni levhadan 'ibâretdir. Bu kuyu yerimlerden her birinin üzerinde havanın dühûlüne mahsûs birer delik mevcûd olub bu veche ile cereyân hava istiladı yeni gibi tanzim olunabilir. Ateş ocak sathından bir pus kadar yukarıda bulunur. Kül pek az hâsıl olub oda ateşin intizamını bozmaksızın ve hava deliklerine hiçbir zerre girmeksizin kolaylıkla dışarıya atılabilir. Âletin bir kusuru varsa oda kömür daha ibtidâdan, ara yerlerden hava mürûr idecek sûretde muntazam olarak tertib idilemeyecek olur ise git gide ateş sönmek derecesine gelur. Vâkı'a yine evvelki gibi hararet husûle getirmek üzere az kömür sarf idilür, fakat ateşin donukluğu insanı idâreden falandan sarf-ı nazar itdirecek gibi görünür. Hele kış giceleri sabaha kadar ocakda ateş bulundurmak istenildiği halde bu âlet-i isti'mâlden büsbütün sakıt hükmündedir.

İbrahim Aşkı

[s.152] TARİH'İ TABİ'İ

BAYKUŞ

Güneş batdıktan iki sâ'at sonra karanlık olmaya başladığı vakit gice kuşları ya'ni baykuşlar yuvalarından çıkub avlarıyla meşgûl olurlar. Bütün bu hayvanlar

yırtıcı kuşlar sınıfına mensûb olub giceleyin yırtıcı kuşlar familyasını teşkil iderler. Gündüzün yırtıcı kuşları yeni büyük ve çengel misli eğri gagaları pençelerinde büyük ve eğri tırnakları vardır. Tüyleri boz renkte olub bütün vücûdu kaba ve sıcak tutucu tüyler ile setr olunmuştur ki anları gicenin serinliğinden vekâyâ ider. Kanadları pamuk gibi yumuşak tüyleri ile mestûr olduğundan gürültüsüzce uçarak gözlerinin etrafında tüylerden yelpaze biçimi açılmış bir da'ire vardır ki kars vechi tesmih olunur. Bu kuşların cümlesi gice vakti iyi görürler. Kedigözü gibi kölgede parlar olan gözleri yuvarlak ve büyüktür.

Güneş ziyâsı bunların gözlerini kamaşdırdığından gündüz asla görmezler. Bu halde gündüzden ictinâb idüb giceyi ve ayın sevimli ve beyaz olan ziyâsını seveceği tabi'dir.

(Mehtabda Bir Baykuş Familyası)

Âdi baykuşlar ufak bir tavuk büyüklüğünde olub tavukları esmer ve kara benekler ile müzeyyendir. Başının üzerinde iki küçük sorgucu vardır ki iki kulak gibi görünür. Baykuşlar yavrularını kayaların yahud harab divarların deliklerine yapub gündüzleri oralarda uyur ve giceleri şıkârlarını aramaya çıkar ve 'âdi ve yer ve tarla fareleri ve köstebekler ile ta'îş iderler.

Bu 'âdi baykuşlardan mâ'dâ birkaç nevi' baykuş olub cümlesine 'âdi baykuşlara müşâbehetleri var ise de yalnız sorguçları yokdur. Ba'zı esmer ve gümüşü ve beyazdır ve ba'zı boz renkte olub göğsü beyazımtıraktır. Bütün bu kuşların sureti ta'îşleri biri birilerine 'aynı olub cümlesi korkaklık ve vahşilikleriyle beraber insana kolaylıkla alışurlar.

Ba'zı kimseler bu gice kuşlarından fevkâ'lâde korkub bağırmaları bir müsebbet ve felaket işâ'a ider zân iderler ve ba'zıları da bu zarar irâs itmeyen hayvanları ta'kib

iderek öldürürler veyahud gaddârane bir sûretde anlara eziyet verirlerki bu, büyük bir haksızlık olmasıyla beraber bir hasar-ı ‘azîmdir, zira kuşlar bizim için uğursuz olmadıktan mâ’dâ mahsûlatımızı mahv ve harab iden bir takım hayvanat-ı muzıradan memleketi halâs itdiklerinden bizlere fevkâ’lâde fa’ide bahşederler.

Ali Nazîmâ

[s.153] HIFZÜ’L SIHHA

ÇOCUKLAR HAKKINDA TAKİDÂT-I SIHHIYE

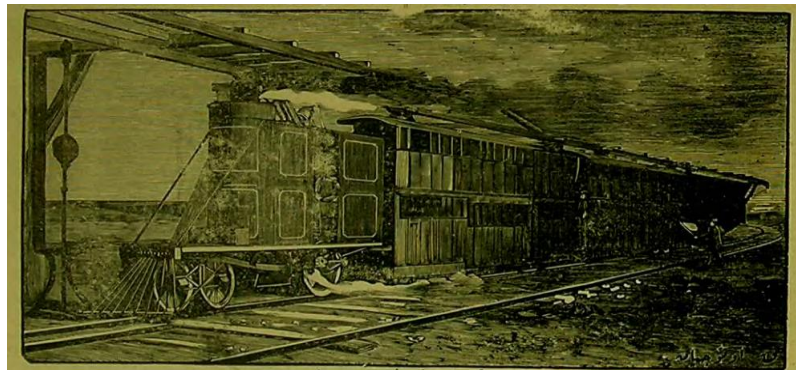
Çocukların tagaddileri süd nenelerinin intihâbı hakkında yazmış olduğu bendelerden sonra çocukların ahvâli hariciyeleri hakkında takidât-ı sıhhiye ‘üvânlı bendemi inzâr-ı kariene ‘arz eyliyorum.

Sabahları çocuklar kendü arzularıyla uyanub zor ile uyandırılmamalıdır.

Çocuklar yatacakları zaman arkalarında ki elbiseleri ile altlarına konulan bezlerin temiz bulunması şartdır. İdrar ile ıslanmış veyahud başka vâsita ile kirlenmiş elbise ve bezlerle çocuk yatırıldığı halde cildinin nezâketi hasebiyle kaba etlerinde bir takım kırmızılıklar hâsıl olur ki bilâhâre bu kırmızılıklar birer yara hükmünü alırlar. Dikkat olamayub da yara tekûn iylediği halde sabah ve akşam ılık su ile yıkayub üzerlerinede kana kana tuzu akmalıdır.

Çocuklar yataklarından kalkınca harâreti 25 den otuz dereceyi aşmamak üzere mevsime göre tertib idilmiş ve bir iki dakika imtidâd ider bir banyo yapılmalıdır banyodan sonra sıcak havlu ile vücûdu iyüce kurutulmalıdır.

Banyo esnasında çocuğun başını sabunlu su ile ıslanmış yumuşak dülbendle silüb kabuk olmamasına dikkat idilmelidir. Eğer kabuk tekûn iderse akşamdan zeytûn yağıyla çocuğun başındaki kabukları bağlayub ‘alel-sabah sabunlu suya batırılmış dolandılar yumuşayan kabukları düşürmelidir.

(Tafsilatı Dokuzuncu Nüşhâda Verilmiştir)

Çocuğu on beş günlükden evvel hiçbir bahâne ile sokağa çıkarmayub bilâhâre günde iki üç sâ'at kadar hava aldirmek için bir gezinti yaptırmak ve eve avdetinde yatırmak için odasını ve beşiğini hazırlamak lazımdır.

Çocuğu üşüyecek havfiyle pek çok giydirmek icâb itmez. Çocuğu sokağa çıkarırken kollar üstünde afakî bir vaziyetde yatırarak çıkarmak lazım olub dört ayına basmayan çocukları el arabalarına bindirmek muvâffık değildir. El arabasına bindirilen çocuk yüzü arabaya sevk idene müteveccih olmalıdır.

Çocukları yürüdükleri esnada ibrâm ve ısrar ile ziyâde yürütmemelidir. Bu senede bulunan çocuğun kemikleri sallayub lazımeyle bulamadığından bilâhâre çocuğun çarpık olmasını intâç eder.

Çocukları her halde yatacakları yerde uyutmağa alışdurub kucakda alışdırmamalıdır. Kucakda uyumağa alışan çocuklar bilâhâre valide ve dadıları için çekilmez işkence olurlar.

Südden kesilen çocuklara verilen yemekleri çiğnemeyüb virmelidir çiğnenen yemeğin mevâd-ı lazımesi çiğneyende kalub posası zavallı çocuğa verileceğinden menfâat yerine muzırat hâsıl olur.

[s.154] Çocuğun hissi sûretle tagaddi iylediğini anlamak için ve zindan âlâ çare yokdur. İlk ayları yemeği yigirmi beş gram vezni artan bir çocuk hissi sûretle beslenmiş olur.

Yine tekrar ideriz ki çocuk sıhhatinde görülecek cûz-i bir tebdil üzerine hemân bir tabibe müracâat edilmelidir.

Doktor; Ş. Kemal

MEVÂD-I BAHRİYYE

BAHR-İ MUHİT-İ ATLASİNİN KA'Rİ

Avrupa ile Amerika'yı yekdiğerinden tefrik iyleyen o cesim su havzası kemâlen görülebilinceye kadar Bahr-i Muhit-i Atlasinin sularından tecridi mümkün olsa, ufuk ve say'-i nigâh önünde hayret efzâ bir manzara arz vücud iyeler. Teşekkül-i arzdan biri perde-i zûlmet altında, nazarlardan nihân olan o ka'ir bi-pâyan-i bahr-i der'ikab her dürlü muhteviyatıyla göze çarparak arzın esâs-ı 'umûmiyesini, yüksek tepelerin ka'idelerini teşekkül iden kısr-ı hakiki-i arz tezyinât nebâniyeden 'ari olduğu halde müsâdif nazar-ı istiğraf olur.

Âlem-i fevkayinin arazi-yi metnû'asına azamet ve letafetce kat kat tevaffuk iden bir takım dağlarla ovalar, yaylalarla vasi' sahralar, derin uçurumlar ile yüksek

tepelerden mürekkebi bir sergi nazar-ı hayret önünde nümâyân olur. Zamanımızda Bahr-i Muhit-i Atlasi cenûbinin ka'ri her ne kadar tamamiyle keşf olunamamış ise de atlas-ı şimâlinin havzası İngiliz ve Amerika bahriyunu tarafından tamamiyle muâyene edilmiştir. Bu havzâ-i cesimenin sularından tecrid olunduğunu farz iderek tersim edilen husûsi haritalar vâsıtasıyla arzın vusûlü mahal olan bu gibi aksamında ki esrar kudreti muktedir olduğumuz mertebe öğretmeye ki çalışalım: havzânın kısmi şimâliyesinde (arz-ı cedid) den İrlanda'ya kadar imtidad ider düz bir ova mevcûddurki buraya 1865 – 66 senelerinde İrlanda ile Amerika beyinindeki telgraf kabloları ferş edildiği için (telgraf pilato) yani telgraf yaylası nâmı verilmiştir. İrlanda sahilinden itibaren yüz mil kadar ileridir bu telgraf yaylası bahr-i muhitin setine yüz kulaç kalıncaya kadar yükselerek geriye doğru geniş bir sed teşkil ider.

Britanya adaları işte bu sedin üzerinde vâki' olub Bahr-i Muhit-i Atlasının derinlerde gayet soğuk olan meyâh-ı çariyesi te'sirinden azâde olduğundan dolayı âb ve havası oldukça mu'tedil bir haldedir. Bu adalarla Islanda adası beyinindeki mesâfenin orta yerlerinde ve gayet derin bir 'amakta hatt-ı istivâya doğru yüz derecesinde soğuk bir cereyân mevcûd olduğu anlaşılmıştır ki hatt-ı istivâden kopub sath-ı bahirden şimâle doğru cereyân iden sıcak sular bu soğuk suların yerini kaplayarak anları te'sirsiz bırakır. Bu cereyân kutbinin deniz sathında takriben 456 kadem amikinden ki derece-i harareti tahtü'l sefer 2 derecedir.

Yaylanın vâsıtada takriben cenûbü Amerika kadar vasi' bir kıt'a mevcûd olub evvela şimâle ve bi'de cenûbe doğru uzânub gider ki Bahr-i Muhit-i Atlasi havzasının saha'i vâsıtasını tamamiyle işgâl eyler.

Bu kıta-yi merkeziyenin diğer tarafında geniş ve derin bir vadi bulunub buda cenûbe doğru gitdikçe darlaşarak nihayet merkez hükmünde olan Yeşil Birun ile Hind garbi adaları beyinde hitam bulur. Bunların garb tarafında bulunanları şarkdakilerden daha amik olub en derin noktasının (Azor) ve (Bermuda) adaları beyininde ve New York'dan 1500 mil mesafede bulunduğu pek çok zamanlar edilen İskandiller neticesi olarak tahakkuk itmiştirki Bahr-i Muhit-i Atlasının dahi en 'amik ciheti olduğu zân edilmektedir.

Cenûb-i garbi cihetinde bulunan Bermuda adasının Alp yahud And dağlarının nısfı kadar mürtefi' bir silsile-i cibâl heyette bulunduğu ve şimâl-i şarki cihetinde ise Azor adasının kat'i merkeziyenin tamamiyle semtû'l re'sine vâsıl olduğu görülür. Bunların (Bikod) tesmiye olunan en mürtefi' noktası sath-ı bahriden itibaren

Monbelan dağından takriben 400 kadim daha yüksek olup derun bahriden bulabileceğimiz en münhatt [s.155] bir mahale nâzaran altı buçuk mil irtifa'inde demekderki bununda yöremizin en yüksek dağı olan Himalaya silsilesinin en sivri tepelerinden daha yüksek olduğu anlaşılır.

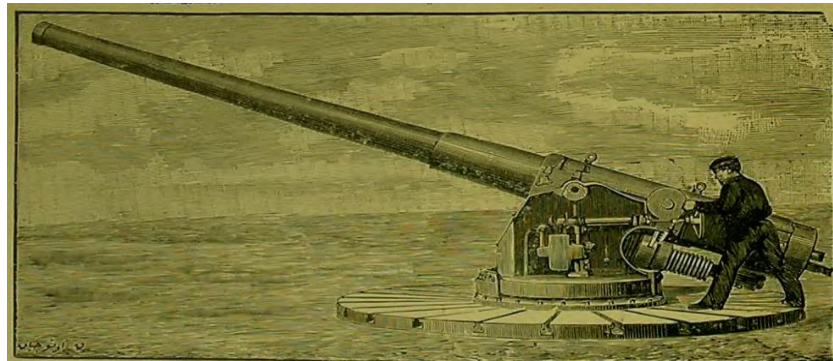
Bu bahr-i muhit vadilerinden her biri bir takım sedler teşekkül iderek Avrupa ve Amerika'nın sahillerine vâsıl olurlar. Müctemia-i Amerika ve Hind-i garbi adalarının açıklarında bulunan garb tarafındaki vadinin cihetini, hatt-ı istivâya varıncaya kadar muâyene olunmuşdur. Şark tarafındaki vadi-i 'âlel-tedric yükselmek üzere bir takım sedler teşekkül iderek nihayet Avrupa ve Amerika'nın sevahil-i garbiyesine müntehi olur. Afrika sahilinden açılınca bu sedler yüksek ve gayri müntezim irtifâ'lara vâsıl olurlarki bunlarda Madira, Yeşil Burun, Kanarya adaları olup en mürtefi'ları Tenarif adasıdır. Bunun Sath-ı Bahriden irtifa-i 8106 kadim olup Bahr-i Muhit-i Atlasının ka'rinde iskandil idilen en münhat mahal dahi yine 'aynı satıhtan beş mil irtifa'ini tecâvüz idememiştir. Binâen'aliyye Bahr-i Muhit-i Atlası havzası derununde bulunan dağlar yedi mil irtifa'-i 'amûdide bulunuyor demekdirki bu sûretle

Kürre-i arzın en mürtefi' bir dağından daha yüksek olmuş olur. Ka'ir deryanın ne gibi mevâdı havi olduğunu keşf itmek üzere âlet-i mahsûse ile çıkarılmış olan nümûnelerden hürde-bîni ve gayet sakın bir takım hayvanat bahriye kabuklarının bekayasıyla memlû olduğu anlaşılmış ve bunlardan başka tek bir kum danesi bile bulunamamıştır.

Bulutların fevkinde tabakat hava sakın olduğu gibi bahr-i muhitin müdhiş dalgaları altında dahi diğer suları 'aynı bir sükûnet da'ima içinde bulunurlar.

Mazhar Beyzâde

M. Selahaddin

(Seri' Alarımı Kana Topları)

MEVÂD-I FENNİYE

SERİÜ'R-REMİ KANE TOPLARI

1870 ve 77 seferlerinde vukû' bulan tecârib-i harbiyeden dolayı Krub fabrikası Avrupa'da pek ziyâde şöhret kazanmış idi. Sonra Fransa'nın mezkûr seferinden beri olan terakkiyat-ı 'askeriyesi sırasında devlet müşârünileyhe topçuluğu dahi oldukça kesb şöhret iylemiş ve husûsa Fransa ordularında müste'mil olan balj topları krub toplarına bile fa'ik görölmekde bulunmuş idi.

Krub fabrikası Fransa'nın bu terakkiyatı ile rekabete çalışmakda iken terakkiyat-ı mezkûre o halde de kalmamış da balj toplarını gerude bırakacak derece mükemmel kane topları meyadin tecâribde velula indaz olmağa başlamıştır.

Top kabul itmek üzere Avrupa'yı devre çıkan komisyonlar artık Fransa fabrikalarını 'âle'l husûs "leforjae şantiye" fabrikasını ziyârete başlamışlardır.

[s.156] İşte geçen bin sekizyüz doksan tarihinde bir Rus heyet-i 'askeriyesi birkaç defa'lar Almanya ve İngiltere'ye gittiği gibi Fransa'ya gitmiştir.

İngiltere'de Almestruniğ fabrikası 12 ve 15 santimetrelik toplarla iki def'a icrâyı tecârib iylemiş ve "leforjae şantiye" destgâhlarında da 'aynı çapda toplarla üç def'a muhtelif tecrübeler icrâ kılınmıştır.

(Mezkûre kane toplarının rüchâneti müsbet delâildendirki Şili hükümeti tarafından yaptırılan üç zırhlı hali bu nevi' toplarla teçhiz olunmuştur.)

Hey'et-i mebhûse evvel emirde kapak cihetiyle Fransız toplarını şâyân kabul görmüş ve kamalı kapakları red iylemiştir.

Endâht nokta-i nâzarından olan tecâribe gelince bu iki maksadla icrâ kılınmıştır ki biri sür'at-ı ibtidâ'îye ve barutun isti'âlinden hâsıl olan tazyik ile nâmlunun buna mukâvemeti vesâ'ire gibi balistiki olan havvasın diğeri de sür'at-i remik ta'yinidir.

Havrada icrâ kılınan sür'at tecrübelerinden istitâh olduğuna göre on iki santimetrelik bir kanı topla bir dakikada 12 ve on beş santimetrelik toplarda 8 el ateş idilebilecektir.

Kane toplarının hevâs-ı mümtazesinden biride kuvve-i tahribiyyelerinin ve sür'at-i ibtida'îyelerinin ziyâdeliğidir.

15 santimetrelik bir topda kırk kilo gram sıkletinde mermi-i remi olmak ve dumansız barut kullanılmak üzere 880 metre kadar sür'at-i ibtidâ'îye istihsâl kılınmıştır.

İşte bu sebeble fevkâ'lâde bir sıhhat-ı endâht ve büyük bir kuvve-i nüfuziye hâsıl olarak 2 santimetre kadar bir sahte dövme demirden ma'mûl levha delinmiştir.

Nâmlı 4000 havayı nesimi tazyikine tahammül iyer. Kundaklar gerü tepme kuvvetine mukâbele için mayi'li, yaylı tertibât-ı mahsûseyi hâvî ve bir manüle ile hem cihetten hemde irtifâ'en nişan almak mümkün olacak sûretde mükemmeldir. Bu husûsda dahi bir kanad-i kâmile hâsıl iylemek için Rus heyet-i tecrübiyesi endâhtları müte'akib her bir aksâmı kemâl-i dikkatle muâyene iylemiş ve topları kundakları sökdürmüştür.

Nihâyet Rusya bahriye nezâretinin "leforjae şantiye" cemi'yetine resmen müracâ'atla kane toplarının devlet müşârünileyhce kabul idildiğini beyân iylemeyle müberhendir ki sâlefû'z-zikir komisyon mezkûr kane topları lehinde itâ-yı karar iylemiştir. Kane toplarının tecrübesi Ruslarınkiyle de kalmamıştır.

"Hok" poligonunda Fransa bahriye ve topçu zabitanı muvacehesinde icrâyı tecârib idilmiş ve bunların bir kısmında Danimarka devleti tarafından mebus bir heyet hazır bulunmuştur.

Cemâhîr-i müttefika dahi bu tecâribe pek yabancı kalmak istemeyerek sarf tecrübe için istimâl olunmak üzere 12 santimetrelik bir top sipariş eylemiştir.

Osman

TÜTÜN

Balâda ki serlevha ile inzâr kareyn-i kirâma 'arz iyleyeceğimiz makâle, tütünün nebatât kıt'a nâzarından hâiz bulunduğu hâlât-ı tabiiyyeden değil, ancak kullananlara ırâs ideğeldiği muzırat-ı 'azimeden bahs olacaktır.

Senîn-i vafireden berü herkesin ma'lûmu bulunan "tütün" ticaretde bir mevki-i mümtâz ihrâzına muvaffak olmuştur. Dünyanın her tarafında, heman her köşesinde kesretle sarf ve istihlâk idilen mevâdın birincisini teşkil iyer. Tütünün isti'mâli zamanımızda 'âdet hükmüne girmiş ve bu 'illet-i sâriye etfâle dahi sirâyet etmiştir!

Tütünün insana olan tesirâtı "manevi" ve "maddi" nâmlarıyla iki kısma taksim idilur. Tesirât-ı maddiyesi, alât-ı tenfüsiye üzerine tesir-i 'azim icra ve bu tesir tütünün temâddi isti'mâliyle tezâyüd iyleyub hazmın betâinleşmesi, midede lehâb husûlü, zuhûru melhûz olan hastalıkların birer birer baş göstermeleri, kanın tağdiyeye gayri salih bir hâle gelmesi, kuva-yı isti'dâdiyenin tenâkisi gibi nice nice tehallük-i 'azimeye ve muzırat vahimenin tevellüdüne sebebiyet verir.

Tesirât-ı maneviyesi dahi tütün isti'mâline ülfet peyda idilmesidir.

Tütün isti'mâl idenlerin iştiğâlâtına kesl-i vezaif muvazzafelerini ifâ husûsunda ki gayretlerine hâlel geldiği müsbettir. Çünkü tütünü her şey'i mürecceh tutmakda, işlerini tütün içmek için terk etmektedirler.

Düşünelim: Bir sigara içilinceye kadar mürûr iden zamanla o zaman zarfında görülen işin fevâid ve muhsenâtını mukâyese iyleyelim. İnsan için hangisi muzırdır? Elbette sigara içilerek emrâr idilen zaman muzırdır. Zirâ kıymetine bâhâ olmayan bu zaman hem boş geçmiş olur, hem de bu zaman zarfında insan kendini tütünün [s.157] hâvî olduğu "nikotin" nâmında ki zehirle zehirlemiş bulunur.

Çok kimseler vardır ki sokakda sigara içerler, hatta sigara ile makâmât-ı âliyyeye dahi girmeye cüret'yâb olurlar. Zaten sokakda sigara içmek âdâba mugayyirdir. Kim bilir sigara ile makâmât-ı âliyyeye girmek nasıl olur? !

Bir sene zarfında tütüne virilen para hesab edilürse 'âzim bir meblağın vâsıl-ı hîcî olduğu görülür. Asıl teessüf olacak bir şey var ise oda fakr-ü zarûretde bulunan kimselerin ceblerindeki kırk elli parayı tütüne virerek evlâd ü 'iyâllerini günlerce ac bırakmalarıdır.

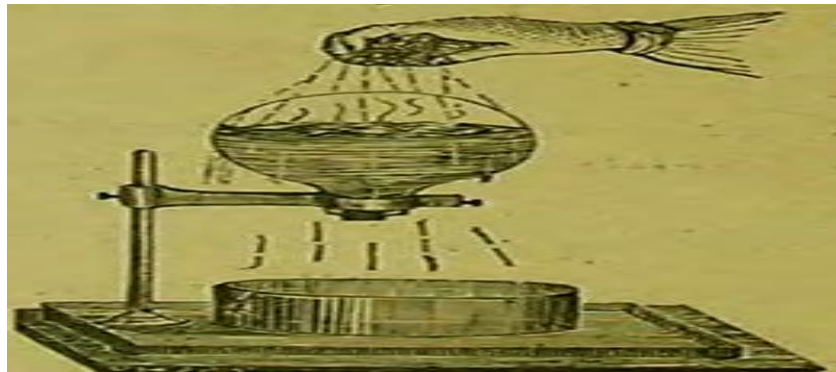
Hiç hükmünde olan bir şey'in isti'mâline bu kadar inhimâk itmek şâ'yân-ı teessüf halinden bulunduğu kim itirâf itmez? Tütünün muzıratını kim inkâr idebilür! ? ...

Tütüne sarf idilen meblağ hanelü ezmânına sarf edilürse fâideden halî değildir. Mâ'mâfiye tütün isti'mâliyle kendini tesmim itmekden ise hanenin veya nefsin imâr ve ıslahına çalışmak elbette evlâdır.

Samakovali: Halil Rüşdü

FENNİ EĞLENCELER

Su dâ'ima ateşde galeyân (kaynar) ider. Fakat soğuk su da dahi kaynar mı?

Evet! Bakınız size pek garib görünen Franlin nâm hükûmetşinâsin tecrübesini tarif ideyim çok sade olduğu için ehl-i merâk kolayca tecrübeyi tekrar idebilür. Fen-i

ıslahınca balon dinilen sürâhi biçiminde bir şişe alınız içine nisfina kadar su doldurub bir mankalde veyahud ispiroto lambasında sudan buhar çıkıncaya değin kaynadınız sonra balonun ağzını güzelce bir mantar veya lastikle kapayub baş aşağı çeviriniz. Bu halde balonun altı üstüne gelmiş olacağından üzerine sünger ile soğuk su dökünüz evvela suyun galeyânı tamamen kesildiği halde sonradan tekrar kaynâmağa başlar. Hikmeti:

Hava-yı nesiminin ecsâm üzerine bir tazyik-i dai'misi olduğu ma'lûmdur balonun içindeki hava buhar vâsıtasıyla harice tard olunduğundan ve orada mahbus kalmış olan buharda soğuk su ile tekâsûf iderek suyun sathına icrâyı te'sir edecek tazyik-i kalmamağla derhal yine kaynâmağa başlayacağı derkârdır. Bu tecrübeden anlaşılırki tazyik-i nesimi bunca ebhâr ve göllerin buhara münkalib olmalarına mani' olduğu ve kendisinden bu sûretle de müstefid olduğumuz meydan sübute çıkar.

(İFADE-İ MÜTERCİM)

Fransız edebiyatının müsteşhidâtından olan “Pol ile Virjini” milel-i mütemeddine lisânlarının heman cümlesine nakl olunmuş olduğu halde henüz lisânımıza tercüme idilmemiş bulunması kitâbhane-i edebiyat-ı ‘Osmaniye için noksan ‘adolunabilur. Hissin tasvir ve ifâdesi cihetleriyle sehl-i mümteni’ ‘ad olunmakda olan bu kitâb birçok eser mütercimededen pek çok evvel tercüme olunmak lazım gelirdi. On beş sene mukaddem bunun tercümesi olmak üzere bir kitâb neşr olunmuş ise de daha ilk satırlarının asliyle tatbikinde rehîn mertebe-i vuzuh olur ki “Pol ile Virjini” başka, o tercüme büsbütün başka birşeydir.

Tercüme esâsen şâyân-ı iftihâr bir meziyet olmadığı bedihidir. Fakat kitâbhane-i edebiyatımızda bulunması muktezi olan bir kitâbı tercüme itmek derece-i ‘acizime göre nice bir şereftir. Fransızcanın mebâdi-i tahsilinde bulunanlar fâide-aver olur mütaalasiyla Fransızcası dahi birlikde tertib ve neşr edilmiş olup hakikaten bu yolda bir fâidesi görülebilsede bu da benim için medâr-ı müfeharetidir.

Fikr-i ‘âcizanemce bir kitâbı tercüme itmek bir resim levhasını istinsâh itmekdir. Müstensih asıl levhanın ressamı kadar mâhir olmak lazım gelmez. Zaten o kadar mâhir olursa istinsâha tenezzül itmez. Fakat istinsâh ideceği levhanın derece-i sanâ’atına göre herhalde kudret-i tersîmden hissedâr olmakla birebir tasvîr olunan manzaranın ‘ulviyet vaktini bizzat his etmelidir.

Şu teşebbühe göre istinsâh itmekde olduğum bu levhada asıl levhanın letafetini büsbütün zayı' itmiş isem bu bâbdâ bana tevciye hata itmezden evvel eddibâ-yi kirâmimizin şu güzel eseri bu 'aczin kalemine bırakmış olmalarıda bir hata olduğunun düşünülmesini temenni iylerim.

Mehmet Ata

[s.158] (POL İLE VİRJİNİ)

Mütercimi

Mu'ellifi

Mehmet Ata

Bernarden Dojenpiyer

(İl – dû – Frans) cezîresinde (1) (Por–Levyi) şehrinin arka tarafında 'azimet nâme-yi irtifâ' olan dağın şark cihetinde ve bir zamanlar mevrû' iken şimdi dest terbiyeden mahrûm kalmış olan bir parça arazi üzerinde iki küçük kulûbe harabesi görülür. Bunlar büyük kayalardan teşkil itmiş olan ve yalnız şimâl tarafından bir müdahili bulunan bir havzânın heman ta ortasına tesâdüf itmişlerdir. Sol tarafında, cezîreye yanaşan gemilerin virûdu için işâret virilmekde olan ve (Dekoveret) tepesi denilen dağ, o dağın eteğinde (Por–Levyi) şehri, sağ tarafında, (Porluyi) den (Pampilmos) mahallesine giden yol, andan sonra o mahallenin ismiyle yâd olunmakda ve pişgâhına say'î aver olan hazaran (2) ağaçlarıyla büyük bir sahra üzerinde 'arz-ı endâm itmekde bulunan Kilyos'a, daha ötede cezîrenin muntehasına kadar imtidâd iden bir orman meşhûd olur. Ön tarafa bakılınca, kenar deryada (Tombu) körfezi; biraz sağa doğru (Maloru) burunu; anın ötesinde deniz fark olunur. Sath-ı deryaya beraber olarak birkaç küçük cezîre-i halliye ile o cümleden olmak üzere – meyâne-i emvâcda bir hasârı eğdirmekde olan – (Kovan – Dû – Mîr) adası da görülebilmektedir.

Havzânın müdahilinde bu kadar manzaralar meşhûd olmakla beraber civârda ki ormanları hareket itdiren rüzgârın iniltisini, uzakda kayalar üzerinde parçalanmakda olan dalgaların çağıltısını sadâyî göhsâr fasılasızca tekrar itmekdedir. Lakin kulübelerin önünde ne bir ses işidilebilir, ne de etrafda duvar gibi dik kayalardan başka bir şey görülür. Bu kayaların köklerinde, yarıklarında, hatta vakfa gâh sehâb olan tepelerinde küme küme otlar bitmiştir. Zirvelerinin cezb ittiği yağmurlar yeşil ve siyaha meyil cenâhlarında ekseriye kavis kazh elvânı tersim ittiği gibi eteklerinde de (Letaniye) dinilen küçük ırmağın menbâ'larına kuvvet neciş

(1)Afrika kıta'sında Bahr-i Muhit Hind'ide vâki'dir. Coğrafyaca şimdiki isim meşhûru (Moris)'dir. Bu hikâye yazıldığı zaman Fransızların elinde olduğu halde mev'ihâren İngilizlere geçmiştir.

(2)Hayzîrân [s.159] olmaktadır. Bunların etrafında derin yer sükût hükümfermâdır. Herşeyi, ya'ni hava, su, ziya sükûnet içindedir. Orada kayaların mürtefi' ve müstevi tepelerinde yetişen ve uzun dallarının sevk rüzgâr ile ber duziye sallanmakta olduğu görülen hurma ağaçlarının dağlardan 'aks iden hafif bir iniltisi ancak işidilebilir. Havzânın ortasına iş'a hûrşîd öğle vakt-i münatîf olmakda ve burası tatlı bir aydınlık içinde görülmektedir, fakat sâye-i cebelide daha yüksek olan kaya zirveleri şafakla beraber gark-i nur ve levha-i asumânda altın ve erguvan renkleriyle manzûr olmaktadır.

Hem vesâ'atle bir manzaradan, hemde derin bir tenhalıktan istifâdeye müsâ'id olan bu mahale gitmeği severdim. Bir gün bu kulübelerin önünde oturarak harebelere 'atîf nâzar em'an itmekde olduğum sırada bir ihtiyar adam o civârdan geçti. Ahâli-i kadimenin mu'tedi veche ile kısa nimten, uzun don giymiş idi. Bir hane pay viriyor, abnosdan bir 'asaya ittikâ idiyordu. Saçları büsbütün beyaz olub simâsında necâbetle beraber sâdelik nümâyan idi. İhtirâmkârane selam virdim. İ'âde-i selam iyledi, beni bir müddet süzdükden sonra yanıma gelüb üzerinde bulunduğum toprak yığıntısına oturdu. Bu nişâne-i emniyetden cer-âniyâb olarak kendisine hitâb ile "peder, bu iki kulübede kimler ikâmet idiyordu? Bu bâbdâ bana ma'lûmat virebilir misiniz?" didim. Şu cevabı verdi: "oğlum, bu harabelerde, eser-i zirâ'atden hali şu arâzide yigirmi sene mukaddem iki 'aile var idi. Anlar burada mazhâr bahtiyar olmuşlardı. Hikâye-i halleri müessirdir. Fakat Hind yolu üzerinde bulunan bu adada hangi Avrupalı zalim mechûlati içinde kalmış birkaç şahsın sır gidişatına 'atîf nâzar-ı dikkat ider? Hatta burada mes'ûd, fakat fakir ve mechûl olarak yaşamağı bile kim arzû ider?" Ben tekrar söze başlayub dedim ki: "peder, hal ve kalınızdan tecrübe-i 'azime sahibi olduğunuz pek kolay anlaşılıyor. Şu bir yanın eski sakinesi hakkında bildiğiniz şeyleri eğer vaktiniz varsa bana nakl itmenizi ricâ iderim, hem emin olunuz ki efkâr-ı bâtîle-i cihân ile vicdanı en ziyâde bozulmuş bir adamda tabi'at ve mehâsin ahlakın bahş itdiği mes'ûdiyetden bahs edildiğini sor." (Evvel vakit bu ihtiyar vekayi' muhtelifeyi mahtûr itmeğe çalışır bir adam gibi bir müddet ellerini alnının üzerinde bulundurduktan sonra hikâye-i atîye-i nakl itdi.

[s.160] BİR HAFTALIK TAKVİM

1309 sene-i hicriye-i kâmerî 1270 sene-i hicriye-i şemsî, 1307 sene-i mâlî, 1891 sene-i frengî													
Vukû'at	Gündüzün müddeti	Ta'dil zamanı	Alafranga sa'at ile	İmsak	Evkât				Ruz hazır salileri	Aylar			Günlerin İsimleri
					Yatsı	İkindi	Öğlen	Telvi' şemsî		Rebi'ül evvel	Teşrin'i evvel	Teşrin'i evvel	
	D S	D S	D S	D S	D S	D S	D S	D S					
	10,23	16, 15	5,6	11,40	1,32	9,40	6,48	1,13	178	29	17	26	Pençşenbe
Balık Fırtına	20	18	4	43	32	40	50	15	179	30	18	27	Cum'a
	18	20	2	45	32	40	51	17	180	31	19	28	Cum'airtesi
Teşrinî Frengî	15	21	1	47	32	41	52	20	181	1	20	29	Pazar
Kuş gicemi	13	21	00	50	32	41	53	23	182	2	21	30	Pazarirtesi
Huşran gizlenmes	11	20	4,59	52	32	41	54	25	183	3	22	1	Salı
	8	19	57	54	32	41	56	28	184	4	23	2	Çarşenbih

YENİ KİTÂBLAR
(TARİH-İ NAZİMA)’DAN
KÜÇÜK TARİH-İ MÜSLİMİN

Muharrirîn ‘Osmaniye beyininde hakikâten bir mevki’ mümtâz ihraz itmiş olan Ali Nazîmâ Beg Efendinin iş bu eser-i girânbehâlar ziynetsiz ‘ilm-u matbû’at olmuş ve mücmelen tarih-i İslâmdan ma’lûmat idinmek isteyenlere şayân-ı tavsiye bir eser-i nâdirü’l emsâl bulunmuş olduğundan herkesin ve bahsûs mekâtib-i rüşdiye talebesinin birer ‘aded edinmeleri lüzum tavsiye olunur. Fi 100 para

İLÂVELÜ KAVÂ’İD-İ TÜRKİYE

Mekâtib-ı husûsiye muallimlerinden Hocazade Ahmed Cevdet Efendinin eserinden olan ‘Îlâvelü Kavâ’id-i Türkiye hakikâten lisân-ı ‘Osmaniye’nin kavâ’idini sûret-i mazbûtada mücmelen gösteren bir eser olup mekatib talebesi için tedrise gayet elverişlidir. Kavâ’id-i Türkiye’yi zabt etmek isteyenler içinde pek müsâ’id ve müfiddir. Fi’ati 60 paradır.

GUNBETÜ’L TÂLEB

KISM-I SARFİ

Meşhûr Ahmed Faris Efendinin eserinden mekâtib-i i’âdîye-i mülkiye müdir-i Mahmud Şükrü Beg Efendinin himmetiyle ‘umûm mekâtib-i rüşdiye programlarına muvaffik olarak nakl ve tahrir olunan iş bu eser nefis harakeli ve musahhih olarak tabi’ olunmuş ve emsâline kat kat rûchânı pek nâzarda anlaşılacağı derkâr bulunmuş olmağla az vakit zarfında kava’id-i sarfiyeye vakıf olmak isteyenler ile bi’l-cümle mekatib-i rüşdiye ve i’âdîye müdir ve muallimlerinin nâzar-ı dikkatleri da’vet olunur fi’atı her ne kadar beş gurus vazi’ olunmuş ise de kati’yen menfe’at gözetilmemek istenildiğinden 3 gurus fi’atla neşr edilmiştir.

HIFZ-I SIHHAT DERSLERİ

Ceridemizin muharrer tabiyesi bulunan Doktor Şükrü Kemal Begin pek çok tetebuât ve tedkikat ile vücûda getirmiş olduğu iş bu kitâb muhasenât aver ‘umûma ve bahsûs mekâtib-i rüşdiye, i’âdîye ve ‘âliye talebesine bâ’as istifâde elzem olduğundan birer ‘aded idinmelerini halisâne tavsiye iyleriz. Fi 100 para

Müdir-i Mes’ûl Matbâ’a Kütübhâne Sahibi Kasbar	Sahib-i İmtiyâz Ahmed Naci

[s.160]

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MA'ÂRİF GAZETESİ DEĞERLENDİRİLMESİ

GAZETE'DE YER ALAN KONU BAŞLIKLARI

Yapılan çalışmada, Ma'ârif gazetesinin (1-10) sayı aralığı transkripte edilmiştir. Gazete toplam 10 sayı ve 160 sayfadan oluşmaktadır.

Her hafta Perşembe günleri yayımlanan Ma'ârif gazetesinde önemli bilgilere yer verilmektedir. Bir memleketin önemli meseleleri hakkında bilgi verebilecek en önemli kaynak gazetelerden biridir denilebilir. Gazetede sıklıkla ele alınan konular başlıklar şeklinde bölümlere alınarak değerlendirilmesi yapılmıştır.

1. TARİH İLE İLGİLİ KONULAR

Gazetenin birinci sayısının ilk sayfası tarihi bir konu ile başlamıştır. Konu nesir tarzında kaleme alınmıştır. II. Abdülhamid'in cülusu ve saltanat dönemi hakkında bilgi vermiştir. Arkasından “*Rûz-ı Cûlûs-ı Hazret-i Hilâfet-penâhi*” adlı bir şiir ile devam etmiştir. Nesir olarak anlatılmaya çalışılan II. Abdülhamid dönemi bu başlık altında da nazım şeklinde daha ağıdalı bir dil kullanılarak anlatılmaya çalışılmıştır.⁵⁸

Gazetede yeri geldiğinde padişahın cülusu, yeri geldiğinde padişahın görevlerinden bahsedilmiştir. Cülusu tertibinde Avrupalı devletlere duyurulması ve bir beyanname ile bildirilmesine gazetede değinilmiştir. Bununla birlikte matbaanın öneminden de ayrı ayrı değer biçilmiştir.⁵⁹

Gazetede Cemaleddin Bey'in şeyhülislamlık makamına tayin olmasına yer verilmektedir. Bu makama tayin olması gazetede nazım şeklinde dile getirilmiştir. Ağıdalı bir dil kullanılmış olmasına rağmen, bu dil akıcı ve anlaşılır niteliktedir. Bütün İslam âlemine duyurulsun ki Cemaleddin Bey şeyhülislam oldu. Şeyhülislamlık makamına yapılan bu tayin işlemi bilgili ve etkili bir anlatım ile tüm İslam âlemine duyurulmaya çalışılmıştır.

‘‘Duayı devletiyle iyle itmâm

Müfık it Allah'ı her işinde

Be-hak sûre-i yasin ve enâm

Beca düştü bu tarih-i sâlisem

⁵⁸ Ma'ârif Gazetesi, No. 1, s. 2.

⁵⁹ Ma'ârif Gazetesi, No. 2, s. 19.

Cemaleddin beğ oldi şeyhülislam’’⁶⁰

Molla Hüsrev’in⁶¹ Osmanlı Devleti’ndeki mahiyetinden ve kişisel özelliklerinden bahsedilmiştir. Fatih Sultan Mehmed döneminde 22 sene görev almıştır. Molla Hüsrev’in asıl ismi Mehmed’dir. Babası Ferâmurz bin Ali nâm isminde kişidir. Daha sonrasında Mehmed Emir, “Hüsrev” diye anılmış ve artık “Molla Hüsrev” diye anılmaya devam etmiştir.

Molla Hüsrev, iyi bir medrese eğitimi alır. Medrese eğitimi bittikten sonra Edirne’de Şah Melek adında medreseye müderris olarak atanır. Vefat edene kadar Üsküdar, Galata ve Eyüp kadılığıyla Ayasofya müderrisliği gibi görevlerde bulunduğu gazetede belirtilmektedir.⁶²

Molla Hüsrev’in kardeşi Çelebi Medresesinde müderrisliği sırasında vefat etmiştir. Kardeşinin vefatı üzerine yerine Molla Hüsrev göreve getirilmiştir. Fatih Sultan Mehmed, Molla Hüsrev’e karşı büyük saygı ve sevgi beslediği için kendisine ‘‘zamanın Ebu Hanife’si’’ diye teveccüh etmeye başlamıştır. Hayatı boyunca birçok eser geride bıraktığından gazetede bahsedilmektedir.

Molla Hüsrev; orta boylu, kaba sakallı olup üzerine elbise giyinir, başına taç takar ve üzerine sarık sarardı. Kendi hanesini kendisi süpürür ve kandilini kendisi yakardı. Molla Hüsrev’e İbn-i Kemal eserlerinde yer vermiştir. Vefatından sonra yerine Molla Gürani geçmiştir. Kabri ise kendisinin yaptırdığı medresede yer almaktadır. Bu kıssa Mekteb-i Hukuk mezunlarından olan Abdurrahman Adil adlı kişi tarafından kaleme alınmıştır.⁶³

İngiltere’de Koalbrookdal adında tarihi bir köprü bulunmaktadır. Köprünün demirden 33 metrelik bir araziye inşa edildiği bilinmektedir. Köprü, muhteşem yapısıyla gözlere şayan bir özelliğe sahiptir. Tüm demir köprülerinin piri olarak kayıtlara geçmektedir. 1779 tarihinde Darby adında biri tarafından inşa edilmiş olduğu bilinmektedir. Yapısı itibariyle çok dayanıklı ve gösterişli bir ihtişama sahip olduğundan gazetede belirtilmektedir.⁶⁴

⁶⁰ Ma’ârif Gazetesi, No. 3, s. 34.

⁶¹ Molla Hüsrev, Osmanlı âlimi ve müftüsüdür. II. Mehmed döneminde müderrislik, kazaskerlik ve İstanbul kadılığı gibi görevlerde bulunmuş ve 1480 yılında vefat etmiştir. Detaylı bilgi için Diyanet İslam Ansiklopedisi’nin 30. Cildin 252-253. sayfalarına bkz.

⁶² Ma’ârif Gazetesi, No. 3, s. 37-38.

⁶³ Ma’ârif Gazetesi, No. 4, s. 50-51.

⁶⁴ Ma’ârif Gazetesi, No. 6, s. 91.

Mehmed Celal'in kaleme aldığı bir yazısında tarihi bilgilere değinildiğini görebilmekteyiz. İki kardeş arasında yazılan mektuplarda tarihi bilgilere rastlanılmaktadır. Tarihte her olayın bir kaynağı ve bir dayanağı vardır. Yapılan çalışmalar bu kaynakları gün yüzüne çıkarma imkânını doğurmuştur. Heykeller, tabletler, resimler vs. birçok tarihi tasvir ele geçirilmiştir. Bununla birlikte geçmişe ışık tutmasına yardımcı olmuştur. *“Denizköpükleri içinde zuhûrunu ‘ışkak kanâdları altında gizlediği bir tür sodanın genc gönüllere yara açtığını müsevvir bir levha görürseniz ki pek eski bir ressâmındır. Bunlara niçün bu kadar ehemmiyet veriliyor? Bunlar niçün saklanıyor?”* Gün yüzüne çıkarılan kaynakların devamında akıllara birçok soru gelmektedir.⁶⁵

Tarihte benzeri olan birçok hadiseye rast gelinmektedir. Büyük savaşçıların, siyasi adamların, edebiyatçıların vb. büyük üstatların kullandıkları eşyalar belirli bir süre sonra tarihi değer kazanmasıyla birçok kişi tarafından talep edilerek alınmaktadır. *“Hâsılı asâr-ı ‘atika imlâ ile geçecek her dürlü şey tarih-i kadimin bir sahifesi demek olduğundan ehvâl-ı ‘ilimden haberdar olmak isteyen her insan için bu sahifeyi okumak lazımdır.”* Gazetenin ilgili sayfasında detaylı bilgiler bulunmaktadır.⁶⁶

Tarihi rivayetlere baktığımızda birçok farklı hadise bulunmaktadır. İngiltere’de Newton’un bir dişi, İngiliz asilzadesi tarafından 1816 senesinde 730 İngiliz lirasına satılır ve altın bir halkaya geçirilir. Napolyon Bonapart’ın Eylau Muharebesinde taktığı bir şapka 19.200 franga bir kadın tarafından alınmıştır. Ayrıca İsveç Kralı XII. Şarl’ın Poltava muharebesinde giydiği bir elbise 560.000 franga satılmıştır. Victor Hugo’nun Sefiller adlı eserini yazarken kullandığı kalem bir İngiliz tarafından 45.000 franga satılmıştır. Jean Jacques Rousseau’nun giydiği bir yelek 950 franga satıldığından gazetede bahsedilmektedir.⁶⁷

Seyahat edilebilecek ve görkemli bir yer olarak ön plana çıkan tarihi Bursa kaplıcalarından da bahsedilmektedir. Bölgede Kaynarca, Yeni Kaplıca ve Çekirge gibi birçok kaplıca bulunmaktadır. *“Bursa’nın kükürtlü kaplıcaları, el-şehrin ‘ma’deni sâri” suları gibi. Fen tedavinin meyâh-ı tabi’yeden bahs iden kısmına ‘mebhas balina ulucyâ” ta’bir olunur.”* Bursa’da bulunan kaplıcaların birçok

⁶⁵ Ma’ârif Gazetesi, No. 7, s. 97.

⁶⁶ Ma’ârif Gazetesi, No. 7, s. 99.

⁶⁷ Ma’ârif Gazetesi, No. 7, s. 98.

hastalığa iyi geldiğini ve ziyaretçi akınına uğrayan bir yer olduğu gazetede vurgulanmaktadır.⁶⁸

Şehir merkezine 30-40 dakikalık mesafede Keşiş Dağı boğazında bir vadi ile ayrılan dağın eteğinde yer almaktadır. Yapılan ilk kaplıcaların Sultan I. Murad Hüdavendigâr Hazretleri tarafından yapıldığı bildirilir. Büyük ve küçük hamamların arasında betondan ve demir kapılı olup oradan belirtilen hamamlara ulaşılır. Bu suyun derecesinin 83 °C olduğu gazetede belirtilmektedir.

Yeni bir kaplıcanın ise Rüstem Paşa⁶⁹ tarafından inşa edildiği bilinmektedir. Büyük bir camekânı ve ortasından soğuk su akar gibi şadırvanı vardır. Bir tarafında sıcak su akıntısı bulunur. Asıl kaplıcaya girince sağ ve sol olmak üzere küçük havuz bulunmaktadır. Bir tarafında kaynar su ve üstünden ise soğuk su akar böylece istenildiği derece elde edilmiş olur. Bahsedilen kaplıcaların dışında da birçok farklı kaplıcanın bulunduğunu ve bunlardan da ayrı ayrı bahsedildiğini gazetede görmekteyiz.⁷⁰

2. EDEBİYATA AİT KONULAR

Mehmed Celal'in kaleme aldığı Edip Haluk Reşad Bey Efendi'ye yazılan mektup ve bu mektuba karşılık Reşad Bey'in verdiği cevap dile getirilmiştir. *“Şa'ir hakkında ki fikr-i mahsûsum pek sâ'dedir: okuduğum bir sözün te'siri, kalbime kadar nüfûz ider ve orada rûhumu teshir idecek derece bir his uyandırır ana “şâ'ir” derim, o söz ister manzûm bulunsun, ister mensûr olsun, bir kelime, bir sedâ kalbimi lebriz te'sir idecek bir meziyeti ha'iz olduktan sonra okumayı, o sedâyı muhtar şâ'ir 'ad itmekden kimse beni men' idemez, mü'esser olmak şartıyla vezn ve kafiye'den 'ari bir kayabaşı, yahûd kemâlatdan biri bir suhrevî nağme nice şâ'irdir.”* Şairlerin yazdığı eserleri ister nazım ister nesir olsun insanın ruhuna tesir edebilecek duygularla yazması gerekmektedir. Her kalem oynatmaları insanın kalbini okşar. Reşad Bey verdiği bu cevapla şair hakkında duygu ve düşüncesini gazetede dile getirmiştir.⁷¹

⁶⁸ Ma'ârif Gazetesi, No. 10, s. 149.

⁶⁹ Rüstem Paşa, Osmanlı veziriazamı olup Kanuni Sultan Süleyman'ın damadıdır. 1561 yılında vefat etmiştir. Daha ayrıntılı bilgi için Diyanet İslam Ansiklopedisi'nin 35. Cildinin 288-290 sayfa aralığına bkz.

⁷⁰ Ma'ârif Gazetesi, No. 10, s. 150-151.

⁷¹ Ma'ârif Gazetesi, No. 1, s. 6.

Gazetede duygular nesir veya nazım şeklinde dile getirilmeye çalışılmıştır. Bazen dile getirilmek istenen konular doğayla betimlenerek anlatılmaya çalışılmıştır. Kısa bir örneğine baktığımızda duyguların nasıl ifade edilmeye çalışıldığını görebilmekteyiz: *“Sarışık bir tıfil dil rubayi bayi, şetâretli simâsını, ba'zı vakit pek şakacı ve başuş nâzarlar 'atıf iden mavi gözlerini temevvûc iden saçlarını severim.”*⁷²

Münecci adlı yazar tarafından ele alınan “Kızım” adlı bir başlıkta, bir ailenin dramı ve duygularından bahsedilmiştir. Ailenin kızı hastadır. Bu süreçte ailenin kızının hastalığı için verdiği mücadele dile getirilmiştir. Kızlarının hasta oluşu ve günden güne erimesi aileyi derinden etkilemektedir. Kızının hastalığıyla mücadele eden ailenin elinden bir şey gelmemektedir. Bir süre sonra kızlarının durumu daha da kötüye gider ve kız bu dünyadan ebedi âleme göç eder. Bu durum aileyi derinden sarsar. Onlar da bunun bilincindedir ki artık kızlarının çehresini göremeyecek ve kızlarına dokunamayacaklardır. Gazetede geçen bu parçaya baktığımızda bir ailenin dramından ve ailenin içinde bulunduğu çaresizlikten bahsedilmektedir.⁷³

Gazetede şiirler de yayınlanmıştır. Mehmed Celal’in kaleme aldığı “Zaman Seher” adlı şiiri, duygulu bir şekilde dile getirilmiştir. Cihan-ı âlem içinde zaman bir sevda mıdır? Zaman, kuşların lisanıdır. Ruhu okşayan seheri misalidir. Sükût içinde hayra ihtiyaç olan zamanı seherdir.

“O kuşların nefamatında mı lisân-ı seher?

*Nasıl da ruhumu okşarsın ey zaman seher!”*⁷⁴

Kardeşine yazdığı mektupta özlemini dile getirerek neyle meşgul olduğundan bahsetmiştir. Duyduğu özlemini kaleme döker ve hislerini anlatır. Okumanın ve yazmanın ne kadar mühim bir şey olduğuna ithafta bulunmaktadır. Okumak büyük adamlarla konuşmak demektir. Yazmak ise insanın vicdanında görülen hissiyatın bir belirtisidir. Bu iki özellik her kimde bulunuyor ise kıymettar bir kişiliğe erişmiş demektir.

Çok yazı yazdığını fakat fazla okuyamadığını kardeşine anlatmıştır. Yazdıklarımın çoğu nesir tarzında olduğu için şiire fazla önem gösterememekteyim. Şiirde duygular ön planda, konular daha ağır işlenmektedir. Fakat nesir yazı türüyle konular daha anlaşılır ve detaylı bilgilerle sunulabilmektedir. Bu nedenle nesir

⁷² Ma'ârif Gazetesi, No. 2, s. 20-21.

⁷³ Ma'ârif Gazetesi, No. 2, s. 21.

⁷⁴ Ma'ârif Gazetesi, No. 3, s. 34.

tarzına ağırlık verdiğinden gazetede bahsedilmektedir. Çok yazı yazıp kalitesiz bir şey ortaya çıkması yerine az yazarak daha kaliteli ve okunabilir bilgiler sunmak daha önemlidir. *“Çok yazı yazacağım diye, bir takım tahammûlgüzâr hayâlet ile ta’bilini zir ve zehir itmekden ise düşüne düşüne az yazmak elbet daha muvâffaktır. Yazı çok olsun diye yazmamalı. Fikir çok olsun diye yazmalı.”* Ölçülü yazılmadığı takdirde yazılanı anlayamaz hale gelinir. Fikirlerin daha belirgin ve anlaşılır bir halde olabilmesi için yazı ölçütünü kaçırmamakta fayda vardır. Şeklinde gazetede belirtilmektedir.⁷⁵

Gazetede Vasıf adlı yazar tarafından kaleme alınan ‘‘Sa’adet Aile’’ adlı makale ile aile hakkında güzel bilgilere yer verilmeye çalışılmıştır. Aile birlik ve beraberliğin bir arada yaşandığı bir müessesedir. Çocukların temel eğitimi aile ile başlar. Kız çocuklarının ve erkek çocuklarının davranışlarına ve fizyolojik özelliklerine göre davranılmasının gerektiğinin bilincinde olunması gerekmektedir. Çocuklara belirli kurallar çerçevesinde eğitimlerinin verilmesi gerekmektedir. Ataların bu konuyla ilgili sözleri vardır ki *“Kızı kendi haline bırağrlar ise çalgıcıya varır ve her halde ‘aile arasında revâbit münâsebeti teşyid ve te’yid için iltizâm efrâta lüzum yoktur.”* Bu nedenle her ne olursa olsun ailenin ehemmiyetinin unutulmamasının gerektiği gazetede belirtilmektedir.⁷⁶

Hayati ehemmiyetin içerisinde aileler arasında huzursuzluk veren birçok hadiseler vardır. Bunların en kötüsü içki müptelası olan kişiler bir aileyi darmadağın edebilmektedir. İçtikleri zehri bir süre sonra unutulur. Artık uzun uzadıya devam eden hadiseler ile kişinin adı sarhoşa çıkmaktadır. Bu illete bulaşan ne çocuklarını ne anasını ne babasını hiçbir aile ferdini artık tanıyamaz hale gelir. Takıldıkları bu illeti bir neşe, bir eğlence olarak görmektedirler.

“Bir adam hasta olmuş, diğeri karısını öldürmüş, bir başkası tımarhaneye gitmiş, diğeri de kendisini öldürmüş!.. buna sebep!.. başka bir şey değil!.. neşe’i!.. bu muhâkkaktır.” Öyle bir illet ki ahlaksızlaştırıp hayatını darmadağın edebilecek bir hastalığa dönüştürmektedir. Bir insanın aklını aldığı gibi tüm maneviyatını ve hayatını elinden alabilecek bir illettir. Şeklinde içkinin zararları gazetede belirtilmektedir.⁷⁷

⁷⁵ Ma’ârif Gazetesi, No. 8, s. 114.

⁷⁶ Ma’ârif Gazetesi, No. 8, s. 115.

⁷⁷ Ma’ârif Gazetesi, No. 8, s. 117.

Muhammed Said adlı yazar tarafından yazılan ‘‘Uzun Giceler’’ adlı mektup da yeni bilgiler verilmiştir. Mektupta doğa betimleyici ve ihtişamlı bir şekilde dile getirilmiştir. Mektupta köy hayatından ve doğal yaşamdan bahsedilmektedir. Çocukların dağda bayırda dolaşması ve çiçekler toplayarak annelerine hediye etmesi ile duygusal bağ oluşmuştur. Çocukların bu davranışlarına anneleri çok mutlu olup gülümseme ile karşılık vermişlerdir.

‘‘Kış geldikçe, giceler uzadıkça ‘ömrüm artıyor sanırım!’

Sükûnetli gicelerde en sevimli hissiyatım uyanıyor, kıymetli hazinem gelir.

Bunun için uzun giceleri severim!

Uzun giceleri niçün sevdiğimi daha izâhlıca yazmak isterim!’’’⁷⁸

Dizede kış gecelerinin uzun olmasından kaynaklanan memnuniyetini dizeler halinde güzel bir üslupla yazar dile getirmektedir.

Yazarın ifade ettiğine göre insanın hayat arkadaşı yanında iken çok iyi vakit geçirdiğini fakat bu dünyadan göç eyledikten sonra artık uzun kış gecelerinin kendisine bir asır gibi geldiğini dile getirmiştir. Uzun kış gecelerinde zaman geçmediği gibi hastalığının artmasından şikâyetçi olmaya başlamıştır. Önceleri sevdiği uzun kış geceleri artık çekilmez bir hale gelmiştir. Çünkü sevdiği kış gecelerinden ziyade hayat arkadaşıyla geçirdiği vakitten zevk almaktaymış. Fakat yine de uzun kış gecelerinin bir başka güzelliğinin ve anlamının olduğu yazar tarafından gazetede belirtilmektedir.

Gazetede M.S. adlı yazar tarafından kaleme alınan ‘‘Merhamet’’ adlı makalede merhametin insani bir fitrat olup doğumla başlayıp ölümle sonuçlanan bir kişi karakteri olduğu belirtilmektedir. Bir çocuğun yüreğine merhamet yerleşti mi yegâne huzura ermiş demektir. ‘‘Merhamet bir his-i tabi’i olduğu halde sahibini kuvvetinden, ahlak ve ‘adetden, bi’l-cümle feza’ il mektebeden daha ziyâde öyleki sevk ider. His merhâmetle aç bir vahşi bile ‘âciz bir çocuğun, dermanda bir ihtiyarın kuvvet la-yemûteni mukaddes görür dokunmaz.’’ Nasıl bir muamele görmek istersen sen de o muamelede bulun. Hissi merhamet iyilik yolunda atılan adımların en yücesidir. Bir insanın kalbinde merhamet eksik olursa insani vasfını yitirmiş demektir. Merhameti, dostluk, birlik ve beraberliğin bir zincir halkası gibi birbirine bağlanmasını gerektiği gazetede belirtmektedir.⁷⁹

⁷⁸ Ma‘ârif Gazetesi, No. 10, s. 145.

⁷⁹ Ma‘ârif Gazetesi, No. 10, s. 146.

Gazetede yazar M.S. tarafından kaleme alınan ‘*Tembellik*’ adlı makalede tembellik bir insanı sefil ve perişan eder. Tembellik istikbalin önüne dahi geçebilmektedir. Rahatı ve huzuru engeller, cehaletin başlangıcı ve yapılacak işlerin aksamasına neden olmaktadır. “*Sıra ile tabi’atsız, zinet perest, ahlaksız, alçak, rezil, sefiye ve sefil olur. Bu sıfatlar kendine geldikçe servet ve semânini harab ve saht ve ‘affitını ahlak ve berbad ider. Nihayet fıkır ve zarûret, envâ’ ‘alel ve emrâz içinde can verir gider.*” Tembelliğin insan üzerindeki etkileri gazetede anlatılmaya çalışılmıştır.⁸⁰

Mehmed Celal adlı yazar tarafından kaleme alınan ‘*İlkbahar*’ adlı makalede ilkbahar mevsimi çok güzel bir şekilde tasvir edilmiştir. Elimizde bulunan bu metni okurken gözümüzde canlanmamasına imkân yoktur şeklinde gazetede belirtilmektedir. “*Semâ, gözyaşı döker. Rüzgâr teneffüse başlar. Sonra, güneşin parlaması, rüzgârın sukûneti bu hali tebdil ider. Taşları okşayan cûybâr, man’idâr bir sedâ ile ihtişâm tabi’atı alkışlamağa başlar. Bir kuş, nağmet latifesiyle, cûybârın ahengine imdâd ider. Çeşme, saf, berrâk katrâtını elmâs parçaları gibi damlatır. Kayaların arasında ki şelâle hâb-ı âlûd olan tabi’ata bir ninni terennüm iyer. Orman, tenhâlığından dolayı sükût, sık yapraklarından dolayı zulmet içindedir. Sahrâ, zümer-i din, sâkin fakat tenhâdır. Bu kadar latif bir zamanda, yine semâ katrât ser şekini dökmeye başlar. Ansızın Hurşid ‘Alemta Beg bir leması, bu giryeyi hendeye tahvil ider. Dalları yağmur damlaları içinde, fakat güneşin ilk tebessümüyle münevverdir.*” Gazetede duygu yüklü bir metin okumaya imkân vermiştir.⁸¹

Mehmed Celal tarafından yazılan ‘*Mektub 3*’ adlı yazıda okumak kadar önemli bir şeyin olmadığı hatırlatılmıştır. Okuyan bir çiftçi zirai faaliyetler hakkında bilgiler edinir ve uygulamaya çalışır. “*Bir genç kız, refikâsıyla beraber, altûn rengindeki ekinlerin arasında dolaşır. Bu esnada birisi bir gelincik çiçeği koparır, diğerine verir. Refika – ihtimâl ki! – bu gelincik çiçeğinin içinde – penbe dudaklardan ‘aks itmiş – bir tebessüm keşf ider! Ah bu tebessüm! Köylü kızın rû’yasına giriyor!’*” Dile getirilen bu duygular ile bir köy hayatının gözlerde canlanmamasına imkân yoktur. Çocuklar kuzular ile oynayıp onlara bir insan gibi muamele etmeye çalışırlar. Kadınlar ise tarlada çalışırken şarkılar söyleyerek işlerini eğlenceli hale getirirler. Başka bir kadın oturduğu yerde yün eğirir ki torunlarına

⁸⁰ Ma’ârif Gazetesi, No. 10, s. 147.

⁸¹ Ma’ârif Gazetesi, No. 7, s. 101.

çorap örmek için. Yazılan mektup ile doğada yaşam adeta bir canlı gibi gazetede tasvir edilmektedir.⁸²

3. EĞİTİM (MA'ÂRİF) İLE İLGİLİ KONULAR

Gazetede Vesaf adlı yazar tarafından kaleme alınan ‘*Ma'ârif*’ adlı başlık altında ise ma'ârif'in değerinden ve özelliklerinden bahsedilmektedir. “*Ma'ârif hayât-ı emimdir, çünkü 'ilûm ve ma'ârifden bi-behre kalmış ve mezile'i sefâlet ve cehâlete düşmüş olanlar muktezâ-yı hakikâtleri 'aleyhine hareketle nizâm-ı akvâm-ı ihlâl iderler ve şu sûretle beyâbân delâlete giderler.*” Ma'ârif hayattır, sefalet ve cahilliğe düşmüş bir kişi ma'ârif ilmi sayesinde can bulacaktır. İlmin ehemmiyeti, her alanda ve her kesimin faydalanabileceği kaçınılmaz bir hazinedir. Bu paragrafta ma'ârif'in önemi gazetede belirtilmektedir.⁸³

Mektep eğitimi insani ve hayati bir önem taşımaktadır. Her ferdin eğitim alması şart ve hayati bir önem taşımaktadır. Mektep eğitimi temeli talim ve terbiye ehemmiyetinin başıdır. İnsanın mensubu olduğu cemiyetin içerisinde kendisini ifade edebilme yeteneğini elde etmektedir. Eğitim alınması ile cehaletin yok olacağı aşîkârdır.

Maarifin önemi nasıl inkâr edilebilir. En büyük nimet, nizam ve intizamdan ibarettir. İnsanın ne için dünyaya geldiğinin ve ne türlü vazifelerle mükellef olduğundan gazetede bahsedilmektedir. Hakikat odur ki insanı kemal ve cihetle hayat bulması, huzur ve intizamını ikmal etmesi maariften başka bir şey değildir. Mekteplerde günden güne daha bir ehemmiyetli ve daha kaliteli eğitimlerin verilmesine dikkat edilmiştir.

Tabiattan bahsedilirken Johannes Gutenberg'e⁸⁴ karşı bir şükran duygusu uyanmaktadır. İlim ve fen sanat sayesinde icra olunmuştur. İnsanların aklı, fikri ve duyguları ile ilim gelişmektedir. Evvelki vakitlerde bilindiği gibi günümüzdeki gibi kitaplar basılmıyordu. Yazılar bir deri parçası üzerine yazılmaktaydı. Deri üzerine yazılan yazılar çok zaman almaktaydı. Öyle ki küçük bir kitap yazabilmek için aylarca uğraşıldığı bilinmektedir. Tamamen el emeği göz nuru ile eserler ortaya

⁸² Ma'ârif Gazetesi, No. 9, s. 130.

⁸³ Ma'ârif Gazetesi, No. 1, s. 4.

⁸⁴ Johannes Gutenberg, (d. 1398 – ö. 1468) 1447 yılında hareketli parçalar ile yazı baskısını Avrupa'da başlatan kuyumcu, matbaacı ve yayıncı olarak bilinir. Kendisi modern matbaacılığın babası olarak kabul edilir. Daha ayrıntılı bilgiler için, Wikipedia, Erişim Tarihi: 06 Temmuz 2020, https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Johannes_Gutenberg sitesinden ulaşılabilir.

çıkıştır. Bu sebeple aynı ilme ve fenne ait kitapların bulunması çok nadirdir. Böylece ilim ve fennin bir daire içerisinde kalmasına sebep olmuştur.

El yazması kitaplar çok pahalı olduğundan satın almakta sıkıntı yaşanmaktaydı. Öyle ki bir kitabın 200 koyun karşılığında alındığı rivayet edilmektedir. İnsanlar cahil ve barbar bir şekilde yaşamaya maruz kalmışlardır. Medeniyet çemberinden mahrum idiler. Bunun en büyük sebebi ise kitapların pahalı olması ve istenilen ilim kitaplarını tedarik edememektir. Maarif tabiat ile iç içedir. Nitekim okumakta olduğunuz gazete onlardan biridir. Her türlü ilim, fen, kimya, hikmet, hayvanat, edebiyat, hayat vs. konulardan bahsedilmektedir.

Elinizde okumakta olduğunuz gazete sayesinde oturduğunuz yerden Avrupa ve Amerika gibi birçok ülkeyi tanıma fırsatı bulmuşsunuz. Bunun en önemli sebebi kitapların yeterince basımı ve her kesimin okuyabileceği imkânların sağlanması ile gerçekleşmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere kitap kadar faydalı ve kitap kadar kıymetli bir şey yoktur.

Johannes Gutenberg, 1400 senesinde Doğu Almanya'nın Mainz şehrinde birçok zahmetler çekerek modern matbaayı keşif ve icat etmiştir. Bunun sayesinde o zahmet ve meşakkatlerin azalmasına faydası olmuştur. İlk defa mekteplerde sanat ile ilgili bilgiler yer almıştır. Maden parçaları üzerine bitişik yazılmayacak şekilde harfler yazılmıştır. Parça parça madenler birleştirilerek ortaya bir bütün çıkmasına vesile olmuştur. Maliyetinin diğer yazım şekillerine göre daha ucuz olduğu gazetede Vesaf tarafından kaleme alınan 'Ma'arif' adlı başlıkta belirtilmektedir.⁸⁵

İstanbul'a ilk matbaanın gelmesi Sultan III. Ahmed'in saltanatı zamanına denk gelmektedir. Bu matbaa İbrahim Müteferrika⁸⁶ (ö.1747) tarafından açıldığı bilinmektedir. Görüldüğü gibi ilim ve fennin her kesimin elde edebileceği kolay bir ortamı Johannes Gutenberg sayesinde olmuştur. Onun sayesinde başlatılan ve gün geçtikçe daha da kolaylaşarak kitaplara ve ilime ulaşım sağlanmıştır.⁸⁷

Gazetede Ahmet Fevaid tarafından kaleme alınan 'Say' ü Gayret' adlı başlıkta hayat şartlarında geçinebilmek için çalışmak ve gayret şarttır. Gayret ve çalışmak sayesinde en yüksek mevkilere gelinebilmektedir. Gayret sarf etmeden hedeflere ulaşılması imkânsız gibi bir şeydir. "İnsanların hedefi maksûdu olan

⁸⁵ Ma'arif Gazetesi, No. 6, s. 82-83.

⁸⁶ İbrahim Müteferrika'nın asıl adı ve ailesi hakkında bilgiler mevcut değildir. İlk Türk matbaasının kurucusu, yayımcısı, Osmanlı devlet adamı ve aydınıdır. (d.1160 – ö.1747) Detaylı bilgi için Bkz. Diyanet İslam Ansiklopedisi'nin 21. Cildin, 324-327 sayfa aralığına bkz.

⁸⁷ Ma'arif Gazetesi, No. 6, s. 83-84.

servete, sa'âdete, şân ve şöhrate, refâhiyete hep çalışma sâyesinde nâ'il olunur. İhtiyacat-ı beşeriyeyi teshile, huzûr ve rahat insaniyeyi te'minine çalışmaktan başka bir vâsıta yoktur." Her şey çalışmaktan ve gayretten ibarettir.

Yediğimiz ekmek, giydığımız elbise, oturduğumuz evler dahi her şey bir takım emekler ve gayretler sayesinde ortaya çıkmıştır. "*Bedihten ma'lûm olan ahvâlden der ki çalışan 'akil çalışmayan câhil olur.*" Gazetede yer alan başlığın içeriğine bakıldığında anlaşılacağı üzere gayret insanlar için vazgeçilmez mecburi bir vazifedir.

Gazetede Doktor Ş. Kemal tarafından kaleme alınan "*Süd Nene İntihâbı*" adlı başlıkta eskiden çocukların sütanneleri veya süt neneleri bulunmaktaydı. Bunlar genellikle kırsal kesimlerden seçilirdi. Evlatlarını emanet edecekleri kişileri çok özenerek seçtikleri kaçınılmazdır. "*Çocuklar hiçbir şeyi anlamaz edâ'sında bulunmak ba'zen doğru olamıyor. Onlarda bir sevimli çehreyi sevecek iktidâra malik olduklarını ekseriyetle gösteriyorlar.*" Dönem itibariyle sütannelerin önemli bir yere sahip olduğu gazetede belirtilmektedir.⁸⁸

Gazetede çocukların eğitiminde nasıl bir yolun izlenilmesi gerektiğinden ve öneminden bahsedilmektedir. Çocuklar sabahları kendi isteklerine göre uyanmalı zorla uyandırılırsa çocukların huysuz bir gün geçirmesine sebebiyet verilir. Yatarken ve kalkarken giydirilen kıyafetlerine dikkat edilmeli kalktıkları gibi ılık bir banyonun yaptırılması uygun görülmektedir. 15 günlükten evvel hiçbir mazeret ile dışarı çıkarılmamalı ve üşür diye de çok kalın giydirilmemesi gerektiği belirtilmektedir.

Çocuklar yürümeye başladığı gibi zorla dışarıda yürütülmemelidir. Çünkü çocuğun kemik yapısı tam olarak oluşmadığı için bacaklarının çarpık olmasına sebep olmaktadır. Sürekli kucağa alınmamalı ve kucakta uyutulmamalıdır. Kucakta uyuyan çocuklar daha sonrasında işkenceye dönüşmektedir. Sütten kesilip yemeğe geçen çocuklara yemekler çiğnenmeden verilmeli. Çünkü vitamini kendisi yemeği ezerek alması gerekmektedir. Herhangi bir sağlık durumunda ise doktora başvurulması gerektiği gazetede belirtilmektedir.⁸⁹

4. ASKERLİKLE İLGİLİ KONULAR

Ma'ârif gazetesinde askeriye ile ilgili bilgilere de yer vermiştir. Gazetede Tayfur tarafından kaleme alınan "*Alaylı Zâbitâne Endâht Dersi 'Arz-ı Merâm*" adlı

⁸⁸ Ma'ârif Gazetesi, No. 9, s. 135.

⁸⁹ Ma'ârif Gazetesi, No. 10, s. 154.

başlıkta askeri hususlar ve konular dönem itibari ile verilmeye çalışılmıştır. “*Şu serlevha tahtında kârîn-i ‘askeriyeye fen-i bâlistik yani top ve tüfenklerin usûl endâhtlarıyla esnây-ı endâhtta güzâr idilecek husûsları ve her halde bilinmesi ehem ve elzem olan bir takım ‘ameli endâht destûrlarını her okuryazar zâbitânın anlayacağı sûret de kaleme alub ma‘ârif ceridesiyle neşr itmeği münâsib gördük.*” Görüldüğü üzere askeriye hakkında top ve tüfeklerin askerlerin anlayacağı bir şekilde anlatılmaya çalışılmaktadır. Askeri sistem ile ilgili birçok bilgi izah edilerek gazetede belirtilmektedir.⁹⁰

Askeri teşkilattan bahsederken Fransa’da XIV. Lui devrinde Fransız ordularının verdiği mücadeleden bahsedilmektedir. Ayrıca Napolyon döneminde vuku bulan İtalya ile arasındaki mücadelelerden de gazetede bahsedilmektedir.⁹¹

1822’de Prusya ve Avusturya arasında vücuda gelen harpten bahsedilir. Ayrıca gazetede bu harbin şiddetini dile getirebilmek için top atışlarından ve büyük bir muharebe olduğundan bahsedilmiştir. Askeri ve tarihi konulara daha bir önem verilmektedir.⁹²

Silah yapımı hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Barutlu ve ateşli silahların kullanılışı hakkında bilgilere yer verilmiştir. Asker eline aldığı silahı en iyi şekilde nasıl kullanır? Silah kullanım kolaylığı sağlanabilecek şekilde imal edilmeye çalışılmıştır. Silah kullanımının yanında silah yapımı da detaylı bir şekilde gazetede anlatılmaktadır.

Merminin üzerinde kurşun sarığı yer alır. Kurşunun silahın ağzından çıkış şekline kadar nasıl hareket ettiği belirtilmiştir. Silahın tetiğine basıldığı andan itibaren kurşun kendi etrafında döne döne silahın ağzından çıkar. Mermi silahın ağzından çıktıktan sonra barutun bir etkisi kalmaz. Artık yanıp biten merminin uzağa gitme özelliği kalmaz. Yapılan fabrika usulleri sonucunda barutun kullanımıyla merminin daha uzun mesafelere gitme özelliği sağlanmıştır. Yapılan çalışmalar ile top ve tüfek yapımına daha da önem verilerek daha güçlü silahların ortaya çıkarıldığı gazetede belirtilmektedir.⁹³

“Alaylı Zâbitâne Endâht” dersinde silah yapımı ve kullanımının devamından bahsedilmiştir. Kullanılan silahın mermisi, gideceği mesafe metre yardımıyla

⁹⁰ Ma‘ârif Gazetesi, No. 1, s. 7.

⁹¹ Ma‘ârif Gazetesi, No. 1, s. 10.

⁹² Ma‘ârif Gazetesi, No. 1, s. 11.

⁹³ Ma‘ârif Gazetesi, No. 3, s. 41.

ölçülmektedir. Örneğin 5,1 kilogramlık barut ile bir topun sürati 466 metre olarak kayıt altına alınmıştır. Ayrıca 466 olmaz ise 460 veya 467’de olabilmektedir. Bu da demek oluyor ki süratli olan merminin bir saniyedeki kat ettiği yol belirtilmektedir. Bir merminin sürati ne kadar çok olursa havanın etkisinden bir o kadar az etkilenmektedir. O nedenle silah ve mermi kullanımı milimetrik ölçümlerle neler yapılabileceği aşîkârdır.⁹⁴

Askeri bir ehemmiyetin içerisinde olan silahtan çıkan merminin havaya göre tesirinden bahsedilmektedir. Mermi silahtan çıkarken havanın durumuna göre hareket etme olasılığı vardır. İnsanlar yolda giderken havanın durumunu vücut ile hissetmezler fakat yüzüne çarpan çok hafif havayı bile anında yüzlerinde hissettikleri görülmektedir. *“Ya’ni seri’ hareket iden merminin sür’ati ağır giden merminin sür’atinden daha çabuk tenâkus ider.”* Bu nedenle merminin çok hassas bir yapısı olduğu için en hafif bir hava durumunda bile yönünü değiştirme gibi durumla karşılaşılabilir. Mermi seri hareket ile ulaşacağı mevziiye daha rahat ulaşabilir. Aynı şekilde mermilerin ve barutların cinsi aynı olması da havanın durumu gibi etkilemektedir.⁹⁵

1870-1877 yıllarında meydana gelen harpten sonra top fabrikaları Avrupa’da şöhret kazanmıştır. Daha sonrasında Fransa’da da topçuluk faaliyetleri önem kazanmış ve şöhret bulmuştur. Top ihraç etmek isteyen Avrupalı devletler artık Fransa fabrikalarına uğrar olmuşlardır. 1890’lı tarihlerde bir Rus heyeti askeri ihtiyaçları için Almanya ve İngiltere’ye gittiği gibi Fransa’ya da gelmişlerdir. Fransız topları artık kabul görmüş ve diğer Avrupa ülkelerine nazaran ön plana çıkmıştır. *“Havrada icrâ kılınan sür’at tecrübesinden istitâh olunduğuna göre on iki santimetrelilik bir kanı topla bir dakikada 12 ve on beş santimetrelilik toplarda 8 el ateş idilebilecektir.”* Askeri ihtiyaçlardan dolayı top yapımı ve kullanımına önemle dikkat edilir. Yapılan tüm incelemeler ve denemeler sonucunda fabrikalardan ihtiyaca göre askeri malzemelerin tedarik edildiği gazetede belirtilmektedir.⁹⁶

Gazetede özellikle askeri güvercinlerden ve şebekelerinden bahsedilmektedir. Gazetede güvercinlerden *“gögercin”* olarak bahsedilmektedir. Bu askeri güvercinler Avrupa’da birçok şehirde bulunmaktadır. Askeri güvercinler haberleşme aracı olarak kullanılmaktaydı. Ayrıca güvercinlerin beslenme koşulları ve yaşam alanları

⁹⁴ Ma’ârif Gazetesi, No. 4, s. 53.

⁹⁵ Ma’ârif Gazetesi, No. 9, s. 141.

⁹⁶ Ma’ârif Gazetesi, No. 10, s. 155-156.

hakkında çok detaylı bilgiler verilmiştir. Hangi bölgede hangi şartlar altında beslenmesi gerektiği yazılmıştır. Askeri açıdan silah nasıl mühim ise güvercinler de bir o kadar mühimdir. Posta güvercini olarak askeri teşkilat içerisinde yer almıştır.

Fransa, Belçika, Paris, Londra, Amsterdam ve Almanya gibi Avrupa'nın birçok yerinde güvercin yetiştirilmesine önem verilmiştir. Aynı şekilde Avrupa ülkelerinde iklim koşullarına göre askeri eğitim ve bakımları da yapılmaktaydı.

Askeri güvercinlere gazetede o kadar önem verilmiş ki hemen her sayısında güvercinlerden bahsedilmiştir. Güvercinlerin hangi şartlar altında yetiştirildikleri ve geliştirildikleri hakkında bilgilere gazetede yer verilmiştir.

Güvercinlerden devam eden sayılarda da farklı farklı ülkelerde yer almasından bahsedilmektedir. Bu şekilde ilerleyen sayılarda askeri güvercinler hakkında ilginç bilgilere rastlamak mümkündür.

Askeri güvercinler haberleşme aracının en önemli kaynağıdır. Dönem itibarıyla telgraf ve telefonda daha ön planda yer almıştır. Bu da gösteriyor ki posta güvercinleri ile tüm haberleşme ihtiyaçları giderilmeye çalışılmıştır. Taşınabilmesinin daha kolay olması için çok ince kâğıtlar kullanılmıştır. Güvercinlerden ziyade bir dönem balonla haberleşme dahi düşünülmüştür. Fakat balonlar güvenilirlik açısından zayıf olduğu için güvercinler haberleşmede daha ön plana çıkmıştır.

Bir güvercin 50-60 kadar yazılan mektubu ulaştırabilme özelliğine sahipti. Bu özelliklere sahip olabilmesi için de güvercinlerin önemli beslenme koşulları ve eğitimlerden geçirilmesi gerekmekteydi. Bazen güvercinler şahin ve atmaca gibi yırtıcı kuşların saldırısına maruz kalmışlardır. Bu saldırılardan dolayı güvercinlerin mektupları saldırılara maruz kalmadan sağlıklı bir şekilde gideceği yere ulaştırmaları için güvercin eğitime büyük bir önem verildiğine gazetede belirtilmektedir.

Osman adlı yazar tarafından ele alınan yazıya göre güvercinlerin gidecekleri güzergâh pek uzak olmamaktaydı. Fakat bazen istisnai durumda yol çok uzakta olabilmekteydi. Bu uzak mesafelerde ise güvercinler yolda dinlenerek gitmekteydiler. Posta güvercinleri Rusya, Almanya, Fransa gibi Avrupa ülkelerinde yaygın olarak kullanılmıştır. Bu ülkelerde bulunan askeri güvercinler ile gerekli haberleşmeler sağlanmaktaydı.⁹⁷

⁹⁷ Ma'ârif Gazetesi, No. 2, s. 22-23.

Avrupa’da bulunan askeri güvercin şebekelerinden gazetede bahsedilmektedir. Paris ile Lyon arasındaki 500 kilometrelik bir mesafeyi bir tren 13 saatte yol alırken aynı yolu bir güvercin 8 veya 9 saatte yol alabilmektedir.

Gazetede bahsedildiği gibi güvercinler bir ülkeden diğer bir ülkeye nakledildiklerinde özel kafesler içerisinde taşınmaktaydı. Aldığı eğitimler ve beslenme koşulları dikkatlice yapıldığında 50-150 kilometrelik mesafeleri hiçbir yere uğramadan 1-4 saatte ulaşabilmekteydi. Güvercinler talim ve terbiye esnasında kış soğuklarına ve yaz sıcaklıklarına göre eğitilmekteydi. Hava şartları göz önünde bulundurularak yapılacak olan sevkiyat için hazırlanmaktaydı. Ayrıca ulaşabileceği istikametlerin dağlık veya düz arazi olması da gidecekleri zamanı etkilemektedir.

Avrupa’da bulunan güvercin şebekeleri ilk dönemlerde talim ve terbiye eğitiminde 6 aylık oldukları zaman bile yola gönderilmiştir. Bu dönemde 200 kilometrelik bir yolu fırtınaya tutulma ve yırtıcı kuşların pençesine takılma kuşkusu olsa da yola gönderildikleri gazetede belirtilmektedir.⁹⁸

Örneğin güvercinin 180 günlük bir görevde iken bir kaleden diğer bir kaleye her gün haber götürmek için belirli istasyonlar bulunmaktaydı. 750 güvercin bulundurma ihtiyacı duyulmuştur. Yol güzergâhı ise 200 kilometreden aşağı olması daha uygun görülmüştür. Bu nedenle 6 aylık güvercinlerin çok uzun yol kat edemedikleri için ek olarak güvercin tahsili yapılmıştır. 250 kilometre için 1-2 yaşında ve 5 güvercin, 300 kilometre için 2-3 ve 6 yaşında güvercin, 350 kilometre için 3-4 yaşında 7 güvercin, 400 kilometre için 3-4 yaşında 8 güvercin uçurulması yeterli görüldüğü gazetede belirtilmektedir.⁹⁹

Güvercin eğitimlerine çok dikkat edilmektedir. Çünkü yağmurlu havalarda veya rüzgârlı havalarda uçuşlarını engelleyecek tehlikelere karşı güçlü yetiştirilmesine dikkat edilmiştir. Güvercinlerin bulundukları odaların havadar olmasına dikkat edilmiştir. Odaların içerisinde tutunabilecekleri kil ve ağaç dalları bulunmaktadır. Ahşap ve madenden yapılmış kaplarla su verilmiştir. Yiyecek olarak fasulye, mısır, mercimek vs. hububat türü gıdalar ile beslenmektedirler. Kışın üç öğün yazın iki öğün yiyecek verilmiştir. Ayda 1,25 veya 1,5 frank masraf ile beslendikleri gazetede belirtilmektedir.¹⁰⁰

⁹⁸ Ma’ârif Gazetesi, No. 4, s. 51-52.

⁹⁹ Ma’ârif Gazetesi, No. 5, s. 68-69.

¹⁰⁰ Ma’ârif Gazetesi, No. 5, s. 69.

Güvercinlere gidecekleri yol güzergâhını öğretebilmek için öncelikle iki nokta arasından kısa mesafeler ile git gel yapılmıştır. Bu mesafeler yavaş yavaş uzatılarak daha uzun yol alabilmeleri sağlanmıştır. Böylece güvercinlerin talim ve terbiyelerine büyük önem verilerek gerekli tedbirler alınmıştır. Eğitim süreleri tamamlandıktan sonra posta görevlerini icra etmeye başladıkları gazetede belirtilmektedir.

Avrupa'da bulunan güvercin şebekeleri, 1870-71 yıllarında Paris'te bulunan 360 güvercin Prusya hattı üzerine çıkarılmış ve 302 âdeti Paris'e iade edilmiştir. Aldıkları eğitim ve yolların onarılmaması, şiddetli kış şartlarının da olmasıyla güvercinlerin gidebilecekleri yollarda sıkıntı yaşanmıştır. Genel olarak Paris'te bulunan bir güvercinin 4000 kadar mektubu ulaştırma özelliğine sahip olduğu gazetede belirtilmektedir.¹⁰¹

Avrupa genelinde bulunan güvercin şebekelerinde 25000 kadar güvercin beslemek gereği duyulmuştur. Öyle ki 47 eyalette güvercin besleme ihtiyacı duyulmuştur. Almanya'da 1872 senesinde Prens Bismarck gayet güzel ve ihtişamlı bir güvercinin talim ve terbiyesi için Doktor Budinos adında birini tayin etmiştir. Böylece zaman geçtikçe güvercin besleyen ülke sayısı artmıştır. Strazburg, Borlina, Rusya, Fransa, Berlin, Kolonya, Prusya vs. birçok ülkeye yayıldığı gazetede belirtilmektedir¹⁰²

1875 senesinde güvercinler 13000 frank kadar iken 1888 senesinde 60 bin frangı da geçmiştir. Özellikle Almanya'da yalnız askeri güvercinlerin tesisiyle uğraşılmayıp, bunun yanında harbe hazır bulunması için memleket genelinde çok miktarda güvercine rastlanıldığından gazetede bahsedilmektedir.

İtalya'da ilk olarak 1876 senesinde Ankona şehrinde ve 12. Topçu Alayı tarafından tesis edilmiş. İkincisi ise 1879'da Bolonya'da inşa edilmiştir. Her bir güvencinin masrafı 1000 frank olarak hesaplanmıştır. İspanya'da ise aynı şekilde postacı güvercinler yetiştirmek ve tertip etmek için muhafaza edildiğinden gazetede belirtilmektedir¹⁰³

Portekiz'de hava sıcaklığının fazla olmasından dolayı Belçika güvercinlerinin yetiştirilmesine pek uygun bir ortam yoktur. Fakat başka cins askeri güvercin yetiştirilmiştir. İlk olarak 1876 senesinde başlar 1888'e kadar 14 güvercin postanesi yapılmıştır. Bölgenin dağlık olması ve bölgede yırtıcı kuşların bulunması nedeniyle

¹⁰¹ Ma'ârif Gazetesi, No. 6, s. 88.

¹⁰² Ma'ârif Gazetesi, No. 6, s. 86.

¹⁰³ Ma'ârif Gazetesi, No. 6, s. 86-87.

askeri şebekeler birbirine yakın bir şekilde yapılmıştır. Verilen bilgilerin detayı ve orijinali gazetemizin belirli sayılarında yer almaktadır.¹⁰⁴

5. HUKUK İLE İLGİLİ KONULAR

Gazetede hukuk ile ilgili konulara da yer verilmiştir. Hukukun insan üzerindeki etkisinden ve hayati koşullar neticesinde ne derece etkili olduğu hakkında bilgilere sunulmuştur. *“Hukûk hayat ile başlar fakat hayat ile zâ’il olmaz: Hukûk insan için zarûriyetdendir. Bir ferd bir dakika olsun hukûk fıtriyesinden ferâğat idemez mesela hak hayatını bir dakika olsun üzerinden ref’ ve selb iyleyemez idince hayatından eser kalmaz.”* Hukuk hayat ile başlar fakat hayat ile devam etmez. İnsan için zaruri bir faaliyettir. Adaletin hüküm sürdüğü her dönemde vazgeçilmez hayati bir ihtiyaçtır. Görüldüğü üzere gazetede hukuki değerlerin önemi belirtilmektedir.¹⁰⁵

6. GAZETEDE GEÇEN HASTALIKLAR VE TIBBÎ ÇÖZÜMLER İLE İLGİLİ KONULAR

6.1.Şeker Hastalığı

Doktor Ender Yadis’in ele aldığı makalesinde, tıbbî bir hastalık olan şeker hastalığından bahsedilmektedir. Şeker illeti denilen hastalığın öncelikle karaciğere ve oradan da kana karışma özelliği vardır. Bu hastalığın tedavisi için evvela badem, fındık, ceviz, meyve vs. şeker içerikli gıdalardan uzak durulması gerektiği gazetede belirtilmektedir. Deniz mahsulleri, yumurta, sadeyağ, peynir gibi gıdaların ise faydalı olduğundan dolayı tüketilmesi gerektiği önerilmektedir. Vücudun ihtiyacı kadar su tüketilmelidir. Aksi takdirde suyun fazlası sağlığa zararlı olabilmektedir. Bunun dışında yürümek, ata binmek, Kürek çekmek, bol bol açık havada bulunmak gibi faaliyetler yapılarak vücudun daha dinç tutulmasına yardımcı olunması gerektiğinden gazetede belirtilmektedir.¹⁰⁶

Tıbbi ihtiyaçtan da bahsedilmektedir. Doktorlar tarafından şeker hastalığı tespit edilmiştir. Şeker hastalığının yani diyabetin, çeşitli tedavi yöntemleriyle tedavi edilme olanaklarından bahsedilmiştir. Şeker diyabetine ilk sayıda olduğu gibi ilerleyen sayılarda da yer verilmiştir. Çok illetli bir hastalık olduğu ve tehlike arz

¹⁰⁴ Ma’ârif Gazetesi, No. 6, s. 88.

¹⁰⁵ Ma’ârif Gazetesi, No. 1, s. 11.

¹⁰⁶ Ma’ârif Gazetesi, No. 1, s. 11-12.

ettiği belirtilir. Bu hususta gazetede tıbbi faaliyetlerinde yer aldığı ve faydalanılabilecek bir kaynak olduğu görülmektedir.¹⁰⁷

6.2.Verem Hastalığı

Doktor Marko Portakalı tarafından ele alınan makalesinde verem ve romatizmadan bahsedildiği görülmektedir. Verem hastalığı hakkında tıbbın yapabileceği tedavi hakkında bilgi verilmiştir. Yapılan çalışmalar neticesinde doktorların önerileri ve tedavileri dile getirilmiştir. Verem çok illetli bir hastalık olduğundan dolayı birçok doktor çalışmalarda bulunmuştur. Avrupa ve Amerika’da önemli tedavi çalışmaları yapılmıştır. Öyle ki verem hastalığının bir çaresinin olduğu dahi bildirilmiştir. Öncelikle verem hastalığının neden kaynaklandığı bulunmuştur. Bunun da bir mikrop tarafından yayıldığı ve vücudu etkisi altına aldığı tespit edilmiştir. Netice itibarıyla Alman, Fransız ve İngiliz doktorları verem hastalığı için ayrı ayrı tedavi şekilleri bulup öne sürmüşlerdir. Verem hastalığının tedavi edilerek hastalığın yenilebileceğini halka bilinçli bir şekilde gazetede anlatılmaya çalışılmıştır.¹⁰⁸

6.3.Romatizma Hastalığı

Gazetenin ikinci nüshasında Doktor Marko Efendi verem hastalığından bahsetmişti. Şimdi ise romatizma hastalığı hakkında bilgiler vermektedir. Romatizma hastalığının çok yaygın ve devamlı bir hastalık olduğu ve hekimlerin fazlaca uğraştığı bir hastalık olduğu gazetede belirtilmektedir.

Romatizma hastalığı vücutta ağrılar ile başlar. Bu hastalığı önlemek amacıyla bal arısının sokmasıyla bir tedavi keşfedilmiştir. Sol kolu ağrıyan ve üç seneden beri kolunu oynatamayan bir hastanın kontrollü bir şekilde bal arılarının sokması ile hastanın ağrılarının azaldığı gözlemlenmiştir. Tedavi sonucunda üç seneden beri kolunu oynatamayan hastanın kolunda bu tedavi sonrasında romatizmadan eser kalmamıştır.

Bu vaka Viyana’da bulunan bir doktorun dikkatini çekmiş ve doktor bunun doğruluğunu kabul etmiştir. Doktor bu tedavi usulüyle 170 kişiyi tedavi ederek

¹⁰⁷ Ma’ârif Gazetesi, No. 6, s. 90-91.

¹⁰⁸ Ma’ârif Gazetesi, No. 2, s. 26-27.

hastalara çare olmuştur. Arılar romatizma hastalığının bir tedavi yöntemi olarak kullanılarak tarihe geçtiği gazetede belirtilmektedir.¹⁰⁹

6.4.Uyku Problemi Hastalığı

Uyku esnasında vücudun dinlenmesi, zekânın gelişmesi ve bedenin gelişmesi gibi birçok hayati önem taşımaktadır. “*Uyku uzuvlarımızın hengâm beyâride husûle gelen yorgunluklarının neticesi olub damâğın “fart da” (Hyperhémie) dinilen hâliyle merbûtit ve münasebeti vardır. Esnây-ı nevâmda havabgah karanlık olsa bile hadika-i ‘ainiyeler ya’ni göz benekleri pek ziyâde küçülür.*” Uykusuz birinin gözleri küçülür, akli durma noktasına gelir. Düzenli bir uyku ile sağlıklı ve dinç kalınabilmektedir. Geceler dinlenmek için yaratılmıştır. Bu nedenle uykunun ehemmiyetinin çok açık ve net bir şekilde önemi gazetede belirtilmektedir.¹¹⁰

7. SANATLA İLGİLİ KONULAR

Aynı şekilde gazetenin içeriğine devam ederken sanat hayatıyla ilgili bilgilere de rastlanılmaktadır. Avrupa’da pek çok sanat eserinin yapıldığından bahsedilmektedir. Örneğin bir makine yapımı olarak tarif edilen silah yapımı resimler yardımı ile anlatılmaktadır. “*Münâsebet bedihiyesine mebni revolver – kabza nâmını virdiğimiz mezkûr revolver süngülerin tûfenge rabt olunmaları misüllü rabt olunduğı cihetle baston sol elde tutarak sağ el ile kabzayı dörtde bir devir döndürmek silâhı teşhir iylemek ve belki kabzayı silâha tahvil itmek için kâfi hareketdir. Çünkü esâsen bir yuvada halde bulunan tetik bu esnâda meydana çıkar ve şehâdet parmağın ona gelur sâ’ir vakâlarda ise rabtû idhâl keyfiyeti teshil itmek için silâha mütttebik bulur ve ihrâcı makasında bir yay te’siriyle doğrulur.*” Verilen paragraftan da anlaşılacağı üzere silahın kullanımı ve yapımı hakkında gazetede bilgilerin verildiği belirtilmektedir.¹¹¹

Çelik çivi yapımından da bahsedilmiştir. Çivi yapımı bir sanat eseri inceliğinde anlatılmıştır. Çivi yapımında kullanılması gereken çelik malzemeler Avrupa’dan tahsil edilmiştir. Elde edilen malzemeler ile çelik kalıplar halinde tezgâhlarda çivi yapımı gerçekleştirilmiştir. Ülkemizde Tersane-i Amire ’de ve Tophane-i Amire ‘de yetişen birçok iyi ustaların elinden geçerek imal edilmiştir.

¹⁰⁹ Ma’ârif Gazetesi, No. 4, s. 58-59.

¹¹⁰ Ma’ârif Gazetesi, No. 7, s. 107-108.

¹¹¹ Ma’ârif Gazetesi, No. 1, s. 12.

Avrupa’da çivi yapımının ve çivinin nasıl kullanıldığı hakkında bilgiler mevcuttur. Çelikler kalıplara dökülür ve uygun tezgâhlarda imalatı yapılır. Yapılan kalıp ve zemin uzun süre kullanılabilme özelliğine sahiptir.¹¹²

Tayfur adlı yazar tarafından ele alınmış olan yazıda çelik çiviler yumuşak tellerden yapıldığı için yapımı kolay ve istenilen şekil kolaylıkla verilebilmektedir. İsteğe göre kısa ve uzun olarak kullanılmaktadır. Bakır ve demir saclardan yapılan çivilere nazaran çelik sacın daha kullanışlı olduğu test edilmiştir.¹¹³

Yeni bir sanat eseri olarak karşımıza çıkan askeri bir vapur olan Turan Vapurunun özelliklerinden bahsedilmiştir. Fransa’da bulunup Amerika ile ilişki içinde olan bir vapurdur. Bu vapurun özellikleri mükemmeldir. Vapurun içinde bulunan kamaralar katlardan oluşmaktadır. Birinci kamarasından ikinci kamarasına inilince bulunan salonu en lüks otel salonlarından dahi fevkalade bir özelliğe sahiptir. Bu salonun üç büyük sefere mevcut olup yaklaşık her biri 34 kişilik yere sahiptir. Salonun sağ ve sol taraflarında yedişer kişilik beşer sefere bulunur. Bu da gösteriyor ki ortalama yetmiş kişi birden bulundurabilir. Vapur toplamda 172 kişiyi bulundurma kapasitesine sahiptir. Tüm ihtiyaçları rahatlıkla karşılayabilme özelliğine sahip olup oldukça da gösterişli bir yapısının olduğu gazetede belirtilmektedir.¹¹⁴

Gazetenin ilgili sayfalarında fotoğraf makinası ve fotoğraf çekimleri hakkında bilgi mevcuttur. Fotoğraf meraklılarının ilgisini çekebilecek bir sanat eseridir denilebilir. Genel olarak zaman geçirmek için uğraşılan bir sanat eseri olarak bilinirken bunun yanında sadece eğlenceden ibaret olmadığına da değinilmiştir. Fotoğrafla uğraşanların öncelikle karanlık bir odalarının mevcut olması lazımdır. Çünkü fotoğrafın daha kaliteli ve berrak çıkması buna bağlıdır. *“Fakat diğer tarafta da pek çok defa’lar kimya-yı fotoğrafyanın bi’l-cümle vâsıta-i müracâ’atdan sonra yine alınan resmin karışık, nisbetsiz ve seçilmez gölgeden ‘ibâret olduğu görülür, ol kadar hiddet idilur ki ne var ne yok hepsini kırmak işden bile gözükmeyiz.”* Fotoğraf meraklıları hem çok titiz çalışır hem de fotoğrafa vakit ayırmayı çok severler. Fotoğraf denilip geçmemek lazım çünkü her bir çekim için ayrı ayrı objektif ve makinalar kullanılmaktadır. Her birinin ölçüleri ve kullanım şekilleri farklıdır.

¹¹² Ma’ârif Gazetesi, No. 2, s. 27.

¹¹³ Ma’ârif Gazetesi, No. 4, s. 55.

¹¹⁴ Ma’ârif Gazetesi, No. 3, s. 40.

Bunların kullanım alanı ve ölçüleri gazetenin ilgili kısımlarında detaylı bir şekilde verilmiştir.¹¹⁵

Fotoğraf makinasının çeşitleri ve objektifleri hangi çekimlerde kullanılması gerektiğinden bahsedilmiştir. Her bir çekim için ayrı ayrı dürbünlerin alınması daha kaliteli çekimlerin yapılması demektir. *“Böyle bir dürbîn ile iktizasına göre anı veya ebâtı olarak resim alınabilir binâberin insan resimleri alabilmekle beraber ebniye ve manzara modelleri dahi istihsâl olunur.”* Dürbünlerin özelliğine göre daha berrak ve kaliteli fotoğraflar elde edileceği belirtilmiştir. Fotoğraf çekimlerinde özel olarak kullanılan masa ve örtüleri bulunmaktadır. Kullanım özelliklerine ne kadar uyulur ise bir o kadar kaliteli fotoğraflar elde edildiğine gazetede belirtilmektedir.¹¹⁶

Fotoğraf makinasının her birinin ayrı objektiften meydana geldiğinden gazetede bahsedilmiştir. Bununla birlikte kullanılan cam ve çerçevelerinde önem arz etmektedir. Kullanılan camlar düzenli bir şekilde muhafaza edilmesi beyan edilir. Aksi takdirde fotoğrafların özensiz ve pürüzlü çıkmasına neden olmaktadır. *“Kutular açıldığı gibi camlar muhafâzalar derûnune konmalı ve bu sûretle ziyâdan masûniyetleri ve ‘imaliyatın sür’ati taht-ı te’mine alınmalıdır, bu vaz’ı keyfiyeti dahi kutuların açılmasında olduğu gibi kemâl-i dikkat ve ihtiyatla icrâ edilmelidir.”* Özel kutular içerisinde saklanıp düzenli bakımlarının yapılması gerektiğinden gazetede bahsedilmektedir.¹¹⁷

Osman adlı yazar tarafında ele alınan yazısında fotoğraf makinasının kullanımı hakkında detaylı bilgiler sunulmaya çalışılmıştır. Fotoğraf çekiminin çok özen isteyen bir aktivite olduğunu belirtir. Doğa çekimlerinin farklı objektiflerden ve farklı çekim hususlarının yer aldığı belirtilir. Sabit çekimlerde ise özel bir masasının ve örtüsünün olduğu için öncelikle fotoğraf makinası dikkatle masaya yerleştirilir ve örtüsü ile kapatılır. Çekim yapılırken dikkat edilmesi gereken hususlar göz önüne alınarak fotoğraf çekimleri yapılır. Denilen hususlara dikkat edilmez ise fotoğraf istenilen kalitede ve bozuk bir şekilde çekilmiş olur. Bir fotoğraf çekiminin hassasiyeti ve önemi detaylı bilgiler ile gazetede belirtilmektedir.¹¹⁸

¹¹⁵ Ma’ârif Gazetesi, No. 4, s. 58-61.

¹¹⁶ Ma’ârif Gazetesi, No. 5, s. 73-74.

¹¹⁷ Ma’ârif Gazetesi, No. 8, s. 125.

¹¹⁸ Ma’ârif Gazetesi, No. 9, s. 139-140.

8. ZİRAÎ FAALİYETLERLE İLGİLİ KONULAR

8.1. Çay

Gazetede her alandan her konuyla ilgili bilgilerin yer aldığı gibi zirai ihtiyaçtan da bahsedilir. Ali Nazîmâ tarafından ele alınan parçada çay yetiştiriciliği hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Çay ağacı Çin ve Japonya’da yer almaktadır. Çay sürekli yeşil kalabilen bir ağaç türüdür. Bu ağaç kendi haline bırakıldığı vakit 8 ila 10 metre kadar uzayabilmektedir. Çay ağacının bakımı ve kullanılabilecek dallarıyla ilgili bilgi yer alır. Yetiştigi bölge ve kullanım alanlarıyla da ilgili ayrıca bilgiler gazetede yer almaktadır.¹¹⁹

Zirai faaliyetten bahsedilirken çay imalatı ön planda yer almaktadır. Çay’ın yetiştirme koşulları, hangi ülkede yetiştigi ve saklama koşulları dile getirilmiştir. Öncelikle çay yaprakları kurutulur ve içerisinde herhangi zehirli bir madde varsa temizlenir. Gerekli işlemler yapıldıktan sonra halkın kullanabileceği en kaliteli şekliyle sunulmaya çalışılırdı. Çay tahmini olarak 10. yüzyılda tanınmış ve bu tarihlerden itibaren Çin’den Hindistan, Arabistan, Tataristan ve Avrupa’ya intikal etmiştir. Öyle ki Çin ve Japon ilişkilerinde başlayan Felemenkliler aracılığıyla Avrupa’ya yayıldığı bildirilmiştir. 1058 tarihinde Tolpinos isminde Felemenkli bir doktor çayın kullanılabilir olduğunu ortaya çıkarmıştır. 1077 senesi itibarıyla de artık kahvehaneler de çay satımına başlamıştır. 1081 senesinde ise İngiltere’ye intikal ettiği belirtilmektedir. Böylece tüm dünya geneli çay ithali ve ihracatı devam edegelmiştir.¹²⁰

Çay’ın zirai faaliyeti ve ticareti hakkında bilgi verilmiştir. Çay ticari hayat içerisinde yeşil çay ve siyah çay olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Bu çaylar ayrı ayrı ağaçlar üzerinde yapılmamaktadır. Aynı ağaç türünden iki çeşit çay üretilmektedir. Her sene Nisan ayında mahsul alınır. Bunlar birer birer seçilir küçük körpe yapraklar yeşil çay olarak mahsulü alınır. Büyük ve kalan yapraklar ise siyah çay olarak üretilmektedir.

Çay imal edildikten sonra çok dikkat isteyen bir tarım ürünüdür. Ürün bulunduğu yerden fazla uzaklaşmadan üretimi yapılmalıdır. Dikkat edilmediği takdirde çabuk bozulmaktadır. Çay’ın kokusu gayet hoş olmaktadır. Kokusunu muhafaza edebilmek için kurşun, teneke veya çini ağzı kapalı kaplarda muhafaza

¹¹⁹ Ma’ârif Gazetesi, No. 1, s. 13.

¹²⁰ Ma’ârif Gazetesi, No. 2, s. 29.

edilmektedir. Ağzı hava almayacak şekilde kapatılmaktadır. Çay bakkaliyelerde başka ürünlerle ağzı açık bir şekilde bırakılmamalıdır. Çay'ın kokusu çok hoş olmasına binaen yanında herhangi bir kokulu ürün bulunduğu kokusu ve tadının bozulma riskinin olduğu gazetede belirtilmektedir.¹²¹

Çay mahsul edildikten bir sene sonra kullanılmalıdır. İlk sene mahsul toplandığı gibi kıvamına gelmez, lezzeti az ve tadı acı olmaktadır. Bu nedenle toplandığından itibaren bir yıl sonra kullanıma geçilmektedir.

Çay iki şekilde pişirilmiştir. Biri çay ibriği, diğeri çay semaverlerinde kullanılmıştır. Maden ibrikte suyu bir miktar kaynattıktan sonra toprak ibriğe bir miktar çay atılır ve kaynayan suyu toprak ibriğe boşaltılır. Toprak ibrik on dakika kadar dinlendirilir. Ayrıca maden ibriğe tekrar su bırakılır ve bir müddet daha kaynatılır. Çayı az suyu biraz fazla olarak fincan ve şeker ile buluştuktan sonra kullanıma hazır hale gelir. Değinildiği gibi 10-15 dakika bekletilmeli fazlası lezzetinde bir ağırlık ve ağızda bir acılık bırakmaktadır.¹²²

Çay kahvehanelerde oldukça tüketimi fazla olan bir üründür. Yeşil çaya nazaran siyah çay daha fazla tüketilmektedir. Çay'ın içerisinde yüzde beş kadar azot bulunmaktadır. Yüzde üç azot bulunan et suyuna göre daha faydalı olduğu gazetede belirtilmektedir.

Çay kışın içildiğinde vücudu sıcak tuttuğu, yazın içildiğinde ise vücuda serinlik verdiği bilinir. Aç karnına içilirse tok tuttuğu, tok karnına içilirse acıktırdığı tespit edilmiştir. Yeşil çay veya siyah çay kullanımı faydalı olmasına rağmen su yerine kullanılmamalıdır. Her ne olursa olsun çay kış ve yaz kullanımı çok fazla bir ürün olarak yer almaktadır.¹²³

8.2. Kakao

Kakao ağacı, Meksika bölgesinde yetişen bir bitki türüdür. Ağaç kiraz ağacı büyüklüğünde olup yaprakları ince ve uzundur. Çiçekleri 5 veya 7 adetten oluşmaktadır. Bu ağaç ekildikten üç sene sonra çiçek açmaya başlar. Yaklaşık 25-30 sene mahsul vermektedir. Gazetede bahsedildiği üzere kakao taneleri yassı olup bir baklaya benzer ve sert bir yapıdadır. Çekirdeği ise kırmızımsı bir yapıya sahiptir.

¹²¹ Ma'ârif Gazetesi, No. 3, s. 44-45.

¹²² Ma'ârif Gazetesi, No. 3, s. 45-46.

¹²³ Ma'ârif Gazetesi, No. 3, s. 46.

Kakao çekirdekleri olgunluğa eriştiği kırmızımsı yapıya ulaştığında mahsulü yapılmaktadır. Meyveler toplandıktan sonra kırılır ve kakao taneleri çıkarılır. Üzerindeki zar çıkarıldıktan sonra güneşte kurutulur. Yaklaşık iki ay güneşte tutulur ve kullanıma hazır hale gelir.¹²⁴

Kakao ağacı Amerika'da bulunur. Ağaç 12. yüzyıldan itibaren Meksika, Kolombiya, Filipin, Bordon ve Kanarya ülkelerine kadar yayılma göstermiştir. Yaklaşık 11. ve 12. yüzyıldan itibaren kakao kullanımı ve tüketimi başlamıştır. Avrupa'da ithal edilen kakao öncelikle Karasar ve Kavayalil memleketlerinden gelir. Fransa, İspanya, İtalya, İngiltere, Rusya ve Almanya gibi ülkelere kakao ihracatı yapılmaktadır.

Kakao ihracatında ise kakao çeşitlerine göre ayrılarak ürünler satışa sunulur. Özellikle Venezuela Cumhuriyetinin başkenti olan Karakas şehrinden gelen kakao en iyisi ve en makul cinsidir. Bu cinsler kalitesine göre büyük ve küçük olarak ayrılır ve ticareti yapılır. Kakao ağırlıklı olarak çikolata fabrikalarında kullanılmaktadır. En iyi çikolata Paris fabrikalarından çıkmaktadır. 1860 senesinin verilerine göre Londra'da 2.482.219 kilogram kakaonun ithal edildiği belirtilmiştir.

İtalyalılar kakaoyu kavurduktan sonra imal ettikleri için çikolatanın acı bir tadı bulunmaktadır. İspanyalılar kuruyuncaya kadar kavururlar çikolatası acı bir tat bırakmaktadır. Fransızlar ise bu iki ülkenin yaptığı usulün ortasında bir usul kullanmıştır. Bu çikolatanın diğer ülkelere nazaran daha lezzetli ve hoş bir tadı vardır.

Yapılan çalışmalar sonucunda bazı tabipler çikolatanın hastalıklara iyi geldiğini ortaya çıkarmıştır. Çikolatanın yağ oranı fazla olduğundan dolayı hazmı kolaylaştırma özelliğine sahiptir. Su ile karıştırılıp süt veya kaymak ile imal edilen çikolata daha hafif olur. Çikolata üretiminin ve kullanımının ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği gazetede belirtilmektedir.¹²⁵

8.3. Tütün

Zirai faaliyetlerin içerisinde yer alan tütün üretiminden gazetede bahsedilmektedir. Tütün üretiminin yapıldığına fakat tütünün insan sağlığına zararlı bir madde olduğuna değinilmiştir. Hemen hemen dünyanın her bir köşesinde üretimi

¹²⁴ Ma'ârif Gazetesi, No. 4, s. 62-63.

¹²⁵ Ma'ârif Gazetesi, No. 5, s. 76-78.

yapılan bir zirai bitkidir. Tüketimi sonunda hastalıkların birer birer baş göstermesine sebep olmaktadır.

“Zirâ kıymetine bâhâ olmayan bu zaman hem boş geçmiş olur, hem de bu zaman zarfında insan kendini tütünün hâvî olduğu “nikotin” nâmında ki zehirle zehirlemiş bulunur.” İçilen zamanların boşa gittiği gibi insan sağlığını da derinden etkileyen bir madde olduğu belirtilir. Sokaklarda sigara içimi bir zevk meselesi haline gelmiştir. Fakat sigara içenden çok çevredeki insanların daha fazla zarar gördüğü aşikârdır. Öyle ki insanlar hem sağlığından oluyor, hem de maddi kayıplar yaşıyorlar. Tütünün zirai bir bitki olduğunu fakat tütünün insan sağlığına zararlı bir madde olduğunu unutmamak gerektiği gazetede belirtilmektedir.¹²⁶

8.4. Kum Çeşitleri

Çiftçilikte kumların özellikleri ve farklılıkları göze çarpmaktadır. İçinde kum veya parlak bir takım noktalar görünen topraklar kumlu toprak olmasıyla buradan çıkan mahsul pek az olmaktadır. Fakat bu durumda kendisine çiftçilik konusunda bir rehber edinirse tarlasından çıkan mahsulün yüzdesi artar. Çünkü kumlu topraklar yağmuru direk emdiği için ekilen ürünlerin kökleri tam olarak suyu almadan aşağıya sızdırmaktadır.

“Her ne kadar bu gibi arâzi Avrupa’nın cihet-i şimâliyesine doğru olan yerlerde ve husûsiyle yağmuru ve rutubeti çok iklimlerde ve ba’zende su basar tarlalarda pek güzel mahsûl verir ise de kırâclarda mahsûl almak pek güçtür.” Ülkemizde ise Ankara ve Konya illerinde kumlu toprak yapısına rastlamak mümkün olduğu gazetede belirtilmektedir.¹²⁷

Kumlu toprağın nasıl olduğunu anlamak için elinize aldığınızda tuz gibi ufalanır, sarımtırak, esmer veya kireçli gibi beyazımsı bir yapısı vardır. Tarla zirai makineler ile rahatlıkla sürülebilir özelliğe sahiptir. Gerek kuru ve gerekse yağmurlu havalarda toprak sabana bulaşmaz. *“Ve’l-hâsıl bu gibi arâzide bulunan asma çubukları dahi eğer henüz dikilmiş ve pek derin gömülmemiş ise böyle bir furtunalı ve yağmurlu selli zamanda kemâlen harab olub gider.”* İşlenmesi bir o kadar kolay olan kumlu arazinin verimi bir o kadar da az ve meşakkatlidir. Bu gibi arazilerden bir

¹²⁶ Ma’ârif Gazetesi, No. 10, s. 156-157.

¹²⁷ Ma’ârif Gazetesi, No. 8, s. 125-126.

nevi de olsa fazla mahsul alabilmeniz için sürekli sulanmalı ve hayvan gübresi ile bitkiler güçlendirilmelidir.¹²⁸

Kumlu toprakların; killi kumlu, fundalık, halis kumlu gibi birçok toprak yapısı bulunmaktadır. Killi kumlu topraklar kil, kum ve azda olsa kireç karışımından ibarettir. Bu toprak yapısını anlamak için yağmurlu havalarda az çamur, kuru havalarda ise erken ufalanma özelliği bulunur. Bu toprak türünde hububat kolaylıkla kök salar, kurak senelerde uzun süre hububatı muhafaza eder. Toprak yapısı yumuşak olduğu için çok fazla kazmaya gerek duyulmaz.

Fundalık olan tür ise çok fazla çiftçilerin işine yaramaz. Çünkü ince kum ile şaplı toprak karışık olarak çamur olur. Yazın ise kuru toz gibi ufalanır ve daima sulamak gerekmektedir. *“Bu gibi bir toprağı ıslah etmek için bir sene patates ertesi sene yulaf üçüncü sene şalgam dördüncü sene darı ekerek bi’de bir iki sene dahi haliyle terk olunur ise pek güzel mahsûldar bir hale girer.”* Fundalık toprak yapısı ancak bu şekilde yapılır ise iyi bir mahsulün alınabildiği gazetede belirtilmektedir.

Halis kumlu topraklar ise ziraata pek elverişli değildir. Pulluk ile sürülür toprak alt üst edilir. İlkbaharda şalgam ve pancar ekerek Mayıs ayı itibarıyla saban sürülerek toprağa karıştırılır. Çok meşakkatli ve az verimli bir arazi olarak bilinir.¹²⁹

9. İLİM VE TEKNİK BİLİMLER İLE İLGİLİ KONULAR

Kimyagerlerin ilgisini çekebilecek barometre ile ilgili bilgiler gazetede bulunmaktadır. Barometrenin yapılışı detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Cam şişeden ve ispirotodan yapılmaktadır. İspirto şişenin içerisine bırakılır ağzı bir tapa yardımıyla kapatılır. Kapalı olan tapadan bir iğne yardımıyla tapanın ağzına ufak bir delik açılır. Açılan bu delikten barometre hava ile temas edince birkaç saat içinde sistem çalışmaya başlar.

Barometrenin içindeki ispirto berrak bir şekildeyse havanın açık olduğunu gösterir. İspirto bulanık ise havanın yağmurlu olacağını gösterir. İçerisinde beyaz bulutlu şeyler görülürse havanın rüzgârlı olduğunu gösterir. Eğer şişenin içerisindeki ispirto bulutlu ve bulanıksa havanın karlı ve yağmurlu olduğunu göstermektedir. İşte bu kimyevi barometre ile hava şartlarını kolayca ölçebilme özelliği görülmektedir. Fakat tarif edildiği şekilde yapılırsa sonuç alınabilmektedir. Yapılan kolay bir

¹²⁸ Ma’ârif Gazetesi, No. 8, s. 126

¹²⁹ Ma’ârif Gazetesi, No. 8, s. 127.

barometre sayesinde hava koşullarının kolaylıkla takip edilebileceği gazetede belirtilmektedir.¹³⁰

Hüsnü Hayri tarafından ele alınan yazıda havanın önemi çok açık ve net bir şekilde dile getirilmiştir. İnsanlar ve hayvanlar açlığa ve susuzluğa dayanabilmektedir. Fakat hava almadan beş dakika bile yaşayamayacağı aşikârdır. Denizde yaşayan canlılar bile havanın ehemmiyetini bilmektedirler. Tarih boyunca da birçok hava ölçer aletleri yapılmıştır.

Cıvadan yapılmış olan hava ölçüm aleti hakkında bilgiler mevcuttur. Cıvanın nasıl yapıldığı ve ne gibi durumlarda hava olaylarından haberdar ettiğine yer verilmiştir. Havada bulunan gazlar sayesinde bazen ağır ve bazen hafif olmakla birlikte değişim içerisinde.¹³¹

İnsanlar, hayvanlar ve tüm doğa havadaki akım sayesinde yaşam sağlamaktadır. *“İlim nebâtât okuyanlarca ma'lûmdur ki insanlar, hayvanlar nasıl teneffüs itmeğe muhtâc iseler nebâtâtın dahi hayvanat gibi teneffüs itmeğe ihtiyaçları vardır insan havadan müvelled- ül hâımızayı alur hâımız karbon terk ider. Nebatat ise havada ki hâımız karbonu cezbe ve yeşil kıt'aları ziyayı şemsin yardımıyla tahlil iderek karbonu alub müvelled-ül hâımızayı havaya i'âde iderler. Hâımız karbon suda münhâldir. Deniz, göl sularında hâımız karbonun münhâl olması bu sularda yaşayan hayvanatın kuşlarının teşkil itmesine sebep olur.”* Yaşamsal faaliyetlerden gazetede bahsedilmeye çalışılmıştır.¹³²

Gazetede su tulumbasının yapımı ve kullanımı hakkında bilgiler sunulmuştur. Eski köy evlerinin bahçelerinde su kuyuları ve tulumbarları bulunurdu. Gerek demirden ve gerek tunçtan yapılmış olan Avrupa asıllı tulumbarlar bulunmaktaydı. Kuyulardan su çekilerek ihtiyaçlar giderilmiş olmaktadır.

“Tulumba şekil 1 de gösterildiği vecihle kuyunun bir tarafına yekdiğerinden yarım arşın ba'dinde yere çakılmış g g kazıkları mezbûr kazıkların baş taraflarında ve bir hizâda açılmış deliklerine geçmiş m miliyle buna merbut t çarhundan ibâretidir.” Tulumbanın tüm özellikleri ve kullanım şekilleriyle yapılan çalışmanın belirli sayfalarında resimler yardımıyla anlatılmıştır. Günümüzde dahi ülkemizin kırsal kesimlerinde sulama aracı olarak kuyular kullanılmaktadır.¹³³

¹³⁰ Ma'ârif Gazetesi, No. 2, s. 25-26.

¹³¹ Ma'ârif Gazetesi, No. 6, s. 92-93.

¹³² Ma'ârif Gazetesi, No. 8, s. 103.

¹³³ Ma'ârif Gazetesi, No. 8, s. 108-109.

Bir sanat eseri olarak karşımıza çıkan yeni bir icattan bahsedilmektedir. Tek raylı şimendiferin yapımı için fazlaca maddi imkânların sağlandığı belirtilir. Tren gibi raylı bir sistem üzerinde çalışmakta ve belirli mevkilerde yol güzergâhları bulunmaktadır. Örneğin İrlanda’da Lystovol ve Ballybunnion arasında 16 kilometrelik bir hat üzerinde gidişatı sağlanmıştır.

Şimendifer hakkında iki farklı yapım şekli anlatılmıştır. Bunlar gazetemizin belirli nüshasında detaylı bir şekilde yer almaktadır. *“Asıl ray üzerinde afakî mahûrlu tekerlekler kılavuzlar üzerinde de şâkuli mahûrlu küçük tekerlekler hareket iderek bu halde lokomotif ve vagonların afakî ve şâkuli tekerleklerle teşhiz olunması icâb eyler.”* Vagon ve lokomotiflerden oluşmaktadır. Her vagon ayrı bir rayın üzerinde olmak üzere hareket etmektedir. Özel bir makine imalatı ile yapımı bir o kadar meşakkatli ve masraflı idi. Lokomotifi 3, vagonların ise her biri 4 tekerlek olarak imal edilmiştir. Yapılan bu raylı sistem ile birçok kente ulaşım ve ticari faaliyetlerin yapıldığı gazetede belirtilmektedir.¹³⁴

“Fikr-i icâd. Dimâğın heves ulyâsını değışdirir. Mâdemki icâdda bir yenilik vardır. Dimâğ dahi icâdının iktisâ ittiğı yeniliğı alır. Düşünmek ve bir mâdde hakkında ta’mikât lâzımeye girişmek i’ mâl fikri olduğu gibi i’ mâl fikri dahi bize öğreten fikr-i icâddır.” Fikri icat sayesinde her şeye ulaşılabilir. Yaratılmış olunan zekâ ve fikirler sayesinde istenilen yenilikler yapılabilir. Düşünmek ve bir madde hakkında ulaşılacak yeni fikirlere varılabilir. Keşifler için birçok çalışma yapılmıştır. Fakat bu çalışmalara maddi imkânların da elverişli olması yapılan işi kolaylaştırmaktadır. Fransa’da zengin bir kadının vefat etmeden önce akademiye 100.000 frank yardımda bulunduğu bilinmektedir. Bu da yeni fikirlerin gelişmesinin ve yetişmesinin ne kadar mühim olduğunun önemini gazetede belirtilmektedir.¹³⁵

Madencilik ve maden çıkarma usulünden bahsedilmiştir. Maden 3 şekilde çıkarılmaktadır. Bunlardan birincisi yanar dağlardan çıkarılır ve imal edilir. İkinci aşama, yer altından çıkan madenler su ile yıkanarak elde edilir. Üçüncüsü ise taş parçalarından elde edilir. Bulunan bir taş parçası kırılır ve içerisindeki maddeler tahlil edildikten sonra hangi maden türü olduğu açığa çıkarılır. Böylece miktarı ve cinsine göre ihracatı yapılır.¹³⁶

¹³⁴ Ma’ârif Gazetesi, No. 9, s. 137-138.

¹³⁵ Ma’ârif Gazetesi, No. 7, s. 99-100.

¹³⁶ Ma’ârif Gazetesi, No. 4, s. 57.

Tarihte leke çıkarma usullerine rastlamak mümkündür. Eski yöntemlerle birçok inatçı lekelerin çıkarıldığı görülmektedir. Yağ lekesi, lekenin bulunduğu yerin yüzüne ve tersine alçı veya tebeşir tozu sürülüp kumaşın lekeli kısmı sünger bir kâğıdın arasına alınarak birkaç defa sıcak ütü sürülerek leke giderilmiş olur. Bir kâğıttan yağ lekesi çıkarmak için bir miktar yanmış şap ile kükürt çiçeğini karıştırarak ortaya çıkan tozdan bir miktar yağlı bölgeye sürülürse leke çıkmış olur.¹³⁷

Mürekkep lekesi, limon suyu ile renkli ve beyaz kumaşlar ile patiska vb. kumaşlardan leke çıkarılabilmektedir. Kumaş limon suyu ile karıştırılmalı ve yanan bir mumum üzerine tutulmalıdır. Kumaşın ısınan kısmı soğuk suya tutularak leke çıkarılmış olur.¹³⁸

Meyve lekesi, bir çanakta kükürt yakıp üzerine bir huni tutulur. Duman çıkmaya başlayınca kumaş duman üzerine tutulur ve leke kumaştan çıkmaya başlar.¹³⁹

Pas lekesi, kumaşta oluşan pas lekesi soğuk su ile ıslandıktan sonra ani bir şekilde kuzukulağı tozuna batırılır. Tekrar kumaş kaynar su dolu bir kabın üzerinde buharına tutulur ve lekenin yavaş yavaş kumaştan çıktığı görülmektedir.¹⁴⁰

Şarap lekesi, beyaz veya renkli bir kumaştan çıkartmak için kumaşın lekeli kısmına biraz bal mumu sürüp bir süre bekledikten sonra yıkanırse lekeden eser kalmayacaktır.¹⁴¹

Leke sabunu, elbise üzerindeki lekeleri çıkarmak için kullanılan sabuna bir kısım sığır odu ile rendelenmiş ve kurutulmuş beyaz sabunun bir leke üzerine sürülmesi ve üzerinde biraz beklemesi sonucu yıkanır ise lekeden eser kalmayacağı beyan edilir.¹⁴²

Leke macunu, lekeli kumaşlar için leke macunu elde edilir. Bu macun, panama ağacı ve sığırödü ezildikten sonra beyaz sabun ile karıştırılır. Yapılan bu macun lekeli olan kısma sürülür bir süre bekledikten sonra bol su ile yıkanır ve lekeden eser kalmaz.¹⁴³

¹³⁷ Ma'ârif Gazetesi, No. 4, s. 61.

¹³⁸ Ma'ârif Gazetesi, No. 4, s. 61.

¹³⁹ Ma'ârif Gazetesi, No. 4, s. 61-62.

¹⁴⁰ Ma'ârif Gazetesi, No. 4, s. 62.

¹⁴¹ Ma'ârif Gazetesi, No. 4, s. 62.

¹⁴² Ma'ârif Gazetesi, No. 5, s. 79.

¹⁴³ Ma'ârif Gazetesi, No. 7, s. 111.

Nikel üzerinde ki pas lekelerini çıkartmak için pasların üzerine iç yağı sürüp birkaç gün bekletilir. Daha sonra ıslatılmış bir bez ile paslar silinmelidir. İşlem bittikten sonra yıkayıp cila tuzu ile parlatılmalıdır. Böylece pas çıkarma işlemi tamamlanmış olur. Gazetede lekelerden kurtulmak için yapılması gereken işlemler kısa ve öz şekilde belirtilmektedir.¹⁴⁴

10. TABİAT'TA YAŞAYAN HAYVANLAR

Gazetede genel olarak bakıldığında daha çok kuşlardan bahsedilmektedir. Bunun dışında farklı canlı türlerinden de bahsedildiği görülmektedir. Bu türlere ilerleyen konularda değinilecektir. İngiltere civarında kuşların giderek azaldığı görülür. Bunun üzerine sebebi araştırılarak bir makalede konunun sebebine değinilmektedir. Kuşların telgraf tellerine çarpmaları sonucunda birçok kuşun bu yolla telef olduğu ve bu nedenle de kuşların azalmasına sebep olduğu gazetede belirtilmektedir. Ayrıca kuşların lokomotiflere de çarparak telef olduğu ve lokomotiflerin camlarını dahi kırdığını ifade edilmektedir. Hızlı bir şekilde lokomotiflere çarpan kuşların yüz mil mesafe kadar sürüklendiği gazetede belirtilmektedir.¹⁴⁵

10.1. Deve Kuşu

Gazetenin ilgili sayfasında yer verildiğine göre tabiatta bulunan farklı hayvan türlerinden bahsedilmiştir. Deve kuşu, kuşların en büyüğü olup asla uçmayan kuş türündendir. Uzunluğu baştan ayağına kadar yaklaşık 3 metredir. Uzun bacakları dik ve kuvvetlidir. Ayaklarında sadece iki parmak olup biri gayet kısa ve tırnaksızdır. Baş gövdesine göre çok küçük ve uzundur. Gagası çok kalın ve kuvvetlidir. Gözleri çok büyük olup normal kuşlar gibi yanlarda değil de insanların gözü gibi ön tarafta yer almaktadır. Kulakları açıkta olup bacaklarının üst tarafı tüysüz fakat tüm vücudu tüylerle kaplıdır.

Ot yediği gibi çakıl taşı, odun parçası, demir, alçı ve kireç gibi bir takım ürünleri de yiyebilmektedirler. Evcilleştirilince insanları sırtlarında taşıyabilme özelliklerine sahiptirler. Uçma özellikleri yoktur. Fakat çok hızlı koşabilme özelliğine sahiptirler. Deve kuşları, genellikle Afrika ve Arabistan'da yaşamaktadırlar. Kumların içerisinde geniş bir daire şeklinde yuva yapıp orada dişi

¹⁴⁴ Ma'ârif Gazetesi, No. 7, s. 111.

¹⁴⁵ Ma'ârif Gazetesi, No. 2, s. 31.

deve kuşu 12-15 santimetre kadar uzunluğunda ve 1-1,5 kilo gram ağırlığında olan yumurtaları üzerinde kuluçka dönemleri vardır. Yumurtalarının bir tanesinin birkaç kişiye yetebilecek büyüklüğe sahip olduğu gazetede belirtilmektedir.¹⁴⁶

10.2. Bülbül

Kuşların içerisinde bülbül, sesiyle ve ihtişamıyla öne çıkmaktadır. Bir ötüşü var ki çok uzaklardan duyulmaktadır. Diğer kuşlar gibi tek nakaratla ötmeden farklı farklı şekillerde ötme özelliği vardır. Bazen çok şaşalı ve oynak, bazen latifeli ve yavaş ötmektedir. Hatta insanlarımızın da sesi çok güzel olanlara “*bülbül gibi sesi var*” diye ithamlarda bulunmaktadır. Bülbül, akşamüzeri ve gece bazen sabaha kadar nağmeler şeklinde ötmektedir.

Türü itibariyle vahşi olmasından dolayı evlerde evcil olarak değil de ormanlarda ağaç üzerlerinde yaşamayı sevmektedirler. Yanına sakin bir şekilde yanaştığında uysallaşır ve susarak bir yaprağın altına sığınabilir. Küçük ve narin bir yapısı olup tüyleri pek güzeldir.

“Yuvasını yapmakda mamûr olamayub ötmekten başka bir şey bilmez, lâkin öttüğü zaman anı dinlemek için cümle ‘âlem sükût ider.” Öttüğü zaman dillere destan sesi ile kuşların arasından hemen fark edilebilecek ihtişamı vardır. Başı küçük, gagası sivri, paçaları ufak, uzun ve incedir. Küçük sinekler, tırtırlar, toprak kurtları gibi böcekler ile beslenmektedirler. Yuvalarını genellikle Nisan ayında yaparlar. Öyle ki en iyi öttükleri ay Nisan ayı olarak bilinir. Kışı daha soğuk yerlerde geçirmek için Ağustos ayı itibariyle ülkeyi terk eder. Nisan ayı gibi de ülkeye geri döndükleri gazetede belirtilmektedir.¹⁴⁷

10.3. Ağaçkakan

Ormanların yine ihtişamlı ve görkemlisi olan farklı bir kuş türü ise ağaçkakanıdır. Ağaçkakanın yeşil ve siyah iki ayrı türü vardır. Yeşil ağaçkakan, çok güzel bir kuş olup başında üzeri kırmızı, yan tarafları siyah vs. tonları yeşil olduğu gibi kuyruğunun ve kanatlarının üzerinde kestane rengiyle siyah benekleri vardır. Siyah ağaçkakan, başı müstesna diğer kuşlarla aynı olup bütün tüyleri siyahtır.

Ağaçkakanların gagası uzun ve sivri, pençeleri eğri tırnakları vardır. Bu vesileyle ağaçları tırmalayarak üzerine çıkmaktadırlar. Yeşil ağaçkakan daha korkak

¹⁴⁶ Ma’ârif Gazetesi, No. 5, s. 72.

¹⁴⁷ Ma’ârif Gazetesi, No. 7, s. 104.

olduğundan sakın ormanlar da barınmaktadır. Gagasıyla ağaçlara vurarak böcekleri korkutup kaçırmaya dâhil olurlar. Ağaçları oyduklarından dolayı ağaçkakan ismini almıştır. 15 günlük bir kuluçka dönemleri olur. Yavruları çıktığı gibi anneleri kurtları ve karıncaları yavrularına taşımaktadırlar. Ötme özellikleri olmasa da cıvıltıları ile bilindikleri gazetede belirtilmektedir.¹⁴⁸

10.4. Sinek Kuşu

Bütün kuşların en küçüğü ve güzeli olan sinek kuşudur. Arıdan biraz büyük bir yapısı vardır. Renkli çiçeklerin üzerlerinde genellikle gezer, kelebek gibi daldan dala konar ve güneşte tüyleri yakut gibi parlar.

Yuvalarını ince bir dalda ceviz şeklinde oyulmuş yosunlar ve kuş tüyleri ile döşeyip yaparlar. Havada uçan böcekler ve çiçek köklerindeki bal ile beslenmektedirler. Yavrularını yumurtadan çıktığı gibi çiçek köklerinden topladıkları bal ile besler erken büyümelerine yardımcı olurlar. Diğer kuşlar gibi güzel ötemese de çok güzel cıvıltıları vardır. Tüyleri, büyüklüğü ve küçüklüğü ile birkaç cinsleri bulunmaktadır. Ana vatanları Amerika'nın sıcak memleketlerinde yetiştikleri gazetede belirtilmektedir.¹⁴⁹

10.5. Cennet Kuşu

Yine tabiattan yeni bir doğa harikası olan cennet kuşundan bahsedilmektedir. Cennet kuşu, karatavuk büyüklüğünde bir kuştur. Yüzü ateşi kırmızı ve boynuyla başı turuncudur. Göğsü beyaz olup boğazının alt kısmında kurdele şeklinde yeşilimsi tonlarında bir yapısı vardır. Gözlerinin alt tarafında koyu benekler bulunmaktadır. Kanatlarını açtığında yelpaze gibi açılır ve kendini büyük gösterir. Bir ağacın üzerine çıktığında tüm tüyleri muhteşem bir şekilde aşağıya doğru sarkar. Bütün vücudu altın gibi parıldar.

Cennet kuşu Okyanusya adalarının bazı kesimlerinde yaşamakla birlikte genellikle ormanlarda ikamet ederler. *“Bu kuş fevkâl’âde korkak ve kendüsüne yaklaşmak gayet meşakkatlidir, zirâ cûz-i şemata işitdiğinde heman uçub gider yahud yaprakların altına saklanır.”* Gündüzleri çalıların arasında, geceleri ise ağaçların en yüksek dallarına konarlar. Yabani tohumlar, meyve vs. gıdalar tüketirler. Yuvalarını en yüksek ağaç tepelerinde yaparlar. Cennet kuşunun birkaç

¹⁴⁸ Ma’ârif Gazetesi, No. 7, s. 105.

¹⁴⁹ Ma’ârif Gazetesi, No. 8, s. 121.

türünün de olduğu bilinmektedir. Seslerinin güzel olması sebebiyle ıslık kuşu olarak da bilindiği gazetede belirtilmektedir.¹⁵⁰

10.6. Baykuş

Tabiat içerisinde yaşayan yeni bir kuş türünden bahsedilmektedir. Baykuş, gece kuşu olarak da bilinen bu kuş güneş battıktan yaklaşık iki saat sonra ortaya çıkar. Yırtıcı kuş familyası içerisinde yer alan ve geceleyin ortaya çıkan yırtıcı kuş olarak bilinmektedir. Tüyleri kaba ve sıcak tuttuğu için geceleri rahat hareket edebilmektedirler. Kanatları yumuşak, gözlerinin önünde bulunan tüyleri ile uçarken yelpaze gibi açılır. Bu kuşlar geceleri çok iyi görürler. Gözleri kedigözü gibi gölgece parlar, yuvarlak ve büyüktür. Güneş gözlerini kamaştırdığı için gündüzleri hiç göremezler.

Ufak bir tavuğun büyüklüğünde olup esmer ve kara benekleri ile bilinirler. Başının üzerinde iki küçük sorgucu vardır ki bunlar kulak gibi görünürler. Yavrularını gündüzleri kayaların arasında barındırır ve geceleri ise ortaya çıkar beslenme ihtiyaçlarını giderirler. *“Ba’zı esmer ve gümüşü ve beyazdır ve ba’zı boz renkte olup göğsü beyazımtıraktır. Bütün bu kuşların suret-i ta’işleri biri birilerine ‘aynı olup cümlesi korkaklık ve vahşilikleriyle beraber insana kolaylıkla alışurlar.”* Fiziksel özellikleri detaylı bir şekilde ifade edilmiştir. Halk arasında uğursuz olarak bilinir. Fakat bunun bir bilimselliğinin olmadığı gibi faydalı olduğu taraflarının da olduğu gazete belirtilmektedir.¹⁵¹

10.7. Maymunlar

Tarihi tabiatın içerisinde ormanlarda yaşayan maymunlardan da gazetede bahsedilmektedir. Maymunların; goril, orangutan, şempanze gibi cinsleri bulunmaktadır. Bunların en büyüğü goril olup vücudu çok ağır, büyük azaları ve tüylü bir yapısı vardır. Ayakları el şeklinde, boynu ve gözleri gayet iri, ağzı ve dişleri de çok büyük olup dev bir yapısı vardır.

Her türlü ağaçlara çıkabilme özelliği olmakla birlikte, çeşit çeşit yemişler ile beslenmektedirler. Vahşi ve yırtıcı bir hayvan olup insanlara saldırma özelliği de bulunmaktadır. Ana vatanları Afrika ormanlarıdır.

¹⁵⁰ Ma’ârif Gazetesi, No. 9, s. 136-137.

¹⁵¹ Ma’ârif Gazetesi, No. 10, s. 152.

Şempanzenler ise gorillere göre çok daha küçük, akıllı ve daha az vahşi bir yapısı vardır. Ayakta çok iyi durabilir, ağaç dallarında veya çatılarda yuva yapabilmektedirler. Başı yuvarlak, kulakları çok büyük, gözleri oynak, yüzü ne kadar çirkin olsa da insan yüzüne pek benzemektedir.

Evcilleştirme özellikleri vardır. *“Gayet küçük iken alınur ise insana gayet kolay alışub terbiye ile akıllılığı tezâyüd ider. Yemekde çatal ve kaşık ile yemek yiyen, ağzını havlu ile silen, su içmek için bardağa su koyan, çay pişüren, çocuklar ile oynayan şempanzeler pek çok olduğu frank kitâblarında mahrûrdur.”* Yüzü insana benzediği gibi davranışları ile de bir insanı andırmayacak özellikleri bulunmaktadır.

Orangutan cinsi ise Okyanusya’da bulunmaktadır. Yapı itibari ile şempanze maymun türüne benzemektedir. Bunlar genç iken evcilleştirilebilir ve insanlara kolay alışırlar. Fakat yaşlandıklarında vahşi bir hayvana dönüşebilirler. Bunların dışında anıl, jibon, yapmon, simnopeniten gibi birçok farklı türlerinin de olduğu gazetede belirtilmektedir.¹⁵²

10.8. Acayip Tavuk

Yine farklı ama bir o kadar dikkat çekici başka bir hayvan türünden bahsedilmektedir. Acayip tavuk olarak bilinen bu hayvanın ilk bakıldığında insandan pek bir farkının olmadığı anlaşılmaktadır. Yaşlı bir kadını andıran yüzü ile dikkat çekicidir. Gagası yok, çene kemikleri kısa ve geniştir. *“Bu mahlûk-ı ‘acayib yandan görünüşü tamamen bir ihtiyar kadın yüzüne benzer. Başının ve boyun aksamından olan burununun teşkilatı muktezâyatından olarak ne tavuk gibi yer ne de içer. Bunun için süd veya su ile ısladılmış etmek içi yedirulur.”* Sahibi ile anlaşır ve aynı yerde yatabilir. Horozdan pek korkar ve görünce saklanmaya çalışır. Ayakları pek kalın ve güçlüdür. Diğer tavuklardan farklı olduğu ve insanı andırıcı bir yüzü olduğu için acayip tavuk olarak adlandırılmıştır. Gazetemizin ilgili kısmında daha detaylı özellikleri ve resmi bulunmaktadır.¹⁵³

10.9. Sariğ

Tabiatıta yaşayan belli belirsiz birçok hayvan bulunmaktadır. Amerika ve Okyanusya kıtalarının bazı kesimlerinde yer alan çok acayip bir hayvana rastlanılmaktadır. Bu hayvanlar yavrularını ceplerinde taşırlar. Sariğ olarak bilinen

¹⁵² Ma’ârif Gazetesi, No. 8, s. 120.

¹⁵³ Ma’ârif Gazetesi, No. 9, s. 142-143.

bu hayvan kedi büyüklüğünde, tüyleri kısa ve boz renktedir. Başı küçük, burnu sivri, kedi gibi bıyıklı, kulakları enli ve diktir. Kuyruğu uzun ve ince olur kuyruğunu istediği tarafa sarabilmektedir. Ayakları yamuk gibi el şeklindedir. Bu özelliği sayesinde ağaçlara rahatça tırmanabilmektedir.

Fare, küçük kuşlar, böcekler ile birlikte meyve ve meyve tohumlarından beslenmektedirler. Yumurta sevdikleri için kuş yuvalarını tahrip ederek yumurtaları ele geçirirler. Yavruları yeni doğduğunda çok küçük ve savunmasız olduğundan dolayı annelerinin cebinde barınır ve beslenirler. Büyüdükten sonra artık cebe sığmadıkları için kendi başlarına yol alabilirler. Beslenme ve barınma ihtiyaçlarını anneleriyle birlikte gezerek gidermeye çalıştıkları gazetede belirtilmektedir.¹⁵⁴

11. SOSYAL VE İKTİSADİ KONULAR

Dünyanın her tarafında bulunan altın hasılatının miktarı ve ülkelere göre değişimi verilmektedir. 1889 senesinde ortaya atılan altının hasılatı 95.211.150 dolar olduğu tespit edilmiştir. Amerika'da 99.117 kilogram yani 170.000.851 frank kıymetinde altın hasılatı yapılmıştır.

İkinci derecede ise Rusya devletinde gerçekleşmiştir. Rusya'da altın miktarı 33.740 kilogram ve 115.272.000 frank kıymetinde altın hasılatı yapıldığı tespit edilmiştir.

Üçüncü sırada ise Avustralya bulunmaktadır. 36.626 kilogram ve 112.092.000 frank kıymetinde altın hasılatı yapılmıştır. Bu ülkelerin dışında Çin, Afrika Cumhuriyeti, Kanada, Macaristan gibi ülkelerde yer almaktadır. Madenlerin içerisinde en değerli ve en maliyetlisi olan altın hasılatının görüldüğü gibi birçok ülkede önemle yapılmakta olduğu gazetede belirtilmektedir.

Yaşam içerisinde ticaretin ehemmiyeti hakkında bir kısma verilmiştir. Ticaret, hayati beşeriyettir, fen ve sanatın yayılışı yine ticaret sayesinde gelişmektedir. Bu sayede milyonlarca liralara kazanılır ve geçim kaynaklarının temelini oluşturur. Ticaret sayesinde maddi ihtiyaçların dışında kültürel ihtiyaçlar gibi manevi ihtiyaçlarda giderilmiş olur.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Ma'ârif Gazetesi, No. 4, s. 56.

¹⁵⁵ Ma'ârif Gazetesi, No. 6, s. 94-95.

12. GAZETE'DE YER ALAN EĞLENCE TÜRLERİ

Gazetemizin belirli sayılarında geçen “*fenni eğlenceler*” başlıkları altında farklı farklı eğlence türlerinden bahsedilmiştir. Bardaklardan yapılan bir eğlence türü dile getirilmiştir. Bardaklar üst üste dizilip belirli bir düzen içerisinde yıkılmamak şartıyla hareket ettirilmeye çalışılmaktadır. Akabinde insanlar kendi aralarında farklı bardak dizme şekli gerçekleştirmeye başlamışlardır. Bu da kendi aralarında artık bir eğlenceye dönüşmüştür. “*Gerek gösterilen bu muhtelif usûller ve gerek bunlara mümâsil bardaklardan ehramlar teşkiliyle tabi’i olarak hâsıl olacak*”tır. Yapılan bardak şekillerini gazetenin ilgili sayfalarında resimler yardımı ile anlatılmaya çalışıldığı görülmektedir.¹⁵⁶

Gazetede geçen ayrı bir eğlence türüne de değinilmiştir. Bir yumurta alınır ve üzerine iki delik açılır. Bu delikten yumurtanın içi boşaltılır. Bu delikler bal mumu ile kapatılıp su dolu şişenin içerisine yumurta atılır. Yumurtanın bir kısmı dışarıda kalacak şekilde iki yerinden daha delik açılır. Bu deliklerden bir miktar su içerisine alır ve suyun yüzeyinde hareket eder. “*Yumurtanın bu hareket-i devriye yahud mahûriyesi evvelce her ne kadar ağır olursa da az müddet sonra sür’at peydâ ider ve takriben on dakika kadar imdâd iyer ki bundan gayet eğlenceli bir manzara hâsıl olur.*” Çok eğlenceli bir hal olduğu gazetede belirtilmektedir.¹⁵⁷

Gazetemizde Bahaeddin adlı yazarımız tarafından ele alınan farklı bir eğlence türünden bahsedilmiştir. Bahçede gezinirken içilen sigaranın külünü vapurdumanı veya Latin çiçeğinin yaprakları üzerine dökülür. Dökülen bu küller çiçeklerin üzerinde siyah benekler oluşturur. Bunu yapan kişiler belli bir süreden sonra bu olaydan zevk almaya başlar. Böylece zamanla bunun da yeni bir eğlence türüne dönüştüğü gazetede belirtilmektedir.¹⁵⁸

Beş numaralı nüshada yer alan fenni eğlence türü olan çiçeklerin renk almasından bahsedilmiştir. Aynı şekilde fakat farklı bir yöntem kullanılarak elde edilen bir eğlence türünden bahsedilmektedir. Kırmızı bir çiçek koparılıp sigara külü üzerine dökülür ve benekler yapılır. Daha sonra çiçeğin sapı balmumu ile bir bardağın dibine yapıştırılır. Bardak ters çevrilip renklerin değişmesi takip edilir. Bir süre sonra elde edilen benekler sarı renk almaya başlar. Kırmızı olan çiçek sarı sarı

¹⁵⁶ Ma’ârif Gazetesi, No. 2, s. 31-32.

¹⁵⁷ Ma’ârif Gazetesi, No. 3, s. 47.

¹⁵⁸ Ma’ârif Gazetesi, No. 5, s. 79.

benekler ile farklı bir görünüme sahip olur. Bunu cam bardağın içerisinde izlemek muntazam bir ahenk verir. Böylece insanların kendilerine yeni bir eğlenceyi bulmuş olduğuna gazetede belirtilmektedir.¹⁵⁹

Gazetede geçen eğlence türlerinden bir diğeri de cevizden fikir üretip nasıl bir eğlenceye dönüştüğü anlatılmaktadır. Bir ceviz alınıp sivri ucu şehadet parmağı ile temasta bulunmak şartıyla başparmak ile salavat ve orta parmak arasında tutulur. Sivri tarafı parmağın üzerinde bırakılınca dik bir şekilde kalabilmektedir. Bunu yaparak bir eğlenceye dönüşmesine sebep olmuştur. Böylece farklı farklı eğlence türlerine gazetenin ilgili kısımlarında yer verilmiştir.¹⁶⁰

Fenni eğlence türlerinden farklı bir eğlenceden bahsedilmektedir. Öncelikle elinize bir yumurta ve bir sürahi alınız. Yumurta biraz sıcak suda pişmeyecek kadar bekletildikten sonra alınır. Üzerindeki kabuğu içinde ince zarını delmeyecek şekilde soyulur. Daha sonra tükürük kâğıdı denilen kâğıdı yakıp sürahinin içerisine atılır ve sönmesi beklenir. Kâğıdın sönmesi ile soyulan yumurta yavaşça sürahinin içerisine bırakılır. İçindeki hava basıncı ile yumurta sürahinin şeklini alır farklı bir görüntü elde edilmiş olur. Görüldüğü gibi gazetede ilginç fikirler üreterek insanlar eğlenmeye çalışmışlardır.¹⁶¹

Eğlenmek için yapılan farklı farklı uğraşlardan bahsedilmektedir. Öncelikle elinize balon denilen sürahi biçiminde bir şişe alınız. İçine su doldurup ispirto lambasında sudan buhar çıkıncaya kadar kaynatınız. Sonra balonun ağzını güzelce bir mantar veya lastikle kapatıp baş aşağı çeviriniz. Bu halde balon altı üstüne gelmiş üzerine sünger ile soğuk su dökünüz. Böylece suyun soğukluğu kesilince tekrar kaynamaya başlayacaktır. Bunun hikmeti ise hava basıncının nasıl hareket ettiğini ortaya çıkartmak olmuştur. Yapılan bu uygulamalar ile insanların kendi aralarında eğlence yapmalarına sebebiyet vermiştir. Gazetenin ilgili sayfalarında yapılan bu eğlence türlerinin resimler aracılığı ile de detaylı bilgiler sunulmaya çalışılmıştır.¹⁶²

13. GAZETE'DE YER ALAN DİĞER KONULAR

Gazetenin ilk sayısında mevcut olan Arz-ı Şükran adlı başlık altında ma'ârifin önemine değinilmiştir. Medeniyet boyunca eğitim hayati ehemmiyetin içerisinde yer aldığı aşikârdır. İlim ve fennin yer aldığı mühim konular bünyesinde

¹⁵⁹ Ma'ârif Gazetesi, No. 6, s. 95.

¹⁶⁰ Ma'ârif Gazetesi, No. 7, s. 111.

¹⁶¹ Ma'ârif Gazetesi, No. 8, s. 127.

¹⁶² Ma'ârif Gazetesi, No. 10, s. 157.

barındırmaktadır. Ayrıca roman, hikâye, seyahat vs. gibi konular hakkında bilgiler vücuda gelmiştir. Bu nedenle ilim dünyasını derinden etkileyen önemli bilgilerin yer aldığını vurgulamakta yarar vardır. *“Fen ve ma’âriften lazûm-u vücûbı hakkında bir fikir hâsıl itmekde ve bu sûretle büyüklerinden küçüklere varıncaya kadar hemân her ferd bir veya birkaç fenne mütemâyil veya müntesib ve herkes mensûb olduğu fennin terakkiyatına hizmet idecek vesâ’it ve vesâile kemâl-i tehâlükle müteşebbisdir.”* Eğitimin büyükten küçüğe her ferdin faydalanabileceği bir müessese olduğu gazetede belirtilmektedir.¹⁶³

Temel konusu eğitim olan gazetemizde Osmanlı lisanından da bahsedildiği görülmektedir. Osmanlı Türkçesi başlı başına bir lisandır. Fakat bu lisan Arapça, Farsça ve Çağatayca gibi üç farklı lisanların toplamından meydana gelmiştir. Bu da gösteriyor ki farklı lisanların bir araya gelmesi ile zengin bir dile sahibiz. *“Binâen aleyh her rengin lisânımız erkânından bulundukdan haysiyetçe – kavâ’id lâzimesi öğrenmeğe muhtacız.”* Bu nedenle Osmanlıca öğrenilmesinin önem arz ettiğine gazetede belirtilmektedir.¹⁶⁴

Gazetede adı geçen Ali Cevdet Bey’in kaleme aldığı eserinden bahsedilmiştir. Bu eser Tarih-i İslam-Tarih-i Osmani adlı eserdir. Tarih-i İslam kısmında genel olarak İslami konular yer alırken Tarih-i Osmani kısmında ise tarihi bilgilerin yer aldığından bahsedilmiştir. Bu eser sade ve anlaşılır bir dille yazıldığından dolayı mekteplerde okutulması uygun görülmüştür. *“Bundan okuyan her mübtedi veya her tâlebe İslâmiyetin sûret-i zuhûr ve ittisârıyla İslam olarak yeryüzünde vech-i ma’rûz üzere teşkil iden bi’l-cümle devletler ve hükümetler hakkında mücemmelen ma’lûmât-ı lâzımeyle istihsâl iylemiş olduktan başka uslûb ifâdece dahi hayli müstefid olacağından bu iki cihetle fâ’ideminde olmak isteyenlerle ‘umûm-u mektebler için bundan daha güzel, daha müfid bir eser olamayacağını ‘arz ile hay’at mecmû’ası iki yüz sekiz büyük sahifeden ‘ibâret olduğu halde yalnız icrâsına dört ve mücellidine dört buçuk gurûş fî’at konulmuştur”* Eser mekteplerde önemli ders kaynağı olarak yer edinmiştir. Bir nüshası 208 kuruşa satılırken yazarına ise 4,5 kuruş fiyat biçildiği belirtilmiştir.¹⁶⁵

*“Gönül kem rüşânedır ini’kas-i mihr-i ‘aşkınlâ
Kabul itmez hulûl itmekle firkat-i renk zulmâtı*

¹⁶³ Ma’ârif Gazetesi, No. 1, s. 1.

¹⁶⁴ Ma’ârif Gazetesi, No. 1, s. 14.

¹⁶⁵ Ma’ârif Gazetesi, No. 1, s. 16.

*Çeker mah-ı münire perde ba'zen bir sihâb ama
Anın var mı cihândan nurunu mahvetmek imkânı”*

Yukarıda yer alan şiir hakkında Reşad Bey gazetede önemle bahsetmiştir. Gönüllere işleyen nağmeleri ile göze çarpmaktadır. Bu yazılan kıtayı herkesin hafızalarına kaydetmelerinin gerektiğine gazetede belirtilmektedir.¹⁶⁶

Gazetenin içerisinde edebî, fennî vs. konuların yer aldığından bahsedilmişti. Yine ayrı bir başlık altında yer alan duygu yüklü bir edebî konu ile devam edilmiştir. Yaşlı bir amcanın oğlunun vefatı ile karşı karşıya kalması ve bunun ne kadar büyük acı olduğunu dile getirilmiştir. Oğlu vefat edince adamcağız yalnız başına kalır ve kendisini bir boşlukta hissetmektedir. Acısını bir türlü dindiremez ve kendisini sokaklara bırakır ve yalnızlık ile baş başa kalır. Sokaklarda kalması sonucu açlık ve sefalet ile karşı karşıya kalır. Çöplerden ekmek arar hale gelmiştir. “Nereye gidiyor? Bunu ihtiyarda bilmiyordu. Bir elini mi'desi üstüne koydı. Sarı simâsı müdhiş bir manzara kesb itdi. Önünde açılan gayeyi ızdırâb onı cazibe-i seri'asıyla çekerken: “insanlar! Ben aç kaldım; dilenmeye gidiyorum” diyordu. Hayat! İnsâniyet bu sırrı keşf idemiyordu. Yürürken bir duvar dibinde bir parça ekmek gördüğü için heman elini uzatdı. Elini kaldırırken bir ihtirâz-ı ğarib içinde kalan parmakları titriyordu. Ekmeğe bakdı. Her tarafına diş değmişdi. İstikrâh itmedi.” Sessiz ve içine kapanan yaşlı amca, oğlunun vefatından beş gün sonra bir köşede vefat etmiş olarak bulunur. Duygu yüklü ve bir o kadar da ibret verici kıssadan gazetede bahsedilmektedir.¹⁶⁷

Gazetede hava ölçerlerden bahsedildiği gibi bu defa farklı hava ölçer dile getirilmiştir. Amerika'da “Amerika Kurbağası” olarak geçen bir hayvan türü ile havanın ölçümü gerçekleştirildiği dile getirilmiştir. “Tazyik havanın tebdili teneffüse az çok fa'liyet kesb itmesiyle te'sirini belli ider.” Birçok yerde bu kurbağadan istifade edilmiştir. Genellikle ağaç tepelerinde gezdiği için “ağaç kurbağası” olarak da bilinir. Kısa mesafeleri uçarak yol alabilmektedir. Sesi çok güçlü olmakla birlikte havanın gidişatına göre sesi değişebilmektedir. İyi havalarda çok güçlü öter, fırtınalı havalarda ise zayıf bir şekilde öter. Böylece ses tonuna bakılarak havanın gidişatından haberdar olunduğu gazetede belirtilmektedir.¹⁶⁸

Avrupa'da Jul Simon adlı bir yazarın namı bütün cihana yayılmıştır. Bütün ömrünü eğitime adayan bu kişi mektepler hakkında 25 sene müddetince kitaplar,

¹⁶⁶ Ma'ârif Gazetesi, No. 2, s. 20.

¹⁶⁷ Ma'ârif Gazetesi, No. 3, s. 34-35.

¹⁶⁸ Ma'ârif Gazetesi, No. 3, s. 43.

nutuklar vs. bilgiler vermeye çalışmıştır. “*Bu zât nutkunun birinde diyor ki: mekâtib-i muntâzamiyeye mâlik olan millet en büyük millettir.*” Eğitimi önemseydiği ve birçok çalışma yaptığı dile getirilmiştir. Mektepler hakkında birçok fikir öne sürmüştür. Bu fikirlerini ise 800 sayfalık bir kitapta toplamıştır. Jul Simon’un ve kitabının Fransa’da büyük ilgi gördüğü gazetede belirtilmektedir.¹⁶⁹

Gazetede yer alan yeni kitaplar hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Örneğin Şehnâme-i Firdevsi adlı eser Yusuf Ziya Bey tarafından kaleme alınmıştır. II. Abdulhamid ve vatandaşlarına sunulan bu eser 234 sayfadan oluşmaktadır. Bu esere 10 kuruşluk bir fiyat belirlenmiştir. Usûl-ı İnşâ adlı eser ise Rıfat Bey tarafından kaleme alınmıştır. Bu kitap tüm ilim dünyasında okutulabilecek bir eser olup 100 kuruşa satılmıştır. Fenûn-u İnşâ adlı eser yine Rıfat Bey tarafından kaleme alınmış olup ilim dünyasına faydalı bir eser niteliği kazanmıştır. Bu eser ise 5 kuruştan satıldığı belirtilmiştir. Bu şekilde farklı farklı eserin önemi ve faydasından gazetede bahsedilmektedir.¹⁷⁰

Mektep, hayatı beşeriyedir. Mektep; ilmi, fenni vs. birçok bilimin insanlara sunduğu yerdir. Mektep hayatı sadece eğitim olarak değil öğretim ve ahlakında öğrenildiği yer olarak bilinmektedir. Cahilliğin giderilmesi ve tecrübelerin yer edindiği bir kurum olarak nitelendirilmiştir.¹⁷¹

Fransızcadan çevrilen bir eserde ahlak ve insan sağlığı ile ilgili birçok nasihat yer almaktadır. Franklin’in ele aldığı konu hakkında maddeler halinde beyan edilmiştir. Bu maddelere bakılınca şu şekildedir:

Birinci: Ağırbaşlılığa kadar yemeyiniz ve sersemleşinceye kadar içmeyiniz.

İkinci: Kendinize yarayacak şeyler söyleyiniz.

Üçüncü: Vazifeniz olan şeyler ile ilgilenip onlara niyet ediniz.

Dördüncü: Her şeyin bir zamanı vardır.

Beşinci: Daima faydalı işler ile meşgul olunuz.

Altıncı: Hayale ehemmiyet etmeyiniz, hakkaniyet üzerine düşünün ve düşündüğünüz gibi seviniz.

Bunun gibi birçok madde yer almakta olup faydalı bir ilim içerisinde bulunduğu gazetede belirtilmektedir.¹⁷²

¹⁶⁹ Ma’ârif Gazetesi, No. 3, s. 43-44.

¹⁷⁰ Ma’ârif Gazetesi, No. 3, s. 48.

¹⁷¹ Ma’ârif Gazetesi, No. 5, s. 65-66.

¹⁷² Ma’ârif Gazetesi, No. 5, s. 70-71.

Doktor Ş. Kemal Bey'in kaleme aldığı “Hıfz-ı Sıhhat İzdivâc” adlı eseri hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Bu eserin içeriğinde evlilik, bekârlık, akraba arası izdivaçlar vb. konulara yer verilmiştir. Genel itibariyle bir erkek ve kadınlara izdivaç rehberi niteliği taşıdığını söylemek doğru olur. Bu eserin fiyatı 100 kuruş olarak hesaplanmış olduğu gazetede belirtilmektedir.

Naci Efendi'nin kaleme aldığı eser ise “Usul-u İdare” adlı bir eserdir. Bu eserin içeriğinde ise bir memlekette geçen olaylar sanat hayatı, ziraatı, adli, vb. konular yer almaktadır. Bu eserin kaymakam, müdür ve memurlar için bir rehber niteliği taşıdığı gazetede belirtilmektedir.¹⁷³

Gazetede yer alan şeffaf bir kâğıt yapılması ve üzerine resmin yapımına dair bilgiler yer almaktadır. Öncelikle yapılacak işlem için bir pamuk üzerine saf benzin damlatılır. Bu pamuk ile kâğıdın üzeri hafifçe silinir. Kâğıt benzini iyice içtikten sonra şeffaf olan kâğıt üzerine çizgiler ve boyalar ile resmin yapılması önerilmektedir. Böylece isteğe göre farklı farklı şekillerde resimler ortaya çıkmaktadır. Kâğıt üzerindeki benzin uçucu özelliğe sahip olduğu için herhangi bir koku veya bir leke bırakmaksızın iyi resimler ortaya çıkar. Yapılan bu çalışma ile resmin farklı bir ahengi ve kâğıt kullanımı hakkında bilgiler gazetede bahsedilmektedir.¹⁷⁴

Kitap hakkında çok değerli öğütler ve bilgilere yer verilmiştir. Kitap kadar eğlenceli ve zevkli başka bir şeyin olabileceği dahi söylenemez. Günün birinde bir baba oğlunun elinde bulunan kitap için ne kitabı diye sormuş. Oğlu da kitap hakkında babasına bilgi verir. Babası da kitabın çok faydalı bir şey olduğunu anlamış ve çocuğunun okuduğu kitabı anlamasına çok memnun olmuştur. “*Fi'l-hakika insan bütûn dünyayı gezmiş olsa kitâbdan daha munis hiçbir şey'i tesâdiif idemez.*” İlim ehli olabilmenin yolu kitaplardan geçmektedir. Yalnız kaldığın zaman en iyi arkadaşdır. Kitabın önemi ve değeri gazetede belirtilmektedir.¹⁷⁵

Gazetenin sekizinci sayısında yer alan kara ve deniz rüzgârlarından bahsedilmektedir. Ruhun dinlenmeye geçtiği vakitlerde yani gece olduğunda müthiş bir deniz havası esmektedir. İnsanlar o havayı teneffüs ederek rahatlama hissi duyarlar. Bu rüzgâr sabaha karşı sakinliğe bırakır kendisini. Daha sonra ise gündüz karadan rüzgâr esmeye başlar. Rüzgârın yavaş yavaş esmesi ile ardından güneşin

¹⁷³ Ma'ârif Gazetesi, No. 5, s. 80.

¹⁷⁴ Ma'ârif Gazetesi, No. 6, s. 95.

¹⁷⁵ Ma'ârif Gazetesi, No. 7, s. 102.

doğması insanın içini ferahlatıcı bir his vermektedir. Gece ve gündüz esen rüzgâr toprağı da etkilemektedir. Toprak gece soğur gündüz ise güneş ile birlikte ısınmaya başlar bu da toprağın yapısını etkilemektedir. *“Bu rüzgârların hubûb toprağın tabi’atına da teb’a bulunur mesela sahili teşkil iden arâzi hayât-ı nebâtiyeden ‘ari çorak bir yer olursa harâret verde’i şemsin te’sir nefzi daha suhûletli ve binâen’aliyye daha kuvvetli bulunacağından denizden ve zân olacak nesim gayet şiddetli olur.”* Değişen doğa olaylarına bağlı olarak her mevsimde farklı rüzgârların esmekte olduğuna gazetede belirtilmektedir.¹⁷⁶

Tabiat betimleyici şekilde tasvir edilmeye çalışılmıştır. Tabiat bir şairi saatlerce düşündürür. Bir ressamın günlerce uğraşarak yapabileceğı en mükemmel bir resim dahi tabiatta bulunan en küçük bir güzelliğı dahi resmedemez. *“Ay doğar; Nûru göklerde bir neşât, inbisât uyandırır. Bulutlar in’itâf ziyâdan binlerce dilferib renklerle boyanırlar.”* Şairane bir dil kullanılarak doğanın ve tabiatın ne kadar mükemmeliyete sahip olduğuy beyan edilmiştir. Sabah uyandığında kuşların cıvıltısı, çiçeklerin kokusu insanın içinde tatlı his uyandırır. Gecenin ve gündüzün verdiği duygular her ne kadar farklı ise yaşanan tabiat olaylarının bir nizam doğrultusunda hareket ettiğine gazetede belirtilmektedir.¹⁷⁷

Bir İngiliz risalesinde kömürün nasıl kullanıldığı ve uzun süre ateşli kalma sebebini araştırmışlardır. Britanya’da kömürün yandıktan sonra durmadan ateşli olduğundan dolayı dikkat çekici bir maden olduğuy ortaya çıkmıştır. Kömür iyice tutuşturulduktan sonra tam hararetlenince üzerinde bir güğüm suyu on dakikada kaynatabilecek özelliğı sahiptir. *“Hele kış geceleri sabaha kadar ocakda ateş bulundurmak istenildiğı halde bu âlet-i isti’mâlden büsbütün sakıt hükmündedir.”* Kış gecelerinin vazgeçilmez ısınma kaynağı olarak insanların hayatına girmiştir. Kömür kullanımı ve önemi dikkate şayan bir şekilde gazetede belirtilmektedir.¹⁷⁸

Gazetede Selahaddin Bey tarafından ele alınan bir yazıda Avrupa ve Amerika’yı tanıyabilecek Atlas’tan bahsetmektedir. Bu atlasta yer aldığına göre dağların, ovaların, denizlerin vs. birçok özelliğinden bahsedildiğı aşikârdır. *“Dağlarla ovalar, yaylalarla vasi’ sahralar, derin uçurumlar ile yüksek tepelerden mürekkeb bir sergi nazar-ı hayret önünde nümâyan olur. Zamanımızda Bahr-i Muhit-i Atlasi cenûbinin ka’ri her ne kadar tamamiyle keşf olunamamış ise de atlas-ı*

¹⁷⁶ Ma’ârif Gazetesi, No. 8, s. 119.

¹⁷⁷ Ma’ârif Gazetesi, No. 9, s. 134.

¹⁷⁸ Ma’ârif Gazetesi, No. 10, s. 151.

şimâlinin havzası İngiliz ve Amerika bahriyunu tarafından tamamiyle muâyene edilmiştir.” Yapılan çalışmalar sonucu bölgenin birçok özelliğini keşfetmiş olurlar. İrlanda ve Amerika’da telgraf tellerinin bulunduğu bilinmektedir. Britanya adaları ve burada geçen doğa olayları hakkında bilgiler sunulmaya çalışılmıştır. Bölgenin en yüksek dağı olan Himalaya Dağı’nın yüksekliği en sivri tepelerinden daha yüksek olduğu beyan edilir. *“Bulutların fevkinde tabakat hava sakin olduğu gibi bahr-i muhitin müdhiş dalgaları altında dahi diğer suları ‘aynı bir sükûnet da’ima içinde bulunurlar.”* Yapılan çalışmalar sonucu ortaya çıkan Atlas sayesinde bölgenin hemen hemen tüm özellikleri ile gün yüzüne çıktığı gazetede belirtilmektedir.¹⁷⁹

¹⁷⁹ Ma’ârif Gazetesi, No. 10, s. 154-155.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sayısız gazete ve dergi yayınlanarak Osmanlı basın ve yayın hayatına dâhil olmuştur. Gazete ve dergiler yayınlandıkları dönemin birer aynası niteliğindedir. Bu sebeple gazete ve dergiler incelediğimiz dönemin siyasi, kültürel, sosyal ve ekonomik yönlerini yansıtarak o dönem hakkında bilgi edinmemizi sağlamaktadır.

Maarif gazetesi 1891 yılında Osmanlı basın ve yayın hayatına dâhil olan edebi ve fenni özellikte bir gazetedir. Gazetede dönemin siyasi anlayışından dolayı siyaset dışında her konuya yer verilmiştir. Gerek Osmanlı Devleti topraklarında ve gerekse Avrupa, Amerika, Çin ve Avustralya gibi yerlerde meydana gelen gelişmelerde gazetede yer edinmiştir. Gazetede işlenen konulara kısaca değinecek olursak, tarihi konularda; II. Abdülhamid dönemi iç ve dış gelişmeleri, Molla Hüsrev'in tarihi kişiliği ve özellikleri, 1870-1871 yılında Prusya ve Fransa arasında yaşanan savaş, İngiltere'de inşa edilen dönemin en büyük demir köprüsü işlenmiştir. Edebiyat alanında işlenen konular; Mehmed Celal, Münecci, Vasıf ve Muhammed Said gibi yazarların kaleme aldıkları şiir, makale ve mektup gibi edebi eserlere yer verilmiştir. Eğitim alanında Johannes Gutenberg'in çeşitli denemeler sonucunda Almanya'da modern matbaayı icad etmesi, Osmanlı Devleti'nde III. Ahmet döneminde İbrahim Müteferrika tarafından matbaanın kurulması ve burada basılan eserler, çocuk eğitiminde dikkat edilmesi gereken hususlara yer verilmiştir. Askeri alanda işlenen konular ise silah yapım, bakım ve top atışı derslerinin inceliklerine endahat dersinde askerlere öğretilmesi, çeşitli ülkelerde askeri amaçlı beslenip yetiştirilen posta güvercin şebekelerinin özellikleri ve bu şebeke ağını gösteren haritalara yer verilerek işlenmiştir. Tıp alanında işlenen konular; şeker, verem, romatizma ve uyku problemi hastalıklarına yönelik yapılan tedavi ve yöntemlerine yer verilmiştir. Zirai alanda işlenen konular da; çay, kakao, tütün gibi bitkilerin yetiştirildikleri bölgenin iklim özellikleri, toprak yapısı ve bu bitkilerin özellikleri işlenmiştir. Yine zirai alanda kumlu toprak çeşitlerine ve özelliklerine, çiftçiler için kolay kullanım özelliğine sahip döven aletine gazetede yer verilmiştir. Bilim ve teknik alandaki konular ise barometrenin yapılışı ve hava basıncının ölçümü, su tulumbalarının yapımı ve kullanımı, şimendifer adı verilen dönemin büyük trenlerine ve demiryollarına, madenlerin kullanımı ve çeşitli leke çıkarma usullerine, fotoğraf makinasının kullanımına iyi fotoğrafın nasıl alınacağına dair bilgilere gazetede farklı sayılarda yer

verilmiştir. Tabiatla yaşayan bülbül, sinek kuşu, cennet kuşu, deve kuşu, baykuş ve ağaçkakan gibi kuşların yaşadıkları ülkeler ve bu kuşların özelliklerine yine orangutan, şempanze ve goril gibi maymun türleri gazetede işlenmiştir. Sosyal ve iktisadi konularda Amerika, Avustralya, Rusya ve Çin gibi çeşitli ülkelerde çıkarılan altın rezervlerine ve dünya ticaretindeki maddi miktarına ve devletlerin ticareti geliştirmek amacıyla ülkelerinde düzenledikleri sergi ve ekonomik ilişkilerine yer verilmiştir. Coğrafya olarak Atlas ve Hint okyanuslarından denizden ve karadan esen rüzgârlara gazetede yer verilmiştir. Bunun dışında gazetede çeşitle eğlence oyunlarına yer verilmiştir. Ayrıca gazetede kimi zaman sayfanın tamamını kimi zamanda yarısını kaplayacak şekilde resimlere yer verilerek işlenen konular görsellerle desteklenmiştir.

Sonuç olarak Maarif gazetesini etkili kılan geniş bir konu yelpazesini içinde barındırmasıdır. Günümüz edebiyat, tarih, coğrafya, bilim ve teknolojik alanlarına yönelik konuları içinde barındırması gazeteyi önemli kılmaktadır. Ayrıca konuların görsellerle pekiştirilmesi, sadece Osmanlı Devleti'nde meydana gelen gelişmelere değil aynı zamanda çeşitli ülkelerde veya bölgelerde meydana gelen her türlü konuya yer vermesi onu aynı dönemde yayımlanan diğer gazete ve dergilerden farklı kılmaktadır.

KAYNAKÇA

AFYONCU, Erhan, “İbrahim Müteferrika”, *DİA*, C. 21, İstanbul 2000, s. 324-327.

AFYONCU, Erhan, “Rüstem Paşa”, *DİA*, C. 35, İstanbul 2008, s. 288-290.

AKKAYA, Mehmet Ali, *Türk Beşikdevri Basmalarında Yazma Kitap Geleneğinin Etkileri ve İç Kapağın Gelişimi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2003.

AKKAYA, Mehmet Ali, *Türk Kitap Basmacılığı Tarihçesi ve Beşikdevri*, İstanbul 2008, s. 1-16.

ALTIN, Hamza, *II. Meşrutiyet Devri Osmanlı Mizah Basını*, Grafiker Yay. , Ankara 2014.

AYDENİZ, Hediyeullah, “Tarihsel ve Literal Açıdan Yerel Gazetecilik”, Suat Sezgin (Ed.), *Türkiye’de Yerel Basın*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yay. , İstanbul 2007.

BARAN, Sinan, “Türk Basın Kanunlarının Genel Görünümü ve 5651 Sayılı Kanunun İnternet Gazeteciliğine Etkileri Üzerine Bir Tartışma”, *Erciyes İletişim Dergisi*, C. 5, S. 4, Kayseri 2018, s. 387-404.

BAYKAL, Hülya, *Türk Basın Tarihi (1831-1923)*, Afa Matbaacılık, İstanbul 1990.

BENEK, M. Kazım, “Osmanlı’da Basının Doğuşu ve II. Meşrutiyet’e Kadar ki Gelişimi”, *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 6-7, Siirt 2016, s. 27-39.

BÖREKÇİ, Ülkü Ayşe Oğuzhan, “İttihat ve Terakki Dönemi’nde Gazetecilik Kimliğinin Hüküm Gecesi Romanında Görünümü”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, C. 8, S. 1, Konya 2013, s. 212-232.

ÇELİK, Hümeysra, *Başlangıçtan II. Meşrutiyet’e Osmanlı İmparatorluğu’nda Basın*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2012.

DEMİR, Kenan, “Osmanlı’da Basının Doğuşu ve Gazeteler”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 5, Iğdır 2014, s. 57-88.

DEMİR, Şerif, “İktidar-Basın İlişkilerinin Osmanlı Devleti’nde Görünümü (1831-1918)”, *The Journal of Academic Social Studies*, S. 33, 2015, s. 367-377.

DOĞANER, Yasemin, “Hürriyet ve Modernleşme Enstrümanı Olarak Osmanlı’da Basın”, *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 29, S. 1, İstanbul 2012, s. 109-121.

ERBAY, Erdoğan, *Maârif Mecmuası-Tafsilli Fihrist ve Bütün Şiirler-*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1991.

GİRGİN, Atilla, *Türkiye’de Yerel Basın*, Der Yay. , İstanbul 2009.

GÜLMEZ, Mevlüt, *2. Abdülhamid Dönemi (1876-1908) Basının Dili*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2013.

HAYTA, Necdet, *Tarih Araştırmalarına Kaynak olarak, Tasvir-i Efkâr Gazetesi (1278/1862-1286/1869)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2002.

İNUĞUR, M. Nuri, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yay. , İstanbul 1993.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi (Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri 1876-1907)*, C.VIII, TTK Basımevi, Ankara 2011.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi (Islahat Fermanı Devri 1861-1876)*, C.VII, TTK Basımevi, Ankara 2011.

KOCA, Ferhat, “Molla Hüsrev”, *DİA*, c. 30, İstanbul 2005, s. 252-254.

KOLOĞLU, Orhan, *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yay. , İstanbul 2013.

KOMİSYON, Gazetecilik, *Türk Basınının Doğuşu ve Gelişimi*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 2011.

ORAL, Fuat Süreyye, *Türk Basın Tarihi 1728–1922*, Ankara 1968.

ÖNER, Sema, “Türk Basınının İlk Resmi Gazetesi Takvim-i Vekayi’de Padişah Portresine İlişkin Haberler”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, İstanbul 2011, s. 149-168.

TOPUZ, Hıfzı, *II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2005.

UÇAROL, Rifat, *Siyasi Tarih (1789-2010)*, Der Yay. , İstanbul 2010.

YALÇIN, Semih, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları*, Berikan Yay. , Ankara 2003.

WEB KAYNAKLAR

BARINDIK, Gökem, (10 Mayıs 2017), Erişim Tarihi: 09 Temmuz 2020, <https://indigodergisi.com/2017/05/turk-basini-ilk-sansur/>

Türk Tarih Kurumu, Erişim tarihi: 09 Temmuz 2020,
<https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>

Wikipedia, Erişim Tarihi: 06 Temmuz 2020,
https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Johnnes_Gutenberg

هجری شمسی (۲۲) اغستوس سنه ۱۲۶۹ (نومرو ۲ - رنجی سنه) هجری قمری (۲۹) محرم سنه ۱۳۰۹

طبع

مجله

نالت

۱۳۰۹

سیاستدن ماعدا هر شیدن بحث ایدر. درج

اولنیاں اوراق اعاده اولنماز.

بهرنجه شنبه کونلری نشر اولنور

امور اداره ونجربده عائد هر خصوص ایچون مدیر مسئول قصبان نامه مراجعت اولنور.

نسخه سی ۴۰ پاره یه در

شرائط اشترا

برسنه لکی در سعادت ایچون اداره خانه دن آلتی اوزره بکری، ولایات ایچون پوسته اجر تیله برابر اوتوز غروشد

اداره خانه سی :

باب عالی جاده سنده قصبان مطبعه و کتابخانه و مجلدخانه سیدر

دور جلیل حضرت جهانبا نینک آثار بدایع دثارندن برنبده

بر مملکتک ترقیات مدنیه سنه خدمت ایده جک وسائط مهمه دن بری و بلکه ده برنجیسی مطبوعا تدر.

ایشته آمال حکمت اشمال هایونلری ممالک محروسه المسالک شهنشاهی لری نیک استکمال اسباب معموریت و سعادت قضا یه سنه خیره سنه معطوف اولان ولی نعمت بی میتمز پادشاه مکارم اقتران و تاجدار عدالت عنوان افندمن حضر تری نیک مشهود با صره شکران و محمد تمز اولان الطاف و عنایات معالی درجات هایونلری آثار جلیله سندن بری ده ملکمزده انتشار ایدن کتب و رسائل و اوراق حوادلک کوندن کونه تکترو تکمل ایتمی ماده محاسن آوریدر.

مطبوعاتک اساس وظیفه سی ایسه بر مملکتک ترقی و تمالیسنه دلالت ایده جک خصوصاتی انظار عالمده بر قاتدها تعیین و بوضورتله حکمدارینه. دولته، ملتته کمال صداقتله خدمات مبروره ایفایله کدن عبارتدر.

مبدأ فیض و سعادت اولان جلوس میامن مأنوس حضرت جهانبا نی روز بهجت بروزنده موقع انتشاره چیقان «معارف» صداقت سیرت دخی پادشاه عالیجاه افندمن حضر تری نیک سریر شوکت مصیر سلطنت سنیه لری نه سایه انداز اجلال اولدقلری یوم مسعوددن بو آنه قدر کذران ایدن اون آلتی سنه دن عبارت برمدت قلیله ظرفنده ممالک محروسه المسالک شهنشاهی لری نیک هر طرفنده جلوه نمای منصه بروز اولان مأثر جلیله لاتحصانک برنبده سی درج ستون افتخار ایله ایفای وظیفه عبودیت مسارعت ایدر.

بُرهانِ دُرّی

افاده مخصوصه

لسان عثمانی شمیدی حاده باشی باشه بر لسان ایسه ده
عن اصل عربی و فارسی و چغتای لسانلرندن استفاده ایتش
بر لسان بدیع الیاندیر. دیمک اولیورکه لسانمز اوج بیوک
رکندن متشککدر. بناء علیه هر رکنک - لسانمز ارکانندن
بولندقلری حیثیتجه - قواعد لازمه سی اوکر نمکه محتاجز.
ارکان ثلثه مذکورددن رکنین اخیرجه اولان احتیاجی
یکدیگرینی متعاقباً میدان اتشاره وضع اولنان آثار متعدده
کیدردی. لکن لسانمز رکن اعظمی تشکیل ایدن الفاظ
عربییه نك اصول و فروع و مشتقاتی و بالخاصه شیوه لسان
عثمانی اوزره موقع استعماللرینی کوسترن بر اثره احتیاج
کلیتمزک مسلمیتله برابر اوله بر اثر کوریلهمکده در.

ایشته شو احتیاجک ازاله سی خصوصنده کی آرزوی
وجدانی به بعض ذوات ترقی جویایک رجایی دخی منضم
اولدیفندن علی قدر امکان او نقصایتک انامی مقصدیه
برقاموس عثمانی تحریرینی تصمیم ایتشیدیم. شو کونلرده ایسه
برحس ناکه ظهورک ایضا طبله او فکرملک قوه ده قائلسندن
فعله چقمه سی - مرجح کوردیکمدن عصر شهنشاهیله
بحق اعصار سابقه و لاحقیه غبطه بخش اوله حق صورنده
بردور ترقی آچیش اولان ولی نعمت اعظم، شاهنشاه معظم،
لطف محض ربانی، ظل ظلیل یزدانی السلطان الغازی
(عبدالمجید خان ثانی) - ادام الله تعالی اجلال سلطنته -
اقدیمز حضرت تلیرنیک عصر هایون معارف پروریلرند نوینو
زیب بخشای صحنه ترقی اولان آثار برکزیده به بر علاوه
متممه اولوق اوزره «برهان دورترقی» نامیه اشبو قاموس
عثمانیک نشرینه باشلادم.

اخطار

بواثرک مطالعه سته راغب اولان ذوات کرامک الّ اول
- بو کتابک دیباچه سی دیمک اولان - مواد آتییه عطف
نظر ایتلری توصیه اولور.

۱ - بوقاموس تحریر، کلمات خصوصنده محل ولادتنه
نسبتله فیروز آبادی نامیه مشهور اولان قاموس محیط مؤلفی
ابوطاهر (محمد) بن یعقوب حضرت تلیرنیک قاموسنده اتخاذ
سیورمش اولدقلری اصول اوزره ترتیب ایدلدی. شویله که:
مواد اصلیه نك صوک حرفی باب، برنجی حرفی فصل اتخاذ
اولندی. هرکله نك هیئتلی تبدیل ایلدیکجه تحریرجه قولایلق
اولسود دیه کلمات یکیدن آلمش اولدقلری صورتی اراثة ایچون
حروف مقطعه ایله برده سر لوحه علاوه اولندی. مثلاً:
(صمت) کله نك تحریری لازمه کله بوکله نك حرف آخری
(تا)، حرف اولی (صاد) اولدیفندن باب التاء فصل الصاده
مراجعت اوله جفی کی وسطی (م) اولدیفندن (ص م ت)
سرلوحه سته مراجعت اولمیلدر.

۲ - هرکله نك صورت اشتقاقی، مذکر و بامؤنث اولدیفنی
کوسترلکدن صکره دال اولدقلری معناری اراثة اولندی.
معانی، متعدده دال اولان کلمات معانی، متعدده لری اشارتله
تفریق اولنه رق درج ایدلدی.

۳ - مشتق کلمات مواد اصلیه لری ثلاثی مجرد
ویاخود رباعی مجرددن اوله جفتدن اوله و جوه اصلیه لری
کوسترلدی، صکره صره یله بونلرک تفرعاتی اولان مزیداته
یکلدی.

۴ - هرکله نك مسوق استعمالی موضعاً کوسترملک
ایچون - اشارتیه موزون و منثور مثاللر ایراد ایدلدی.

۵ - ایراد اولنان امثله نك قائللری مؤلفجه معلوم ایسه
اسملری قوللرینک آتیه یازلدی. دکل ایسه «قائلنی بیامیورم»
دیمک اولان (لادری قائله) جمله سی مقامنه قائم اولوق اوزره
اوله مثاللرک آتلیرینه (لا) اشارتی قونلدی.

۶ - زیرلری اشارتدن خالی اولان منظوم و منثور
مثاللر مؤلفک اثر خامه سیدر.

۷ - هرکله نك اصول و مشتقاتی و امثله سی کوسترلکدن
صکره املا و استعمالجه ذکرینه لزوم کوریلان قواعد و ایضا حات
کوسترلدی.

۸ - بواثرک مقصد اصله مطابقت و شیوه لسانمز
موافقتدر. بناء علیه هراچی مقصدده خلل کله مک اوزره
تحریرنده روش متوسط اتخاذ اولدیفنی فراموش ایدلمیلدر.

آسمانه مائی، بولوطلمه بنه، زرین آفتاب
 هانگیندنه خوشنویز استانبولک شاعرلی
 نشر انوار ایتدی خوشنویز جهان طوق ایلدیم
 مشرقک اوستنده طوغشمه صیرمه صابلی بریری
 بر سعادتی رنک ایلد اظهار شوق ایلد ایدی
 صاف ایدی استانبولک بحر لطافت کستری
 بر الهی شعله قیلدی غرق انوار خدای
 آسمانی، خاکدان، کلستانه اهضری
 بر بهشت آباد ایدی خرم بهار لائات
 جویبار ایلد ایدی نظم کویا کوی
 بر هوای دلغیب ایلدی تعطیر بشام
 نشر ایلدی آسمانه دنیای بوی عنبری
 نور لر لائات اولمسه بتونه نیت فزا
 کورمیند وار ایلد کورسونه بوکونه زیب و فری
 نوره غرق اولمسه جهان، انوار ایلد آسمانه
 آسمانه خاکدانه بخمه ایتدی زیب و زیوری
 برده باقلم که بوروز برضیا نظیر ایلر
 روز فیروز جلوس یادشاه اکبری
 اول شهنشاه جهان آرا که فروغ یاکنک
 لائاتک آفتابی اولد لایق افسری
 افتخار ایلد ایدی دنیای قارشی تا ابد
 چاکر دینیه سی اولسیدی دهرک قیصری
 سطونی، علوی، قدسی مغلوب ایلر
 زالک اوغلی رستمی، دارا ایلد اسکندری
 اولدی رشک انداز افعالی هزارانه کشوری
 قیلدی مجلوب کالانی هزارانه کشوری
 حضرت سلطان حمید بر عدالت کیم آنک
 هر ایشدنه فیض الطاف خدای در رهبری
 یادشاه معرفت پیرا، کرملر جهان
 ناهیدار ملک شاه، عسکرک تاج سری
 ایلدی لطفی بهارستانه شرقی غرق نور
 بر بهشت آباد فیضه ایتدی جهانده هریری
 قیلدی مشراری لطفیلر هر اهل دانشی

وارمی بوبد عالمک شاهنشاه دانشوری
 ایلد بر شاه جهان آرای دعالی کیم اولور
 هر ایشدنه لطف خدای جهانک مظهری
 مصیبات عاطفتدر چاکر دینیه سی
 فیضیاب مغفرتدر بنده فرمانبری
 آفتاب برج دولتمدر او شاه لائات
 بر تو افزادر نجوم آسمانه لشکری
 مجمع فیض خدای در طبع قدسی طینی
 مطلع نور خدای در طالع سعد اجتری
 نام یاک شعله یاسه اولمده در هر عالم
 نوره مستغرق ایلر عنوانی هر آنه منبری
 شجرهائی بنجه درد و المده حفظ ایچونه
 سایه صاددی عالم عدل هدایونه شریری
 هر زمانه بر ماهتاب ایلدی دهری شعلندار
 ماه برنو آور اولد جواهر انکشتی
 خاکدان کوردیکی کونخبری چشمه جریخ
 کوردمشدر ایلد بر سلطان قدسی یکری
 اول شهنشاه جهانده اجتماع ایتد همامه
 ذات یاک دهری شریف ایتدی کونخبری
 فکر عثمانی، ابوبکرک علوی طینی
 عدل فاروقی، کالایه جناب جبریری
 ای شهنشاه جهان، ای آفتاب معرفت
 سنن انجوه یادشاهانه جهانک سردی
 عالم نور اولدی عالم سایه لطفکده هب
 برنو سطونن تنور ایلدک بحر و بری
 عسکرک ایتمی قیلدک سردر آور بتونه
 یادشاهم ایلدک اعیان عموماً عسکری
 لطف و احسانک غریب میرت ایلد جانمی
 زده قادری آتوق آثار عطای جعفری
 برو اورونجه لعل برنو تار سطونک
 آسمانک شرمسار اولدی نجوم ازهری
 کومتردب دنیای اتر یاکنی بیغمبرک
 ای خدایت مهری خوشنود ایلدک بیغمبری

بر هفتعلق تقویم

۱۳۰۹ سنه هجرية قمری ۱۲۶۹ سنه هجرية شمسی ۱۳۰۷ سنه مالی ۱۸۹۱ سنه فرنکی											
کونذک اسلمری	آیلر	روز خمر جاییری	اوقات				اسناد	آلایه ساعته آتیه	تندیل زمان	کونذک ملکی	وقوعات
			طلوع شمس	اولین	آنگندی	پایسو					
۶	۲۹	۱۲۹	۱۱،۷	۵،۴۳	۹،۱۸	۱،۳۳	۹،۲۸	۶،۲۴	۲،۰۲	۱۲،۳۵	
۷	۳۰	۱۳۰	۹	۴۴	۱۹	۳۳	۳۱	۲۳	۲۳	۳۳	
۸	۳۱	۱۳۱	۱۳	۴۶	۱۹	۳۳	۳۴	۲۰	۴۴	۳۰	
۹	۱	۱۳۲	۱۴	۴۷	۲۰	۳۳	۳۷	۱۹	۴۰،۵	۳۷	چایلاق فورته سی
۱۰	۲	۱۳۳	۱۶	۴۸	۲۰	۳۲	۴۰	۱۸	۲۶	۲۴	ایلول رومی
۱۱	۳	۱۳۴	۲۰	۵۰	۲۱	۳۲	۴۳	۱۵	۴۸	۲۲	
۱۲	۴	۱۳۵	۲۲	۵۱	۲۲	۳۲	۴۷	۱۴	۵۰،۹	۱۹	

چک کابلک

مشاهیر شعرای ایرانیه و سرفرازان
ادبی اسلامیه دن فردوسی طوسی
مرحومک. شهنامه سیدرکه بونک
نسخه لری نادر و بهاسی غالی اولمق
حسیله بر طاقم نقایس پروان و اراباب
مراق واذغان بویه بر اثر جلیل القدرک مطالعه سندن محروم
قالقده اولمسنه مبنی سایه تسهلاتوایه حضرت «عبدالحمد»
خانیده مجرد و طنداشلرمزه بر خدمت مفتخره اولمق اوزره
شهنامه نیک فقرات و ابیات منتخبه سی حاوی و ادیب مشارالیهک
مختصر ترجمه حالی محتوی اوله رق شوکتانی یوسف ضیا
یک افندی ترتیب و بعض لغاتیک معناسی متضمن برده مکمل
فرهنگ علاوه و تذیل ایله منتخبات شهنامه فردوسی نامی
التمده اشبو کتاب محسنات آور طبع و نشر ایدلمش و عمومه بر
خدمت مفتخرده بولمق آرزو سیله ۲۲۴ حقیقه بی حاوی اولدینی
حاله بالکیز اون غروش قیات وضع ایدلمشدر.

اصول انشا

ارکان حریه قائماتلر نندن رفعت بکک
اثری اولوب قواعد علم انشانک برنجیسی
اولان اصول انشا بر کتاب فوائد
نصابدرکه قواعد انشائی بی صورت مکمله ده و برچوق امثال

ایله برابر تعریف ایدز. میرمومی الیهک - اثر تالیفاتی و باخصوص
(مجامع الادب) نامنده کی تالیف معتبری کی بواتر دخی بالکیز
مکاتب رشديه و اعدادیه طلبه سنه دکل بالجمله هوسکاران تحصیل
فن انشایه درجه فوق العاده ده لزوملو اولدیفندن استصجابی
و جابیدن کوریلور بهاسی ۱۰۰ پاره به در

فوز انشا

بودخی ادبای عصر دن رفعت بککدر
علم انشانک درجه و جوب تحصیل
محتاج ایضاح دکادر. مؤلف مومی الیهک بعض کتب معتبره ادبیه دن
استنباط ایلدیک قواعد اوزرینه اصول علم انشایه دایر قلمه
آلهرق ایکی به تقسیم اولنان تالیفندن برنجیسی اولان «اصول
انشای یوقاریده بیلدیرمشدک. بوایکنجی قسم دخی آنک
متمماتندن اوله رق فنون انشایی بر مبتدی به لازم اوله جق
معلوماتک کافه سی جامع و فایده سهل المفهوم بر صورتده معرف
اولدقدن بشقه مشاهیر ادبای عثمانیه دن بر جوق ذواتک منظوم
و منثور آثار نفیسه منتخبه لر نندن امثله متعدده ابرادیه حقیقه فائده
بخشا بویولده ترتیب و تنظیم ایدلمش اولدیفندن مکاتب عمومیه
هیئت اداره و معلملرینه و بالخاصه انشای ترکیبی مکمل و مدت
قلبه ظرفنده اوقوب اوکر نیک آرزو سنده بولنان ذواته توصیه
ایتمکی و جانب قدر شناسیدن عد ایدرز. بهاسی ۵ غروش

صاحب امتیاز
احمد ناجیمیر مسئول
مطبعه کتابخانه صاحبی نصیبار

صناعت

{ فوطوغرافیا }

(در دنجی نسخه مردن مایند و صوك)

محفظه Chassis شاسی

محفظه اجزای جاملری ضیادن محافظه ایتمک شرطیه نقله یارار بر آلتدر. بوجهتله ماکنه عیار وتنظیم ایدلدکن صکره جلاسنر جامک یرینه آرقه چارچوبیه ربط اولنور وبوحالده اجزای جامی «بلاق» ضیانک تاثیرندن مصون بولندیران وجهی [زیبیلی اولوقلر ارانسنده متحرک اولدیفندن] چکیلوب چیقاریلنجه ضیا اجزای جام اوزرینه بالتاثر رسم مطلوبی ترسیم ایلر. فقط بالآخره تاثیر ایدمک برخط شعاع اولکی رسمی بوزه جفندن عملیاتک ختامنی متعاقب محفظه تکرار قیاملی وبوسورتله اجزای جام ضیادن مصون بولندیرلمایدیر.

هر بر رسم آلیشده عین عملیات اجرا ایدیلور محفظه لر آغاجدن، معدندن ویا مقوادن اعمال اولدقلری کی بسط ویا مضاعفده اولورلر. آغاجدن اولانلری دهها زیاده الوریشلی ومستعمل اولوب برنک اجزای جامی احتوا اید بیلدیکندن طولای بسط دنیسلان نوعی ده فکرجه دیکرلرینه ترجیح ایلرم.

هر بر وجهنده بر اجزای جامی حاوی اولان مضاعف محفظه لر سریع عملیات ایچون ای درلر اما یا برجامی ایکی دفعه ضیایه معروض براقق یعنی ایکی رسمی بری یرینه قاریشدیرمی ویا برطرفدمکی یرینه دیکرینی آچوب جاملری دکیشدیرمش اولق کی خطالره بول آجار. کذلک فوائدندن اولق اوزره ایکی محفظه یرینه بردانه طاشیمقله ثقلتنجه ایدیلان استفاده درمیان اولنه بیلور.

قبول اولنان نوعی هر نه اولورسه اولسون محفظه لر دن بکلنیه جک برشی واریسه اوده اصلا ایدینلق آلامسیدر بیت مظالمردده اولدیفنی کی بولنردده اوفق بردلیک بر اجزای جامی بوزمغه کافیدر. بعض رسملرده کوریلان طالعملر چیزیکلر هب محفظه لرک داخلنه ضیا کیرمسندن در. بنابرین محفظه لر یالکیز آلیرکن ای وکوزله قورومش اغاجلردن پایله مش اولورق انتخاب ایتمک کافی اولوب هر زمان

حسن حالده بولنلرینه غیرت ایلیمک لازمدر. حتی دائمی فوطوغرافیا یله اوغراشانلر ویا دها طوغریسی فوطوغرافلر عملیاتخانه لرنده برده طوغرامه جی بولندیرمیدر لکه اوفق تفک تعمیراتی در عقب اجرا ایلسونلر.

آندن بشقه بر اجزای جام فوطوسنک حاوی اولدیفنی جاملری صاقلیه جق قدر محفظه بولنلی وبوبله بر قوطیده اون ایکی جام بولندیفنه کوره بر عملیاتخانه ده اون ایکی محفظه موجود اولمایدیر.

مصرفدن چکیندیکنی تقدیرده آلتی عددیده اکتفا ایدیلر بیلور ایسه ده اجزای جاملری آچیلمش بر قوطیده صاقلامقده تهلمک اولدیفنی اونو تاملیدر.

دوربین Objectif اوپژه کتیف

«تحصیل کالات کم آلات ایله اولماز» دیندیکنی کی فنا آلت ایله هیچ برای شی پایله میه جفندن دوربینک انتخابنده بیت مظلمدن زیاده دقتی و احتیاطی طاوراقلیدر. سائر هر بر شی ایچون بمسکانه حرکت اولنه بیلور ایسه ده ای بر دوربین هیچ بر وقت اوجوز اوله میه جفنی دوشونملی اکا کوره فداکارلقده بولنمایدیر.

هله هر بر خصوصه مکمل اولق آرزو ایدیلور ایسه هر بری برایشه مخصوص اولورق برچوق دوربینلر الملق اقتضا ایدر.

فقط باخصوص مبادیده بوقدر مصرفدن قاجینیه جفی ایچون ره کتی لینه ر - Rectilinéaire؛ دینلان نوعندن ای بر دوربین ایله اکتفا دخی نمکندر.

بوبله بر دوربین ایله اقتضاسنه کوره آتی ویا بطی اولورق رسم آله بیلور بنابرین انسان رسملری آله بیلیمکه برابر اینیه ومنظره مودللری دخی استحصال اولنور.

دوربینلرک تفرعاندن اولق اوزره دیافراغمه حجاب نامی ویریلان اوفق دلیکلی معسندی لوحه لر لزوم واردرکه اساس خدمتلری دوربینه کپرن حزمه شعاعینی طارالده رق رسمک براق اولسنی تامین جهتیه اولدیفندن شکله ده کورولدیکی وجهله دوربین بوروسنده آچیلان بریارینه ادخال اولنلق وبوکی حجابلر استعمال اولنمایدی حالده رسم آلورکن دوربینی بالنسبه چوق برمدت آجیق طومتی لازمدر.

EK2: ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Yunus ENSARIOĞLU
Doğum Yeri	BİNGÖL
Doğum Tarihi	04.02.1988

LİSANS EĞİTİMİ BİLGİLERİ

Üniversite	KİLİS 7 ARALIK
Fakülte	FEN-EDEBİYAT
Bölüm	TARİH

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	KPDS (...) ÜDS (...) TOEFL (...) EILTS (...)
...	

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
Görevi/Pozisyonu	ÖĞRETMEN
Tecrübe Süresi	5 YIL

KATILDIĞI

Kurslar	
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	
E-Mail	subat_416@hotmail.com

